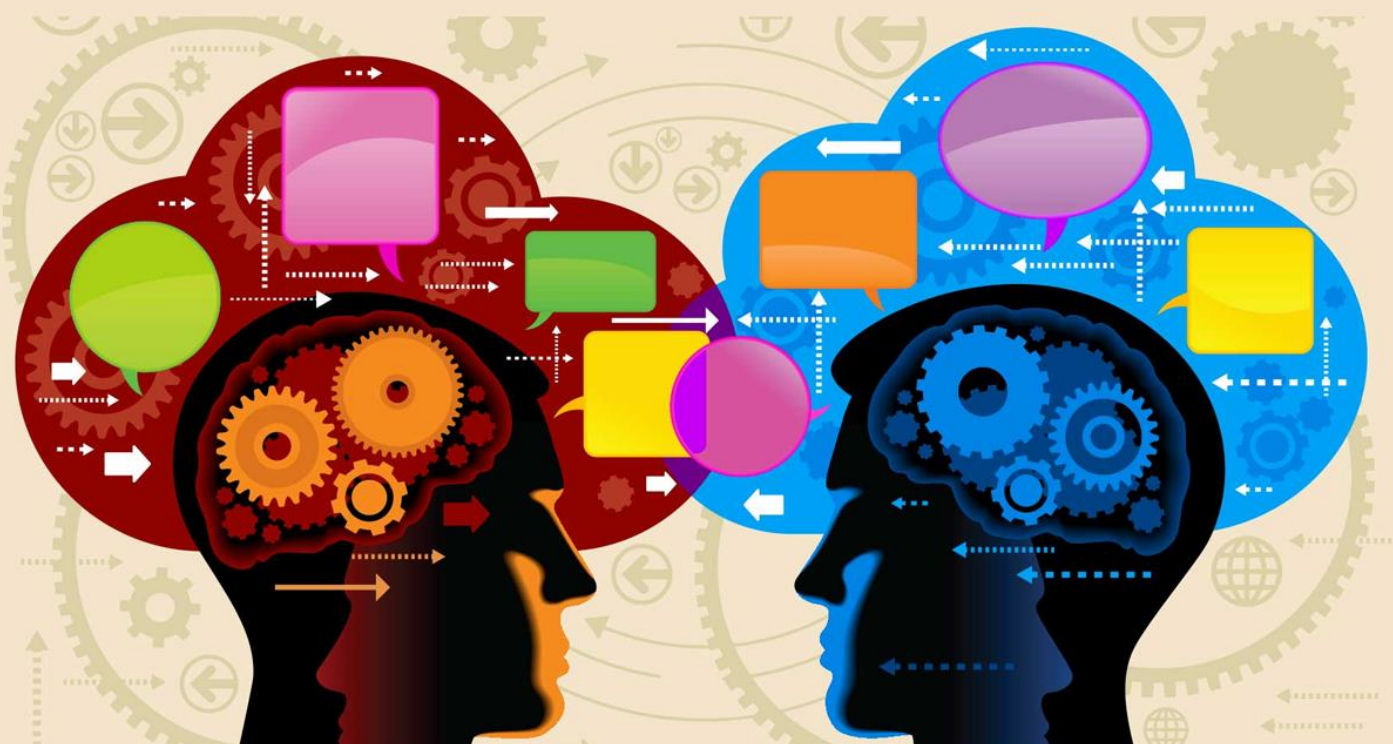

SCI-CONF.COM.UA

SCIENCE, SOCIETY, EDUCATION: TOPICAL ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

**ABSTRACTS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
AUGUST 2-4, 2020**

**KHARKIV
2020**

SCIENCE, SOCIETY, EDUCATION: TOPICAL ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference

Kharkiv, Ukraine

2-4 August 2020

Kharkiv, Ukraine

2020

2

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference “Science, society, education: topical issues and development prospects” (August 2-4, 2020) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kharkiv, Ukraine. 2020. 353 p.

ISBN 978-966-8219-83-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science, society, education: topical issues and development prospects. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kharkiv, Ukraine. 2020. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-science-society-education-topical-issues-and-development-prospects-2-4-avgusta-2020-goda-harkov-ukraina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kharkiv@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

1	<i>Валерко Р. А., Новицька О. Г.</i>	10
	МОНІТОРИНГ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
2	<i>Валерко Р. А., Солдатенко Ю. В.</i>	15
	ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
3	<i>Гущин В. О., Поліщук О. М.</i>	21
	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТАВКОВОЇ АКВАКУЛЬТУРИ ВЕЛИКОРОТОГО ОКУНЯ (<i>MICROPTERUS SALMOIDES</i>) НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	
4	<i>Іванов Є. І., Шутюк В. В.</i>	29
	ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЛОДОВИХ ЕКСТРАКТІВ У НОВИХ КАВОВИХ НАПОЯХ	
5	<i>Іщук Г. П.</i>	33
	ЛІСІВНИЧІ ЗАХОДИ ПО ПІДВИЩЕННЮ ПРОДУКТИВНОСТІ НАСАДЖЕНЬ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП "ЛІСЯНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО"	
6	<i>Малиновська І. М., Сорока О. П.</i>	40
	ПЕРЕБІГ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ҐРУНТІ МАЛОРІЧНОГО ПЕРЕЛОГУ ПІД ВПЛИВОМ АГРОТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ	
7	<i>Соболь О. М.</i>	45
	ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И ФАКТОРОВ СНИЖЕНИЯ ЧИСЛЕННОСТИ ЛОШАДЕЙ РАБОЧЕ-ПОЛЬЗОВАТЕЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ	

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

8	<i>Horodynska O.</i>	52
	THE EFFECT OF DECREASE OF THE THYROID FUNCTION ON THE CONDITION OF THE CARDIOVASCULAR SYSTEM	
9	<i>Бобчинская И. Н.</i>	56
	ОСОБЕННОСТИ ЛЕЧЕНИЯ ПАПИЛЛОМАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У МУЖЧИН И ЖЕНЩИН	
10	<i>Герасименко О. І., Герасименко В. В., Герасименко Т. А.</i>	61
	НЕФРОПАТІЯ У ХВОРИХ НА ВАСКУЛІТ ШЕНЛЕЙНА-ГЕНОХА З РІЗНИМ ВІКОВИМ ДЕБЮТОМ ЗАХВОРЮВАННЯ	
11	<i>Гнатюк М. С., Коноваленко С. О., Татарчук Л. В.</i>	67
	СУБМІКРОСКОПІЧНІ ЗМІНИ У СІМ'ЯНИКАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ТВАРИН ПРИ ПОСТРЕЗЕКЦІЙНІЙ АРТЕРІАЛЬНІЙ ГІПЕРТЕНЗІЇ У МАЛОМУ КОЛІ КРОВООБІГУ	

- 12 *Посохова К. А., Матюк Л. М.* 71
ПОБІЧНІ РЕАКЦІЇ АНТИБАКТЕРІАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ У
ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ
- 13 *Янішен І. В., Доля А. В., Ярова А. В., Мовчан О. В.* 74
ПОТРЕБА В ОРТОПЕДИЧНОМУ ЛІКУВАННІ ПОВНИМИ
ЗНІМНИМИ ПЛАСТИНКОВИМИ ПРОТЕЗАМИ ЖИТЕЛІВ М.
ХАРКОВА І ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 14 *Tkach V. V., Kushnir M. V., Ivanushko Ya. G., Silvio C. de Oliveira, Adriano O. da Silva, Yagodynets P. I., Kormosh Z. O., Luganska O. V.* 82
THE THEORETICAL DESCRIPTION FOR OMEPRAZOLE
CATHODICAL ELECTROCHEMICAL DETERMINATION,
ASSISTED BY THE OMEPRAZOLE ELECTROCHEMICAL
DETERMINATION, ASSISTED BY THE COMPOSITE POLY(1,2,4-
TRIAZOLE) – VO(OH)
- 15 *Бурмістр М. В., Вакуліч А. М.* 85
СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОЛІМЕРІВ З
ДОДАТКОВИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ГРУПАМИ
- 16 *Кутлимуротова Н. Х., Нуржонова Ф. Ф.* 88
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СПЕКТРОФОТОМЕТРИЇ ПРИ
ОПРЕДЕЛЕНИИ ИТТРИЯ РАСТВОРОМ 2,7-ДИНИТРОЗО-1,8-
ДИГИДРОКСИНАФТАЛИН-3,6-ДИСУЛЬФОКИСЛОТОЙ
- 17 *Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г.* 93
КОНТРОЛЬНА РОБОТА «У БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ» З ТЕМИ
«ЕЛЕМЕНТИ VІВ ГРУПИ»

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 18 *Palianytsia L., Berezovska N.* 98
MICROFLORA OF SPELT AS RAW MATERIALS IN
BIOTECHNOLOGICAL PROCESSES
- 19 *Басова К. А.* 101
WORLD COMMUNITY GRID ТА ЇХ ПРОЕКТИ В СВІТІ
- 20 *Кабулов А. В., Кудайбергенів А. А.* 107
ЧИСЛЕННИЙ АЛГОРИТМ НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ РЕЖИМОВ
РАБОТЫ УЧАСТКОВ КАНАЛА ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ
ВОДОРАСПРЕДЕЛЕНИЕМ В МАГИСТРАЛЬНЫХ КАНАЛАХ
- 21 *Киричок Р. В., Шуклін Г. В.* 113
АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ АНАЛІТИЧНИХ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ
ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ВАЛІДАЦІЇ ВРАЗЛИВОСТЕЙ ПРИ
АКТИВНОМУ АНАЛІЗІ ЗАХИЩЕНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ
МЕРЕЖ
- 22 *Мещеряков Д. В., Футрук Е. В.* 116
ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ДАННЫХ В СИСТЕМЕ С
БИОЛОГИЧЕСКОЙ ОБРАТНОЙ СВЯЗЬЮ

23	<i>Рахимов Ш. Х., Сейтов А. Ж., Кудайбергенов А. А.</i> КРИТЕРИИ УПРАВЛЕНИЯ ЗАДАЧ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ВОДНЫМИ РЕСУРСАМИ ОБЪЕКТОВ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СИСТЕМ	125
24	<i>Сальчук В. Л.</i> УМОВИ ВЛАШТУВАННЯ ВЕЛОІНФРАСТРУКТУР У МІСТАХ УКРАЇНИ	131
25	<i>Склябінський В. І., Скиданенко М. С., Кононенко М. П., Наталуха А. Р.</i> ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ГРАНУЛ ОТРИМАНИХ ЗА ЗОЛЬ- ГЕЛЬНОЮ ТЕХНОЛОГІЄЮ	138
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ		
26	<i>Бойко З. В.</i> СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ СУЧАСНИХ ВИДІВ В ГЕОГРАФІЇ ТУРИЗМУ	144
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ		
27	<i>Галицька Н. Є.</i> ВИРОБНИЧІ УЧНІВСЬКІ БРИГАДИ ПЕРІОДУ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ	151
28	<i>Дмитренко С. М., Бакун В. Ю., Магдєвич О. В., Левчук І. М., Лисун В. А.</i> ВПЛИВ ЗАСОБІВ РУХЛИВИХ ІГОР НА ПОКАЗНИКИ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІВЧАТ 10-11 РОКІВ	157
29	<i>Дмитренко С. М., Чечель В. О., Ломачєвська О. Ю., Ратніков О. Ю., Юренко І. К.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ ЄДИНОБОРЦІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ	162
30	<i>Замрозєвич-Шадріна С. Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗМУ ТА СТАНУ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	167
31	<i>Логинов А. Ю.</i> КОНСУЛЬТАНТ ЦЕНТРА ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	174
32	<i>Стадніченко О. М., Нижник Г. Л.</i> ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ	181
33	<i>Токарєва Т. С.</i> РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА УРОЦІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	188
34	<i>Харьковська М. С.</i> ШЛЯХИ ПРОЯВУ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФОРТЕПАННІЙ МУЗИЦІ ХІХ СТ.	194

- 35 *Хоменко Т. А.* 198
ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ СТАРШИХ
КЛАСІВ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 36 *Дмишко О. С., Бодаковська М. Ю.* 204
ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦІЙНОЇ
СФЕРИ МЕНЕДЖЕРІВ
- 37 *Міщиха Л. П.* 211
ГРУПОВІ ФОРМИ РОБОТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ У КРИЗОВИХ
СИТУАЦІЯХ
- 38 *Мужанова Н. В.* 216
ДИНАМІКА АКТУАЛЬНИХ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ
ПРИНАЛЕЖНОЇ ДО НЕФОРМАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 39 *Чорний О. В.* 220
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ
ПОЛІТИКИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 З АДАПТАЦІЇ
НАСЕЛЕННЯ У НОВИХ СУСПІЛЬНИХ РЕАЛІЯХ

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

- 40 *Walaal Al Sayed* 225
THE EVOLUTION OF EDUCATION IN LEBANON
- 41 *Мазур А. Л.* 229
ЗАФИКСИРОВАННАЯ МЕДИАМУЗЫКА: НЕКОТОРЫЕ
КОММУНИКАТИВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 42 *Максимчук О. О.* 237
ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ДИСКУРСУ ЕЛЕКТРОННОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ
- 43 *Черемисіна Г. О.* 245
КОНЦЕПТУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНИХ
ЦІННОСТЕЙ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ
- 44 *Эгамбердиев Ж. Ж.* 250
PROBLEMS OF CODIFICATION OF WORDS WITH
METAPHORICAL MEANINGS IN DICTIONARIES

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

- 45 *Кітов М. Г.* 256
ПОМИЛКИ РОСІЙСЬКОГО НАУКОВЦЯ З ДНК-АНАЛІЗУ ПРИ
ОБГРУНТУВАННІ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ
РУСЬКИХ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 46 *Агаева К. А.* 263
ВАЖНОСТЬ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В
УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ МАЛОГО БИЗНЕСА
- 47 *Валерко Р. А., Дреєв Д. В.* 270
АНАЛІЗ ТА ДИНАМІКА ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ
- 48 *Гук Л. П.* 276
СУЧАСНІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ
ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ
- 49 *Заяць О. І.* 284
ІНДЕКС ІНТЕГРОВАНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ СИЛИ ОЧЕС
- 50 *Іванов С. В., Ляшенко В. І., Ляшенко А. Ю.* 288
АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО
РЕГУЛЯТОРНОГО РЕЖИМУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ
- 51 *Коробченко І. С.* 296
ПОНЯТТЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
ЕКОНОМІКИ
- 52 *Назаркевич І. Б., Назаркевич О. Б.* 300
РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: МЕЖА
ПИТАННЯ
- 53 *Степанов В. Н.* 305
О БЕЗОБЪЕКТНОЙ СУБЪЕКТНОСТИ РАЗВИТИЯ КАК
КАТЕГОРИИ ТЕОРИИ НЕЛИНЕЙНОСТИ (СОЦИАЛЬНО-
ЭКОНОМИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ)
- 54 *Ткач О. В.* 310
АНАЛІЗ ОЦІНОК ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА КП
«КІЇВПАСТРАНС»
- 55 *Туролєв Г. О.* 315
ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЙНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ
БІЗНЕС-ОФШОРИНГУ У ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ
- 56 *Чекмасова І. А.* 322
СТАН ТА ДИНАМІКА ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЇ ДО
ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ
РЕІНВЕСТОВАНИХ ДОХОДІВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕТОРІВ

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 57 *Андрусенко О. А., Козловська В. А.* 329
ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ТА МЕТОДИКА ЇХ ВИРІШЕННЯ
- 58 *Давиденко С. В.* 334
ДОМАШНІЙ АРЕШТ ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

59	Олійник А. Ю. НОРМАТИВНЕ УРЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СВОБОДИ ОСОБИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ РОБІТ	341
60	Свинаренко Ю. П., Мідловець Е. А. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СУЧАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ	349

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

МОНІТОРИНГ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Валерко Руслана Анатоліївна,

к.с.-г.н., доцент

Новіцька Ольга Геннадіївна,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня магістр спеціальності 183

«Технології захисту навколишнього середовища»

Житомирський національний агроекологічний університет

м. Житомир, Україна

Вступ. Відповідно до Закону України "Про охорону атмосферного повітря", атмосферне повітря - це життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів атмосфери знаходиться за межами житлових, виробничих та інших приміщень.

Атмосферне повітря є головним природним ресурсом у навколишньому середовищі, сприятливий стан якого становить природну основу сталого соціально-економічного розвитку країни. Атмосферне повітря виконує ряд важливих функцій, такі як: біологічні, виробничі, транспортні тощо. Від якості атмосферного повітря безпосередньо залежить стан здоров'я людини, тривалість її життя, стан об'єктів довкілля, рослинний і тваринний світ.

Серед загальних екологічних проблем довкілля забруднення атмосферного повітря країни посідає перше місце, оскільки його стан постійно погіршується, змінюється розподіл викидів (наразі викиди від пересувних джерел забруднення перевищують викиди від стаціонарних джерел), фіксуються перевищення ГДК забруднюючих речовин, у тому числі канцерогенних, кислотні опади тощо.

Забруднення атмосферного повітря великих промислових міст та обласних центрів України, а також наслідків від його забруднення постійно

досліджуються вченими країни. Проте, дослідженню стану атмосферного повітря сільських населених пунктів присвячено досить мало праць, що й спонукало нас до вибору саме такої теми досліджень.

Мета дослідження. Таким чином, метою даного дослідження став моніторинг стану атмосферного повітря сільських населених пунктів Житомирської області.

Матеріали та методи. Емпіричною основою досліджень стали статистична інформація Головного управління статистики у Житомирській області Державної служби статистики України за 2015-2019 рр., а також Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Житомирській області підготовлена Управлінням екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації.

Результати та обговорення. Відповідно даних Головного управління статистики у Житомирській області протягом 2015-2019 років спостерігається збільшення кількості викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, особливо це помітно для стаціонарних джерел (рис. 1), оскільки планом державних статистичних спостережень на 2017-2019 роки розробка інформації щодо викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення, не передбачена.

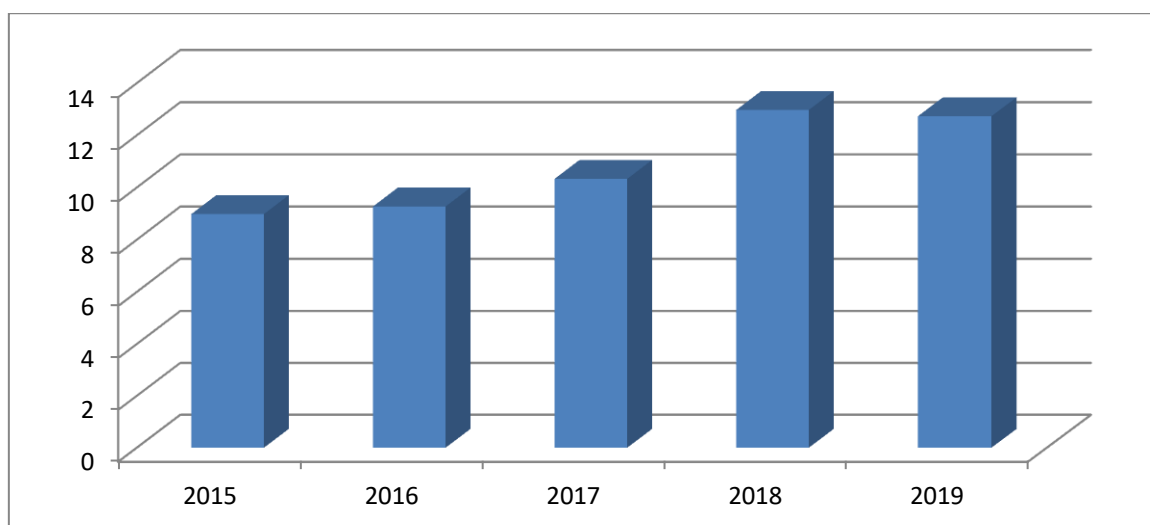

Рис. 1. Динаміка викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення у Житомирській області, тис. т

Стосовно викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря у розрізі районів Житомирської області встановлено також збільшення кількості викидів протягом 2015-2019 рр. (рис. 2).

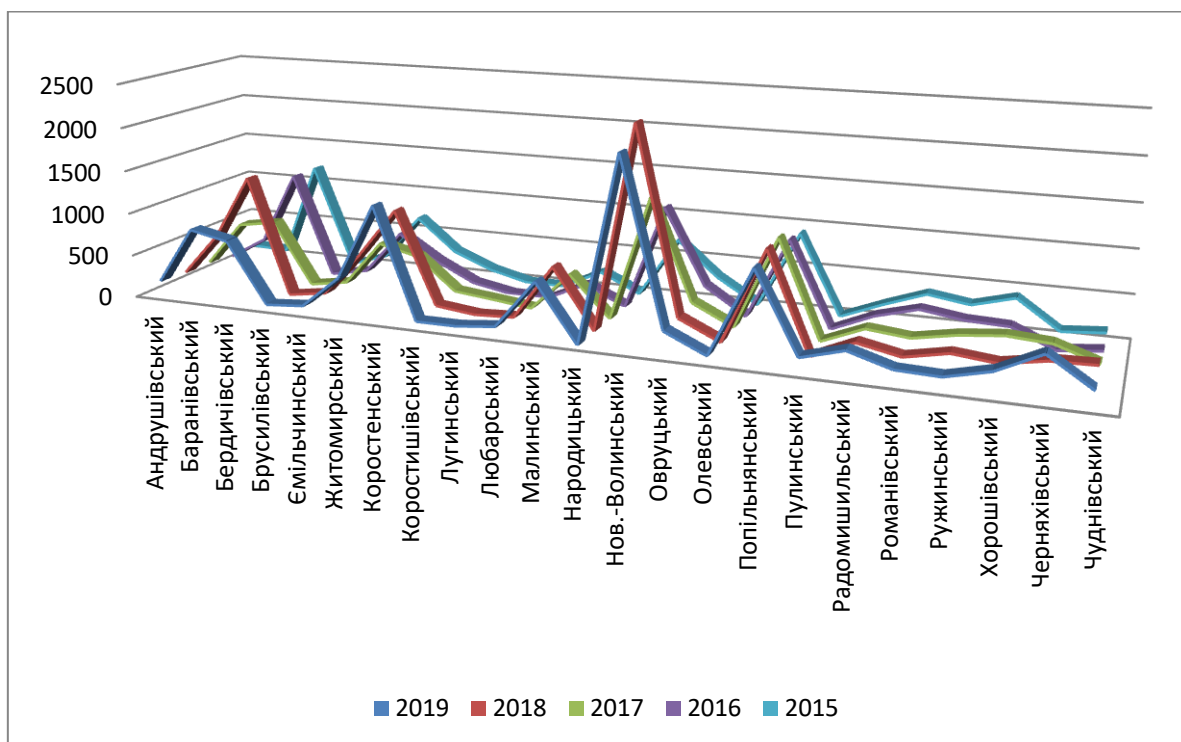

Рис. 2. Динаміка викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря у розрізі районів області, т

У середньому найбільша кількість викидів, що становить 1558,68 т, зафіксована у Новоград-Волинському районі, основними забруднювачами у якому, згідно даних управління екології та природних ресурсів ЖОДА, є ПП «Галекс-Агро» і ТОВ «Церсаніт Інвест». Друге місце за величиною викидів у атмосферне повітря займає Бердичівський район (1045,22 т у середньому), основним забруднювачем у якому є філія Управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз» Житомир. Найбільшими забруднювачами у Попільнянському районі, середня кількість викидів на території якого становить 1029 т, є ТОВ «Сігнет-Мілк» і ТОВ «Сігнет-Центр». На території Коростенського району функціонують такі підприємства як ПАТ Транснаціональна корпорація «Граніт» і ТОВ «Бехівський гранітний кар'єр», які є основними забруднювачами атмосферного повітря району, середня кількість викидів на території якого протягом 2015-2019 рр. становить 715,24 т.

Найменша кількість викинутих забруднюючих речовин зафіксована у Народицькому районі, що у середньому становить 5,82 т.

Основними забруднювачами атмосферного повітря області за видами економічної діяльності залишається: сільське, лісове та рибне господарство; переробна промисловість; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; транспорт. Викиди забруднюючих речовин яких, у 2019 році склали більше 80 % від загального обсягу викидів в атмосферне повітря у Житомирській області (рис. 3).

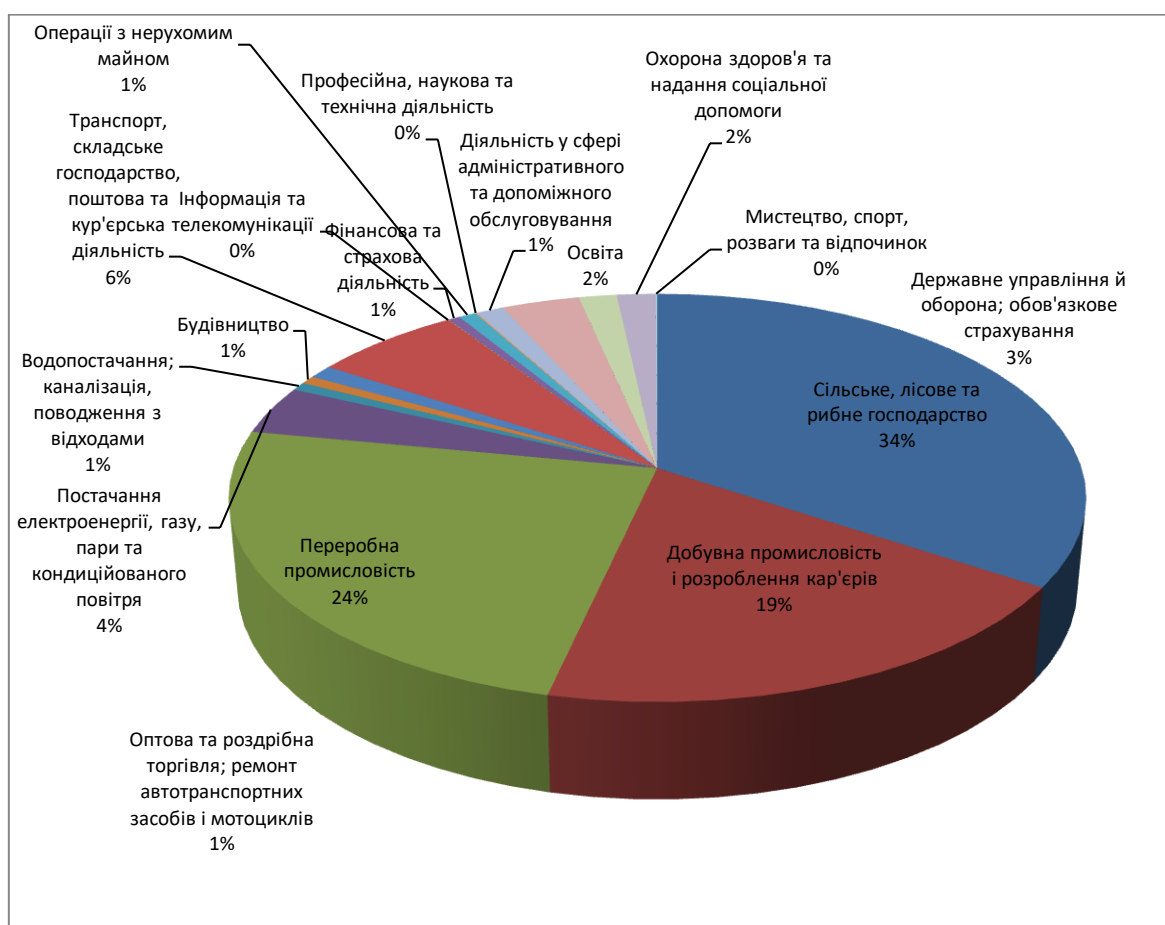

Рис. 3. Розподіл викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря Житомирської області протягом 2019 р.

Із загальної кількості викидів викиди діоксиду вуглецю, який впливає на зміну клімату, становлять 0,7 млн т.

На стан атмосферного повітря Житомирської області, особливо сільських селітебних територій, впливають пожежі в екосистемах, зокрема лісові та торфові пожежі. Особливо небезпечними є торфові пожежі, оскільки їх дуже важко

загасити і дим від них містить велику кількість вуглецю, сірки та азоту. Найнебезпечнішим є також виділення чадного газу.

За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій впродовж 2018 року на території Житомирської області зафіксовано 31 торфову пожежу, що становило 9 % від загальної кількості торфових пожеж на Україні. Протягом 2019 року в екосистемах Житомирської області відбулося 2357 пожеж, а з початку 2020 – 1489, зокрема й на торфовищах. Найбільш постраждалими є Олевський, Овруцький та Лугинський райони області.

Крім того, фактором забруднення атмосферного повітря на території сільських населених пунктів є також спалювання побутового сміття, яке містить пластик, поліетилен та інші токсичні речовини, при спалюванні яких у повітря виділяються важкі метали, бром, фтор, діоксини, які є найнебезпечнішими забруднювачами атмосферного повітря.

Небезпеку забруднення атмосферного повітря викликає також спалювання рослинних решток та стерні, що досить часто практикується сільськими мешканцями. Такі дії призводять до підвищення рівня вуглекислого газу в атмосфері, що впливає, у першу чергу, на зміну клімату. Спалювання рослинних решток також призводить до утворення смогу та підвищує ризик лісових і торфових пожеж.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено райони Житомирської області із найбільшою кількістю викидів забруднюючих речовин – це Новоград-Волинський, Бердичівський, Попільнянський та Коростенський. Найменша середня кількість викидів зафіксована у Народицькому районі. Основним забруднювачем атмосферного повітря за видом економічної діяльності є сільське, лісове та рибне господарство. На стан атмосферного повітря Житомирської області, особливо сільських селітебних територій, впливають також лісові і торфові пожежі, та спалювання побутових відходів, рослинних залишків і стерні.

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Валерко Руслана Анатоліївна,

к.с.-г.н., доцент

Солдатенко Юлія Вікторівна,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня магістр

спеціальності 101 «Екологія»

Житомирський національний агроекологічний університет

м. Житомир, Україна

Вступ. Наразі демографічна ситуація у сільських населених пунктах Житомирської області характеризується як кризова, яка спричинена соціально-економічними та суспільно-політичними змінами наприкінці 90-х років минулого сторіччя. Спостерігається поступове зниження наявного як міського, так і сільського населення, зниження кількості народжених та підвищення кількості померлих.

Демографічна ситуація є одним із впливових чинників для забезпечення сталого та безпечного розвитку держави, а тому проблеми відтворення населення, особливо сільських населених пунктів, є досить актуальними і потребують першочергового розв'язання і дослідження.

Мета роботи. Метою дослідження є опрацювання статистичних даних щодо відтворення сільського населення Житомирської області для оцінки демографічної ситуації на території області.

Матеріали та методи. Для виконання досліджень були використані статистичні дані Головного управління статистики у Житомирській області Державної служби статистики України за 2010-2020 рр.

Результати і обговорення. Демографічна ситуація – це стан демографічного розвитку населення країни або її адміністративно-територіальні одиниці. Що стосується сільської місцевості, то «демографічна ситуація» – це

стан демографічного розвитку сільського населення на всіх рівнях: населений пункт - сільська рада – район – область - природно-економічна зона - країна.

Наразі на території Житомирської області спостерігається чітка тенденція зниження кількості наявного населення, особливо це стосується сільського населення. За даними Головного управління статистики у Житомирській області порівняно із 2010 роком чисельність наявного сільського населення знизилась у 2020 році на 9,5 % (рис. 1).

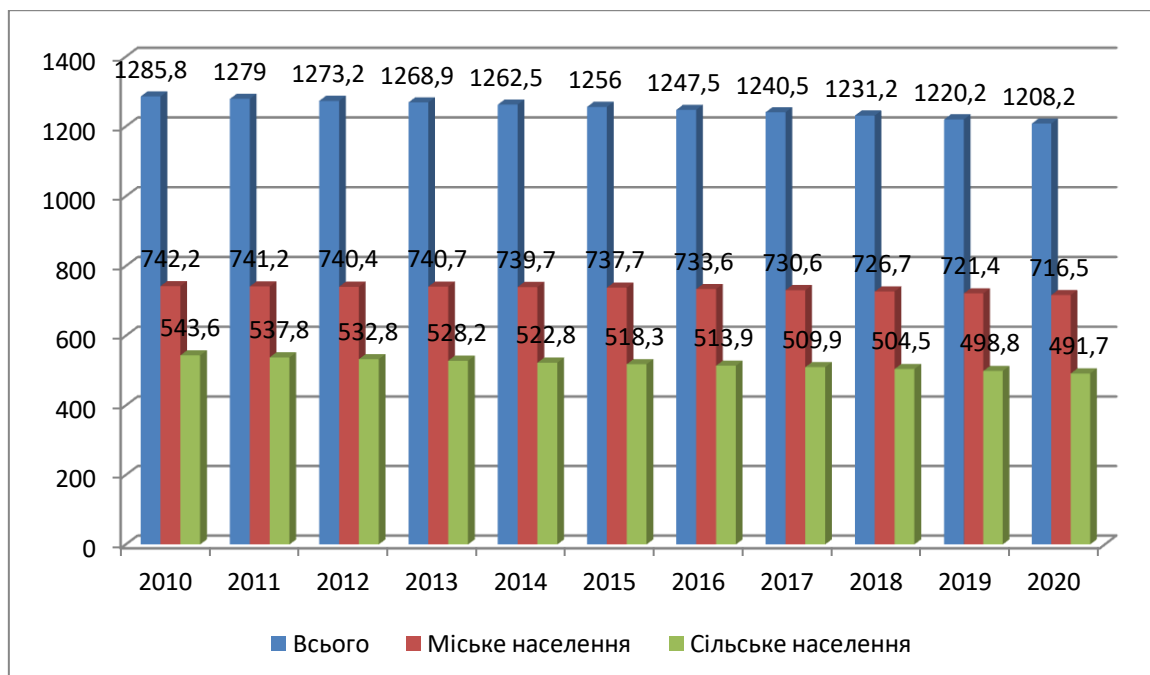

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення Житомирської області, тис. осіб

У розрізі районів області станом на 2019 рік найменша кількість наявного населення зареєстрована у Народицькому районі – 9,5 тис. осіб, найбільша – у Житомирському – 72 тис. осіб (рис. 2). Тут варто зауважити, що Народицький район належить до зони радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС і 4 населені пункти району відносяться до зони відчуження, а 36 – до зони обов’язкового відселення, що і сприяє такій низькій кількості населення. Найбільша кількість наявного населення у Житомирському районі є цілком зрозумілим явищем, оскільки сільські населені пункти району знаходяться найближче до обласного центру.

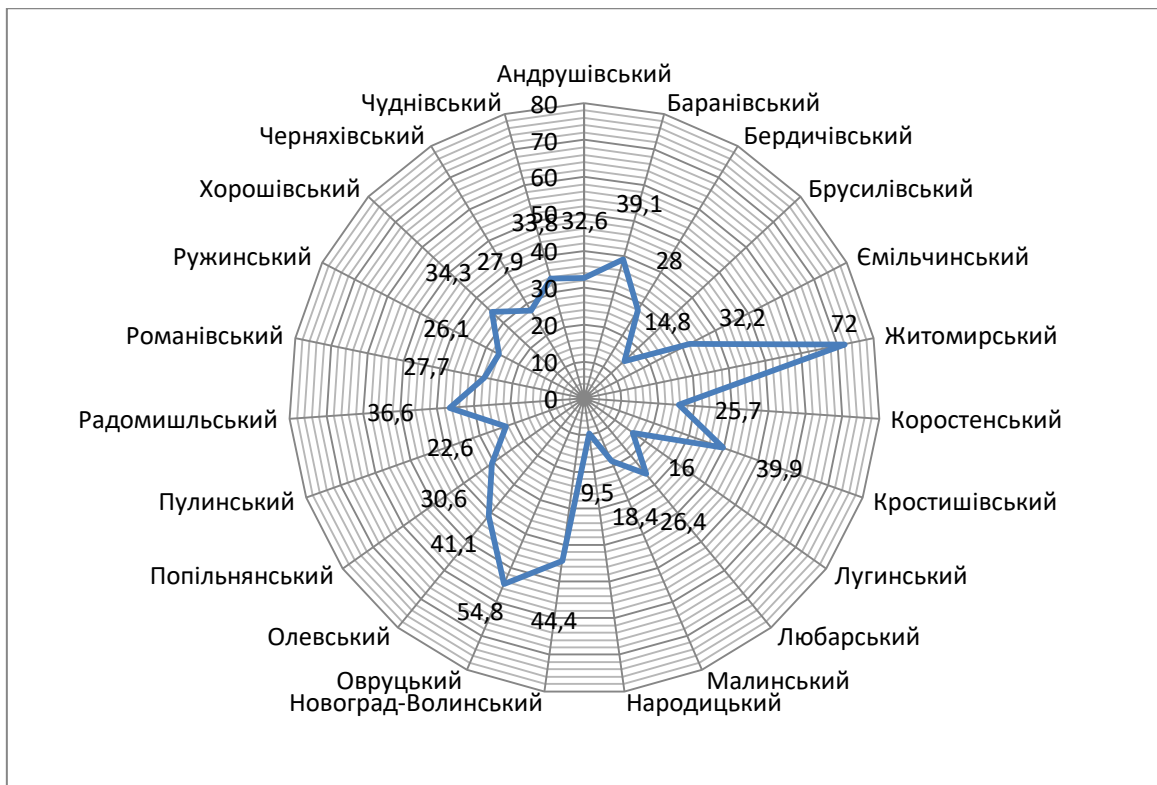

Рис. 2. Чисельність наявного сільського населення у розрізі районів Житомирської області станом на 01.01.2019 р., тис. осіб

Народжуваність — процес дітородження в сукупності людей, що складають покоління (генерацію) або в сукупності поколінь — населення (людність). Народжуваність взаємодіє із смертністю, що утворює відтворення населення. Як демографічно-статистична категорія, народжуваність — це кількісний показник, що відображає загальне число новонароджених протягом певного періоду на конкретно визначеній території.

Протягом досліджуваного періоду було встановлено підвищення рівня народжуваності у 2011, 2012, 2013 та 2014 роках (рис. 3). Проте, у 2017 році спостерігається різке зниження народжуваності до 11645 новонароджених. При цьому спостерігається і зниження народжуваності серед сільського населення у 2017 порівняно з 2016 роком на 28 %, що приводить до зниження кількості сільського населення.

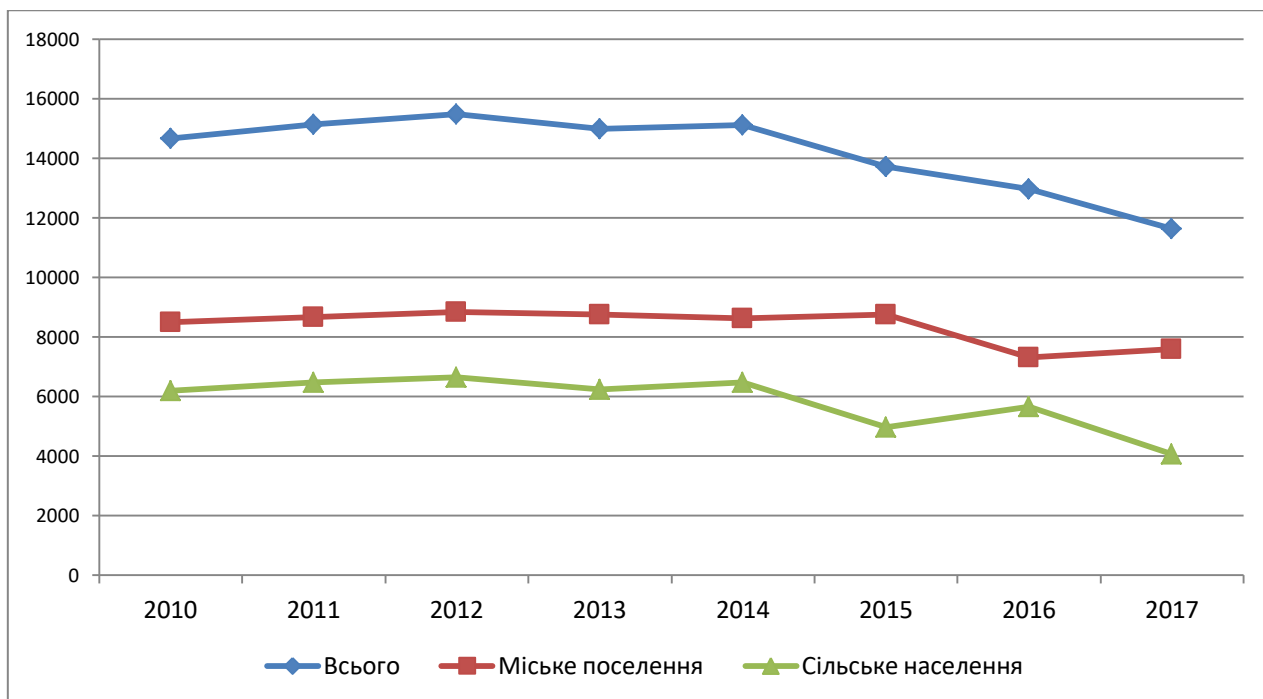

Рис. 3. Динаміка чисельності новонароджених у Житомирській області за 2010-2017 рр., осіб

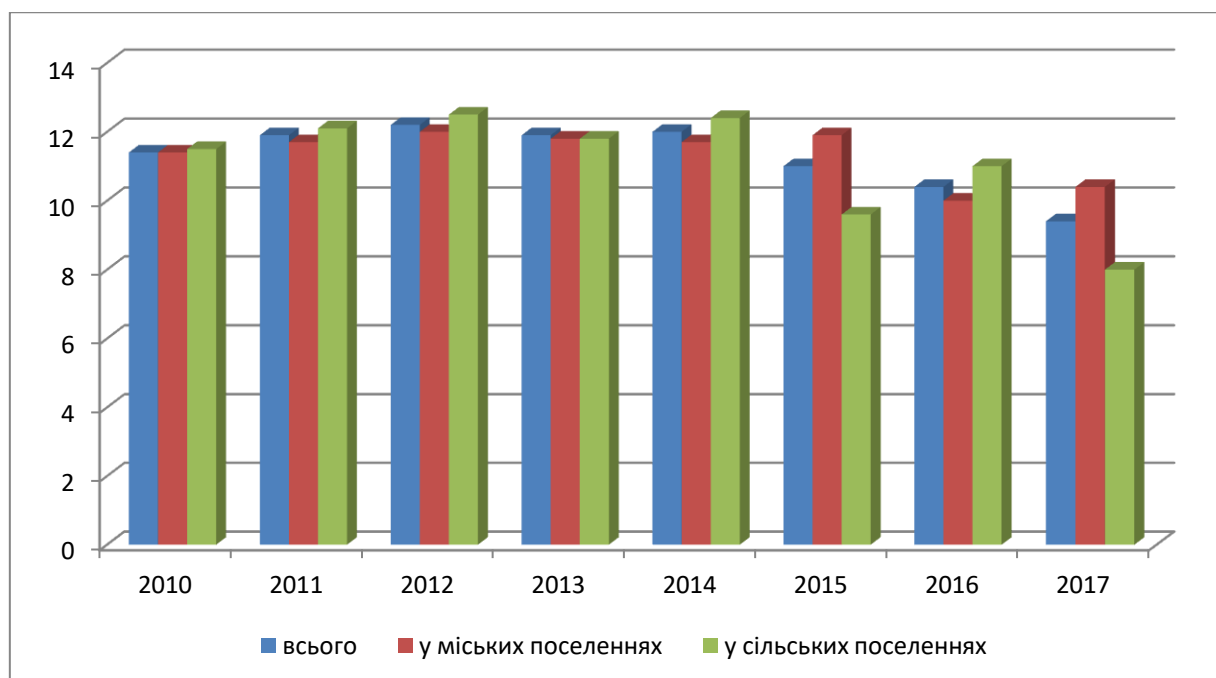

Рис. 4. Динаміка загального коефіцієнта народжуваності населення Житомирської області у 2010-2017 рр., %

Загальний коефіцієнт народжуваності у сільських поселеннях у 2012, 2014 та 2016 роках перевищує такий у містах на 4, 6 та 10 % відповідно (рис. 4).

Абсолютно рівними стали коефіцієнти народжуваності у міській та сільській поселеннях у 2013 р.

Серед сільських населених пунктів області у 2019 році найвищі показники народжуваності спостерігалися у Брусилівському (10,6 народжених на 1000 населення), Олевському (10,0), Романівському (9,9) районах, найнижчі – у Ружинському (5,4), Овруцькому і Радомишльському (6,4) та Народицькому (6,7) районах. Загалом у 10 районах показник народжуваності був меншим, ніж середній (рис. 5).

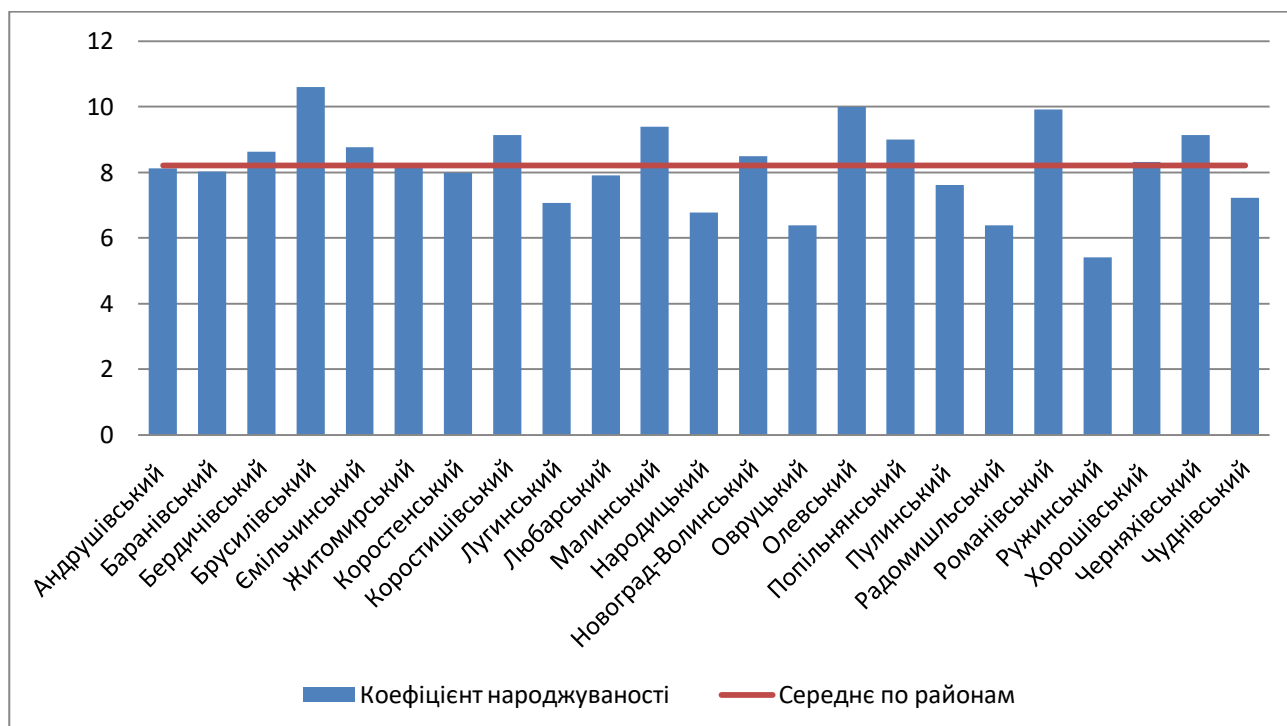

Рис. 5. Загальний коефіцієнт народжуваності у 2019 році (на 1 000 осіб наявного населення)

Природний приріст – це різниця між кількістю народжених і померлих за рік. Природний приріст може мати позитивне, негативне і нульове значення. Ці показники визначають збільшення, зменшення або незмінність населення. Починаючи із 90-х років на території України та Житомирської області зокрема спостерігається негативний природний приріст, що свідчить про перевищення смертності над народжуваністю. Протягом 2015-2019 рр. на території регіону зафіксовано збільшення показника природного приросту у негативну сторону.

Найбільше значення приросту на рівні -694 особи встановлено для Овруцького району у 2019 році, а найменше його значення є характерним для Народицького району - -124 особи за 2019 рік (рис. 6).

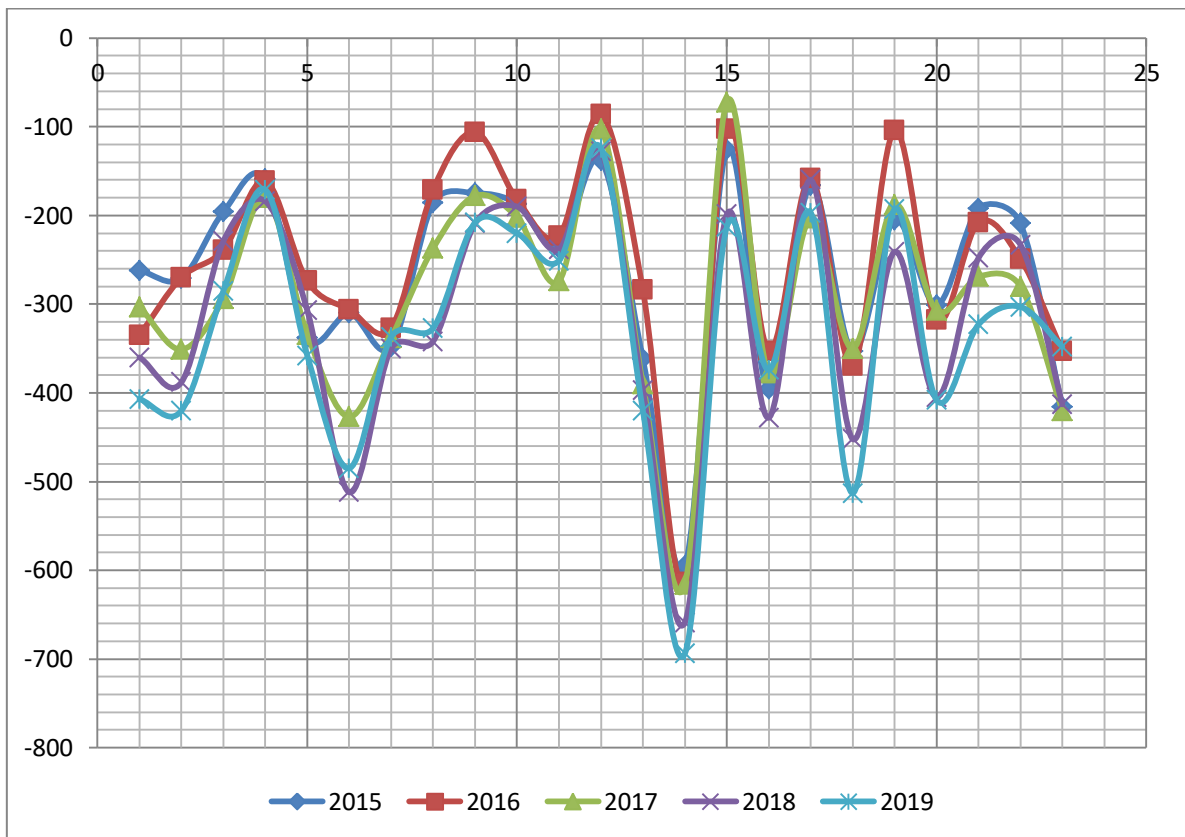

Рис. 6. Показники природного приросту сільського населення Житомирської області, 2015-2019 рр.

Висновки. У результаті досліджень, які стосуються показників відтворення сільського населення Житомирської області, встановлено, що протягом останніх десятиліть спостерігається суттєве зниження кількості населення області, а особливо сільського. Зокрема, порівняно із 2010 роком у 2020 році кількість сільського населення знизилась на 9,5 %. Показники народжуваності також суттєво знижуються, натомість показники смертності сільського населення навпаки зростають.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТАВКОВОЇ АКВАКУЛЬТУРИ ВЕЛИКОРОТОГО ОКУНЯ (*MICROPTERUS SALMOIDES*) НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Гущин Володимир Олексійович,
головний спеціаліст відділу рекреаційного рибальства
Державного агентства рибного господарства України;
аспірант Інституту рибного господарства НААН України
м. Київ, Україна

Поліщук Олексій Миколайович,
аспірант Інституту рибного господарства НААН України
м. Київ, Україна

Вступ. Відповідно до основних заходів реалізації «Стратегії адаптації до зміни клімату сільського, лісового та рибного господарства України до 2030 року», розробленої на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 року №878-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року», існує необхідність селекції та розведення нових видів риб, а також розширеного впровадження полікультури та збільшення видів культивування у ставових рибних господарствах та індустріальній аквакультурі в садках, басейнах і в установках замкнутого водопостачання. У якості одного з об'єктів для вирощування в умовах ставкових рибних господарств можна розглядати великоротого окуня, або форелеокуня (*Micropterus salmoides*), рибу з родини Центрархових, яка з успіхом вирощується в аквакультурі більше, ніж 50 країн на всіх континентах, за виключенням Антарктиди та Австралії [6, с. 698]. Слід зазначити, що, крім видатних гастрономічних якостей, великоротий окунь відноситься до одного з найпопулярніших об'єктів риболовлі у всьому світі. Згідно з дослідженнями, проведеними американськими вченими, кожного року в США 10,6 мільйонів рибалок витрачають 171 мільйонів днів на вилов форелеокуня, що робить його найбільш популярною прісноводною рибою для спортивного рибальства у Сполучених Штатах [10, с. 54]. Враховуючи наведене, розробка

діючої методики розведення і вирощування вказаного виду в рибних господарствах на території України буде сприяти розвитку рекреаційного рибальства і міжнародного рибальського туризму.

Мета роботи. Мету даної роботи можна визначити як дослідження аквакультури великоротого окуня на території США із можливим використанням отриманої інформації при розробці практичної методики вирощування форелеокуня в ставкових рибних господарствах на території України. Слід зазначити, що на даному етапі місцеві кліматичні умови не є оптимальними для великоротого окуня, і успішне вирощування зазначеного виду можливе лише у неглибоких ставках з великою площею поверхні, що при наявності відповідного рівня інсоляції забезпечує необхідний температурний режим та тривалість періоду росту, за умови присутності у водному об'єкті достатньої харчової бази.

Матеріали та методи. Під час розведення великоротого окуня перевага надається природному нересту (коли плідники мають змогу вибрати собі партнера). Мальки форелеокуня досить рідко досягають розміру > 5 см у тому самому ставу, де вони з'явилися, через конкуренцію за їжу, а канібалізм зменшує їх загальну чисельність. Молодь розміром 20-30 мм можна отримати, дозволивши плідникам віднереститися у ставках природним шляхом із наступним виловом мальків та плідників на 40 – 50 день [3, с.10]. Зазвичай, мальків відловлюють із нерестових ставів та пересаджують до виростних ставів, де вони перебувають протягом першого вегетаційного сезону [5, с. 5]. У якості альтернативного методу нерест риби може бути проведений в умовах басейнів або УЗВ з наступним перенесенням ікри до інкубаційних апаратів та запуском личинок до ставів після їх виходу з ікри.

Для досягнення найкращих результатів кожного року нерестові стави повинні бути відповідним чином підготовлені. Земляні стави повинні бути спущені та повністю осушені, а їх дно повинно бути оброблено дисковим культиватором та утрамбовано. З метою профілактики захворювань та нейтралізації кислого середовища придонних відкладень дно та схили ставів повинні бути оброблені негашеним вапном із розрахунку 250-270 кг/га. У тому випадку, коли використовуються стави, ложе яких вкрито водонепроникною пластиковою або

гумовою плівкою, вони повинні бути очищені від донних відкладень, які також мають бути усунені зі зливних воронки та відстійників. В ідеалі наповнення ставу водою повинно розпочатися за 1-7 днів до запуску плідників. Для запобігання потрапляння до ставу не бажаних організмів вода, що надходить, повинна бути профільрована через мішкоподібний фільтр із діаметром отворів 1 мм. У ставах, ложе яких вкрито пластиком або пластиковою плівкою, обов'язково розміщують нерестові мати, кількість яких повинна дорівнювати кількості самців.

При наявності необхідної кількості водою плідники мають бути розділені по ставах за віковими групами та статтю. Зазначена процедура дозволяє забезпечити плідників необхідною кількістю корму, запобігти передчасному нересту та зменшити об'єм роботи під час відлову плідників та запуску їх до нерестових ставів. Старші риби, зазвичай, дозрівають та нерестяться раніше за молодших, що, при перебуванні у нерестових ставах різновікових плідників, може призвести до наявності різних за розміром груп мальків, сприяючи виникненню канібалізму [5, с. 5]. Відповідно до рекомендацій одних авторів, плідників форелеокуня необхідно запускати до нерестових ставів із розрахунку 200-350 кг/га з однаковою кількістю самців та самок [3, с.10]. Відповідно до рекомендацій інших авторів, на один гектар нерестового ставу запускають самок загальною вагою 140 кг з однаковою до них кількістю самців, не зважаючи на їх вагу [1, с. 12].

Великоротий окунь відноситься до риб з не чітким статевим диморфізмом. Дозрілих риб можна розрізнити за статтю із достатнім ступенем вірогідності тільки безпосередньо перед нерестом. У інші періоди морфологічні ознаки самців та самок не достатньо відрізняються для визначення їх статі. Плідників для нересту відбирають на початку весни, коли температура води ще не досягла 15°C. Готових до нересту самок можна легко відрізнити від самців або не зрілих самок, оглядаючи їх поруч, перегорнувши черевцем догори. У дозрілих самок можна побачити розтягнуту, набряклу, м'яку, обвислу ділянку яєчників та припухлий, червоний, виступаючий анальний отвір. Дозрілі самці, зазвичай, виділяють не велику кількість молоків при пальпації. Для того, щоб здійснити пальпацію риби, її необхідно перегорнути черевцем догори та повільно, але з не великим зусиллям натиснути із

боків або посередині черевної ділянки. Для нересту відбирають лише тих самців, які вільно виділяють молоки при пальпації.

У південній частині США великоротий окунь може досягати статевого дозрівання у віці 1 року при досягненні мінімальної ваги 180 г [9, с. 15]. Враховуючи той факт, що швидкість росту форелеокуня у північній частині його ареалу більш повільна, для досягнення статевої зрілості може знадобитися 2 роки. Відповідно до досліджень американських вчених, для нересту можна використовувати однорічок великоротого, що досягла мінімальної ваги 320 г [8, с. 197]. Головним фактором при вирощуванні форелеокунів, що зможуть нереститися у однорічному віці, є забезпечення їх достатньою кількістю харчової риби відповідного розміру за температури води $> 15^{\circ}\text{C}$. За оптимальних умов риба може за одну добу споживати кількість корму, що дорівнює 20% від ваги її тіла, але, зазвичай, кількість риби для харчування форелеокунів розраховується у кількості 5% від загальної ваги риби на добу. Припускається, що для приросту ваги у 1 кг великоротому окуню необхідно спожити приблизно 5,1 кг риби [5, с. 7]. При вирощуванні плідників найбільших результатів вдається досягти за умови відбору найкращих мальків, яких запускають до ставів із щільністю посадки 250-370 шт/га та посилено годують [7, с. 309].

До найбільш поширених видів риб, що використовуються у ставкових рибних господарствах США для харчування великоротого окуня, можна віднести молодь срібного карася (*Carassius gibelio*) та коропа (*Cyprinus carpio*) у північних та центральних штатах, та молодь тиляпії (*Oreochromis spp.*) у південних штатах. До головних переваг срібного карася можна віднести легкість його розведення, значну кількість потомства та велику швидкість росту. Короп має схожі характеристики, хоча, зазвичай, він значно переростає великоротого окуня за розмірами, а міжнерестові періоди у нього довші, ніж у срібного карася. Там, де кліматичні умови дозволяють вирощувати тиляпію, вона може стати чудовою рибкою для годування форелеокуня завдяки своїй плодючості, швидкому росту та стійкості до хвороб. Головним недоліком тиляпії є те, що вона погано переносить спад температури води нижче 12°C . Срібний карась, короп та тиляпія також

уповільнюють розвиток водної рослинності при наявності у водоймі у кількості > 224 кг/га [Snow, 1961, с. 310]. Слід зазначити, що при вирощуванні великоротого окуня у ставкових рибних господарствах на території України у якості риби для його харчування можуть бути використані малоцінні види, що завжди присутні у виростних та нагульних ставах та складають конкуренцію основним аквакультурним об'єктам. До таких видів можна віднести срібного карася, амурського чебачка, гірчака та верховодку.

Відповідно до більшості джерел, нерест форелеокуня розпочинається, коли температура води досягне 18°C, і триває 3-4 тижні [11, с. 1245]. Великороті окуні будують гнізда та охороняють ікру та мальків. Самець вибирає та готує місце для гнізда, охороняючи його від інших риб. Перевага надається захищеним місцям, що розташовані на не великій глибині із твердим дном або волокнистим субстратом, наприклад, корінням дерев. У водоймах, де необхідний субстрат для нересту великоротого окуня відсутній, риби можуть відкладати ікру на задалегідь розміщені у воді штучні нерестові мати. Зазначені мати, зазвичай, розміщують на відстані 3-6 м один від одного у ставах, на глибині 0.5-1.0 м, не далеко від берегів, що дозволяє легко спостерігати за ними. Після закінчення нересту мати можуть бути перенесені до інкубаційних апаратів, басейнів або безпосередньо до інших ставів для виведення личинок.

Коли плідників вперше запускають до ставів для нересту, спочатку, зазвичай, вони інстинктивно тримаються разом. Через декілька днів самці починають вибирати ділянки для відкладання ікри та охороняти їх. Після побудови гнізда самець стає територіальним та тримається у безпосередній близькості від нього, намагаючись залучити самку до нересту. Після не тривалого залицяння самка відкладає ікру до гнізда, а охороняючий самець її запліднює. Після закінчення нересту самець продовжує охороняти гніздо. Нерест може відбуватися в будь-який період протягом дня.

Тривалість інкубаційного періоду може коливатися та залежить від температури води. Так, за температури води 10°C тривалість розвитку ікринок становила 317 годин (13 днів), тоді як за температури води 28°C тривалість

зазначеного процесу становить лише 49 годин (2 дні) [2, с. 14]. Личинки, які тільки з'явилися, починають плавати через 7-9 днів за температури 18-20°C, та через 5-7 днів за температури 22-24°C. Під час інкубації ікри рекомендується підтримувати сталу температуру води, а інкубація ікри великоротого окуня за температури 22-23°C підвищує рівень виходу личинок у порівнянні з інкубацією за більш низьких температур.

Найпростішою та найпоширенішою у світовій аквакультурі є методика нересту та підрощування великоротого окуня в одному ставу. Плідників запускають до нерестових ставів, коли температура води наближається до 18°C та дозволяють вільно поділитися на пари та віднереститися. Щільність посадки, зазвичай, становить від 25 до 100 плідників/га [12, с. 148]. Плідників залишають у ставу до того часу, поки мальки не досягнуть розміру, достатнього для їх відлову та розселення по іншим ставам або подальшого привчання до штучних кормів, що, зазвичай, відбувається через 30-45 днів після запуску плідників [3, с. 35]. Методика нересту та підрощування форелеокуня в одному ставу дозволяє виростити мальків до розмірів (> 15 мм), коли їх кількість легше підрахувати, що дозволяє більш точно контролювати щільність посадки при їх подальшому переселенні. Крім того, чим більшими будуть випущені до виростних ставів мальки, тим вищим буде рівень їх виживання [4, с. 21]. За методики нересту та підрощування в одному ставу мальки, зазвичай, мають різний розмір та вік, тому перед наступною стадією вирощування необхідно провести їх сортування. Враховуючи активний канібалізм з боку плідників, зазначена методика ефективна для вирощування мальків, розмір яких не перевищує 25 мм. З метою стимуляції первинної продуктивності і подальшого розвитку зоопланктону та личинок комах для забезпечення їжею мальків на різних стадіях їх росту до ставів, як правило, вносять добрива. При досягненні мальками довжини 50 мм, коли вони починають переходити до споживання риби, дуже важливо, щоб у ставу була достатня кількість відповідної за розміром дрібної риби для їх харчування, у іншому випадку ріст молоді великоротого окуня значно уповільнюється. Вирішити проблему із недостатністю живих харчових об'єктів можна, привчивши молодь великоротого окуня до штучних кормів.

Результати та обговорення. Аналізуючи наведену вище інформацію, можна дійти висновку, що технологія розведення і вирощування форелеокуня у США не є занадто складною або високотехнологічною і отримана інформація може бути використаням при розробці практичної методики вирощування форелеокуня в ставкових рибних господарствах на території України. Втім, необхідно звернути увагу на той факт, що кліматичні умови у різних штатах досить відрізняються, особливо на півдні та півночі США. Враховуючи наведене, при подальшому вивченні методик розведення і вирощування великоротого окуня, перевагу необхідно надавати тим з них, що використовуються на півночі США та півдні Канади, кліматичні умови яких найбільше відповідають клімату на території України, з відповідною адаптацією до місцевих умов.

Висновки. Великоротого окуня можна віднести до одного з найперспективніших об'єктів вітчизняної аквакультури, особливо з точки зору розвитку рекреаційного рибальства та міжнародного рибальського туризму. Наведену вище методику можна використати, як базисну, і вже на її основі розробляти більш адаптовані та інтенсивні схеми розведення та вирощування форелеокуня у вітчизняних тепловодних ставкових рибних господарств. Зазначений напрямок рибництва потребує подальшого дослідження та практичної реалізації як на рівні ставкової аквакультури, так і на рівні вирощування вказаного виду у басейнах та УЗВ.

Список літератури

1. Glenewinkel, H., Barkoh, A., Engeling, T., Hall, L., Paret, J. and Owens, T. (2011) Guidelines for the culture of black bass. Management data series No. 267, Texas Parks and Wildlife, Inland Fisheries Division, Austin, TX, USA.
2. Heidinger, R.C. (1975) Life history and biology of the largemouth bass. In: Clepper, H. and Stroud, R.H. (eds) *Black Bass Biology and Management*, Sport Fishing Institute, Washington, DC, pp. 11-20.
3. Hutson, P.L. (1990) Florida Largemouth Bass culture in Texas. Management Data Series No. 35. Texas Parks and Wildlife Department, Austin, TX, USA.

4. Kurten, G. (2001) Evaluation of stocking, harvest and zooplankton variables in ponds for rearing Florida largemouth bass fingerlings. Management Data Series No. 195. Texas Parks and Wildlife Department, Austin, TX, USA.
5. Piper, R.G., McElwain, I.B., Orme, L.E., McCraren, J.P., Fowler, L.G. and Leonard, J.R. (1982) *Fish Hatchery Management*. United States Department of the Interior, Fish and Wildlife Service, Washington, DC, USA.
6. Rahel, F.J. (2007) Biogeographic barriers, connectivity and homogenization of freshwater faunas: it's a small world after all. *Freshwater Biology* 52, 696-710.
7. Snow, J.R. (1961) Forage fish preference and growth rate of largemouth bass fingerlings under experimental conditions. *Proceedings Southeastern Association Game and Fish Commissioners* 15, 303-313.
8. Snow, J.R. (1965) Results of further experiments on rearing Largemouth Bass fingerlings under controlled conditions. *Proceedings Southeastern Association Game and Fish Commissioners* 17, 191-203.
9. Swingle, H.S. (1950) Relationships and dynamics of balanced and unbalanced fish populations. Bulletin No. 274, Alabama Agricultural Experiment Station, Auburn, AL, USA.
10. USDI (U.S. Department of Interior, Fish and Wildlife Service and U.S. Department of Commerce, U.S. Census Bureau). 2011. 2011 National survey of fishing, hunting, and wildlife associated recreation. U.S. Government Printing Office. Washington, DC.
11. Waters, D.S. and Noble, R.L. (2004) Spawning season and nest fidelity of largemouth bass in a tropical reservoir. *North American Journal of Fisheries Management* 24(4), 1240-1251.
12. White, B.L. (1981) Culture of Florida largemouth bass. In: Hutson, P.L. and Lillie, J. (eds) *Midwest Black Bass Culture*. Texas Parks and Wildlife Department, Austin, TX, USA, pp. 146-159.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЛОДОВИХ ЕКСТРАКТІВ У НОВИХ КАВОВИХ НАПОЯХ

Іванов Євгеній Ігорович
Шутюк Віталій Володимирович

д.т.н., доцент
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

Вступ. Кава та кавові напої являються найбільш вживаними в Україні та переважній більшості країн світу. Щорічно попит на дані напої зростає, розширюється мережа кав'ярень й асортимент даної продукції. За один календарний рік продаж кави на території України перевищує 100 мільйонів доларів. В той же час ринок кавових напоїв постійно потребує вдосконалення технології та розроблення нових продуктів з різними смако-ароматичними властивостями.

Мета роботи – на основі аналізу ринку кави та кавових напоїв визначити основні напрями використання спеціальних видів солоду з унікальними смако-ароматичними властивостями для розроблення технології нових розчинних кавових напоїв.

Матеріали і методи. Об'єктом дослідження є спеціальні види солоду з різних видів сировини та ступеню ферментації. Методами дослідження є аналітичні, органолептичні, фізико-хімічні та мікробіологічні.

Результати і обговорення. Сучасний ринок кавових напоїв в Україні виглядає в більшості як замітник натуральної кави для певної групи споживачів, яким протипоказано вживати кофеїн. Ця особливість дозволяє замінити імпортовану дорогу сировину місцевою. До такої сировини відноситься зерно злакових культур, сушені плоди, цикорій, топінамбур, соя, жолуді тощо. Однак нині переважна більшість кавових напоїв все ж таки дає перевагу двом інгредієнтам – цикорію й ячменю.

Використання такої сировини як солод зернових культур, сухих плодів і жолудів збагачує напої цукрами, клітковиною, крохмалем, дубильними і

азотистими речовинами. Розроблення технологій напоїв за різними рецептурами з використанням місцевої сировини можна поділити на такі основні напрями:

- основою яких є натуральна кава (5...35 %);
- основою яких є цикорій, але не містять натуральної кави;
- однокомпонентні (без вмісту натуральної кави і цикорію);
- багатоконпонентні (без вмісту натуральної кави і цикорію).

В промисловості кавові напої виготовляються двох видів – сухий розчинний напій вологістю 3,5...4 % і пастоподібний із змістом 70 % екстрактних речовин.

Одним з перспективних напрямів розроблення сучасних кавових напоїв є використання солодових екстрактів зернових культур. Основною сировиною для виробництва солодових екстрактів являється солод, приготований з відповідних злаків. Крім солоду, при виробництві деяких видів екстрактів в якості добавок використовують несолжену сировину. У хімічному складі зернових культур, які йдуть на виробництво солоду є деякі відмінності, що зумовлює особливості отриманих екстрактів.

Таблиця 1

Хімічний склад деяких злаків представлений (у %)

Показники	Пшениця	Ячмінь	Жито	Овес	Кукурудза
Вода	14,0	14,0	14,0	13,5	14,0
Білок	12,5	12,0	9,9	11,0	10,3
Крохмаль	60	55	54	45	70
Геміцелюлози і пектинові речовини	8	11	9,5	13	7
Жир	1,9	2,0	2,2	5,5	4,6
Мінеральні речовини	2,2	3,5	1,7	3,8	1,3

З наведених даних в табл. 1, зерно пшениці багате білковими і мінеральними речовинами, крохмалем. Овес відрізняється від інших злаків високим вмістом мінеральних речовин і некрохмальних полісахаридів. Кукурудза містить велику кількість крохмалю, що є джерелом вуглеводів

солодового екстракту. Жито має низьку кількість білку у складі, що має позитивний вплив на прозорість напоїв. Житній солод використовується для виробництва квасу і надає приємний гіркуватий смак. Найпоширенішим з усіх злаків для отримання солоду є ячмінь. Ячмінний солод – базова сировина в пивоварній галузі, а також дуже широко використовується у виробництві солодових екстрактів.

Іншого боку виробники кавових напоїв спрямовують свої зусилля щоб максимально привернути увагу до власного бренду. Потенційним споживачам виробники пропонують вишукані смаки, нові приємні аромати, оригінальне оформлення упаковки.

Тому розроблення нової рецептури розчинного кавового напою на основі солодових екстрактів дозволить мати кращу конкурентоспроможність під час виходу нової компанії на такий потужний ринок, як ринок кави та кавових напоїв. Пріоритетним є метод збагачення розчинних кавових напоїв, перед їх сублимацією, спеціальною сировиною з високим вмістом амінокислот та вітамінів, а також змішуючи сировину з різним ступенем обжарювання, очікується суттєво покращити смако-ароматичні властивості кавових напоїв.

Солод з різних видів сировини та з різним ступенем ферментації й обжарювання дозволяє створити унікальну рецептуру кавового напою. Вже багато років відомим кавовим напоєм є «ячмінна кава», це напій з обсмаженого ячменю. Сучасні тенденції ринку харчових продуктів дозволяють включити в рецептуру кавового напою солод різних видів. Порівняно з просто обсмаженим зерном, солод має більшу кількість екстрактивних речовин, що дозволить покращити функціональні показники кавового напою, а саме підвищити вміст амінокислот та вітамінів. При обсмажуванні солоду відбувається процес меланоїдиноутворення та карамелізації, що дозволяє пророщеному зерну отримати кавовий смак та аром, які можна підкреслити додаванням невеликої кількості цикорію. Ячмінний, житній та вівсяний солод мають різні органолептичні властивості, що дозволяє комбінувати їх у складі кавового напою задля отримання унікальних смаків. Кавові смако-ароматичні

властивості можна підкреслити внесенням невеликої кількості цикорію. Краща екстрактивність солоду дозволяє отримати покращені функціональні властивості напою.

Висновки. Розроблення нових кавових напоїв являється дуже перспективним з огляду на ринок кави та функціональних напоїв. Основною перспективною сировиною для розроблення технологій кавових напоїв є солодові екстракти зернових культур.

ЛІСІВНИЧІ ЗАХОДИ ПО ПІДВИЩЕННЮ ПРОДУКТИВНОСТІ НАСАДЖЕНЬ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП "ЛИСЯНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО"

Іщук Галина Петрівна

к. с.-г. н., доцент

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

Вступ. До найбільш ефективних заходів, які дають можливість підвищити продуктивність дібров Шевченківського лісництва ДП "Лисянське лісове господарство" слід віднести: правильне створення лісових культур на зрубках, непокритих лісом землях і нелісових землях із певною схемою змішування; правильне та своєчасне проведення рубок догляду; реконструкція малоцінних і низькоповнотних насаджень; заходи по захисту лісу від шкідників та хвороб.

Мета роботи. З метою визначення можливості проведення даних заходів і їх доцільності в умовах лісництва був зроблений аналіз стану лісового фонду лісництва, аналіз господарської діяльності на основі вивчення проекту організації лісового господарства, таксаційного опису, книг і документів, які ведуться в лісовому господарстві і лісництві.

Матеріали і методи. Аналіз інформації досліджень, та збір експериментального матеріалу за загальноприйнятими в лісівництві методиками.

Результати і обговорення. Аналізуючи дані лісокультурного фонду Шевченківського лісництва та його ґрунтово-кліматичні умови пропонуємо створювати тут штучні насадження дуба звичайного, які в даних лісорослинних умовах утворюють високопродуктивні насадження.

При створенні культур дуба та свіжих зрубках найдоцільніше висаджувати його чистими рядами через 3 м в міжряддях 0,7 м в рядах (рис. 1), клен гостролистий, в'яз густо поновлюються природнім шляхом і будуть заповнювати міжряддя.

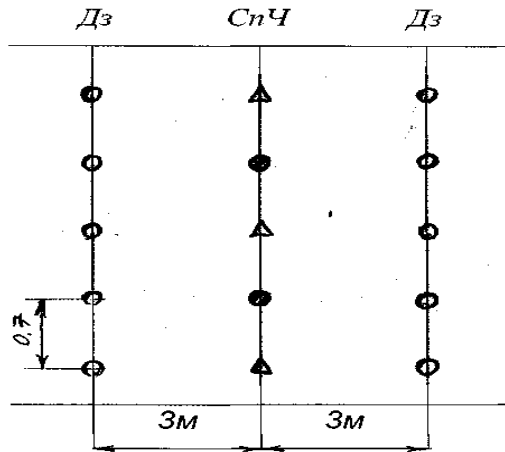

Рис. 1. Схема створення лісових культур дуба звичайного на вирубках

Перед посадкою культур проводять частковий обробіток ґрунту шляхом прокладання борозен плугом ПКЛ-70, який в полегшеному варіанті агрегується з трактором МТЗ-82. В даному випадку культури слід висаджувати одно-, дво-, чи трьохрічними сіянцями дуба звичайного у дно борозни. Садіння дуба проводимо вручну під меч "Колесова".

Якщо ж природного поновлення супутніх порід на зрубі не спостерігається, то культури дуба звичайного доцільніше створювати із трьох рядів дуба і одного ряду супутньої породи, в основному висаджують липу чи клен.

Догляд за лісовими культурами проводимо протягом п'яти років. Догляд проводять вручну шляхом прополки сапкою рядів дуба, щоб освітлити його верхівку зверху, таким чином дуб буде краще рости в висоту і буде мати стрункіший стовбур. Якщо ж невчасно провести догляд і дуб буде затінений зверху, то в такому випадку він може випасти з насадження або утворити кущ.

З лісівничої характеристики та аналізу груп молодняків які зростають у лісництві пропонуємо для покращення складу і стану цих насаджень проводити в них рубки догляду, а саме освітлення та прочищення.

Оскільки в даних лісорослинних умовах ростуть і інші листяні породи, ріст яких швидший за дуб і які можуть витіснити його з насадження, то в

такому випадку потрібно видалити з насадження небажані другорядні породи, що заважають розвитку дуба. Але у зв'язку з тим, що дуб любить рости в “шубі”, догляд проводити невеликим зрідженням тих супутніх порід, які можуть затінити верхівку дуба.

В молодняках 2-го класу віку потрібно проводити прочищення з метою покращення складу та стану насадження. Прочищення повинно враховувати форму майбутнього насадження. А це значить, що потрібно лишити головну породу і певну кількість підгінних порід, які з віком сформуєть другий ярус.

Освітлення і прочищення у загальному комплексі усіх видів доглядів за дубом надається особливе значення, бо саме вони забезпечують вихід дуба до першого ярусу і його перевагу у складі насадження.

Молодняки 1-2 класу віку, які в силу тих чи інших умов не були доведені до потрібного стану і складу, можна виправити реконструктивними рубками. Реконструкцію проводимо шляхом введення в коридор сіянців дуба звичайного. Під реконструкцією слід планувати молодняки віком до 20 років, старші насадження призначати під реконструкцію недоцільно.

На Україні використовують коридорний спосіб проведення реконструкції, тобто в малоцінному насадженні прорубують коридори, які потрібно робити шириною 2-3 метра, щоб забезпечити дубу затінення з боків. Самі ж коридори розміщують в насадженні через 6-8 метрів між їх осями. Схема реконструкції наведена на рисунку 2.

При реконструкції малоцінних молодняків коридорним способом важливе значення мають також напрям коридорів відносно сторін світу. Дослідженнями в різних регіонах України встановлено, що найкращим є широтний напрям, тобто з заходу на схід, що забезпечує кращий режим живлення.

Підготовка до реконструкції починається восени із розчищення коридорів на базі бензомоторної пилки “Штіль”. Для підготовки ґрунту застосовують плуг ПКЛ-70 в агрегаті з трактором ЮМЗ-82. Насадження в якому планується провести реконструкцію молодняків знаходиться в кварталі 51 виділ 6 і

представлене на рисунку 3.

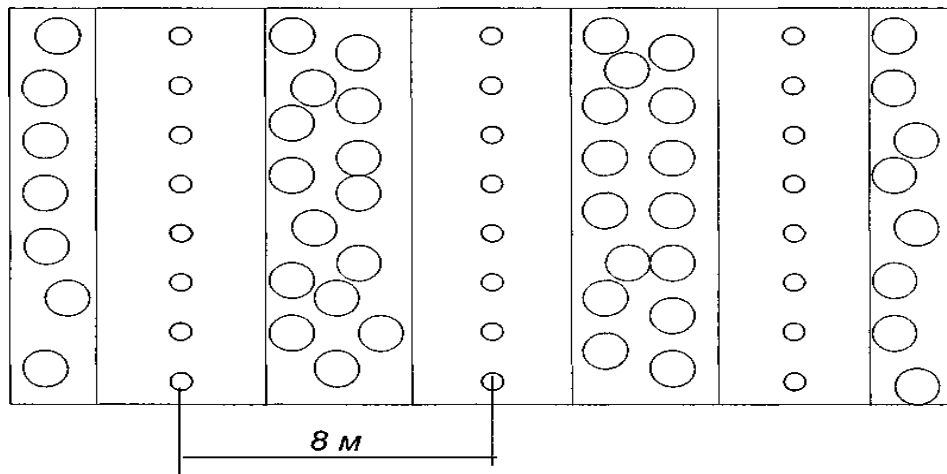

Рис. 2. Схема посадки сіянців дуба звичайного в коридорах

Рис. 3. Насадження в кварталі 51 виділ 6 Шевченківське лісництво, що потребує реконструкції

З лісівничої характеристики та аналізу жердняків 3-4-го класу віку незадовільні за складом та станом. Бачимо, що виправлення їх потрібно проводити рубками догляду, а саме першим та другим прорідженням.

Для прикладу наводимо виправлення складу насадження в кварталі 82

виділ 6, віком 24 роки. Насадження має склад 4Дз5Гр1Кл представлена на рисунку 4.

Рис. 4. Насадження до рубки в кварталі 82 виділ 6 Шевченківське лісництво

При виправленні дубово-грабових молодняків незадовільних за складом і станом, де головна порода має в складі 3-4 одиниці, у віці прорідження доцільно застосовувати рубку з сильним ступенем зрідження, тобто $> 35\%$ за запасом або за сумою площ поперечних перерізів.

В перший прийом рубки вирубуються дерева клена та частину дерев граба доводячи повноту насадження до 0,5, що не призведе до небажаних порушень природного стану молодняка, його стійкості проти несприятливих факторів зовнішнього середовища.

Після проведення інтенсивного прорідження запас та повнота насадження через декілька років відновлюється і в подальшому в цьому насадженні буде проведена звичайна прохідна рубка, яка буде формувати стовбур та крону дуба. На рисунку 5 зображено насадження, яке було виправлене прорідженням.

**Рис. 5. Насадження після прорідження в кварталі 82 виділ 6
Шевченківське лісництво**

Господарське значення запроєктованих заходів полягає в тому, що в умовах D_2 можна виростити більш господарську цінну деревину, яка відповідає напрямку ведення лісового господарства.

Крім надходжень, за реалізацію деревини від рубок догляду економічний результат реконструктивних заходів полягає в додатковій цінності деревини, яку господарство отримає при головній рубці. Зміною складу на користь більш цінної деревної породи, такої як дуб звичайний, поліпшенням якості дерев головної породи, підвищує цінність лісостанів порівняно з тими, що не підлягали реконструкції.

Так на прикладі пробної площі в Шевченківського лісництва в даних умовах місцезростання D_2 , при складі насадження 5Гз4Дз1Кл, без проведення реконструктивних заходів отримаємо грабове насадження з невеликою домішкою клена та дуба, повнотою 0,8 II бонітету. При проведенні реконструктивних заходів, отримаємо насадження зі складом: 7Дз2Гз1Кл I бонітету, повнотою 0,8.

Висновки. Рубки догляду значно покращують сортиментну структуру деревостанів, а саме: збільшують вихід ділової деревини, в тому числі грубих сортиментів. Такі зміни, в цілому, ведуть до підвищення цінності лісів, тому рубки догляду вважають одним із методів масової селекції за якістю деревостанів. Однак позитивні зміни у деревостанах слід чекати лише при своєчасному і повному за обсягом догляді за лісом.

ПЕРЕБІГ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ҐРУНТІ МАЛОПРОДУКТИВНОГО ПЕРЕЛОГУ ПІД ВПЛИВОМ АГРОТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ

Малиновська І. М.,

д. с.-г. наук,

с.н.с., головний науковий спів роб.

Сорока О. П.,

аспірант

Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН»

м.Київ, Україна

Вступ. У зв'язку з вилученням під лукопасовищні угіддя близько 10 млн. га малопродуктивних орних земель значної уваги привертають дослідження із встановлення способів відновлення господарсько цінних фітоценозів як джерела високоякісних кормів і важливих осередків видового біорізноманіття. Не менш важливим є вивчення впливу зазначених формувань на інші види біоти екосистем, в тому числі й мікробне населення, за участю якого у тісній взаємодії з вищими рослинами і факторами абіотичного середовища відбувається трансформація, міграція й біогеохімічний кругообіг речовин у біогеоценозах. Одночасно надзвичайну актуальність набувають питання щодо розробки дійових методів управління зазначеними процесами задля прискорення формування ефективних біосистем з високими економічними й екологічними властивостями.

Мета досліджень. Оскільки під впливом мінеральних добрив процес зміни видового складу фітоценозу прискорюється, то виникає необхідність вивчення спрямованості та напруженості мікробіологічних процесів відповідно до сукцесійних змін складу фітоценозу в умовах оптимізації ґрунтового рН, мінерального живлення рослин та інших агротехнічних заходів.

Матеріали і методи. Дослідження були проведені на прикладі сірого лісового ґрунту на ділянці, яка виведена з сільськогосподарського

використання у 2000 році (малорічний переліг) (дослідне господарство “Чабани”, Києво-Святошинський район Київської області). Дослід з оптимізації мінерального живлення спонтанно відновлюваного фітоценозу малорічного перелігу був закладений у 2006 р співробітниками лабораторії лувівництва ННЦ “Інститут землеробства НААН”. Досліджувались варіанти досліду: 1 – без скошування, без добрив; 2 – без скошування + $N_{90}P_{40}K_{70}$; 3 – два скошування, без добрив; 4 – два скошування + $N_{90}P_{40}K_{70}$; 5 – два скошування, без добрив, вапнування; 6 – два скошування + $N_{90}P_{40}K_{70}$, вапнування.

Чисельність мікроорганізмів основних еколого-трофічних груп оцінювали методом висіву ґрунтової суспензії на відповідні поживні середовища (Е.З. Теппер, 2004). Показники інтенсивності мінералізації сполук азоту, органічної речовини і гумусу, а також вірогідність формування бактеріальних колоній (ВФК) розраховували як вказано раніше (І.М. Малиновська, 2009). Фітотоксичні властивості ґрунту визначали з використанням рослинних біотестів (пшениця озима) за Н.А. Красильниковим (1966).

Статистичну обробку результатів проводили з використанням сучасних програм *Microsoft Excel*.

Результати та обговорення. В результаті проведених досліджень підтверджено попередні дані: внесення мінеральних добрив призводить у більшості досліджених варіантів до збільшення чисельності іммобілізаторів мінерального азоту, олігонітрофілів, нітрифікаторів, педотрофів, полісахаридсинтезувальних бактерій і мобілізаторів мінеральних фосфатів. Застосування мінеральних добрив призводить до збільшення чисельності амоніфікаторів, зокрема, у варіанті без скошування – на 35,0%, з двома скошуваннями – 100,8, з двома скошуваннями і вапнуванням – на 66,0%. З внесенням мінеральних добрив зростає не тільки чисельність амоніфікаторів, а й їхня фізіолого-біохімічна активність: у варіанті без скошування – у 2,26 рази, з двома скошуваннями – 6,47, з двома скошуваннями і вапнуванням – у 2,33 рази. Групу амоніфікаторів при аналізі взаємовідношень між рослинами і

ризосферними мікроорганізмами ми розглядаємо як індикаторну, оскільки субстратом для їхнього росту є, в основному, білкові речовини і амінокислоти корневих ексудатів. При зростанні кількості корневих виділень збільшується і чисельність амоніфікувальних мікроорганізмів. Мінеральні добрива покращують живлення рослин, які в процесі росту виділяють більше корневих ексудатів, що використовують для розвитку ризосферні мікроорганізми.

Внесення мінеральних добрив призводить до суттєвого збільшення чисельності денітрифікаторів, а саме, без скошування – у 3,0 рази, з двома скошуваннями – 5,5, з вапнуванням – у 1,75 рази.

Ґрунт перелогу з 2000 року протягом свого існування характеризується дуже низьким вмістом азотобактеру (від 0 до 6% обростання ґрунтових грудочок), використані агроприйоми: скошування, внесення мінеральних добрив і вапнування призвели до зростання чисельності азотобактеру на дев'ятому році існування перелогу до 18% (І.М. Малиновська, 2009). Погодні умови 10 року перелогового стану були такими, що тільки у варіанті сумісного застосування мінеральних добрив і вапнування виявляється азотобактер (96,0%), окремо застосовані агроприйоми не створюють сприятливих умов для розмноження азотобактера, можливо, через посуху, нестачу вологи і недостатнє розчинення мінеральних добрив у ґрунті із зниженим значенням рН.

Оптимізація мінерального живлення рослин у варіанті без скошувань призводить до збільшення фізіолого-біохімічної активності мікроорганізмів практично всіх досліджених груп, за виключенням целюлозоруйнівних. Застосування добрив у варіантах з двома скошуваннями супроводжується збільшенням активності мікроорганізмів лише в шості досліджених груп із дев'яти, а із вапнуванням – у мікроорганізмів п'яти груп. Отже, внесення мінеральних добрив по-різному впливає на фізіолого-біохімічну активність мікроорганізмів при застосуванні різних агроприймів: скошувань і вапнування.

Скошування травостою як без мінерального удобрення, так і з внесенням мінеральних добрив призводить до зростання чисельності мікроорганізмів:

амоніфікувальних, іммобілізаторів мінерального азоту, олігонітрофілів, денітрифікаторів, полісахаридсинтезувальних, автохтонних, стрептоміцетів – у рази, інших груп мікроорганізмів – несуттєво. Разом з тим, скошування призводять до уповільнення освоєння органічної речовини: індекс педотрофності зніжується як у варіанті з оптимізацією мінерального живлення рослин, так і за його відсутності. Одночасно підвищується коефіцієнт мінералізації-іммобілізації сполук азоту: без добрив – в 2,33 рази, з внесенням $N_{90}P_{40}K_{70}$ – в 1,87 рази; активність мінералізації гумусу – в 2,04 і 1,35 разів відповідно. Отже, скошування істотно впливають на спрямованість та напруженість мікробіологічних процесів в кореневій зоні рослин малорічного перелогу.

Вапнування створює умови для більш ефективного використання мінеральних добрив рослинами і – опосередковано і безпосередньо – мікроорганізмами. Так, внесення мінеральних добрив у варіанті з вапнуванням призводить до зростання чисельності іммобілізаторів мінерального азоту на 49,7%, денітрифікаторів – 75,4, нітрифікаторів – 37,5, педотрофів – 60,6, полісахаридсинтезувальних – 31,3, стрептоміцетів - на 52,8%, мобілізаторів мінеральних фосфатів – у 2,86 рази. Вапнування призводить до зниження у 2,18 рази чисельності мікроміцетів, які є активними токсиноутворювачами, що знижує фітотоксичність ґрунту у цьому варіанті дослідження на 18,5%.

Чисельність педотрофів в результаті оптимізації мінерального живлення рослин суттєво збільшується, однак, інтенсивність мінералізації органічної речовини ґрунту знижується, про що свідчить індекс педотрофності. Кількість автохтонних мікроорганізмів за внесення мінеральних добрив зростає, однак, активність мінералізації гумусу істотно зменшується: без скошувань – на 13,6%, з двома скошуваннями – 71,8, з вапнуванням – на 57,3%. Встановлені закономірності підтверджуються отриманими раніше: внесення мінеральних добрив дозволяє уповільнити деструкцію гумусових речовин (Малиновська І.М., 2007, 2009). Інтенсивність процесу мінералізації-іммобілізації азоту знижується з внесенням мінеральних добрив у всіх варіантах дослідження.

Фітотоксичність ґрунту також зменшується з внесенням мінеральних добрив: без скошувань – на 12,3%, з двома скошуваннями – 14,8, з вапнуванням – на 18,5%, що співпадає з даними, отриманими раніше (Малиновська І.М., 2009).

Висновки:

1. Скошування травостою як без мінерального удобрення, так і з внесенням мінеральних добрив призводить до зростання чисельності мікроорганізмів, уповільнення освоєння органічної речовини ґрунту, підвищення коефіцієнту мінералізації-імобілізації азоту і активності мінералізації гумусу.
2. Вапнування створює умови для більш ефективного використання мінеральних добрив рослинами і – опосередковано і безпосередньо – мікроорганізмами.
3. Оптимізація мінерального живлення фітоценозу призводить до збільшення чисельності мікроорганізмів основних еколого-трофічних груп, зниженню інтенсивності освоєння органічної речовини ґрунту і активності мінералізації гумусу: без скошувань – на 13,6%, з двома скошуваннями – 71,8, з вапнуванням – на 57,3%.
4. Фітотоксичність ґрунту зменшується з внесенням мінеральних добрив: без скошувань – на 12,3%, з двома скошуваннями – 14,8, з вапнуванням – на 18,5%. Максимально фітотоксичність ґрунту зменшується за сумісного застосування мінеральних добрив і вапнування.

ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И ФАКТОРОВ СНИЖЕНИЯ ЧИСЛЕННОСТИ ЛОШАДЕЙ РАБОЧЕ-ПОЛЬЗОВАТЕЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ

Соболь Ольга Михайловна,
к.с. - х. н., доцент,
Херсонский государственный аграрный университет,
г. Херсон, Украина

Введение./Introduction. Еще полвека назад в Украине процесс сельскохозяйственного производства невозможно было представить без лошадей, в каждом хозяйстве насчитывалось до нескольких десятков голов конематок, было немало и специализированных конезаводов. В 1961г. была достигнута оптимальная для Украины численность конепоголовья – 1,84 млн. гол.

Впоследствии начался процесс его уменьшения. Так, уже в 1990 г. на территории Украины насчитывалось 738,4 тыс. гол. лошадей. В этот период работали 11 государственных конных заводов, 4 ипподрома, 132 племенных конефермы. Во всех крупных городах, при всех конных заводах работали государственные конноспортивные комплексы и школы. В течение первых десяти лет независимости поголовье лошадей мало изменялось, а в период 2000-2015 гг. украинское коневодство претерпело сокращение на 55% и осталось лишь 2 действующих ипподрома.

Непрерывно растущий уровень механизации и электрификации сельского хозяйства изменил характер использования лошадей, но не исключил их применения. В современных условиях конные полевые работы выполняются в основном на небольших земельных участках сложной конфигурации, с неровной поверхностью, расположенных на склонах, в поймах рек, на лесных полянах, или с увлажненной почвой. Приспособляемость конной тяги к условиям работы, ее мобильность, маневренность и дробимость делают ее применение хозяйственно выгодным. Для таких работ в разных

топографических, почвенных и дорожных условиях нашей страны требуются лошади разных рабочих качеств.

Недостаточное использование рабочих лошадей пытаются объяснить якобы невыгодностью работ на конной тяге. Однако по ряду работ конная тяга обходится дешевле тракторной. Так, пара рабочих лошадей при перевозке мелких грузов на расстояние менее 1 км по своей производительности заменяет колесный трактор типа Т-16, а правильное использование 1 рабочей лошади в хозяйстве экономит 1,43 т и больше горючего.

Опыт многих хозяйств свидетельствует о высокой конкурентоспособности гужевого транспорта по сравнению с другими его видами на внутренне усадебных перевозках, в условиях бездорожья и при выполнении работ на приусадебных участках.

На лошадях можно выполнять работы круглый год, в любую погоду, особенно в весеннюю распутицу и зимнее время. Небольшие грузы на короткие расстояния 1-5 км больше выгоднее перевозить на лошадях, чем автотранспортом. Лошади в передовых хозяйствах работают по 260-300 дней при себестоимости коне-дня в 9-12 раз дешевле тракторо- дня, этим экономят за год около 1,5 тонны горюче-смазочных материалов, они потребляют дешевые корма, выращенные в хозяйстве, хорошо нагуливаются и откармливаются.

Использование конной техники дает, в первую очередь, независимость мелкому и среднему фермеру. Кроме того, привлечение к сельхозработам лошадей и конной техники имеет широкие перспективы развития. Использование лошади в подсобном хозяйстве и на огороде в большой степени облегчает ручной труд человека. В странах Европы, как правило, на небольших участках используют универсальные адаптер и прицепные, специальные для каждого вида работ механизмы., что позволяет использовать рабочую лошадь в течение года, существенно уменьшить долю ручного труда и стоимость трудозатрат. Так, в Польше, где хорошо развито фермерство, в большом количестве хозяйств используют лошадей вместо именно из – за экономической

целесообразности и обеспечения экологической чистоты продукции растениеводства и, особенно, животноводства.

Экономическая целесообразность содержания рабочей лошади зависит от эффективности её использования. Главной предпосылкой эффективной организации работы лошадей считают установление соответствия между наличием их поголовья и потребностями хозяйства при достаточно интенсивном использовании лошади - не менее 230 коне-дней за год.

Исходя из того, что основной целью разведения лошадей рабочей - пользовательского направления что является использование их на разных сельскохозяйственных и транспортных работах, возникает вопрос улучшения его эффективности - то есть, повышение их работоспособности. Основной путь повышения работоспособности лошадей - их улучшение, направленное на получения сильных, подвижных и выносливых лошадей, хорошо приспособленных к местным условиям. Особенно актуальным улучшение качества лошадей становится в связи с сокращением численности лошадей в Украине.

Цель работы./Aim. Потребность в рабочих лошадях в Украине сохраняется и сейчас, поэтому вопрос развития рабочей - пользовательского направления в целом и коневодства является актуальным - около 80% всего поголовья лошадей содержится в крестьянско-фермерском секторе. Несмотря на целесообразность развития коневодства рабоче-пользовательского направления, в Украине происходит процесс постоянного и усиливающегося снижения поголовья лошадей. Наиболее опасным этот процесс выявился в юго-восточных областях страны, где относительная численность коне-поголовья всегда была невысокой – всего 9,3% от общей по стране.

Исходя из вышесказанного, целью нашей работы стало исследование динамики и факторов снижения численности лошадей рабоче-пользовательского направления Херсонской области

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Херсонская область расположена на Юге Украины, и численность лошадей здесь всегда была

незначительной, кроме того, поголовье лошадей постоянно уменьшалось. Так, по данным табл. 1, за последние 22 года численность лошадей в Украине уменьшилась на 64,96%, по области – на 94,62%, то есть темпы снижения численности лошадей в области почти в 1,5 раза превышали этот показатель по Украине.

Таблица 1

Численность лошадей в Украине и Херсонской области за период 1997 – 2019 годов (по состоянию на 1.01)

Численность лошадей	Года								
	1997	2000	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2019
Украина	753,5	698,1	684,3	554,8	465,8	395,7	316,8	264,0	244,0
Херсонская область	13,0	10,2	7,5	3,9	2,5	1,7	1,3	0,8	0,7
Херсонская область/ Украина,%	1,73	1,46	1,10	0,70	0,54	0,43	0,41	0,30	0,29

Исходя из нормативных показателей оптимального количества лошадей, их поголовье в области должно составлять не менее 13,27 тыс. гол. Наибольшая часть лошадей (60,3%) должна обеспечивать транспортные потребности аграрных предприятий, то есть улучшение рабоче-пользовательного поголовья должно проходить с использованием жеребцов - производителей рысистого или тяжеловозного направления. Фактически Херсонская область имело минимально необходимое поголовье только до 1995 года.

В периоды 1997 – 2003 и 2006 – 2012 годов численность поголовья лошадей в Украине была стабильной (темпы снижения составляли 1,98 - 7,35% и 15,05 – 16,04%), по области в эти периоды были отмечены намного более высокие показатели 21,54 – 26,47% и 32,00 – 35,90%. Наибольшие относительные потери коне-поголовья как по Украине в целом, так и по Херсонской области, были отмечены для периода 2003 – 2006 годов.

В течение последних 12 лет область не имела субъектов племенного дела в коневодстве, всего 4,38% лошадей имели документированные данные о происхождении, большинство из них относились к породам шетлендский пони, западноевропейские спортивного направления и украинская верховая. Таким образом, племенных резервов для улучшения поголовья рабоче-пользовательного направления область не имеет.

Исходя из того, что экономическая целесообразность содержания рабочей лошади зависит от эффективности его использования в экономических расчетах главной предпосылкой эффективной организации работы лошадей, считают установление соответствия между наличием их поголовья и потребностями хозяйства.

Таблица 2

Относительная динамика изменения численности лошадей в Украине и Херсонской области за период 1997 – 2019 годов

Показатели	Годы						
	2000 /1997	2003 /2000	2006 /2003	2009/ 2006	2012 /2009	2015 /2012	2019 /2015
Украина							
Численность лошадей,%	92,65	98,02	81,08	83,96	84,95	80,06	77,02
Темпы снижения численности, %	7,35	1,98	18,92	16,04	15,05	19,94	16,67
Херсонская область							
Численность лошадей численность,%	78,46	73,53	52,00	64,10	68,00	76,47	61,54
Темпы снижения численности, %	21,54	26,47	48,00	35,90	32,00	23,53	73,85

По расчетам В. Н. Землянского, рабочая лошадь, за вычетом дней отдыха и зооветеринарных мероприятий, должна работать 290 дней в течение года, а кобылы с жеребьятами и жеребцы - производители - 230 дней.

При таких показателях использования и оптимальной структуре поголовья в среднем за год на 1 голову приходится выработок 240 - 260 коне-

дней, что предполагает, в частности, достаточно интенсивное использование лошадей в условиях весеннего и осеннего бездорожья, которое в условиях неустойчивого снежного покрова (например, в условиях Юга Украины) может длиться большую часть зимнего периода. Однако в этот период дороги имеют высокий коэффициент сопротивления и лошадь должна проявлять большее тяговое усилие, которое зависит, в первую очередь, от её живой массы.

Объектом наших исследований были 29 голов лошадей (кобыл и мерин) в возрасте 3 лет и старше 12 населенных пунктов Алешковского, Белозерского и Голопристанского районов Херсонской области. Исследованное поголовье было мелким (средняя высота в холке 149,9 см) со средней живой массой 405,8 кг, между кобылами и меринами разница составляла менее 1,3%. Больше 1/3 лошадей (34,48%) имели живую массу менее 390 кг и лишь 27,59% поголовья имела живую массу 411 кг и выше (табл. 3).

Таблица 3

Характеристика интенсивности рабочего использования лошадей в связи с их живой массы и высотой в холке

Живая масса, кг	Количество лошадей, гол.	Средняя живая масса, кг	Высота в холке, см	Отработано за год, коне - дней
До 390 кг	10	376,0 ± 11,20	147,4 ± 2,08	192,4 ± 13,28
391-410 кг	11	406,4 ± 4,63	149,7 ± 0,58	205,0 ± 8,00
411 кг и выше	8	420,1 ± 5,14	151,5 ± 0,80	217,2 ± 5,44
В целом	29	405,8 ± 13,26	149,9 ± 1,52	207,3 ± 11,15

Исходя из оптимальной средней интенсивности использования лошадей 250 коне - дней, дефицит рабочего фонда составил для лошадей с живой массой до 390 кг составил 23,04%, 391-410 кг – 18,00%, 411 кг и выше - 13,12%. Таким образом, чем крупнее были лошади, тем меньше был дефицит рабочего фонда, а, значит, тем более интенсивно они использовались.

Выводы./Conclusions. Оптимальная численность поголовья лошадей Херсонской области должна составлять не менее 13,27 тыс. гол., что выполнялось до 1995 года. За последние 22 года темпы снижения численности

лошадей в области почти в 1,5 раза превышали этот показатель по Украине. Если в целом в стране в периоды 1997 – 2003 и 2006 – 2012 годов численность поголовья лошадей в Украине была стабильной, то по области даже в эти периоды были высокие показатели сокращения коне-поголовья на уровне 21,54 – 235,90%, наиболее высоки они были, как и в целом по стране, для периода 2003 – 2006 годов.

Наибольшая часть лошадей Херсонской области (60,3%) должна обеспечивать транспортные потребности аграрных предприятий, то есть улучшение рабоче-пользовательного поголовья должно проходить с использованием жеребцов - производителей рысистого или тяжеловозного направления. Однако в течение последних 12 лет область не имела субъектов племенного дела в коневодстве, из 4,38% лошадей с документированным происхождением большинство относилось к породам, которые не могут использоваться для улучшения поголовья рабочей - пользовательного направления в область не имеет.

Основная причина сокращения рабоче-пользовательного коневодства в области - экономическая нецелесообразность использования лошадей – они мелкие, имеют недостаточную живую массу и используются в среднем 207,3 коне-дня за год. Дефицит рабочего фонда для лошадей с живой массой до 390 кг составил 23,04%, 391-410 кг – 18,00%, 411 кг и выше - 13,12%.

Исходя из вышесказанного, для повышения экономической эффективности содержания лошадей, следовательно, заинтересованности фермерских и крестьянских хозяйств, необходимо обеспечить проведение мероприятий по улучшению качества коне-поголовья за счёт скрещивания кобыл местной селекции с жеребцами-производителями районированных пород.

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

THE EFFECT OF DECREASE OF THE THYROID FUNCTION ON THE CONDITION OF THE CARDIOVASCULAR SYSTEM

Horodynska Olena,
assistant department
Ukrainian Medical Stomatological Academy,
Poltava, Ukraine

Introduction. In modern medical science the thyroid gland dysfunction is one of the risk factors for cardiovascular disease. Pathology of the cardiovascular system, the development of atherosclerosis, manifestations of "myxedematous heart" are the most serious complications of hypothyroidism. This problem encourages researchers and clinicians to seek directions for the diagnosis of cardiovascular disease in hypothyroidism, their treatment and prevention.

Aim. To study features of myocardial remodeling in patients with hypothyroidism, coronary heart disease and in terms of combined pathology.

Materials and Methods. 160 patients aged from 38 to 82 years were examined, who were treated in the endocrinological and cardiology departments of Poltava Regional Hospital named after MV Sklifosovsky. The patients were divided into 3 groups: Group I - patients with hypothyroidism (n=61), disease duration $7,87 \pm 1,98$ years, group II - patients with coronary heart disease (n=47), disease duration $9,83 \pm 2,42$ years, group III - patients with hypothyroidism in combination with coronary heart disease (n=32), disease duration $11,31 \pm 3,09$ years, 20 persons - control group.

The diagnosis of the disease was verified on the basis of clinical manifestations of the disease, data from generally clinical, biochemical, instrumental research methods. The data processed by variation statistics using the program «Microsoft Excel». The difference was considered significant at $p < 0.05$.

Results and discussion. Structural and functional status of the myocardium was determined using the mean values of Echocardiograms of intracardiac hemodynamics in the examined patients and healthy people. The calculation of the left ventricular myocardial mass index showed a significant increase in the group of patients with hypothyroidism $104,04 \pm 10,89 \text{ g/m}^2$ ($p < 0,05$). The relative thickness of the wall of the left ventricle is also characterized by a significant increase with decreased thyroid function to $0,41 \pm 0,05 \text{ cm}$ ($p < 0,05$), compared with the group of healthy individuals. The index of the mass of the left ventricular myocardium in group of patients with coronary heart disease is $128,25 \pm 5,19 \text{ g/m}^2$ ($p < 0,05$), the relative wall thickness of the left ventricle is also characterized by a significant increase up to $0,47 \pm 0,05 \text{ cm}$ ($p < 0,05$), compared with the group of healthy individuals. The left ventricular myocardial mass index was significantly increased in the group of patients with hypothyroidism in combination with coronary heart disease – $120,4 \pm 5,0 \text{ g/m}^2$ ($p < 0,05$), the relative thickness of the left ventricular wall was significantly increased with decreased thyroid function to $0,42 \pm 0,07 \text{ cm}$ ($p < 0,05$), compared with the healthy subjects group.

According to the indexes of the mass of the myocardium and the relative thickness of the wall of the myocardium of the left ventricle were determined types of geometry of the heart. In patients with hypothyroidism, the following types of heart geometry were established: 38 people (46,92%) had normal heart geometry, 31 people (38,27%) had eccentric hypertrophy, and 11 people (13,58%) had concentric hypertrophy. and 1 person (1,23%) had concentric remodeling. In patients with coronary heart disease: in 13 people (19,4%) - normal geometry of the heart, in 13 people (19,4%) - eccentric hypertrophy, in 38 people (56,7%) - concentric hypertrophy and in 3 people (4,5%) - concentric remodeling. In patients with hypothyroidism in combination with coronary artery disease: 6 people (10,7%) have normal heart geometry, 30 people (63,8%) have eccentric hypertrophy, 10 people (21,3%) have concentric hypertrophy and in 2 people (4,2%) - concentric remodeling.

We analyzed the obtained data and created a scheme for the development of hypothyroid cardiomyopathy (Fig. 1). Decreased thyroid function leads to interstitial

tissue edema, activation of the parasympathetic division of the autonomic nervous system, progression of dyslipidemia and contributes to obesity. The combination of these factors leads to an increase in left ventricular myocardial mass, an increase in left ventricular myocardial mass index and the development of eccentric myocardial hypertrophy. The end result is a decrease in the left ventricular ejection fraction and an increase in heart failure.

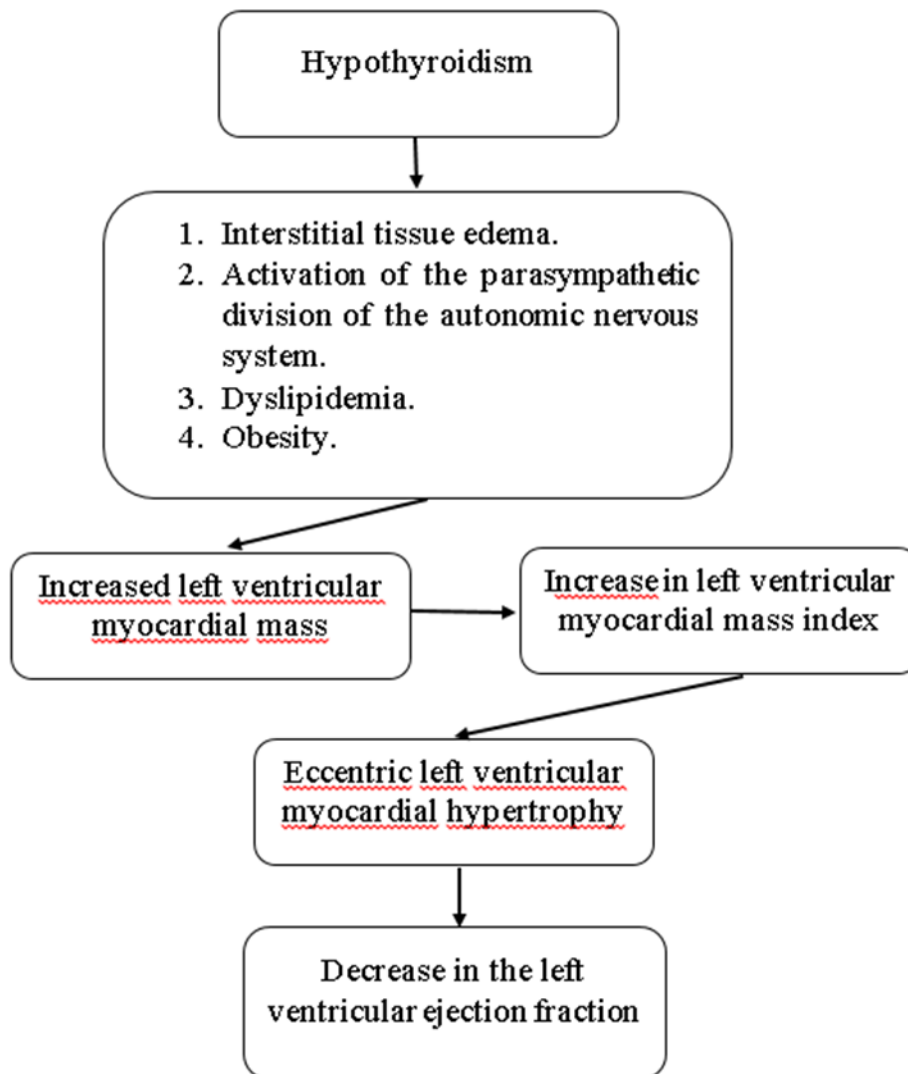

Fig. 1. A scheme for the development of hypothyroid cardiomyopathy

Conclusion. The data obtained indicate that in patients with hypothyroidism and with combined pathology marked thickening of the walls of the myocardium of the left ventricle, leading to the development of eccentric hypertrophy of the left ventricular myocardium. In patients with coronary heart disease on the background of

disorders of central hemodynamics, the development of concentric hypertrophy of the left ventricle is noted. Thus, the presence of a patient with eccentric left ventricular myocardial hypertrophy can be considered a marker of "hypothyroid" heart, which can determine the severity of hypothyroidism.

ОСОБЕННОСТИ ЛЕЧЕНИЯ ПАПИЛЛОМАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У МУЖЧИН И ЖЕНЩИН

Бобчинская И. Н.

Канд.мед.наук
ООО «АНГИОМЕД»
г. Одесса, Украина

Введение. Обследуя себя, многие могут найти на коже небольшие наросты — папилломы, бородавки, кондиломы. Все это — разновидности вируса папилломы человека (ВПЧ). Как правило, такие образования на теле появляется при ослаблении иммунной системы.

ВПЧ заразен и очень «любит» слизистые оболочки, поэтому чаще всего поражает эпителиальные клетки. Почти каждый сексуально активный человек заражается ВПЧ в какой-то момент своей жизни. Существует несколько путей заражения ВПЧ: вертикальный (во время прохождения по родовым путям женщины, инфицированной ВПЧ, новорожденный может заразиться); аутоинокуляция (возможно самозаражение – перенос с одного участка тела на другой); контактный; контактно-бытовой; половой – самый распространенный путь заражения. Особенностью папилломавирусной инфекции является то, что инкубационный период может длиться несколько лет. И за это время человек может заразиться различными типами вируса. Справится ли с ним организм самостоятельно или вирус станет угрозой для организма — зависит от иммунитета.

Известно более 100 типов вируса папилломы человека, из которых 80 изучены. Примерно 30 типов вызывают поражение женских половых органов. Таким образом штаммы ВПЧ условно разделены на три группы: неонкогенные (1, 2, 3 и 5 типы), с низким онкогенным риском (6,11, 42, 43 и 44 типы) и высоким риском (16,18, 31, 33, 35, 39, 45, 51, 52, 56, 58, 59 и 68 типы). Самыми опасными являются типы с онкогенным риском. Вирусы, обладающие высокой степенью риска могут вызывать рак шейки матки (16,18,31,33,35,39,45,51 и

52типы) и область анального отверстия (54,56,66,68). Плоские кондиломы и дисплазии шейки матки (6,11,16,18,30,31,33,39,40,42,43,51,52,55,57,61,62,64,67). Остроконечные кондиломы (6,11,42,54). При оральном сексе – поражается слизистая полости рта (эпителиальная гиперплазия) -13.32 тип.

Неонкогенные типы ВПЧ часто поражают кожу подошв и стоп или проявляются в форме бородавок на любом участке кожи или слизистой: бородавки на подошве стопы (1,2,4). Обычные бородавки (2,4,26,27,29,57). Плоские бородавки (3,10,28,49). Бородавки мясников(7). Любой из этих типов можно определить, сдав качественный и количественный анализ на полимеразную цепную реакцию (ПЦР) и он степень вирусной нагрузки на организм.

Цель работы.

Целью работы является изучение и совершенствование методов лечения папилломавирусной инфекции у мужчин и женщин.

Материалы и методы.

Прежде, чем назначить лечение, необходимо провести диагностику. На ВПЧ нет иммуноферментного анализа, это ПЦР-диагностика. ВПЧ-тест с определением ДНК папилломы вируса человека (скрининг, соскоб, качественное определение и определение типов ВПЧ с генотипированием), гистологические и цитологические методы исследования. Очень показательный цервикальный скрининг, он включает в себя при обследовании женщины на вирус (ВПЧ-тест) и/или ПАП-тест, жидкостная цитология определяет изменения в клетках, связанных с вирусом). И после проведенного диагностического исследования составляется план лечения. При этом заниматься самолечением при папилломавирусе нельзя! Оно может привести к распространению папиллом или озлокачествлению тканей. Лечение вируса папилломы человека у мужчин и женщин – это прежде всего противовирусная терапия, которая угнетает активность ВПЧ и устраняет клинические проявления. Это комплекс мероприятий, и в первую очередь удаляются папилломы. Врачи-дерматологи часто проводят удаление папиллом путем

прижигания химическими растворами, имеющими в составе щелочи и кислоты (Солкодерм, Папиллек, Подофиллин, Кондилин, Колломак). Лечение проводится под контролем врача, чтобы избежать ожогов и повреждения здоровых тканей.

Во многих современных клиниках предлагают лазерное послойное иссечение образований специальным лучом. После процедуры остается ранка, которая заживает через месяц. Соседние участки кожи не повреждаются, рубцов не остается. С помощью лазера удаляются новообразования на лице и теле, а также в деликатных местах (в промежности, на веке, в подмышках).

При криодеструкции под действием низких температур жидкого азота происходит разрушение пораженных тканей и отмирание папиллом. Заживление после такого вмешательства наступает через 1-1,5 месяца, но при этом возможно повреждение здоровых тканей.

Электрокоагуляция позволяет проводить удаление папиллом с помощью электрического тока и является болезненным вмешательством, при котором возможно повреждение соседних участков тканей, раны плохо заживают.

Радиоволновой метод является одним из лучших способов: он разрушает новообразования, не оказывая влияния на окружающие ткани. Болевые ощущения и кровотечения при этом отсутствуют, ранка быстро заживает.

При использовании хирургического скальпеля удаление осуществляется под местной анестезией и рекомендовано только при новообразованиях больших размеров онкогенной этиологии. После процедуры накладывается косметический шов, который снимают примерно через неделю.

Чтобы не было возврата инфекции после удаления папиллом назначается противовирусная терапия. Основным препаратом для лечения всех типов вирусов ВПЧ, является Гропринозин – противовирусное средство с иммуномодулирующими свойствами. Он нормализует дефицит или дисфункцию клеточного иммунитета. Кроме него назначаются препараты интерферонового ряда – Виферон, Лаферон, а также синтетический аналог структурного пептидогликана бактериальных клеток - Ликопид.

Глюкозаминилурамилдипептид активизирует врожденный и приобретенный иммунитет, оказывает адьювантный эффект в развитии иммунологических реакций, не токсичен и не вызывает хромосомных генных мутаций.

Надо учитывать еще и тот факт, что ВПЧ редко приходит «в одиночку»: как правило, он притягивает и другие урогенитальные заболевания, которые лечатся параллельно. В этом случае и как самостоятельный препарат рекомендуется Иммуномакс – это кислый пептидогликан с молекулярной массой 1000-4000 кД. Очень эффективный в отношении всех вирусов (вируса папилломы человека, вируса простого герпеса, парвовируса, вируса чумы плотоядных и др.). а также бактерий, уреаплазмы и микоплазмы. При его введении через 2-3 часа цитологическая активность НК-клеток возрастает в 3 раза. Иммуномакс аналогичен вакцинотерапии, назначается в/м по 200 ЕД 1 раз в день по схеме 1.2.3.8.9.10 дни. При необходимости через полгода повторяют.

Для лечения ВПЧ у женщин назначается вакцина Гардасил, которая эффективна против 4 типов вируса ,которые вызывают рак шейки матки и влагалища.

Натуральный противовирусный препарат Панавир растительного происхождения (экстракт побегов паслена клубенчатого) применяют мужчинам и женщинам в виде в/в инъекций, спрея и свечей. Он одновременно повышает иммунитет (способствуя продукции защитных белков интерферонов, которые вырабатываются в ответ на заражение вирусом) и борется с ВПЧ.

Полиоксидоний назначается в форме капельниц (в/в капельно по 6 мг, разводить в 200 мл физ.раствора 1 раз в сутки 5- 7 дней) и свечей, как иммуномодулятор, детоксикант и антиоксидант.

Иммунофан либо Циклоферон эффективен в отношении ВПЧ, в комплексе с Гропринозином и Эпиген – интим спреем.

Свечи Генферон по 500тыс.ЕД или 1 млн.ЕД– это рекомбинантный альфа-2 интерферон – противовирусный иммуномодулятор в сочетании с таурином, входящим в его состав, усиливает регенерацию тканей, помогут и женщинам, и мужчинам. Для местных процедур в виде спринцевания или

промывания уретры используют раствор Бетадин. Создан он на основе активного йода и назначается не только при вирусе папилломы человека, но даже при гепатитах, туберкулезе и ВИЧ.

Индол-3 – противовирусный растительный препарат, действующим веществом является капуста брокколи, которая способствует профилактике раковых заболеваний у женщин, особенно на слизистых. Индол-3 нарушает кровообращение перерожденных клеток и вызывает их гибель. Поэтому его часто назначают после основного противовирусного лечения, и такая профилактика может продолжаться от трех месяцев до полугода.

Результаты и обсуждение.

Исходя из вышесказанного главной и основной особенностью лечения папилломавирусной инфекции как у мужчин, так и у женщин является индивидуальный комплексный подход.

ВЫВОДЫ:

1. В выборе препаратов для лечения папилломавирусной инфекции у мужчин и у женщин важен индивидуальный и комплексный подход.

2. Наиболее эффективное сочетание препаратов для лечения ВПЧ у мужчин и женщин Иммунофан+Гропринозин+Эпиген-интим Спрей в комплексе с радиоволновым методом удаления.

3. Высокоэффективный препарат в лечении ВПЧ - кислый пептидогликан Иммуномакс.

НЕФРОПАТІЯ У ХВОРИХ НА ВАСКУЛІТ ШЕНЛЕЙНА-ГЕНОХА З РІЗНИМ ВІКОВИМ ДЕБЮТОМ ЗАХВОРЮВАННЯ

Герасименко Олександр Іванович,

д.мед.н., професор

Герасименко Вікторія Валеріївна,

к.мед.н., доцент

Герасименко Тетяна Анатоліївна,

асистент

Донецький національний медичний університет,

м. Лиман, Україна

Вступ. За даними ряду дослідників нефропатія діагностується у 30-60% дорослих хворих на васкуліт Шенлейна-Геноха (ВШГ) (Aggarwal R. et al., 2016 року; Albaranki J., 2016), а у дітей дещо рідше (Zhao Y.L. et al., 2015). Генохівський гломерулонефрит (ГГН) виникає у кожного четвертого хворого вже в дебюті ВШГ (Lardhi A.A., 2012) і з такою ж частотою спостерігається під час першого рецидиву захворювання (Albaranki J., 2016; Calvo-Río V. et al., 2016).

Мета роботи. За окремими клінічними спостереженнями відомо, що перебіг васкуліту Шенлейна-Геноха, який розпочався в дитячому та дорослому віці має певні клініко-морфологічні особливості, тому метою нашого дослідження є з'ясування характеру нефропатії у цих осіб.

Матеріал та методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було проаналізовано архівний матеріал і особисто обстежено 174 хворих ВШГ віком від 14 до 65 років (середній вік – 27 років). Серед цих пацієнтів було 53% чоловіків і 47% жінок. Вік жінок був на 5 років більшим (відповідно 24 роки і 29 років). Тривалість захворювання від перших ознак його маніфестації склала 9 років. Всі хворі ВШГ були розділені на дві групи. 1-ша склала 53% від загальної кількості осіб, у яких захворювання дебютувало в дитячому віці (до 18 років), а 2-га – інші 47% від числа пацієнтів з більш старшим віком початку ВШГ. Співвідношення чоловіків і жінок в 1-шій групі було приблизно 2:1, а у

2-гій – 1:2. Середній вік у дебюті хвороби склав 18 років, причому, в 1-шій групі – 12 років, а у 2-гій – 25 років. Тривалість хвороби на момент обстеження в 1-шій групі була достовірно більшою на 4 роки. Гострий перебіг ВШГ на момент обстеження констатовано в 27% спостережень 2-шої групи.

Проведено ретроспективний аналіз клінічних даних та матеріал досліджено з використанням гістологічних, імуногістохімічних, імунологічних та методів математичної статистики.

Результати та обговорення. Нами досліджено нефробіопсії у 24 хворим на ГГН – в 15 випадках основної групи і 9 контрольної, які не відрізнялися між собою за показниками IgA, IgA/ΣIg, CIC, CRP, RF і aCL. З'ясовано, що IV-й і V-й морфологічні класи ГГН зустрічалися тільки у пацієнтів з початком ВШГ в дорослому віці, а VI-й – виключно в дитячому ($\chi^2=100,08$, $p < 0,001$). Від віку в дебюті захворювання існує залежність багатьох показників, у (т.ч. табл. 1) Брауна-Форсайта тяжкості ураження ниркових канальців ($BF=4,43$, $p=0,047$), а з виразністю судинних змін має місце прямий параметричний кореляційний зв'язок Пірсона ($r=+0,437$, $p=0,042$). Якщо у хворих основної групи СПО судин, клубочків, стромі і канальців відповідно склав $0,62\pm 0,075$ в.о., $0,96\pm 0,061$ в.о., $0,76\pm 0,062$ в.о. і $0,60\pm 0,076$ в.о., то в контрольній групі інтегральні гломерулярні ушкодження були достовірно більшими на 25% ($t=2,81$, $p=0,010$), а інтерстиційні – на 30% ($t=2,68$, $p=0,014$).

Потовщення і розщеплення капілярних петель виявлено у всіх випадках ГГН, проліферація ендотелію судин – в 13 (54,2%), фібриноїдне набухання їх стінки, еластофіброз і лімфогістіоцитарна інфільтрація – відповідно в 12 (50,0%), інфільтрація капілярів поліморфноядерними лейкоцитами і гіаліноз артеріол – в 11 (45,8%), плазматичне просочування судин – в 9 (37,5%), проліферація капілярних ендотеліоцитів і периваскулярний склероз – в 8 (33,3%), склероз судинних стінок – в 7 (29,2 %), їх фібриноїдний некроз і дисмукоїдоз – в 5 (20,5%).

**Зв'язок морфологічних ознак ГГН (світлова мікроскопія)
з віком хворих в дебюті ВШГ**

Ознаки	Характер зв'язку			
	вплив		кореляції	
	BF	p BF	τ	p τ
Потовщення, розщеплення капілярних петель	2,27	0,128	-0,093	0,523
Проліферація ендотелію капілярів	0,90	0,458	+0,010	0,945
Лейкоцитарна інфільтрація капілярів	0,35	0,789	+0,023	0,876
Плазматичне просочування судин	0,04	0,847	+0,042	0,773
Фібриноїдне набухання судинної стінки	0,72	0,553	+0,077	0,598
Фібриноїдний некроз судинної стінки	0,73	0,493	+0,006	0,966
Проліферація ендотелію артеріол	0,13	0,941	+0,050	0,737
Дисмукоїдоз	1,90	0,174	+0,153	0,296
Гіаліноз	0,44	0,649	+0,066	0,649
Еластофіброз	0,25	0,860	+0,077	0,600
Лімфогістіоцитарна інфільтрація судин	6,07	0,008	+0,201	0,169
Периваскулярний склероз	0,03	0,975	+0,090	0,539
Склероз судинної стінки	0,48	0,497	+0,123	0,401

Депозити IgA в капілярах клубочків і артеріолах відповідно виявлені в 24 (100%) і 13 (54,2%) спостереженнях, IgG – в 22 (91,7%) і 9 (37,5%), IgM – в 18 (75,0%) і 4 (16,7%), C3 – в 10 (41,7%) і 3 (12,5%), C1q – в 6 (25,0%) і 1 (4,2 %). Морфологічна картина ГГН нагадувала первинний мезангіопроліферативний гломерулонефрит з тубулоінтерстиційним компонентом.

У пацієнтів контрольної групи в 2,3 рази частіше відзначали лімфогістіоцитарну інфільтрацію судин ($\chi^2=4,44$, $p=0,035$). Вік початку хвороби впливає на відкладення в клубочках IgM (BF=2,89, $p=0,047$), а в судинах – IgA (BF=10,03, $p < 0,001$), IgG (BF=9,49, $p < 0,001$) і IgM (BF=5,13, $p=0,015$). При цьому існують прямі кореляції віку хворих в дебюті ВШГ з гломерулярною депозицією IgA ($\tau=+0,291$, $p=0,046$) і судинною IgG ($\tau=+0,300$, $p=0,040$).

**Зв'язок морфологічних ознак ГГН (імуноморфологічно)
з віком хворих в дебюті ВШГ**

Структури нирок	Депозити	Характер зв'язку			
		вплив		кореляції	
		BF	p BF	τ	p τ
Клубочки	IgA	0,23	0,791	+0,291	0,046
	IgG	0,62	0,613	+0,022	0,881
	IgM	2,89	0,047	+0,090	0,540
	C3	2,26	0,112	+0,057	0,698
	C1q	2,39	0,099	+0,178	0,223
Судини	IgA	10,03	<0,001	+0,045	0,758
	IgG	5,49	<0,001	+0,300	0,040
	IgM	5,13	0,015	+0,101	0,490
	C3	0,03	0,868	+0,077	0,597
	C1q	1,25	0,276	-0,051	0,726

Нефротичний синдром виявлено у 5 хворих (у 4,1% від числа з ГГН), а хронічна хвороба нирок – у 34 (27,7%), причому, співвідношення II, III, IV і V-ї стадій складає 10:5:1:1. На показник NPI впливають вік хворих в дебюті ВШГ (BF=5,62, p<0,001), ступінь активності захворювання (BF=7,81, p<0,001), ураження шкіри (BF=5,55, p=0,001) і шлунково-кишкового тракту (BF=2,96, p=0,023), на рівень САТ – залучення до процесу підшлункової залози (BF=2,23, p=0,011), на ПСО – печінки (BF=10,87, p <0,001), селезінки (BF=3,37, p=0,038) і серця (BF=5,24, p=0,007), що демонструє аналіз Брауна-Форсайта. Розподіл хворих на ВШГ за морфологічними класами ГГН наведено на рис. 1.

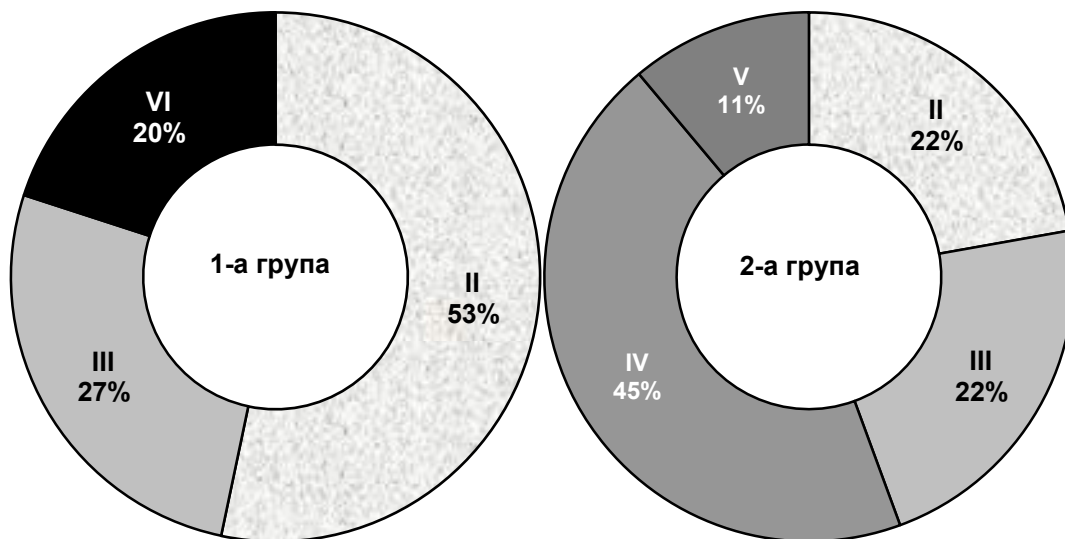

Рис. 1. Розподіл хворих на ВШГ за морфологічними класами ГГН.

Потрібно підкреслити, що хворі основної та контрольної груп абсолютно не відрізнялися між собою за частотою ураження нирок ($\chi^2=0,01$, $p=0,991$), тоді як нефротичний синдром і хронічна хвороба нирок V стадії мали місце тільки у випадках початку захворювання в дорослому віці (відповідно $\chi^2=5,84$, $p=0,016$ і $\chi^2=18,54$, $p < 0,001$). Артеріальна гіпертензія зареєстрована в основній групі в 1,6 рази рідше ($\chi^2=6,46$, $p=0,011$), а зниження GFS – в 2,4 рази ($\chi^2=10,35$, $p=0,001$). Рівні NPI, середній АТ і ПСО у хворих з трансформацією ВШГ з ювенільного виявилися достовірно меншими на 64% ($t=2,77$, $p=0,007$), 5% ($t=2,73$, $p=0,007$) і 14% ($t=3,77$, $p < 0,001$), а величина GFS – на 20% більшою ($t=2,16$, $p=0,032$). Ці дані представлені в табл. 3.

Необхідно підкреслити, що ВШГ є васкулітом з домінуючою депозицією в капілярах і артеріолах шкіри IgA (Paydary K. et al., 2015; Cao Z. et al., 2016), що прямо корелює з рівнем IgA в тканинах клубочків нирок (Bernardino V. et al., 2015). Одночасне відкладення IgA в шкірі та нирках більшою мірою характерне для дорослих хворих на ВШГ (Sheth K. et al., 2015), у яких також виявляються депозити IgG, IgM і C3 (Mysorekar V.V. et al., 2015).

**Зв'язок ПСО ниркових структур з віком
хворих ГГН в дебюті ВШГ**

Ознаки	Характер зв'язку			
	вплив		кореляції	
	BF	p BF	r	p r
Судини	0,58	0,455	+0,437	0,042
Клубочки	0,08	0,775	+0,186	0,394
Строма	0,14	0,708	+0,285	0,187
Канальці	4,43	0,047	+0,026	0,905

Висновки. Ниркова патологія має місце у 71% від числа дорослих хворих на ВШГ (незалежно від віку пацієнтів в дебюті хвороби нефропатія зустрічається з однаковою частотою), серед яких нефротичний синдром сформувався в 4% випадків, хронічна хвороба нирок II, III, IV і V-тої стадій виявлена в 28% спостережень (співвідношення 10:5:1:1), що було тісно пов'язане із загальною активністю захворювання, тяжкістю вісцеральних екстраренальних ознак, залученням до процесу скелетних м'язів, міжфалангових кісткових зчленувань стоп і формуванням лігаментозу колінних суглобів, причому, у разі ГГН у пацієнтів з початком хвороби в дорослому віці виявлено більшого ступеня ураження ниркових артеріол, клубочків, канальців і стромы шляхом дослідження нефробиоптатів, вище темпи прогресування ниркової недостатності, рівень сАТ і ПОС, а, в цілому, дебютний вік ВШГ впливає на подальшу частоту IV, V і VI-го класів ГГН, визначає дисперсійні й прямі кореляційні зв'язки з рівнями лімфогістіоцитарної інфільтрації судинної стінки і депозицію в клубочках і судин IgA, IgG, IgM.

**СУБМІКРОСКОПІЧНІ ЗМІНИ У СІМ'ЯНИКАХ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ТВАРИН ПРИ ПОСТРЕЗЕКЦІЙНІЙ
АРТЕРІАЛЬНІЙ ГІПЕРТЕНЗІЇ У МАЛОМУ КОЛІ КРОВООБІГУ**

Гнатюк Михайло Степанович,

д.мед.н., професор

Коноваленко Сергій Олександрович

к.мед.н., доцент

Татарчук Людмила Василівна,

д.мед.н., доцент

Тернопільський національний медичний університет
ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України

Вступ. Відомо, що видалення значних об'ємів легень, які нерідко проводяться у хірургічних клініках, може призводити до пострезекційної артеріальної гіпертензії у малому колі кровообігу, яка ускладнюється розвитком легеневого серця та його декомпенсацією [1,2]. Гіпертензія у системі легеневої артерії, легеневе серце, його недостатність призводять до змін гемодинаміки у великому крові кровообігу, венозного застою у ньому, що впливає на структуру та функцію органів. Варто зазначити, що особливості ремоделювання структур сім'яників при пострезекційній артеріальній легеневій гіпертензії залишаються маловивченими.

Мета роботи – субмікроскопічно вивчити особливості ремоделювання структур сім'яників при пострезекційній артеріальній гіпертензії у малому колі кровообігу.

Матеріали і методи. Морфологічно досліджені сім'яники 45 білих щурів, які були розділені на три групи. 1-а – 15 контрольних тварин, 2-а – 22 щури з пострезекційною артеріальною легеневою гіпертензією і компенсованим легеневим серцем, 3-я – 8 тварин з пострезекційною артеріальною легеневою гіпертензією і декомпенсованим легеневим серцем. Останнє характеризувалося гіподинамією тварин, синюшністю видимих слизових оболонок, асцитом, гідротораксом, гідроперикардом, периферичними

набряками. Гіпертензію у легеневій артерії та легеневе серце моделювали шляхом виконання правосторонньої пульмонектомії [1]. Евтаназію тварин здійснювали кровопусканням в умовах тіопентал-натрієвого наркозу через 3 місяці від початку експерименту. Проводили окреме зважування камер серця та їх планіметрію [1]. Для електронно-мікроскопічних досліджень вирізали маленькі шматочки із сім'яників експериментальних тварин, фіксували в 2,5 % розчині глютаральдегіду з активною реакцією середовища рН 7,2 – 7,4, приготовленому на фосфатному буфері. Постфіксацію забраного матеріалу виконували в 1,0 % розчині чотириокису осмію, обезводнювали у пропілен оксиді та заливали у суміш епоксидних смол з аралдитом. Ультратонкі зрізи, що були виготовлені на ультрамікротомі LKB-3 (Швеція), контрастували в 1,0 % водному розчині ураніацетату та цитрату свинцю [5], досліджували в електронному мікроскопі ПЕМ-125 К.

Результати і обговорення. Окремим зважуванням камер серця та їх планіметрією встановлено, що після правосторонньої пульмонектомії виникала гіпертрофія та розширення камер серця з домінуванням збільшення маси та дилатації правого шлуночка та правого передсердя, тобто розвивалося легеневе серце.

Електронномікроскопічно виявлені морфологічні зміни у всіх структурах сім'яників при змодельованій патології. Субмікроскопічно у артеріолах, гемокапілярах та венулах гемомікроциркуляторного русла визначалися дистрофічні зміни ендотеліальних клітин, деякі з них десквамовані, гомогенізація та деструкція базальних мембран судин, периваскулярний набряк, а в деяких судинах – явища периваскулярного фіброзу. Ядра з вираженими явищами пікнозу, рексису. Артерії дрібного калібру переважно спазмовані, ендотеліоцити у них електроннощільні з чисельними інвагінаціями каріолеми. Еластичні волокна набрякли, розволоknені, з явищами мультиплікації, дезорганізації, фрагментації, порушенням їх орієнтації.

Інтерстиційні ендокриноцити – клітини Лейдіга локалізувалися у інтерстиції між каналцями поодинокі, або утворювали невеликі скупчення

навколо судин. Варто вказати, що біля судин з вираженими змінами судинної стінки виявлялися ендокриноцити з дистрофічними змінами цитоплазматичних органел, явищами деструкції плазмолемі та вираженими інвагінаціями каріолеми.

Електронномікроскопічно виявлялося осередкове потовщення внутрішнього колагенового шару стінки деяких сім'яних каналців. Сперматогенний епітелій у сім'яних каналцях утворював характерні шари і був представлений сперматогоніями типу А і В, сперматоцитами I та II порядків, незрілими та зрілими сперматидами і невеликою кількістю сперматозоїдів. В цитоплазмі нечисельних мітохондрій вказаних структур спостерігався набряк, деструкція та фрагментація крист, розширення цистерн ендоплазматичного ретикулуму, вільні рибосоми і помірна кількість глікогену.

Серед клітин сперматогенного епітелію розташовувались підтримуючі клітини – суспендоцити (клітини Сертолі). Ядра вказаних клітин подовженої полігональної форми, з чисельними інвагінаціями каріолеми, з маргінацією дрібнозернистого хроматину. В цитоплазмі клітин Сертолі цистерни гладкої ендоплазматичної сітки розширені з осередками деструктивних змін, добре розвинутий комплекс Гольджі з вогнищевими деструктивними змінами, витягнутої форми мітохондрії просвітлені, набрякли з фрагментацією крист, збільшена кількість лізосом. Зустрічалися також морфологічні зміни міжклітинних контактів. Деякі автори вважають це порушенням гематотестикулярного бар'єру [3].

Необхідно вказати, що виявлені субмікроскопічні зміни у структурах сім'яників дослідних тварин в умовах пострезекційної артеріальної легеневої гіпертензії домінували у лівому сім'янику, що пов'язано з особливостями венозного відтоку [4] та при декомпенсації легеневого серця.

Висновок. Правостороння пульмонектомія призводить до пострезекційної артеріальної гіпертензії у малому колі кровообігу, легеневого серця, венозного повнокров'я у органах великого кола кровообігу і ускладнюється дистрофічними та некробіотичними процесами у структурах

сім'яників. Більш виражені зміни досліджуваних структур домінують у лівому сім'янику та у дослідних тварин з декомпенсацією легеневого серця.

Список літератури.

- 1.Гнатюк М.С. Особливості секреторної активності міоендокринних клітин передсердь легеневого серця при різних типах кровопостачання / М.С.Гнатюк, О.Б.Слабий, Л.В.Татарчук // Вісник науковиз досліджень. – 2017. – №2. – С. 154-158.
- 2.Simonnean G. Clinical classification of pulmonary hypertension / G. Simonnean, N. Galie, L. Rubin // Y. Am. Cell. Cardiol. – 2014. – №12. – P.55-125.
- 3.Базалицька С.В. Чоловіча неплідність в Україні: особливості патоморфогенезу. – Київ: ТОВ «Четверта хвиля», 2016. – 262 с.
- 4.Байбаков В. М. Морфофункціональні зміни венозного русла як ланки дренажної системи яєчка при травмуванні судинних анастомозів сім'яного канатика в експерименті / В. М. Байбаков // Клінічна анатомія та оперативна хірургія. – 2011. – Т. 16, № 4. – С. 32-35.
- 5.Горальський Л. П. Основи гістологічної техніки і морфофункціональні методи дослідження у нормі та при патології/ Л. П. Горальський, В. П. Хомич, О. І. Кононський. – Житомир: Полісся, 2011. – 288 с.

ПОБІЧНІ РЕАКЦІЇ АНТИБАКТЕРІАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ У ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Посохова Катерина Андріївна,

д.мед.н., професор
Тернопільський національний медичний
університет імені І.Я. Горбачевського
м. Тернопіль, Україна

Матюк Лариса Михайлівна,

Управління охорони здоров'я Тернопільської ОДА
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Фармаконагляд (процес, пов'язаний із виявленням, збиранням, оцінкою, вивченням та запобіганням виникненню побічних реакцій, несприятливих подій після імунізації та будь-яких інших питань, пов'язаних з безпекою та ефективністю застосування лікарських засобів, вакцин, туберкуліну) закликаний виявляти побічні реакції (ПР) лікарських засобів (ЛЗ) у процесі їх широкого клінічного використання. Важливим аспектом фармаконагляду також є реєстрація випадків відсутності ефективності (ВЕ) ЛЗ. При виявленні подібного результату антибіотикотерапії можна опосередковано зробити висновок про рівень резистентності мікроорганізмів до даного засобу.

Мета роботи. Аналіз спектру і частоти ПР антибактеріальних препаратів, які зареєстровано у закладах охорони здоров'я Тернопільської області у 2019 році.

Результати і обговорення. Аналіз результатів діяльності з фармаконагляду у ЗОЗ м. Тернополя і області показує, що за 12 місяців 2019 року до ДЕЦ поступило 651 валідне повідомлення про випадки ПР/ВЕ ЛЗ та несприятливих подій після імунізації (НППІ). Серед них найбільший відсоток ПР (27,7 %) традиційно спостерігався при призначенні антибактеріальних препаратів (АП), що можна пояснити не лише їх фармакодинамічними властивостями, але й частотою їх застосування, в тому числі без обґрунтованих на те показань. Серед ПР АП на 1-му місці за частотою були алергічні прояви –

44,6 %. Порівняно з минулими роками, зросла кількість тяжких алергічних реакцій при призначенні АП: анафілактичного шоку – 4,8 % та розгорнутої картини ангіоневротичного набряку – 11,4 % випадків. Задишка, зниження артеріального тиску спостерігались у 6,6 % випадків призначення АП. Найчастішими серед ПР АП були шкірні прояви алергії (37,3 %): папульозна висипка – 11,9 %, плямисто-еритематозна – 3,0 %, кропив'янка – 11,4 %, у 15,7 % випадків елементи висипки супроводжувались свербінням.

ПР із боку ЦНС та органів чуття зареєстровані у 28,9 % ПР АП (ця група ПР у переважній більшості спостерігалася при тривалому використанні АП для лікування туберкульозу). Шум, дзвін у вухах та зниження слуху виникали у 7,8 % випадків призначення АП, запаморочення, порушення сну, настрою, депресія, головний біль, парестезії – у 18,7 %. Біль у суглобах, по ходу сухожилків, обмеження рухів у суглобах спостерігалися у 6,6 % випадків застосування фторхінолонів. Ознаки ураження нирок зареєстровано у 5,6 % ПР.

На 3-му місці (28,3 %) за частотою серед ПР АП були порушення з боку органів шлунково-кишкового тракту: нудота – 18,7 %, блювання – 11,4 %, діарея – 4,2 %, анорексія – 2,4 %, біль у животі – 4,8 %. Необхідно дуже уважно ставитись до найменших розладів функції ШКТ при застосуванні антибіотиків, які здебільшого є проявами дисбактеріозу та суперінфекції. Це ускладнення завжди, а особливо у наш час зменшення чутливості мікроорганізмів до АП, також зростання частоти псевдомембранозного коліту, спричиненого таким агресивним збудником, як *Cl. difficile*, вважається одним з найтяжчих результатів антибіотикотерапії, оскільки за своїми негативними наслідками може переважати інфекційний процес, з приводу якого призначали АП. Жовтушність шкіри та слизових оболонок, гіпербілірубінемія, підвищення трансаміназ крові відмічено у 3,6 % пацієнтів, які отримували АП.

У 18,1 % випадків ПР АП виникали при застосуванні цефалоспоринів, 19,3 % – фторхінолонів, 8,4 % – аміноглікозидів, 7,8 % – амінопеніцилінів (в тому числі комбінованих з інгібіторами бета-лактамаз), 3,6 % – оксазолідинонів, 1,8 % – макролідів.

Висновки. 1. Регулярне виявлення побічних реакцій антибактеріальних препаратів у процесі їх клінічного застосування дозволяє оцінити баланс користь/ризик при призначенні цієї важливої групи лікарських засобів. 2. Вибір антибіотиків повинен ґрунтуватись на мікробіологічних дослідженнях чутливості мікроорганізмів, які спричинили інфекційний процес. 3. Переважання частоти алергічних реакцій, в тому числі тяжких, у загальному спектрі ПР АП свідчить про необхідність ретельного збирання анамнезу перед призначенням АП, з урахуванням високої ймовірності розвитку перехресних алергічних реакцій на АП спільної хімічної будови.

**ПОТРЕБА В ОРТОПЕДИЧНОМУ ЛІКУВАННІ ПОВНИМИ ЗНІМНИМИ
ПЛАСТИНКОВИМИ ПРОТЕЗАМИ ЖИТЕЛІВ
М. ХАРКОВА І ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Янішен Ігор Володимирович,

д.мед.н., професор,
завідувач кафедри ортопедичної стоматології

Доля Анна Вікторівна,

доцент кафедри ортопедичної стоматології

Ярова Аліна Володимирівна,

доцент кафедри ортопедичної стоматології

Мовчан Ольга Володимирівна,

асистент кафедри ортопедичної стоматології

Харківський національний медичний університет,
м. Харків, Україна

Вступ. Сьогодні найбільшою та най розповсюдженою патологією зубощелепної системи є часткова та повна адентія [1, 2]. На теперішній час в Україні потреба у виготовленні повних знімних пластинкових протезів становить близько 80% [3, 4]. У наведеній статті представлені результати вивчення потреби ортопедичного лікування знімними пластинковими протезами жителів м. Харкова та Харківської області, що передбачало обстеження пацієнтів зі повними знімними конструкціями протезів [5].

Однією з причин збільшення потреби населення у знімних протезах пов'язане з наявністю поганої стабілізації та фіксації знімних протезів на щелепах, у наслідку наявності вікових змін у порожнині рота та ступеню атрофії альвеолярного відростка [8, 9, 10]. До цих змін може приводити нераціональний вибір конструкції протеза, порушення технології виготовлення конструкції та недосконалість матеріалів [1].

Багато авторів, у своїх роботах засвідчують, що ортопедичне лікування повними знімними пластинковими протезами зазвичай є найскладнішою реабілітацією [6]. Частіш за все у таких клінічних випадках зустрічаються

пацієнти з різними варіаціями діагнозів, наприклад з комбінацією повної відсутності зубів на одній зі щелеп і невеликою кількістю зубів на протилежній щелепі [7].

Відсоток пацієнтів, які мають незадовільнені умови для проведення ортопедичного лікування, нажаль залишається досить високим. Багато пацієнтів змушені відмовлятися від користування повними знімними протезами [5, 10].

Мета дослідження - вивчення потреби в ортопедичному лікуванні повними знімними пластинковими протезами жителів м. Харкова та Харківської області через проведення обстеження пацієнтів, які звернулися по стоматологічну допомогу до Стоматологічного центру Харківського національного медичного університету.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети дослідження нами була проведена експертна оцінка, за допомогою аналізу амбулаторних карт пацієнтів (форма 043/о) та щомісячного обліку роботи лікаря стоматолога-ортопеда (форма 039) лікувально-профілактичних закладів м. Харкова та Харківської області. Стоматологічний статус вивчали при штучному освітленні за допомогою стандартного набору інструментів - дзеркала, зонда, пінцета. При зовнішньому огляді і в процесі розмови оцінювали симетрію обличчя, вираженість носогубних і підборідних складок, характер руху нижньої щелепи, естетичний недолік, зниження висоти нижньої третини обличчя тощо. Під час дослідження були враховані основні закономірності щодо структури ортопедичних конструкцій, впливу зуботехнічних матеріалів та клініко-технологічних етапів на частоту та характер показників зниження якості конструкцій на етапах їхньої клінічної експлуатації, що впливає на якість життя пацієнтів. Для розробки стандартизованих оцінювальних та діагностичних алгоритмів використано методи структурно-функціонального аналізу, поліноміального моделювання та ліцензовані програмні продукти (STATISTICA, EXCEL).

Результати та їх обговорення. Отримані показники статистичної

звітності, наглядно представлені в таблиці 1. Вони свідчать, що представлений період з 2006 по 2008 роки до лікувальних установ Харківської області за стоматологічною ортопедичною допомогою звернулося 130582 осіб, з яких 66912 осіб (51,2%) – жителі м. Харкова (рис. 1).

Із загальної кількості осіб, які звернулись за ортопедичним лікуванням, повні знімні пластинкові протези одержали: по Харківській області – 75144 особи (57,6%), у тому числі по м. Харкову 49463 особи (73,9%).

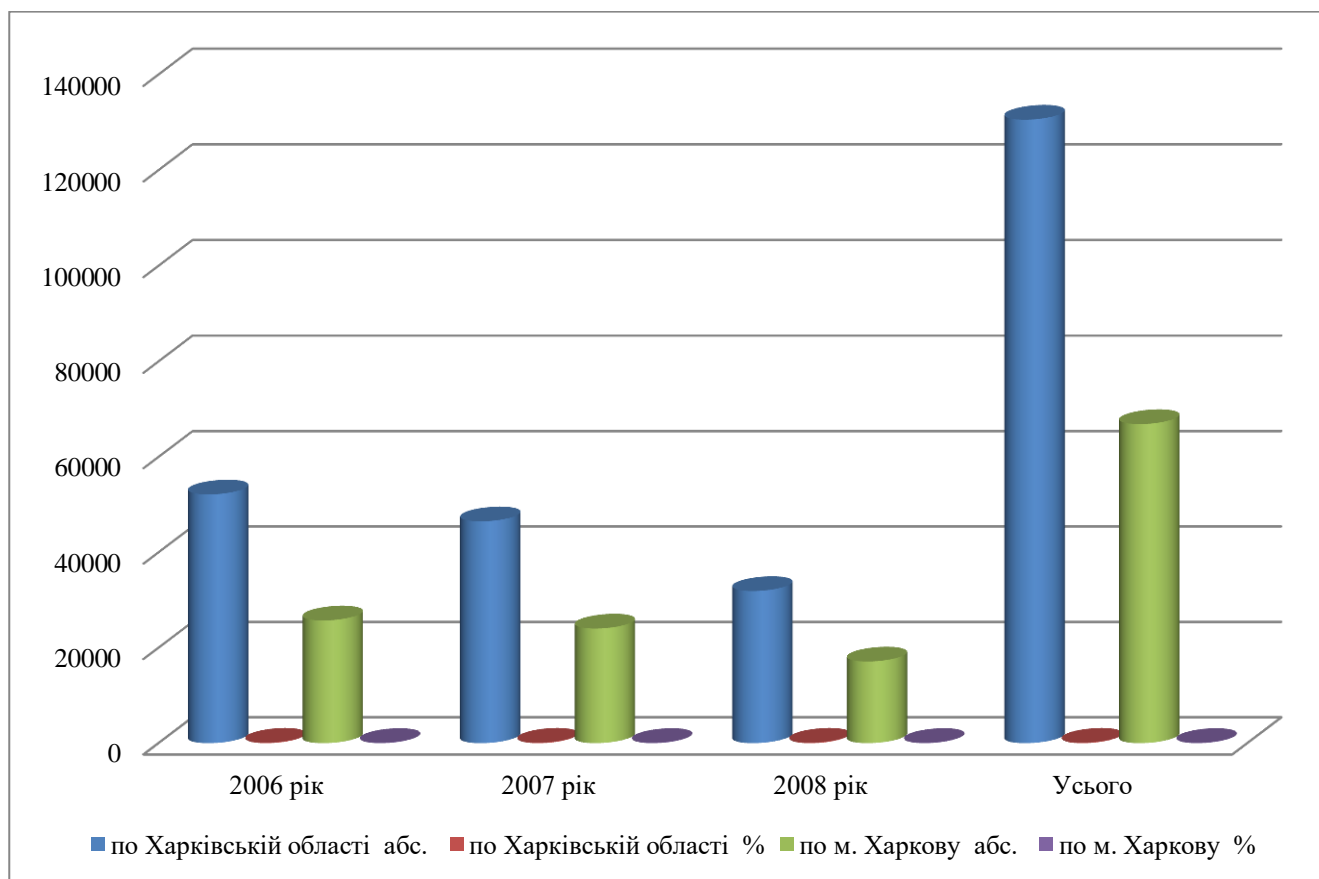

Рис. 1 Кількість осіб, які звернулись за стоматологічним ортопедичним лікуванням

При проведенні опитування стало відомо, що за звітній період у лікувальних установах стоматологічного профілю в області було виготовлено 198576 протезів (рис. 2).

Показники репрезентативної потреби в ортопедичному лікуванні повними знімними пластинковими протезами жителів м. Харкова і Харківської області

Потреба в стоматологічній ортопедичній допомозі жителів м. Харкова і Харківської області					
Назва показників	Од. вим.	2006 рік	2007 рік	2008 рік	Усього
Кількість осіб, які звернулись за стоматологічним ортопедичним лікуванням					
по Харківській області	абс.	52160	46515	31907	130582
	%	100,0	100,0	100,0	100,0
по м. Харкову	абс.	25737	24044	17131	66912
	%	49,3	51,7	53,7	51,2
із них кількість осіб, які отримали протези					
по Харківській області	абс.	28657	27705	18782	75144
	%	54,9	59,6	60,0	57,6
по м. Харкову	абс.	18457	18050	12956	49463
	%	71,7	75,1	75,6	73,9
Виготовлено протезів – усього					
по Харківській області	абс.	74513	71478	52585	198576
	%	100,0	100,0	100,0	100,0
в т.ч. по м. Харкову	абс.	46902	44440	33680	125022
	%	62,9	62,2	64,0	63,0
із них повних знімних пластинкових протезів					
по Харківській області	абс.	7150	6744	4599	18493
	%	9,6	9,4	8,7	9,3
по м. Харкову	абс.	4311	3929	2554	10794
	%	9,2	8,8	7,6	8,6
Кількість виготовлених ПЗП на 1000 населення, що звернулось за стоматологічним ортопедичним лікуванням					
по Харківській області	абс.	137	145	144	142
	%	13,7	14,5	14,4	14,2
по м. Харкову	абс.	168	163	149	161
	%	16,8	16,3	14,9	16,1

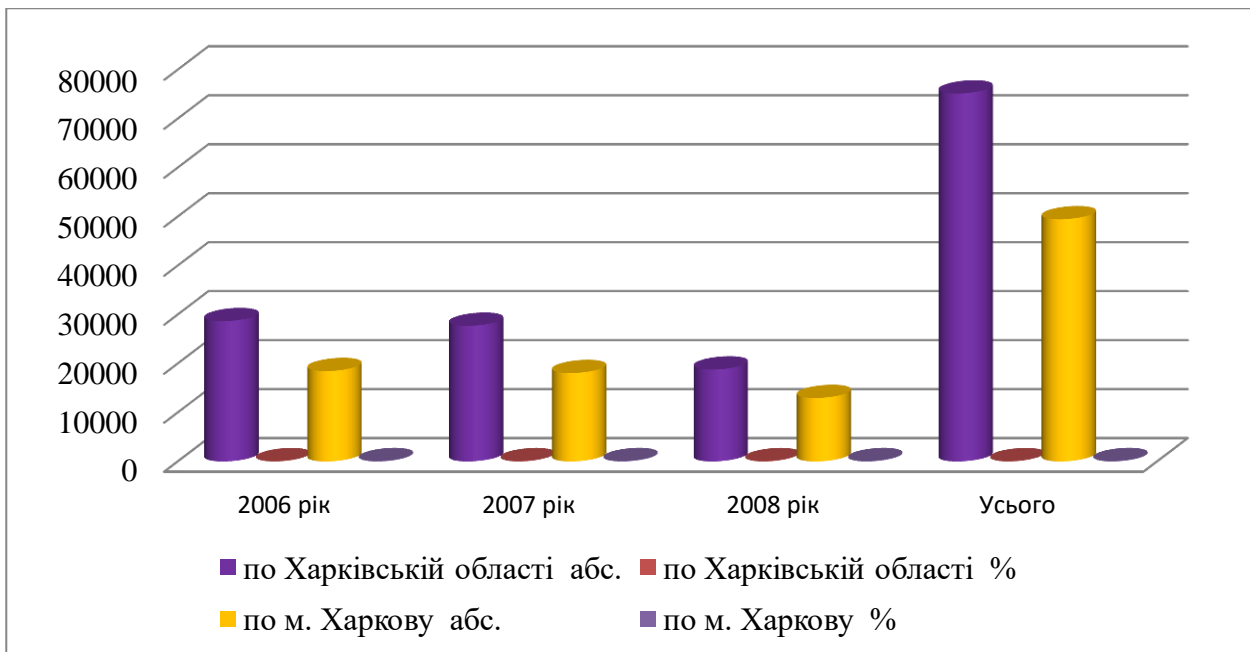

Рис. 2 Кількість осіб які отримали протези

При цьому питома вага кількості виготовлених протезів у лікувальних установах м. Харкова склала 63,0% (125022 протези) (рис. 3).

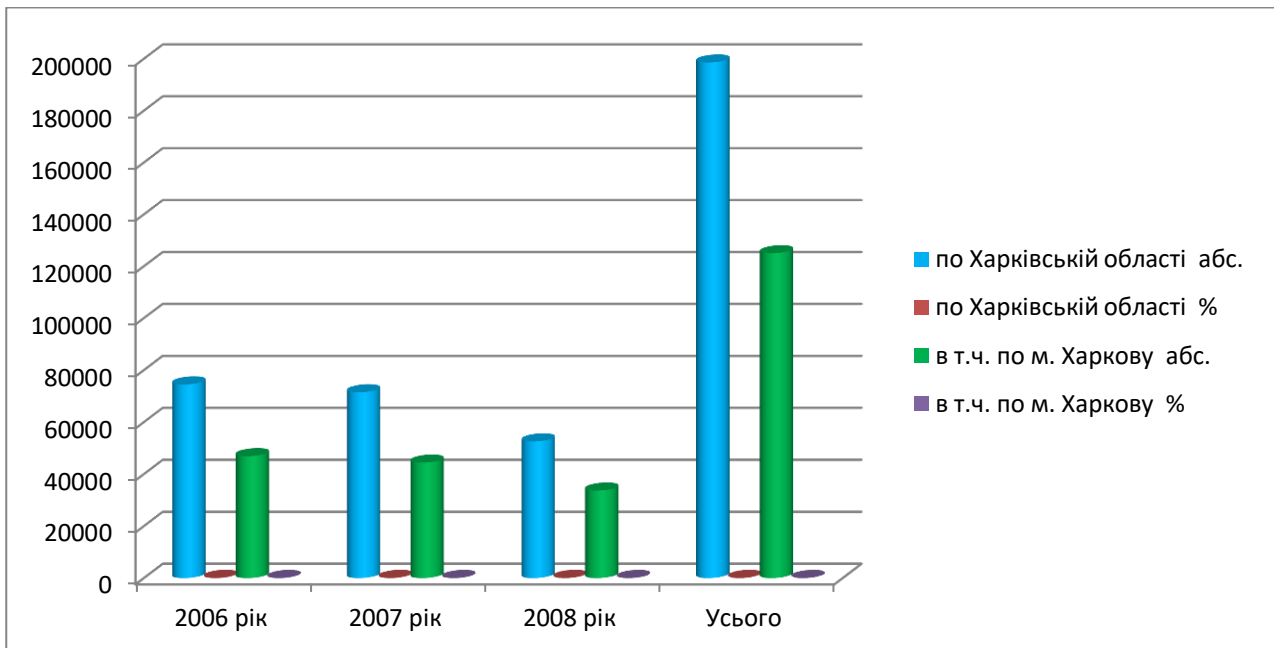

Рис. 3. Кількість виготовлених протезів

Із загальної кількості виготовлених протезів майже кожен десятий – повний знімний пластинковий протез (18493 або 9,3%), а саме: у 2006 році – 7150 ПЗП або 9,6%; у 2007 році – 6744 ПЗП або 9,4% ; у 2008 році – 4599 ПЗП або 8,7% (рис 4).

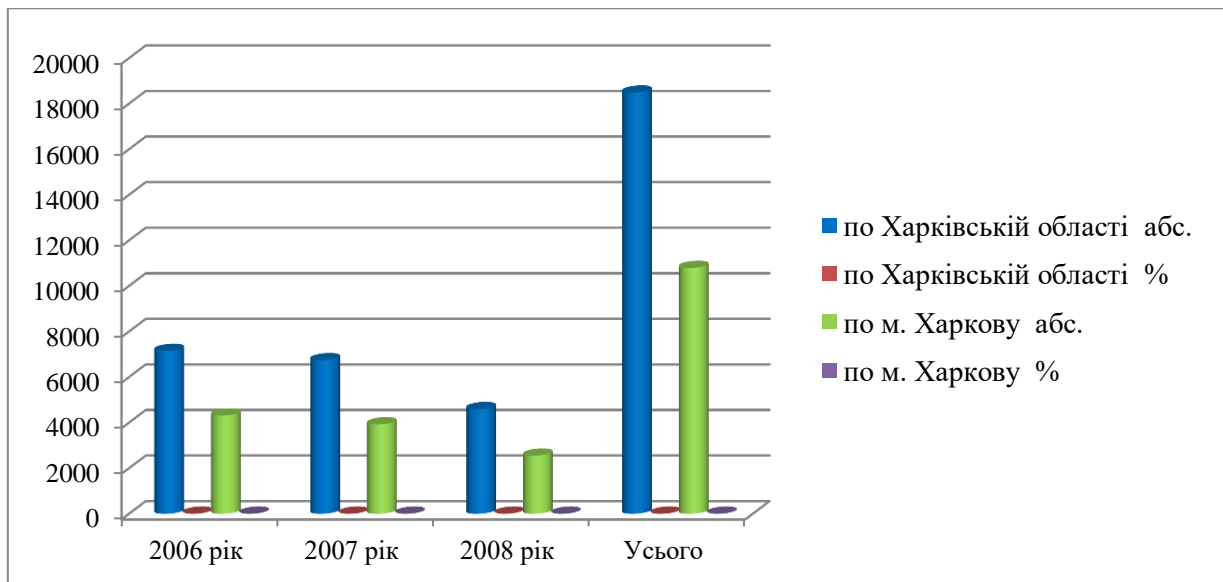

Рис. 4 Кількість виготовлених повних знімних пластинкових протезів

Показник репрезентативної потреби населення м. Харкова в протезуванні повними знімними пластинковими протезами за період 2006–2008 роки становить 16,1% або 161 осіб на 1000 населення, що звернулось за стоматологічною ортопедичною допомогою, а саме: у 2006 році – 16,8% або 168 осіб; у 2007 році – 16,3% або 163 осіб; у 2008 році – 14,9% або 149 осіб (рис. 5).

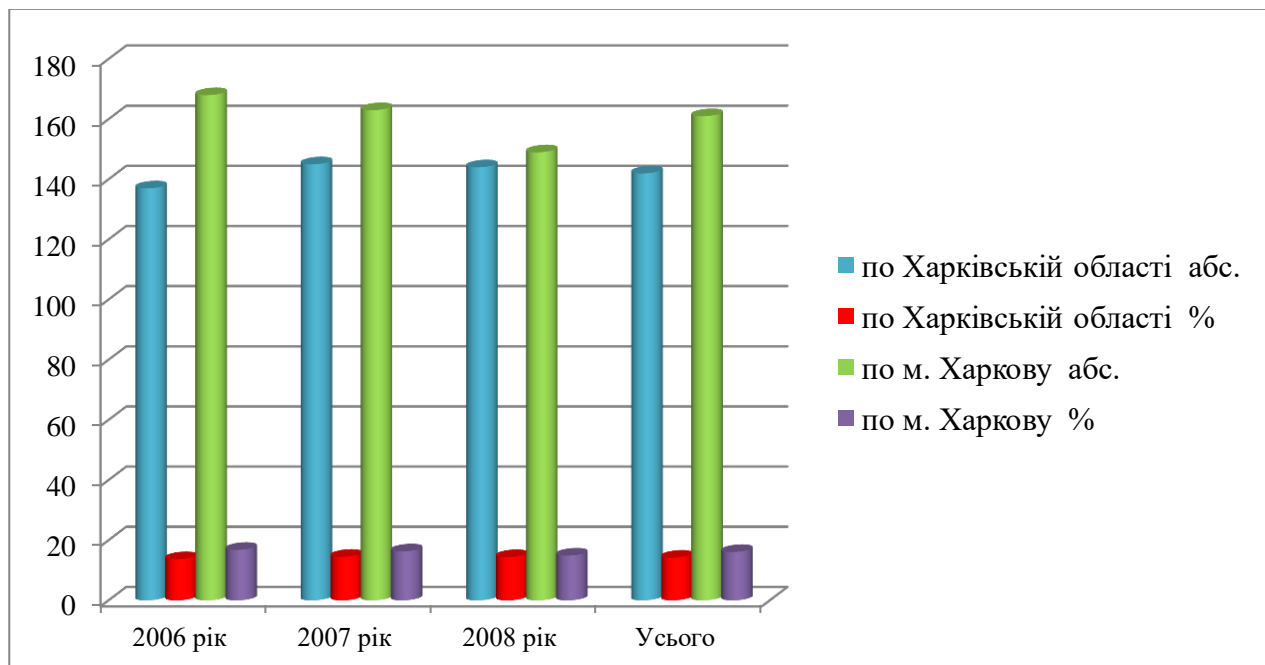

Рис. 5. Кількість виготовлення повних знімних протезів на 1000 населення при зверненні за стоматологічним ортопедичним лікуванням

Показник репрезентативної потреби населення Харківської області в протезуванні повними знімними пластинковими протезами за період 2006-2008 роки становить 14,2% або 142 особи на 1000 населення, що звернулись за стоматологічною ортопедичною допомогою, а саме: у 2006 році – 13,7% або 137 осіб; у 2007 році – 14,5% або 145 осіб; у 2008 році – 14,4% або 144 осіб.

Висновок. Наявність високих показників потреби в протезуванні повними знімними пластинковими протезами за досліджуваний період свідчать про актуальність даного питання і доцільність подальшого удосконалювання матеріалів, методик і технологій, застосовуваних при ортопедичному лікуванні пацієнтів з беззубими щелепами.

Список літератури:

1. Лабунец В.А. Потребность, обеспеченность и нуждаемость взрослого населения Украины в стоматологической ортопедической помощи / В.А. Лабунец // Вісник стоматології. – 2000. – № 1. – С. 48-49.
2. Янішен І.В. Сучасні аспекти ортопедичного лікування пацієнтів з повною адентією повними знімними пластинковими протезами/ І.В. Янішен, А.В. Доля, Т.А. Лалетіна, Р.В. Кузнецов, Л.Г. Салія//Вісник проблем біології і медицини. – 2016. – Вип.4. Том 2 (134). – С. 32-39
3. Лабунец В.А. Основы научного планирования и организации ортопедической стоматологической помощи на современном этапе её развития / В.А. Лабунец. - Одесса, 2006. - 428 с.
4. Наумович С.А. Методы фиксации и стабилизации полных съемных пластиночных протезов / С.А. Наумович. - Минск: БГМУ, 2009. - 4 с.
5. Мовчан О.В. Потреба в ортопедичному лікуванні знімними пластинковими протезами жителів м.Харкова і Харківської області / О. В. Мовчан // Новини стоматології. – 2019. – № 1 (98). – С. 26–30.
6. Неспрядько В.П. Особливості ортопедичного лікування хворих з поєднанням повної та часткової втрати зубів/ В.П. Неспрядько, О.В. Барановський, Д.О. Тихонов// Вісник проблем біології і медицини. – 2013. – Вип. 1, том 1 (98). – С.

173-176.

7. Неспрядько В.П. Особенности ортопедического лечения пациентов с полным отсутствием зубов на одной из челюстей/ В.П. Неспрядько, А.В. Барановский, З.Ф. Кисель// Современная стоматология. - 2014. - №1 (58). - С. 81-83.

8. Доля А.В. Об'ємне моделювання меж ложки-базису термопластичним відбитковим матеріалом «Ортокор-СТ» при виготовленні повних знімних пластинкових протезів: дис. на здобуття наукового ступеня канд. мед. наук: спец.14.01.22 «Стоматологія» / Анна Вікторівна Доля. — Харківський нац. мед. ун-т. – Харків, 2010. – 170 с.

9. Голік В.П., Янішен І.В., Доля А.В. Об'ємне моделювання меж ложки-базису термопластичним відбитковим матеріалом «Ортокор-СТ» при виготовленні повних знімних пластинкових протезів. – Харків: ХНМУ, 2016. – 163 с.

10. Доля А.В. Нуждаемость в ортопедическом лечении полными съёмными протезами жителей г. Харькова и Харьковской области/ А.В. Доля//Проблема сучасної медичної науки та освіти. – 2009. - № 1. – С. 81-82.

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

THE THEORETICAL DESCRIPTION FOR OMEPRAZOLE CATHODICAL ELECTROCHEMICAL DETERMINATION, ASSISTED BY THE OMEPRAZOLE ELECTROCHEMICAL DETERMINATION, ASSISTED BY THE COMPOSITE POLY(1,2,4-TRIAZOLE) – VO(OH)

**Volodymyr V. Ykach^{1,2},
Marta V. Kushnir¹,
Yana G. Ivanushko³,
Sílvio C. de Oliveira²,
Adriano O. da Silva⁴,
Petro I. Yagodynets¹,
Zholt O. Kormosh⁵,
Olga V. Luganska⁶**

¹ Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

² Universidade Federal de Mato Grosso do Sul, Campo Grande, MS, Brazil

³ Bukovinian State Medical University, Chernivtsi Ukraine

⁴ Zaporizhzhia State Medical University, Zaporizhzhia, Ukraine

⁵ East Ukrainian National University, Lutsk, Ukraine

⁶ Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Nowadays, the frequency of verticular and chronic gastritis and gastric ulcers occurrences has been grown slightly in both urban and rural areas. Gastritis and ulcers may be treated by the H₂-blocking molecules, detaining the proton transfer. One of these molecules is omeprazole (Fig. 1):

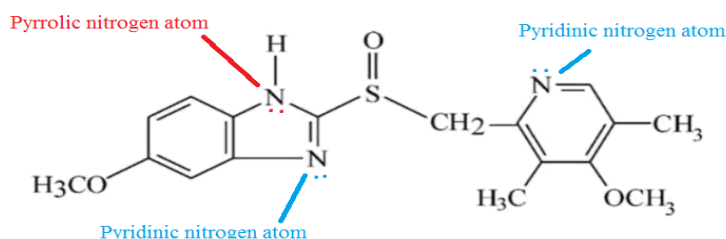

Fig. 1. Omeprazole molecule

Its blocking effect is achieved by the formation of its sulphenamide metabolite, forming complex with both $H^+K^+ATPase^+$ and gastric mucosa carbonic anhydrase, inhibiting the proton transfer into the gastric lumen. This effect is possible, due to the presence of both pyrrolic and pyridinic nitrogen atoms, in its composition. Nevertheless, may present various collateral effects, like headache, vertigo, nausea, diarrhea and flatulence, which may cause discomfort. Moreover, the concentration control is also important for successful treatment of patients with liver and kidney insufficiency or older people. Thus, the search of a precise, exact, rapid and sensitive method for its quantification is a really actual problem.

Many electrochemical methods have been proposed for omeprazole electrochemical determination, being generally based on the omeprazole electrochemical oxidation. Nevertheless, the omeprazole electrochemical reduction is also possible. For this purpose, one of the suggested materials may be vanadium (III) oxyhydroxide. Its behavior is very similar to that of trivalent cobalt analog (both are semiconductors), but much more likely reducing. In order to enhance its sensitivity and stability, it is prefer to deposit it over an organic matrix, and conducting polymer, based on naphthoquinones, capable to stabilize easily the metal oxide particles, would be a suitable candidate. It may be either a stabilizer of the inorganic phase or an electronic transfer mediator.

So, the goal of this work is the mechanistic theoretic analysis of the omeprazole electrochemical determination, assisted by $VO(OH)$ – poly(naphthoquinone) composite. The scheme of the electroanalytical process is represented on the Fig. 2:

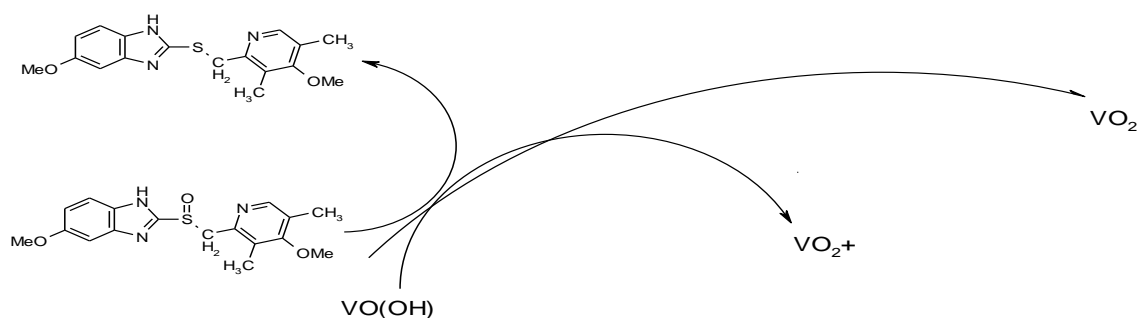

Fig. 2. The scheme of the cathodic $VO(OH)$ -Poly(naphthoquinone)-assisted electrochemical detection for omeprazole

In this case, the omeprazole molecule is reduced by sulfoxide group. Yet the vanadium oxyhydroxide may be oxidized to two tetravalent vanadium forms simultaneously.

Therefore, the electroanalytical process will be described by a trivariant equation-set, analysis of which confirms the efficiency of the composite of poly (naphthoquinones) with VO(OH) It is suitable for omeprazole electrochemical determination both *in vivo* and *in vitro*. Yet the oscillatory behavior will be a bit more probable, while compared to the analogous simplest systems, due to the formation and destruction of a ionic form during one of the chemical stages.

СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОЛІОНЕНІВ З ДОДАТКОВИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ГРУПАМИ

Бурмістр Михайло Васильович,

д.х.н, професор

Вакуліч Анжела Миколаївна,

к.х.н., доцент

Галузева організація роботодавців
хімпромисловості Дніпропетровської області
«Дніпропетровський обласний союз хіміків»
м. Дніпро, Україна

Вступ. Виробництво полімерів має стійку динаміку щорічного приросту 3-4%, що пов'язано з розширенням галузей використання полімерних сполук. Світовий обсяг виробництва полімерів за останні 20 років наблизився до обсягів виробництва сталі, і складає 300 млн. тон. Такі обсяги виробництва пояснюють тим, що полімери успішно замінюють традиційні матеріали у багатьох галузях виробництва. Широкий спектр використання полімерних сполук обумовлений їх властивостями, а також можливостями модифікації сполук з очікуваними властивостями, при цьому вони характеризуються відтворенням заданих характеристик, надійністю, гарантованому терміну експлуатації.

Важливими полімерними сполуками є водорозчинні полімери. Особливе місце серед водорозчинних полімерів займають полііонени (ПІ), які за останні роки знаходять все більше практичне використання в електрохімічних процесах, у якості коагулянтів, композиційних добавок, поверхнево-активних речовин, для виробництва мембран, фармацевтичній галузі та ін.

До полііоненів (ПІ) відносять полімери, що мають в основному полімерному ланцюзі четвертинний атом нітрогену, який надає особливі властивості речовині.

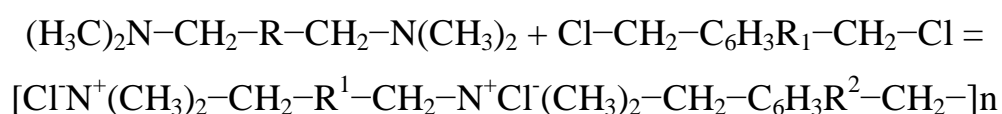
Полііонени отримують в результаті взаємодії мономерів: третинних діамінів (ДА) та дихлоридів (ДХ). Різноманітність цих мономерів дозволяє

отримувати III з різною щільністю заряду в ланцюзі полімеру та різною гідрофобністю, що суттєво впливає на властивості отриманих полімерів. Перспективними мономерами для синтезу такого типу полімерів є ДА та ДХ, що мають у складі не тільки діамінну групу та дихлоридну, а також інші функціональні групи типу –OR (де у якості R: –CH₃, –C₂H₅, –C₃H₇, –C₄H₉, –C₅H₁₁, –C₆H₁₃).

Мета роботи. Синтез полііоненів заданої будови та дослідження властивостей отриманих сполук, впливу різних факторів на поведінку синтезованих III, дослідження можливостей їх застосування.

Матеріали та методи дослідження. У якості мономерів використовували третинні діаміни та дигалогеніди. В'язкозиметричним методом визначали в'язкість отриманих полімерів. Вміст хлору в отриманих полііоненах визначали титриметричним методом.

Результати та обговорення. В даній роботі було синтезовано мономери та полімери на їх основі згідно зі схемою реакції:

У якості групи R¹ було обрано: –C₆H₄– (1); –C₆H₃–CH₃– (2); –C₄H₈– (3).

У якості групи R² було обрано: –OCH₃ (1); –OC₂H₅ (2); –OC₃H₇ (3); –OC₄H₉ (4); –OC₅H₁₁ (5).

Визначено оптимальні умови синтезу полііоненів. Характеристика синтезованих III наведено в таблиці 1. З наведених даних вихід синтезованих III змінюється в межах від 91% до 98%. Значення приведеної в'язкості знаходиться у межах від 3 дл/г до 10 дл/г, що свідчить про можливість отримання на основі синтезованих мономерів III з достатньо високою молекулярною масою.

Вивчені віскозиметричні властивості синтезованих III. Встановлено, що зі зменшенням концентрації полімеру зростає в'язкість розчину. Це свідчить про поліелектролітний ефект синтезованих III, який обумовлений тим, що при

зменшенні концентрації полімеру, макромолекула III розгортається в наслідок іонізації заряджених груп.

Таблиця 1

Фізико-хімічні властивості III загальної формули

Шифр	R ¹	R ²	Вихід, %	Приведена в'язкість, дл/г
III-1-1	-C ₆ H ₄ -	-OCH ₃	93	8
III-1-3	-C ₆ H ₄ -	-OC ₃ H ₇	95	6
III-1-5	-C ₆ H ₄ -	-OC ₅ H ₁₁	92	5
III-2-2	-C ₆ H ₃ -CH ₃ -	-OC ₂ H ₅	98	7
III-2-4	-C ₆ H ₃ -CH ₃ -	-OC ₄ H ₉	93	4
III-2-1	-C ₆ H ₃ -CH ₃ -	-OCH ₃	98	5
III-3-1	-C ₄ H ₈ -	-OCH ₃	95	10
III-3-2	-C ₄ H ₈ -	-OC ₂ H ₅	91	3

Дослідження концентраційної залежності приведеної в'язкості III-1-1, III-1-3, III-1-5 показало, що в'язкість зменшується в досліджувальному ряду III. Таким чином, введення додаткових функціональних груп суттєво збільшує гідрофобність III, отже і їх властивості.

Особливістю синтезованих III є зменшення в'язкості розчинів полімерів до негативних значень, що є свідченням про зміну конформації макромолекул та руйнування структури розчинника.

Синтезовані полііонени можуть бути застосовані у якості інгібіторів корозії та біологічно-активних речовин.

Висновки. Отримано ряд полііоненів на основі синтезу похідних третинних діамінів та дихлоридів. Визначені оптимальні умови синтезу. Досліджено фізико-хімічні властивості синтезованих полімерів. Проведено віскозиметричні дослідження синтезованих III та виявлено поліелектролітний ефект. З'ясовано залежність в'язкості розчинів від структури III.

ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ СПЕКТРОФОТОМЕТРИИ ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ ИТТРИЯ РАСТВОРОМ 2,7-ДИНИТРОЗО-1,8- ДИГИДРОКСИНАФТАЛИН-3,6-ДИСУЛЬФОКИСЛОТОЙ

Кутлимуротова Нигора Хакимовна,

д.х.н., доцент

Национальный университет Узбекистана,

г. Ташкент, Узбекистан,

Нуржонова Фазила Фарходовна,

базовый докторант

Хорезмская Академия Маъмуна,

г. Хива, Узбекистан,

Введение. Определение иттрия является актуальной задачей современной аналитической химии. Поскольку иттрий используется вместо радаров, лазеров, конденсаторов, люминофоров, микроволновых фильтров, стекол, сенсоров.

Иттриевая группа применяется в производстве люминесцирующих материалов или люминофоров. Электронная структура атомов редкоземельных элементов обеспечивает их особую эффективность при высокоэнергетическом возбуждении катодными лучами, гамма-лучами, рентгеновским или ультрафиолетовым излучением с целью получения узкополосного люминесцентного свечения в видимой области спектра [1].

Иттрий (III), церий (III) и эрбий (III) из водных растворов экстрагировали инертными экстрагентами, в составе технологической переработки руд и концентратов [2]. Способ включает контакт экстрагента, содержащего олеиновую кислоту и инертный разбавитель, перемешивание смеси, отстаивание и разделение фаз.

Нами проводятся исследования по комплексообразованию спектрофотометрическим методом иттрия с реагентом: 2,7-динитрозо-1,8-дигидроксинафталин-3,6-дисульфокислотой (ДННДСК), синтезированным на кафедре органической химии химического факультета НУУз.

Целью данной работы явилась разработка нового спектрофотометрического метода определения иттрия в различных сплавах промышленных образцов. Для этого проведено систематическое исследование характера взаимодействия ионов иттрия с 2,7-динитрозо-1,8-дигидроксиафталин-3,6-дисульфокислотой.

Методика определения иттрия. Был использован крепкий 0,1 М раствор иттрия для приготовления которого брали навеску соли нитрата иттрия (274,92 г) и довели объем раствора до метки в 100 мл мерной колбы бидистиллированной воде.

Для определения иттрия использовали 0,1% ного раствора 2,7-динитрозо-1,8-дигидроксиафталин-3,6-дисульфокислотой, готовили растворением в бидистиллированной водой точных навесок. После проведения такой предварительной подготовительной операции приступили к реализации методики определения иттрия раствором 2,7-динитрозо-1,8-дигидроксиафталин-3,6-дисульфокислотой.

В 25,0 мл колбу вводили 1,0 мл 0,001 М раствора иттрия и 5,0 мл универсального буфера Бриттона – Робинсона (буферной смеси с рН 4,4) и довели общий объем колбы до 25,0 мл дистиллированной воды, оптическую плотность измеряли на спектрофотометрах ЕМС-30РС-UV.

Контроль рН буферных смесей осуществляли с помощью универсального иономера ЭВ-74 и рН-метра рН/мV/TEMP Meter P25 EcoMet (Корея).

Все применяемые реактивы имели квалификации «ос. ч.», «х. ч.» и «ч. д. а.». Стандартные растворы иттрия и других металлов с концентрацией 1,0 мг/дм³ готовили растворением их азотнокислых солей в би-дистиллированной воде. Рабочие же растворы солей используемых металлов получали последовательным разбавлением их исходных крепких растворов непосредственно перед началом проведения эксперимента [3].

Результаты и их обсуждение. Проведены исследования комплексобразования иттрия с раствором ДННДСК. Сняты спектра поглощения реагента ДННДСК и его комплекса с иттрием рис.1.

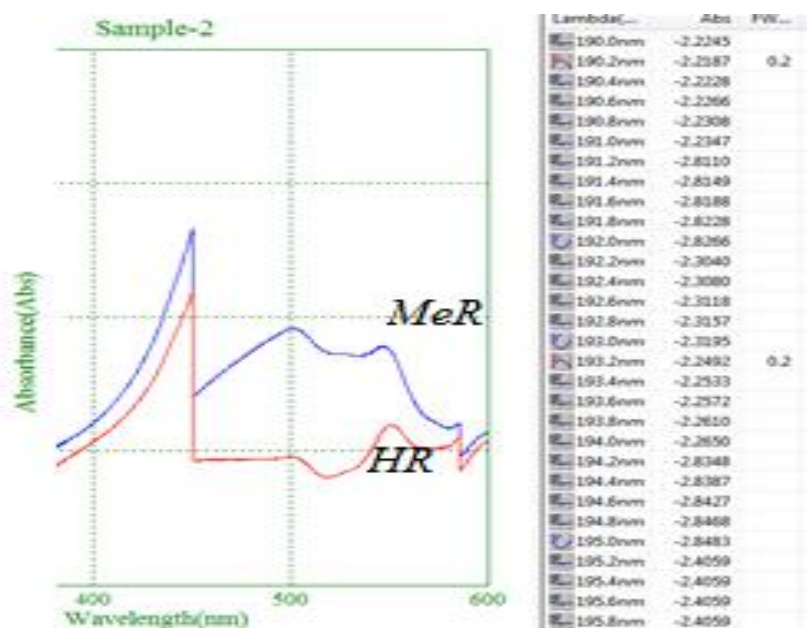

Рис.1. Спектры поглощения ДННДСК и комплекса иттрия с данным реагентом.

Максимальное светопоглощение реагента и комплекса наблюдается при 560 и 500 нм.

Изучена зависимость аналитического сигнала от кислотности среды, 1,0 см³ 50 мкг/мл растворов солей иттрия(III) и 2,0 мл универсального буфера Бриттона-Робинсона (рН 1,81 - 10,58) наливали в 25 мл мерную колбу и доводили до метки дистиллированной водой. Растворы перемешивали и измеряли ОП раствора на ЕМС-30РС-UV, $\ell=1,0$ см относительно раствора холостого опыта. Полученные данные приведены в табл.2 и рис.2.

Таблица 2

Установление оптимальной кислотности среды

рН	1,81	2,36	3,45	4,56	5,28	6,33	7,18	8,25	10,58
А	0,128	0,176	0,245	0,294	0,255	0,088	0,041	0,025	0,012

Из таблицы 2 видно, максимальная оптическая плотность комплекса наблюдается в интервале рН=4,00-5,00. Исходя из этого оптимальным был выбран рН=4,40.

Для изучения зависимости оптической плотности растворов комплекса от количества прибавляемого реагента были приготовлены растворы с содержанием 50 мкг иттрия и возрастающего количества 0,1%-ого раствора реагента. Для полного связывания 50 мкг иттрия в комплекс, достаточно 2,0 мл 0,1 % ного раствора 2,7-динитрозо-1,8-нафталин-3,6-дисульфокислоты.

Изучение подчинения раствора комплекса иттрия с 2,7-динитрозо-1,8-дигидроксиафталин-3,6-дисульфокислотой закону Бугера-Ламберта-Бера проводили в найденных оптимальных условиях. Комплекс иттрия с реагентом 2,7-динитрозо-1,8-дигидроксиафталин-3,6-дисульфокислотой подчиняется закону Бера в пределах от 5,0-80,0 мкг в 25,0 мл объеме раствора, который дает возможность количественно определять иттрия (III).

Спектральные характеристики комплекса иттрия с реагентом ДННДСК приведены в.табл.1.

Таблица 1

Спектральные характеристики комплекса иттрия с реагентом 2,7-динитрозо-1,8-нафталин-3,6-дисульфокислотой

Цвет комплекса	pH	MeR	HR	$\Delta\lambda$	$C_{Y^{+3}}$, мкг	$C_{Y^{+3}}$ моль/л $\cdot 10^{-5}$	$E_{\text{каж.}}$	Чувствительность по Сенделу мкг/см ²
Красный	4,4	500	560	60	8,9	5,0	7000	0,0011

Как видно из табл. спектральные характеристики комплекса иттрия(III) и реагента ДННДСК ($\Delta\lambda = 60$ нм), по значению Сенделя можно сделать вывод, что методика определения иттрия(III) достаточно чувствительна.

Закон Бугера-Ламберта-Бера действует в интервале 0,89-90 мкг/25 мл. Графическим методом Толмачева рассчитан истинный молярный коэффициент поглощения ($\epsilon_{\text{ист}}$) равным 25000 и константа равновесия комплексообразования, $K_{\text{равн}} = 5 \cdot 10^6$.

Нижняя граница определяемых содержаний, (C_n) составляет 0,182 мкг/мл. Рассчитано уравнение градуировочного графика методом наименьших квадратов, при этом $Y_i = a + bx_i$; $a = 0.0055$ и $b = 0.0028$, по полученным расчетным данным построен градуировочный график в зависимости $Y_{\text{расч}}$ от C_Y , мкг. Относительное стандартное отклонение (Sr) по методу “введено-найдено” не превышает 0,058. Исследовано влияние посторонних ионов: катионов и анионов на определение $Y(III)$.

Заключение. Подводя итог рассмотрению спектрофотометрического определения ионов иттрия растворами ДННДСК, можно заключить, что для определения микроколичеств иттрия (III) получены достоверные, надежные, правильные и воспроизводимые результаты. Предложена методика спектрофотометрического определения ионов иттрия с оптимизированными условиями его определения. Приведены некоторые физико-химические характеристики полученных комплексов и статистически обработанные результаты применения разработанного метода при анализе технологических вод.

Список литературы:

1. Чередниченко И.В., Оспенникова О.Г., Пискорский В.П., Валеев Р.А., Бузенков А.В. Материалы для постоянных магнитов (обзор) // Новости материаловедения. наука и техника. -2016. - №4. -С. 58 - 76.
2. Jaison P.G et al. Comparative Study of Ion Interaction Reagents for the Separation of Lanthanides by Reversed-Phase High Performance Liquid Chromatography (RP-HPLC). Journal of Liquid Chromatography & Related Technologies. 2017. Vol.32, P.438-443.
3. Коростылев П.П. Приготовление растворов. М.: Издат. 1962. 164 с.
4. Лурье Ю.Ю. Справочник по аналитической химии. М.: Химия. 1989. С. 267-275.
5. Булатов М. И. Расчеты равновесий в аналитической химии. JL: Химия. - 1984.- 185 с.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА «У БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ» З ТЕМИ «ЕЛЕМЕНТИ VІВ ГРУПИ»

Ткач В. В.¹,
Кушнір М. В.²,
Мінакова Т. Г.²

¹Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

²Чернівецька гімназія №5

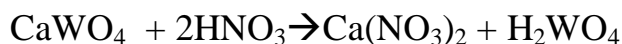
Дана підсумкова контрольна робота є оригінальною методичною розробкою. При її підготовці автори орієнтувалися на завдання вступних іспитів з хімії, які були задані у різні роки у федеральних університетах Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через прикладне застосування знань з теми «Елементи VІА групи», опис цікавих фактів та активізацію міжпредметних зв'язків. У третьому завданні відбувається задіяння міжпредметних зв'язків із темою «квадратична функція» із курсу алгебри, що сприяє закріпленню (засвоєнню) математичного матеріалу.

Дана розробка містить один із варіантів подібної контрольної роботи:

1. Елемент Вольфрам було відкрито іспанськими хіміками баскського походження братами Хуаном-Хосе та Фаусто Елуар, які працювали у лабораторії шведського хіміка та фармацевта Шеєле. Сам Шеєле на відкриття не претендував, а саме отримання вольфраму із вольфрамиту $\text{FeWO}_4 \cdot \text{MnWO}_4$ відбулося вже на території Іспанії з руди, привезеної зі Швеції. Це один із двох (поряд із Платиною) елементів, відкритих саме іспанськими науковцями.

Назва «Вольфрам» походить від німецького *WolfRahm* (вовча піна). Цю назву, остаточно закріплену ІЮПАК у 1949 році, разом із символом *W*, дали елементу брати Елуар. У західноєвропейських мовах окрім назви *volfrâmio* (порт.), *volframio* (ісп.), *wolfram* (англ.), також поширені назви *tungsténio* (порт.), *tungsteno* (ісп.) і *tungsten* (англ.), що походять від швед. “tungsten” – «важкий камінь», маючи на увазі мінерал шеєліт CaWO_4 .

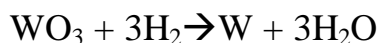
На першому етапі вольфрамати металів оброблялися нітратною кислотою з утворенням осаду вольфрамової кислоти:

Надалі кислоту спершу розкладають до відповідного оксиду за температури від 180⁰ С:

Після чого відновлюють метал із оксиду воднем *instatunascendi*:

Утворений вольфрам є найбільш тугоплавким металом, що дозволяє використовувати його у лампах розжарювання, а також при виробництві тугоплавких сталей.

1.1. Із трьох згаданих реакцій тільки одна – окисно-відновна. Яка саме?

Відповідь поясніть

1.2. Щодо реакцій, вкажіть невірне твердження:

а) У першій реакції сильніша кислота витісняє слабшу зі своєї солі.

б) Рівновага першої реакції зміщена вправо, через отримання нерозчинного продукту, який, відтак, випадає в осад і залишає зону реакції

в) Із 31,25 г вольфрамової кислоти можна отримати 23 г металу

г) Друга реакція є окисно-відновною, як і всі реакції розкладу

г) У другій реакції при розкладі кислоти утворюється відповідний їй кислотний оксид

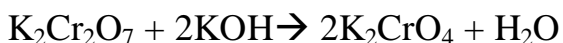
1.3. Знайдіть масу Кальцій вольфрамату, необхідну для отримання із металевого вольфраму деталі в формі паралелепіпеда розмірами 5,75*2*2 см. Густина вольфраму складає 19,25 г/см³

2. Як відомо, у максимальному ступені окиснення для Хрому характерний кислотний оксид CrO_3 . Йому відповідають хроматні кислоти, найвідомішими з яких є хроматна (H_2CrO_4) та дихроматна ($\text{H}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$).

Між хроматами та дихроматами існує рівновага. У кислому середовищі жовтий розчин хромату перетворюється на розчин дихромату яскраво-помаранчевого кольору:

У лужному ж середовищі відбувається зворотний процес – помаранчевий Калій дихромат перетворюється на жовтий хромат:

Обидві солі, особливо Калій дихромат, є сильними окисниками і часто використовуються в неорганічному та органічному лабораторному синтезі, а також при митті хімічного посуду (так звана «хромова суміш»).

2.1. Запишіть структурні формули хроматної та дихроматної кислот. Вкажіть ступінь окиснення всіх елементів в обох кислотах.

2.2. Щодо реакцій, вкажіть вірне твердження:

а) Обидві реакції є окисно-відновними, оскільки ступінь окиснення Хрому варіюється між +6 та +7

б) Перша реакція є окисно-відновною, тимчасом як друга – ні

в) При дії кислоти на 49 г Калій дихромату утворюється Калій хромат масою $64\frac{2}{3}$ г

г) У першій реакції із середньої солі утворюється кислота

г) У другій реакції із середньої солі утворюється основна

2.3. Амоній хромат було оброблено розчином хлоридної кислоти. Утворений розчин випарили, а амоній дихромат піддали розкладу з утворенням

газоподібної речовини, що зайняла (н.у.) пірамідальну посудину. В основі піраміди знаходиться рівносторонній трикутник стороною 12 см. Висота піраміди складає $14\sqrt{3}$ см. Знайдіть масу початкового амоній хромату

3. Як відомо, серед елементів VIА групи Хром в ряду напруг знаходиться до водню, а Молібден та Вольфрам – після. Розведені кислоти на молібден практично не діють. У концентрованій нітратній кислоті молібден розчиняється з утворенням малорозчинної молібденової кислоти за реакцією:

Також в реакції утворюється газоподібна речовина, відома як «лисячий хвіст».

3.1. Збалансуйте реакцію та, знайшовши значення коефіцієнтів a, b, c, d та f, розв'яжіть рівняння:

$$x^2 - (c+d+f+1)x - 192(a+b) = 0$$

Для відповідної функції знайдіть:

знайдіть:

- Область визначення функції
- Область значень функції
- Координати вершини параболи
- Область додатніх та від'ємних значень функції

1) З допомогою теореми Вієта, покажіть, що корені рівняння мають різні знаки.

2) Чи дорівнює дискримінант даного рівняння квадратом атомного номеру Вольфраму?

3) Скласти та розв'язати квадратне рівняння, коренями якого є суми коефіцієнтів при реагентах та продуктах першої і другої реакції

3.2. Щодо реакції, вкажіть невірне твердження

а) У даній реакції Молибден є відновником, а Нітроген – окисником

б) У молибденовій кислоті ступінь окиснення Молибдену максимальний, а в металі – мінімальний

в) При дії 12 г молибдену на концентровану нітратну кислоту, утвориться газ об'ємом 16, 8 л (н.у.)

г) Молибденовій кислоті відповідає кислотний оксид формулою MoO_2

г) У даній реакції утворюється кислота, що є слабким електролітом

3.3. Довжина молибденової деталі у формі паралелепіпеда складає 3 см, а ширина - 2 см. При розчиненні деталі в нітратній кислоті утвориться газ, що займе за н.у. посудину в формі прямокутного паралелепіпеда розмірами 73x49x8 см. Знайдіть висоту деталі, якщо густина молибдену складає $10,22 \text{ г/см}^3$

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

MICROFLORA OF SPELT AS RAW MATERIALS IN BIOTECHNOLOGICAL PROCESSES

**Liubov Palianytsia,
Natalia Berezovska,**

Candidates of chemical sciences, associate professors,
Lviv Polytechnic National University,
Lviv, Ukraine

Introductions. Today, both scientists and farmers pay considerable attention to the cultivation of spelt wheat as a valuable grain crop, which is explained by the peculiarities of this grain crop. In contrast to soft wheat spelt is: more resistant to nutrient-depleted soil, attractive organic farming technology, more resistant to low temperatures, undemanding to sharp fluctuations in climatic conditions. It is claimed that spelt grain has valuable nutritional potential due to the optimal content of amino acids and fractional composition of protein, lipids, fiber, vitamins and minerals.

In the world today, the selection of new varieties of spelt, which are close to wheat both in appearance and in grain quality, is actively carried out. At the same time, their genetic protection is preserved, especially in terms of resistance to adverse factors and the possibility of their use in organic farming. It is worth noting that global trends in the consumption of spelt products indicate an annual increase in its sales due to the presence of unique useful properties, but in Ukraine spelt flour is still not widely used.

Despite the wide possibilities of using *Triticum spelta* L. in baking and confectionery, spelt can be a raw material base in the production of fermentation beverages. It is proposed to use germinated spelled grain as a sweetened raw material to obtain specific beers. In order to expand the raw material base of cereals and increase the diversity of the range of food and feed products based on spelled, new varieties of wheat *Triticum spelta* L. with specific technological properties are selected.

The use of spelt in the production of beverages will solve the problem of alternative sources of grain.

The main source of contaminating microflora in alcohol production is its raw material. There are many factors influencing the condition and development of saprophytic microorganisms in the grain mass. Crucial among them are: the average moisture content of the grain mass and the humidity of its individual components, temperature and degree of aeration, the integrity and condition of the integumentary tissues and the vital functions of the grain, the number and species composition of impurities.

Spelt due to the anatomical structure, namely the film, which is a natural protection of grain, and lower humidity compared to wheat is more resistant to both phytopathogenic microorganisms and saprophytic microflora, so it deserves attention as a grain raw material in food technology.

Aim. The main purpose of the work is to study the microflora of spelt as a possible grain raw material in biotechnology.

Materials and methods. *Triticum spelta* L. of Zorya Ukrainy variety with films was used for research. Indicators of spelt grain: odor - typical of normal spelled grain, humidity 9,8%, pest infestation - not infected, contamination with debris – 1,0%, starch content of spelt – 39,7%. The permeability of grinding through a sieve with holes with a diameter of 1 mm was 86,0%.

The wort was obtained on the basis of grain kneading, prepared at a temperature of 45 °C, the calculated volume of the enzyme preparation (AF) Amylex 5T (source of α -amylase) was added. The temperature was raised to 78 °C and kept for 2,5 h, stirring constantly. Next, the diluted mass was cooled to 58 °C and Diazyme SSF (glucoamylase source) was added, continuing to stir for another 40 minutes.

The following groups of microorganisms were determined: the number of mesophilic aerobic and facultative anaerobic microorganisms (NMAFAnM), yeasts and fungi, acid-forming bacteria - according to standard methods. To confirm the growth of yeast and other groups of bacteria, fixed stained preparations were prepared and examined under a microscope XS-5510 (MICROMed).

Results and discussion. Studies of spelt microflora began with determining the quantitative and qualitative composition of microorganisms on the grain surface. Among the contaminated saprophytic microflora of grain raw materials, the most common groups of microorganisms were identified.

According to the results of microbiological studies, it was found that the amount of MAFAnM in spelt grain is 1,7 times lower compared to wheat and this number is $2,5 \times 10^4$ CFM/g. In particular, acid-forming bacteria in wheat exceed in number ($4,7 \times 10^3$ CFM/g) by 1.6 times, sporogenic ($3,2 \times 10^3$ CFM/g) – 1,5 times, fungi ($7,0 \times 10^2$ CFM/g) – 1,8 times, and yeast ($4,2 \times 10^1$ CFM/g) – 1,5 times.

A significant increase in the number of microorganisms occurs at the stage of preparation of the mixture, which as a result has a negative effect on the technological parameters of the wort and the work of bacterial thermostable α -amylase.

If the traditional high-temperature (135-160 °C) boiling of raw materials due to the action of temperature and pressure killed the vast majority of microorganisms, then under conditions of low-temperature (75-95 °C) processing the search for effective ways to suppress the microflora of raw materials is an urgent task. Therefore, the next stage of the work was the study of the microflora of the wort obtained from spelt and common wheat.

For further research spelt and common wheat wort were prepared according to the above method.

The amount of mesophilic aerobic and facultatively anaerobic microorganisms in spelt wort was 3,4 times less than in wheat wort and this number is $1,9 \times 10^2$ CFM/g. The number of other groups of microorganisms studied was also 2,9 – 3,6 times smaller than in wheat. It should be noted that no fungi and yeasts were found in the spelt wort.

Conclusions. The microflora of spelt was studied and it was shown that the amount of mesophilic aerobic and facultatively anaerobic microorganisms in spelt grain is 1,7 times lower compared to common wheat, and 3,4 times less in wort. Ways of using grain culture of spelt *Triticum spelta* L. in biotechnological processes are presented.

WORLD COMMUNITY GRID TA ЇХ ПРОЕКТИ В СВІТІ

Басова Катерина Андріївна

Бакалавр

Національного авіаційного університету

Факультету міжнародних відносин

м. Київ, Україна

Вступ. В даний час відбувається стрімкий розвиток технологій GRID з метою створення узгодженого, відкритого і стандартизованого технологічного середовища, що забезпечує гнучке, безпечне, скоординоване спільне використання обчислювальних ресурсів глобальної мережі для вирішення складних і ресурсномістких завдань в найважливіших областях сучасної науки і техніки.

В останні роки швидкий розвиток отримали технології організації розподіленої обробки інформації і високопродуктивних обчислень. Одним з класів таких технологій є GRID технології – інфраструктурні технології проміжного шару, що надають можливість інтеграції обчислювальних і інформаційних ресурсів глобальних мереж для вирішення надскладних і ресурсномістких завдань обчислювального характеру і обробки інформації.

Ціль роботи. Розглянути поняття grid-технологій та їхні особливості, концепцію та напрямки використання. Виокремити їх основні характеристики. Проаналізувати діяльність World Community Grid. Дослідити основні grid-проекти в світі та Україні.

Матеріали та методи. Робота ґрунтується на застосуванні сукупності загальнонаукових та специфічних методів наукового пізнання: аналіз, синтез, системно-структурний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних авторів.

Результати та обговорення. Grid на сьогодні визнається однією з найбільш вагомих концепцій як з точки зору сучасного розвитку комп'ютерних технологій, так і їх майбутнього. Авторами цієї концепції вважаються Ян Фостер з Арагонської національної лабораторії Чиказького університету і Карл

Кессельман з Інституту інформатики Університету Південної Каліфорнії. Саме вони в 1998 році вперше запропонували термін Gridкомп'ютинг (Grid-computing) для позначення універсальної програмно-апаратної інфраструктури, що об'єднує комп'ютери та суперкомп'ютери в територіально-розподілену інформаційно-обчислювальну систему [1].

Grid, відповідно до їх визначення, що стало вже класичним, це - «погоджене, відкрите і стандартизоване середовище, яке забезпечує гнучке, безпечне, скоординоване розподілення ресурсів у рамках віртуальної організації» [1].

Концепція Grid орієнтована на створення комп'ютерної інфраструктури нового типу, що забезпечує глобальну інтеграцію інформаційних і обчислювальних ресурсів на основі керівного і оптимізуючого програмного забезпечення (middleware) нового покоління. Для досягнення цієї мети створюється набір стандартизованих служб для забезпечення надійного, сумісного, дешевого і універсального доступу до географічно розподілених високотехнологічних інформаційних і обчислювальних ресурсів [1].

Основними напрямками використання Grid на даний момент є наступні: розподілені суперобчислення, рішення дуже великих задач, що вимагають величезних процесорних ресурсів, пам'яті і таке інше; «обчислення з високою пропускнуою здатністю» (High-Throughput Computing), що дозволяють організувати ефективне використання ресурсів для невеликих задач, утилізуючи тимчасово вільні комп'ютерні ресурси; обчислення «на вимогу» (On-Demand Computing) - великі разові розрахунки; обчислення із залученням великих об'ємів розподілених даних (Data-Intensive Computing), наприклад, в метеорології, астрономії, фізиці високих енергій; колективні обчислення (Collaborative Computing) [1].

World Community Grid (WCG) — це глобальна спілка користувачів, які надають вільні ресурси своїх комп'ютерів для вирішення складних завдань. Проект для розподілених обчислень, запроваджений 2004 року компанією IBM (з технічного боку). Розвивався у співпраці з Національним інститутом охорони

здоров'я США, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, ООН, саме вони вирішують, до яких дослідів слід привернути увагу[2].

Спілка пропонує великий вибір досліджень з боротьби проти раку, СНІДу, грипу та інших захворювань, з яких учасник може зробити вибір. Проект обчислюється не лише добровольцями (у число яких може вступити кожен) але і партнерськими організаціями з багатьох країн[2].

Перевага надається проектам, пов'язаним з вивченням і охороною навколишнього середовища. Це може бути моделювання стихійних явищ, природних катастроф, змін клімату, оцінка запасів природних ресурсів, охорона і відновлення ландшафтів і т.д. Критерії для відбору проектів - наукова значимість, глобальний характер проблеми і можливість розділити задачу на безліч підзадач.

Проекти, що проводяться World Community Grid[2]:

- Активні проекти:

FightAIDS@Home (стартував 21 листопада 2005) — це пошук нових методів лікування синдрому набутого імунodefіциту (СНІД). Метою є знайдення серед мільйонів хімічних сполук речовини, здатної блокувати вірусну протеазу, що робить неможливим розмноження вірусу. Це другий великий дослідницький проект WCG, який проводиться у співпраці The Scripps Research Institute і Prof. Arthur J. Olson's laboratory.

Human Proteome Folding — Phase 2 (стартував 23 червня 2006) — розрахунок структури білків в людському тілі. Нью-Йоркський університет.

Help Conquer Cancer (стартував 6 листопада 2007) — завдання полягає в тому, аби поліпшити результати рентгенівської кристалографії, яка допомагає дослідникам не лише описати невідомі структури протеономи людини, але і значним чином зрозуміти як утворюється Рак. За підтримки Ontario Institute for Cancer Research і University Health Network.

Nutritious Rice for the World (стартував 12 травня 2008) — покращування властивостей сортів рису, в першу чергу для країн третього світу. University of Washington.

Clean Energy Project (стартував 5 грудня 2008) — це перша стадія проекту перед яким поставлене завдання обрати з комбінацій молекул найбільш продуктивні для створення дешевих, гнучких і ефективних сонячних елементів. За підтримки Гарвардського університету і Department of Chemistry and Chemical Biology.

Help Fight Childhood Cancer (стартував 13 березень 2009) — цей проект допоможе знайти ліки, які зможуть заблокувати три види білків звичайно пов'язуваних із розвитком нейробластоми (різновид раку) — одного з видів щільних пухлин, які найчастіше розвиваються у дітей у ранньому віці. Chiba University Chiba Cancer Center's

Influenza Antiviral Drug Search (стартував 5 травень 2009) — намагаються знайти хімічні сполуки, які інгібують (блокують) ключові компоненти білкової оболонки вірусу грипу. Тринадцятий запущений проект працює у співпраці з The University of Texas Medical Branch і Galveston National Laboratory.

Help Defeat Muscular Dystrophy — Phase 2 (стартував 12 травень 2009) — створення нової бази даних з інформацією про функціонально взаємодіючі білки. Decryphon, AFM (French Muscular Dystrophy Association), CNRS (French National Center for Scientific Research), Universite Pierre et Marie Curie, IBM.

- Проекти не постійні або на стадії запуску:

Beta Testing (стартував 1 серпня 2006) — це перевірка проектів на стабільність і можливі помилки, перш ніж вони офіційно будуть запущені в WCG.

AfricanClimate@Home (жовтень 2007 — 9 липень 2008) — перша стадія розробки точніших кліматичних моделей для різних регіонів Африки. University of Cape Town.

Discovering Dengue Drugs — Together (21 серпня 2007 — серпень 2009) — пошук ліків і вакцин від тропічної лихоманки, енцефаліту Західного Ніла, гепатиту С і жовтої лихоманки. The University of Texas Medical Branch.

- Завершені проекти:

Human Proteome Folding — Phase 1 (16 листопада 2004 — 18 липня 2006) — вивчення просторової структури білків людського організму. Нью-Йоркський університет.

Help Defeat Cancer (20 липня 2006 — квітень 2007) — досліджував мікрослайди тканин, аби визначити як можна поліпшити терапію раку на ранньому етапі діагностики, тепер це Help Conquer Cancer (дивись вище).

Genome Comparison (21 листопада 2006 — 21 липня 2007) — розшифровка інформації геномів різних організмів. Oswaldo Cruz Institute.

Help Defeat Muscular Dystrophy — Phase 1 (закінчився червень 2007) — досліджує білок-білкові взаємодії, за яких виникає захворювання м'язової дистрофії.

Висновки. Отже, World Community Grid – це глобальне співтовариство користувачів ПК, які надають невикористаний час своїх обчислювальних систем для реалізації глобальних дослідницьких ініціатив (боротьбі зі СНІДом та онкологічними захворюваннями, моделювання та прогнозування природних явищ та ін.).

Тобто grid-обчислення – це технологія, що зводить обчислювальні ресурси тисяч і мільйонів окремих комп'ютерів в гігантську єдину «віртуальну» систему з величезною обчислювальною потужністю.

Глобальний гуманітарний проект World Community Grid запущений IBM в 2004 році за підтримки найбільших дослідницьких центрів світу. ІТ-ресурси World Community Grid дозволяють проаналізувати за один день таку кількість даних, обробка яких на звичайному комп'ютері зайняла б близько 130 років.

На сьогоднішній день по всьому світу в мережі WCG налічується 604 494 користувачів, задіяно 2 175 094 ПК. Загальний час обчислень - 661 296 років.

В інфраструктуру World Community Grid можуть бути підключені комп'ютери, що працюють на ОС Windows, Mac і Linux.

Приєднавшись до мережі, користувач отримує на свій комп'ютер окреме обчислювальне завдання (проект розділяється фахівцями IBM на мільйони підзадач). Виконавши завдання, ПК передає результати обчислень на сервер і

отримує нове завдання. Обчислення виконуються лише тоді, коли комп'ютер не задіяний (таким чином участь в проекті не заважає виконанню основних завдань). Результати обчислень, відправлені на сервер, автоматично з'єднуються з результатами інших завдань, і формують загальний результат.

Список використаних джерел та літератури

- 1.Анопрієнко О.Я., Дзьоба В.В., Конопльова Г.П., Аль-Абабнех Х. Grid-технології: розвиток, моделювання та перспективи постбінарного комп'ютіngu / О.Я. Анопрєнко, В.В. Дзьоба, Г.П. Конопльов, Х. Аль-Абабнек // "Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка". – 2009. – №153. – с. 324-327. – Електронний ресурс. – Режим доступу: file:///C:/Users/admin/Downloads/Npdntu_inf_2009_10_51.pdf.
- 2.World Community Grid – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/World_Community_Grid#%D0%9F%D1%80%D0%B%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8.
- 3.World Community Grid – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.worldcommunitygrid.org/discover.action#introduction>.
4. World Community Grid: сеть распределенных вычислений – Електронний ресурс. – Режим доступу:<https://habr.com/ru/company/ibm/blog/156687/>.

ЧИСЛЕННЫЙ АЛГОРИТМ НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ РЕЖИМОВ РАБОТЫ УЧАСТКОВ КАНАЛА ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ВОДОРАСПРЕДЕЛЕНИЕМ В МАГИСТРАЛЬНЫХ КАНАЛАХ

Кабулов Анвар Васильевич

Профессор,

Национальный университет Узбекистан имени

Мирзо Улугбека, Ташкент, Узбекистан

Кудайбергенов Адилбай Абатбаевич

Стажёр исследователь,

Каракалпакский государственный университет

имена Бердаха, Нукус, Узбекистан

Введение. Рассмотрим постановку задачи расчета режимов работы участков канала для управления водораспределением.

Рассчитанные плановые (лимитированные) расходы в начале участков, водовыпусков и конце канала, должны быть реализованы на каждом участке канала.

Режимы работы участков канала определяются на основе заданных расходов воды боковых отводов и уровня воды в концевых створах участков канала, т.е. уровней воды верхнего бьефа перегораживающих сооружений и эти режимы считаются постоянными в течение декады.

Материалы и методы. Боковые оттоки и притоки бывают сосредоточенными или распределенными. В качестве сосредоточенных притоков и оттоков рассматриваются боковые водовыпускные сооружения или сосредоточенные притоки, а распределенных оттоков - потери на фильтрацию и испарение.

Боковые притоки и оттоки задаются следующим образом:

$$q(x, h) = q_f(x, h) + q_i(x, h) + \sum_{n=1}^N q_n(h_n) \delta(x - a_n), \quad (1)$$

где $q_f(x, h)$ – интенсивности потерь на фильтрации и испарение, $q_n(h_n)$ – расход воды n -ного бокового водовыпуска, $\delta(x - a_n)$ – дельта-функция, характеризующая место расположение отвода водопотребителей по длине канала, a_n – расстояния до n -ного бокового водовыпуска.

В качестве начальных условий задается расход и уровень воды на конце участков канала

$$Q(l) = Q_k, \quad h(l) = h_k \quad (2)$$

В створе канала, где расположены боковые водовыпуски, задаются соответствующие ограничения на уровни воды, которые обеспечивают заданные расходы следующим образом:

$$h(a_n) \geq h_{a_n}^*, \quad n = \overline{1, N}, \quad (3)$$

где $h_{a_n}^*$ – значение уровня необходимое для подачи расхода воды на водовыпуск.

Задача определения режимов работы участка канала при наличии подпора с нижнего перегораживающего сооружения сводится к определению такого значения уровня воды в конце участка канала h_k , которое минимизировало бы потери на фильтрацию и испарение на участке канала. При этом уровни воды в створах канала, где расположены боковые водовыпуски, удовлетворяют ограничениям (1) на напор воды перед водовыпускным сооружением и боковыми водовыпусками.

Для решения сформулированной задачи основным моментом является расчет свободной поверхности воды на участке канала с боковыми водозаборам.

В настоящее время имеются различные методики расчета кривой свободной поверхности неравномерного движения водного потока, основанные на интегрировании дифференциального уравнения неравномерного движения воды в открытых руслах без боковых оттоков и притоков.

Эти методики основаны на использовании графических зависимостей или табличных функций и неприспособлены для применения в современных компьютерах.

В настоящей работе приводится численный алгоритм расчета кривой свободной поверхности неравномерного движения водного потока на открытых руслах с боковыми оттоками и притоками, основанных на интегрировании дифференциального уравнения неравномерного движения воды с помощью конечноразностного метода и метода квазилинеаризации для аппроксимации нелинейных зависимостей [1,2].

Учитывая, что функции $P(x, h)$ и $\omega(x, h)$ являются функциями переменных x и h , второе уравнение можно записать так

$$\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial P}{\partial h} \frac{dh}{dx} + \frac{2Q\omega dQ - Q^2 d\omega}{\omega^2 dx} = -g\omega \left(\frac{dz_0}{dx} + \frac{Q|Q|}{K^2} \right) + F. \quad (4)$$

После несложных алгебраических преобразований и, учитывая

$$\frac{\partial \omega}{\partial t} + \frac{\partial Q}{\partial x} = q, \quad (5)$$

$$\frac{\partial Q}{\partial t} + \frac{\partial}{\partial x} \left(P + \frac{Q^2}{\omega} \right) = -g\omega \left(\frac{dz_0}{dx} + \frac{Q|Q|}{K^2} \right) + F, \quad (6)$$

$$\omega(x, h) = \int_0^h B(x, \zeta) d\zeta; \quad P(x, h) = g \int_0^h (h - \zeta) B(x, \zeta) d\zeta, \quad (7)$$

$$F(x, h) = g \int_0^h (h - \zeta) \frac{\partial B(x, \zeta)}{\partial x} d\zeta,$$

где $Q = Q(x, t)$ – расход воды; $h = h(x, t)$ – глубина воды; $B = B(x, t)$ – ширина русла или канала при глубине h ; $\omega = \omega(x, h)$ – площадь поперечного сечения при глубине h ; $\rho P = \rho P(x, h)$ – сила гидростатического давления воды; $\rho R = \rho R(x, h)$ – сила реакции стенок, вызванная непризматичностью канала или русла; $K = K(x, h) = \omega C \sqrt{R}$ – модуль расхода (задается по эмпирическим формулам); $z_0 = z_0(x)$ – отметка дна; $q = q(x, t, h)$ – боковой приток на

единицу длины; g – ускорение силы тяжести, C – коэффициент Шези, R – гидравлический радиус. В дальнейшем следует учесть следующие величины:

$z = z_0 + h$ – отметка свободной поверхности воды; $v = \frac{Q}{\omega}$ – скорость воды.

Получим следующее уравнение:

$$\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial P}{\partial h} \frac{dh}{dx} + \frac{2Qq}{\omega} + \frac{Q^2}{\omega^2} \left(\frac{\partial \omega}{\partial x} + \frac{\partial \omega}{\partial h} \frac{dh}{dx} \right) = -g\omega \left(\frac{dz_0}{dx} + \frac{Q|Q|}{K^2} \right) + F. \quad (8)$$

После несложных преобразований окончательно имеем

$$\left(\frac{\partial P}{\partial h} + \frac{Q^2}{\omega^2} \frac{\partial \omega}{\partial h} \right) \frac{dh}{dx} = -g\omega \left(\frac{dz_0}{dx} + \frac{Q|Q|}{K^2} \right) + F - \frac{\partial P}{\partial x} - \frac{2Qq}{\omega} - \frac{Q^2}{\omega^2} \frac{\partial \omega}{\partial x}. \quad (9)$$

Предположим, что заданы русло канала, расход Q , глубина воды h_n , например, в конце канала в сечении $(N-N)$ и гидравлические параметры участка (рис. 1). Разбиваем участок канала, имеющую длину L , на отдельные участки относительно малой длины равной l_m . При этом каждый выделенный участок канала длиной l_m рассматриваем по отдельности, идя вверх по течению: сперва рассчитываем I участок, затем II и т.д. Расчет каждого участка состоит в определении глубины h_m и расхода Q_m потока в начале данного участка, по известным величинам l_m и h_{m+1} .

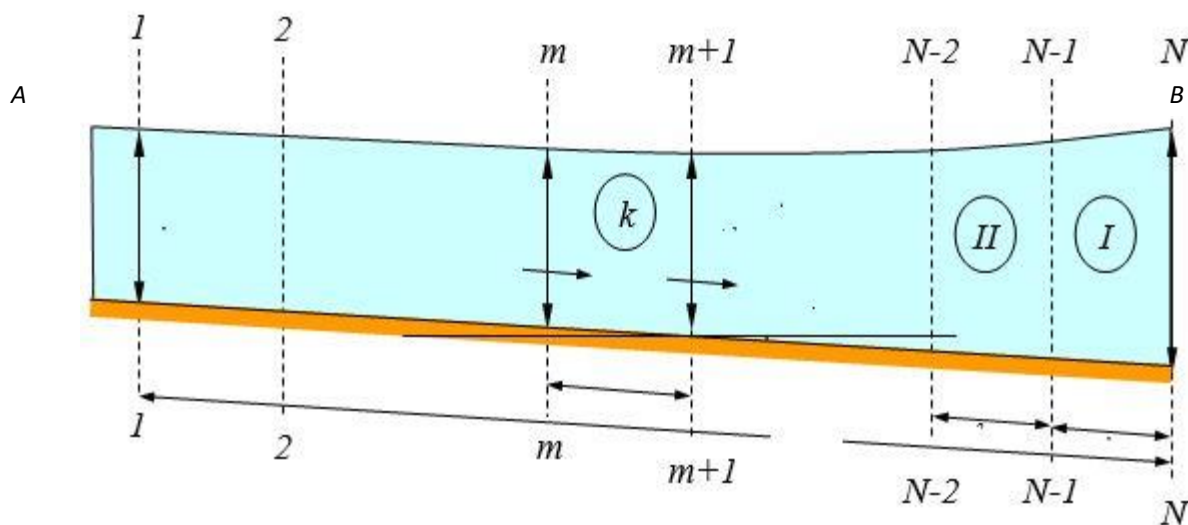

Рис. 1. Схема участка канала

Применяя конечно-разностные методы для уравнений (7) и (9), получим следующие разностные уравнения

$$\frac{Q_{m+1} - Q_m}{l_m} = q_m, \quad (10)$$

$$\begin{aligned} & \left(\frac{\partial P}{\partial h} + \frac{Q^2}{\omega^2} \frac{\partial \omega}{\partial h} \right)_{m+1} \frac{h_{m+1} - h_m}{l_m} = \\ & = -g\omega \left(\frac{dz_0}{dx} + \frac{Q|Q|}{K^2} \right) + \left(F - \frac{\partial P}{\partial x} - \frac{2Qq}{\omega} - \frac{Q^2}{\omega^2} \frac{\partial \omega}{\partial x} \right)_{m+1} \end{aligned} \quad (11)$$

Здесь $()_{m+1}$ – означает, что соответствующее выражение вычисляется по известным значениям Q_{m+1} и h_{m+1} и соответствует малым участкам с номером $m+1$.

Расчет ведется с конечного участка канала к началу, т. е. неизвестными величинами являются Q_m и h_m , которые рассчитываются по формулам (12) и (13), т.е. рекуррентно определяются расход Q_m и глубина h_m на граничных сечениях $(N-1), (N-2), \dots, (2), (1)$.

$$Q_m = Q_{m+1} + q_m l_m, \quad (12)$$

$$h_m = h_{m+1} + \left(\frac{-g\omega_{m+1} \left(\frac{dz_0}{dx} + \frac{Q|Q|}{K^2} \right)_{m+1} + \left(F - \frac{\partial P}{\partial x} - \frac{2Qq}{\omega} - \frac{Q^2}{\omega^2} \frac{\partial \omega}{\partial x} \right)_{m+1}}{\left(\frac{\partial P}{\partial h} + \frac{Q^2}{\omega^2} \frac{\partial \omega}{\partial h} \right)_{m+1}} \right) l_m, \quad (13)$$

где $()_m$ и $()_{m+1}$ – параметры для сечения m и $m+1$, l_m – шаг по длине.

Для призматического русла канала без бокового притока уравнение имеет следующий вид

$$h_m = h_{m+1} + \left(\frac{\left(i - \frac{Q|Q|}{K^2} \right)_{m+1}}{\left(1 - \frac{Q^2}{g \omega^3} \right)_{m+1}} \right) l_m. \quad (14)$$

Основной эмпирической переменной в зависимостях (13) и (14) является модуль расхода участка канала. В численных расчетах для вычисления

свободной поверхности водного потока используется приближенная формула [3]

$$\bar{K} = \frac{1}{2} \left(K(x_{m+1}, h_{m+1}) + K(x_{m+1}, h_{m+1} + l_m K(x_{m+1}, h_{m+1})) \right). \quad (15)$$

Вычисления на компьютере по выражениям (13), (14) нами реализованы в виде программных модулей для расчета кривой свободной поверхности водного потока.

Имея алгоритм определения режимов с разными значениями уровня воды на конце участка канала при известных значениях расходов воды на конце и боковых водопотребителей, рассчитываем кривые свободной поверхности водного потока для соответствующих значений уровней. Далее по кривой свободной поверхности проверяются условия выполнения ограничения на напор перед водовыпусками и выбирается такое значение уровня воды на конце канала, при котором выполнялись бы все ограничения на напоры водовыпусков и были минимальными значения суммарной потери на испарение и фильтрацию на участке канала.

Выводы. Разработанный алгоритм вычисления расходов воды по участкам магистрального канала позволяет определять режимы работы узловых сооружений и водозаборов из условий обеспечения лимитов водозаборов, при этом будут снижены организационные потери водных ресурсов и обеспечена равномерность распределения водных ресурсов по всем водозаборам.

Список литературы

1. Кудайбергенов А.А., Сейтов А.Ж., Определение режимов работы участков канала при планировании водораспределения в магистральном канале // Информационные технологии моделирования и управления, - Воронеж: «Научная книга». №2(120). 2020. - С.106-114.
2. Воеводин А.Ф., Шугрин С.М. Численные методы расчета одномерных систем. - Новосибирск: Наука, 1981. - 208 с.
3. Чугаев Р.Р. Гидравлика. Техническая механика жидкости. – Л.: Энергоиздат, 1982. – 671 с

АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ АНАЛІТИЧНИХ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ВАЛІДАЦІЇ ВРАЗЛИВОСТЕЙ ПРИ АКТИВНОМУ АНАЛІЗІ ЗАХИЩЕНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ МЕРЕЖ

Киричок Роман Васильович
аспірант

Шуклін Герман Вікторович
к.т.н.

Державний університет телекомунікацій
м. Київ, Україна

Вступ. На сьогоднішній день, розробка та впровадження превентивних методів і засобів є одним із найактуальніших напрямків забезпечення надійного захисту корпоративних мереж. До числа таких засобів відносять системи активного аналізу захищеності (СААЗ), які попри виявлення вразливостей, дозволяють ще й валідувати їх, тобто підтверджувати фактичну можливість реалізації виявленої вразливості шляхом її експлуатації. Однак, разом з тим, дослідженню та аналізу самого механізму валідації вразливостей приділяється зовсім мало уваги, зокрема питанню аналізу якості валідації. Вирішення останнього, в свою чергу, дозволить корегувати процес валідації виявлених вразливостей в режимі реального часу.

Мета роботи. Розробити алгоритм побудови аналітичних залежностей кількісних показників якості процесу валідації виявлених вразливостей при автоматизованому активному аналізі захищеності корпоративної мережі.

Матеріали та методи. Експериментальні дослідження роботи одного з відомих засобів автоматизації процесу активного аналізу захищеності – Armitage. Окрім цього, задля отримання початкових аналітичних залежностей для кількісних характеристик процесу валідації вразливостей було використано теорему Бернштейна [1].

Результати та обговорення. На основі спостережень функціонування відомих засобів експлуатації виявлених вразливостей, встановлено, що якість

валідації вразливостей хостів цільової корпоративної мережі можна представити у вигляді вектора (q_s, q_f, q_c) трьохвимірному векторного простору, де q_s – абсциса, яка визначає кількість успішно валідованих вразливостей, q_f – ордината, яка визначає кількість невалідованих вразливостей та q_c – апліката, яка визначає кількість випадків валідації вразливостей, що призвели до критичних помилок на цільовому хості та подальшої втрати з ним зв'язку. І хоча, дані координати з однієї сторони неперервно змінюється в часі, протягом якого проводиться активний аналіз захищеності, а з іншої, пов'язані між собою деякою функціональною залежністю, побудова системи диференціальних рівнянь є неможливою, оскільки немає однозначності детермінованих систем.

Саме тому, було прийнято рішення щодо використання теореми Бернштейна задля опису динаміки процесів валідації виявлених вразливостей. Дана теорема полягає в тому, що довільну неперервну функцію $f(t)$, яка визначена і неперервно-диференційована на відрізку $[0;1]$, можна представити у вигляді поліному

$$f(t_n) = \sum_{k=0}^n f\left(\frac{k}{n}\right) b_{k,n}(t_n), \quad (1)$$

де $b_{k,n}(t_n) = C_n^k t_n^k (1-t_n)^{n-k}$;

t_n – нормований час.

Таким чином, на першому кроці, отримавши статистичні дані щодо кількісних характеристик процесу валідації вразливостей, а також час раціонального циклу проведення валідації, слід здійснити його нормування на відрізку $[0;1]$. Після чого, наступним кроком, використовуючи отримані статистичні дані, нормований час t_n та представлення (1), отримуються початкові аналітичні залежності для кожної з характеристик. А вже на останньому кроці, здійснюється підстановка відповідних поліномів $b_{k,n}(t_n)$ та вираховуються безпосередньо самі значення даних аналітичних залежностей.

Висновки. Отриманий алгоритм дозволяє будувати та розраховувати аналітичні залежності кількісних показників якості процесу валідації виявлених

вразливостей при автоматизованому активному аналізі захищеності корпоративної мережі

Список використаних джерел:

1. Малозёмов В. Н. О многочленах Бернштейна // Семинар «CNSA & NDO». Избранные доклады. 17 сентября 2019г. – 8с.
2. Киричок Р.В. Тест на проникнення як імітаційний підхід до аналізу захищеності корпоративних інформаційних систем. / Р.В. Киричок / Сучасний захист інформації. - 2018. - №2(34). С. 53 -58.
3. Киричок Р. В. Проблеми забезпечення контролю захищеності корпоративних мереж та шляхи їх вирішення. / Р. В. Киричок, П. М. Складанний, В. Л. Бурячок, Г. М. Гулак, В. А. Козачок // Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. - 2016. - № 3. - С. 48-61.

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ДАННЫХ В СИСТЕМЕ С БИОЛОГИЧЕСКОЙ ОБРАТНОЙ СВЯЗЬЮ

Мещеряков Д. В.

JSC PETROSOFT, Менеджер поддержки пользователей,
Одесса

Футрук Е. В.

Клинический санаторий пограничный войск АРКАДИЯ,
Главный врач

Рассмотрим особенности преобразования данных, влияющих на построение управляющих биотехнических систем с биологической обратной связью, связанные с влиянием запаздывания на устойчивость системы регулирования [1]. Включение человека в цепь обратной связи приводит к двум проблемам. Первая состоит в том, что необходимо выделить базовые признаки реакции человека на инфракрасное воздействие, которые бы представляли эту причинно-следственную связь. В функциональной системе нет невзаимосвязанных реакций и базовых координат, которые используются в технических системах, поэтому любой признак или их набор лишь косвенно характеризуют реакцию организма на интенсивность излучения. Вторая связана с влиянием запаздывания на качество управления [2]. Реакции человеческого организма на внешние воздействия имеют достаточно большой разброс, который зависит от множества факторов, в том числе и предыстории. Кроме того, запаздывание вносят и технические средства, такие как низкочастотные фильтры подавления помех, инерционность инфракрасных излучателей, системы считывания данных, контроллеры, сети передачи сообщений. Наличие запаздывания в контурах управления ведет к снижению устойчивости замкнутой системы даже при небольших коэффициентах усиления регуляторов. Основная трудность при этом заключается в обеспечении устойчивости и качества функционирования [3].

Уменьшить влияние запаздывания на устойчивость регулирования возможно либо параметрическим путем за счет выбора компонентов с меньшим запаздыванием, либо применением более сложной структуры системы. Получены экспериментальные зависимости времени запаздывания сопротивления кожного покрова и частоты сердечных сокращений при повышении и снижении интенсивности инфракрасного излучения. Биологическая обратная связь вносит свои коррективы, поскольку время запаздывания реакции биологического объекта на входное воздействие неоднородно. Оно зависит как от пути прохождения сигнала, так и приоритетности данного сигнала по отношению к сигналам иных назначений, обеспечивающих гомеостаз организма. Необходимы пути снижения влияния запаздывания на устойчивость биотехнической системы регулирования интенсивностью инфракрасного облучения по выходным признакам биологического объекта как реакции на это воздействие.

Сохранение устойчивости функциональной системы к внешним воздействиям является важнейшим свойством при включении биологического объекта в цепь обратной связи биотехнической системы регулирования. Функциональная и кибернетическая системы для их взаимодействия в биотехнической системе регулирования должны иметь зону перекрытия (рис. 1), в которой их характеристики сопрягаются. Зона сопряжения основывается на принципах адекватности и единства информационной среды, которая существует между техническими и биологическими элементами. Взаимодействие биологической и технической составляющих системы регулирования решается путем информационно-энергетического обмена между подсистемами. Информационная составляющая, характеризующая реакцию организма на интенсивность инфракрасного излучения (повышение температуры за счет поглощения кожным покровом человека), выражается через изменения сопротивления кожного покрова, частоты сердечных сокращений и дыхания, поверхностной температуры кожного покрова. Энергетическая составляющая ограничивается сверху допустимой

интенсивностью, не допускающей ожога или болевыми ощущениями, а снизу температурным дискомфортом.

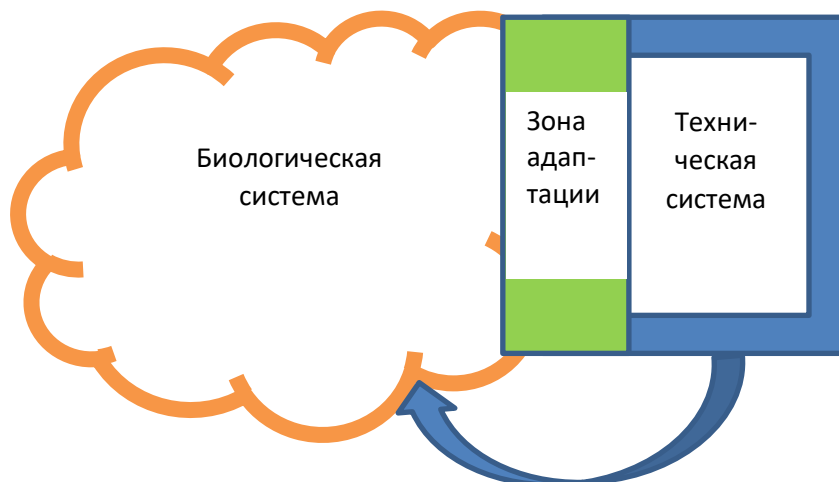

Рис. 1. Обобщенная схема биотехнической системы регулирования

Внешние воздействия на биологический объект могут привести к потере устойчивости системы регулирования, т.е. возможности возвращения ее в состояние равновесия после прекращения возмущения. Анализ устойчивости автоматических систем управления осуществляют с помощью алгебраических и частотных критериев. Однако наиболее просто формируется критерий устойчивости Найквиста: замкнутая система устойчива, если годограф передаточной функции разомкнутой системы не охватывает на комплексной плоскости точку с координатами $(-1, j0)$ [4]. Критерий устойчивости Найквиста позволяет по устойчивости разомкнутой системы судить о качестве замкнутой, что важно для дальнейших рассуждений.

Запаздывание сигнала в элементах, передача информации по цифровым каналам связи оказывает непосредственное влияние на устойчивость системы управления. Связь между входной величиной $x(t)$ и выходной $y(t)$ имеет вид $y(t) = x(t - \tau)$, где τ – постоянная времени запаздывания, а передаточная функция звена запаздывания

$$W_{zan}(s) = \exp(-s\tau). \quad (1)$$

Известно, что большинство объектов регулирования достаточно хорошо аппроксимируются инерционной системой второго порядка с запаздыванием. Повышение порядка обычно неоправданно, поскольку становится значимыми внешние шумы и иные влияния. Система, состоящая из регулятора и объекта, описывается дифференциальным уравнением

$$T_2^2 x''(t) + T_1 x'(t) + x(t) = k \cdot u(t - \tau). \quad (2)$$

Или в операторной форме

$$W(p) = \frac{k \cdot \exp(-\tau p)}{T_2^2 p^2 + T_1 p + 1}, \quad (3)$$

где k – коэффициент передачи объекта регулирования.

В упрощенном варианте керамические и трубчатые инфракрасные излучатели можно аппроксимировать динамической системой первого порядка, т.е.

$$W(p) = \frac{k \cdot \exp(-\tau p)}{T_1 p + 1}. \quad (4)$$

Для технических систем анализ передаточных функций позволяет строить оптимальные системы регулирования при известных параметрах и точном знании времени запаздывания. Однако неполнота исходной информации и неопределенность запаздывания, присущие биологическим объектам, не позволяют в настоящее время даже ставить вопрос оптимизации.

В последнее время получают распространение схемы двухконтурного управления, первый контур которых занимает обычный регулятор, а второй – непараметрический регулятор, замкнутый на первичный регулятор. Чаще всего первый регулятор является аналоговым, непараметрический – всегда цифровой, поскольку на него возлагаются интеллектуальные функции, которые включают построение обратной весовой характеристики системы.

Из критерия устойчивости Найквиста следует, что амплитудно-фазовая частотная характеристика разомкнутой системы имеет вид [4]:

$$W(j\omega) \cdot \exp(-j\omega\tau) = A(\omega) \cdot \exp[j\varphi(\omega)] \cdot \exp(-j\omega\tau) = A(\omega) \cdot \exp[j(\varphi(\omega) - \omega\tau)]. \quad (5)$$

Из этого выражения следует, звено запаздывания не меняет модуль $A(\omega)$ амплитудно-фазовой частотной характеристики разомкнутой системы, вносит лишь дополнительный фазовый сдвиг $\omega\tau$, пропорциональный частоте ω с коэффициентом пропорциональности, равным времени запаздывания τ . С ростом частоты модуль $A(\omega)$ уменьшается и $W(j\omega)$ принимает вид спирали относительно начала координат. При этом устойчивость системы ухудшается, поскольку вся $W(j\omega)$ приближается к критической точке $(-1, j0)$. Что касается замкнутой системы, то для ее устойчивости необходимо и достаточно, чтобы амплитудно-фазовая характеристика разомкнутой системы не охватывала точку с координатами $(-1, j0)$. Для обеспечения устойчивости разомкнутой системы необходимо обеспечить время запаздывания

$$\tau < \tau_{кр} = \frac{\varphi(\omega_{кр}) + \pi}{\omega_{кр}}. \quad (6)$$

Применительно к рассматриваемой задаче управления в биотехнических системах важным свойством критерия Найквиста является то, что он может быть использован для случая, когда неизвестны аналитические зависимости некоторых звеньев системы. Более того, он применим и для анализа устойчивости разомкнутой системы с запаздыванием, амплитудно-фазовая характеристика которой может быть получена экспериментально.

Аналитическое описание запаздывания реакции человека на входное воздействие крайне затруднительно, сигналы обрабатываются периферийными подсистемами, а сенсорная система человека замыкается на центральную нервную систему. Путь сигналов отклика может иметь различные каналы прохождения в зависимости от локальных целей организма и многократно трансформироваться с подключением обратных связей на предшествующие узлы преобразования, поэтому методы их обработки не являются тривиальными.

Процесс реакции организма на тепловое воздействие по сопротивлению кожного покрова и частоте сердечных сокращений, можно считать с периодом не менее 2 сек, потоотделения – примерно 10 сек.

Основным элементом запаздывания камеры пелоидотерапии являются инфракрасные излучатели различных спектральных диапазонов, построенные на принципе излучения нагретых поверхностей. Ламповые излучатели коротковолнового спектрального диапазона имеют постоянную времени примерно 2 сек., трубчатые средневолнового спектрального диапазона – примерно 2 мин., керамические длинноволнового спектрального диапазона – примерно 6 минут.

Значительный разброс постоянных времени излучателей приводит к необходимости их подключения таким образом, чтобы влияние запаздывания было минимальным. Частным случаем такого решения может служить равное распределение интенсивности излучения источников различных спектральных диапазонов. Рабочий терапевтический диапазон интенсивностей инфракрасного излучения не превышает 30–40% от максимальной интенсивности камеры. Управление излучением в данном диапазоне интенсивностей возможно от источника излучения с минимальной постоянной времени. Параллельно включенные излучатели с большой постоянной времени исполняют роль стабилизирующего фактора.

Схема преобразования информации в инфракрасной камере пелоидотерапии представлена на рис. 2. Инфракрасное излучение воспринимается сенсорами функциональной системы 1 и формирует выходную реакцию в виде изменения сопротивления кожного покрова, который переводится аналого-цифровым преобразователем 2 в цифровой код с последующей нормировкой. Формирователь окна 3 выделяет из временного ряда нечеткую последовательность выборок, которая блоком 4 выстраивается в порядке возрастания. Блок 5 выделяет медиану из качественной последовательности, которая принимается в качестве среднего текущей выборки. Этот сигнал в дальнейшем рассматривается как информативный для нечеткого контроллера 7, 8, 9, 10.

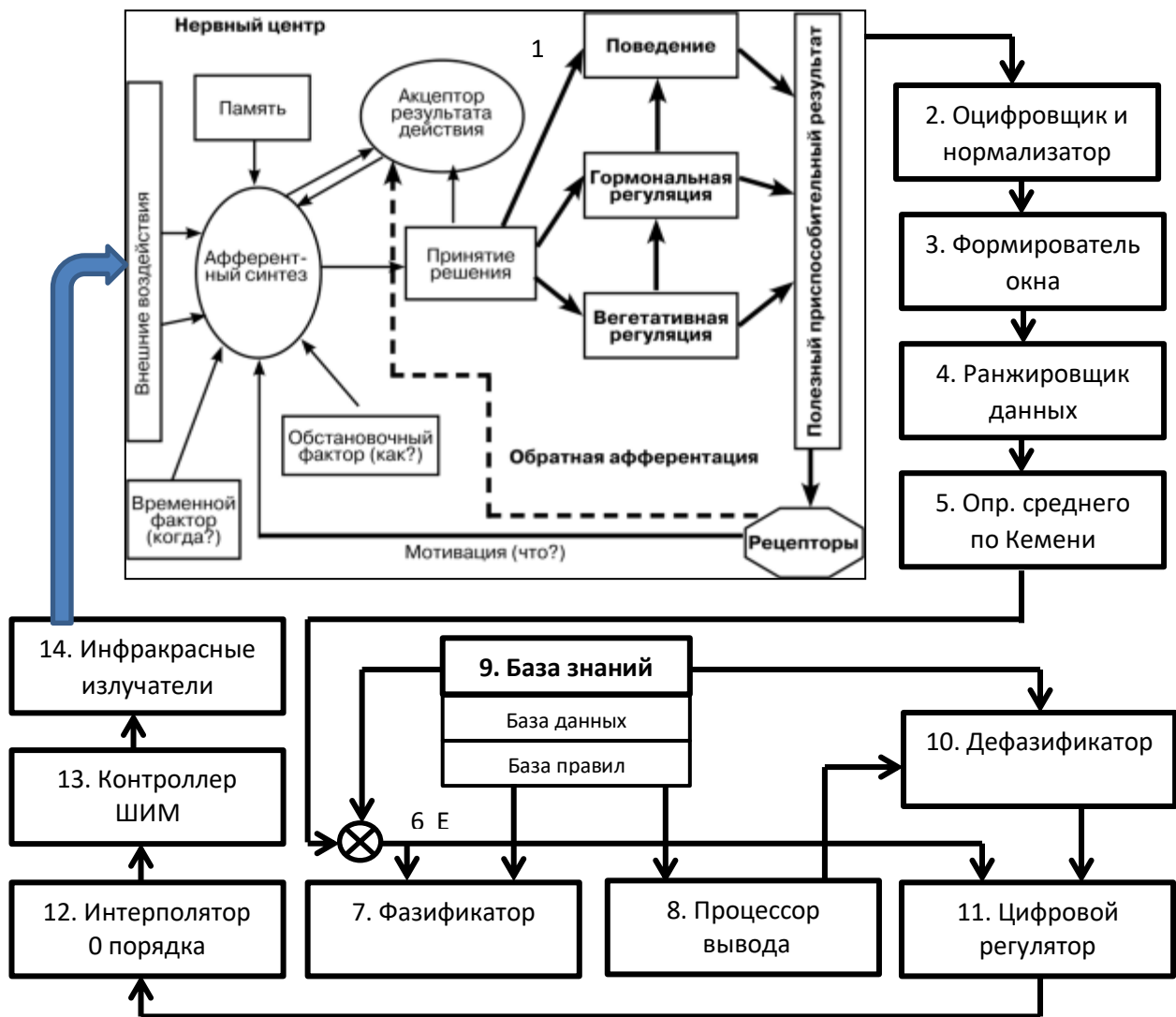

Рис. 2. Схема преобразования информации в инфракрасной камере пеллоидотерапии с биологической обратной связью

Нечеткий регулятор выполнен по двухуровневой иерархической системе, на нижнем уровне которой находится регулятор 11, а на верхнем координационном уровне база знаний 9, содержащая продукционные правила нечеткого вывода и перевод данных в лингвистические и четкие значения, реализованные в фазификаторе 7 и дефазификаторе 10. Принципом регулирования в данном случае является регулирование по рассогласованию, по которому определяется и скорость изменения рассогласования для преобразования фазификатором в соответствующие лингвистические значения. Используя правила базы знаний, процессор вывода 8 определяет

лингвистический эквивалент управляющего воздействия, которые дефазификатором преобразуются в цифровой сигнал единственного управляющего воздействия.

Цифровой регулятор 11 и интерполятор нулевого порядка 12 представляют собой интеллектуальный коммутатор, который переводит систему регулирования с замкнутого в разомкнутое состояние. В цифровом регуляторе 11 в зависимости от принятого решения нечетким контроллером к содержимому выходного регистра интерполятора добавляются или вычитаются целые числа от 1 до max, например, 8 с учетом ограничений по максимальному и минимальному значению интенсивности излучения. Система регулирования оказывается замкнутой только в момент изменения содержимого регистра, все остальное время система управления разомкнута, т.е. устойчивость системы должна быть обеспечена в разомкнутом состоянии. Основными элементами, вносящие неустойчивость, являются биологический объект 1 и инфракрасные излучатели 14. Биологический объект в диапазоне терапевтического изменения поглощенной энергии устойчив, что подтверждено многочисленными медицинскими исследованиями. Источники инфракрасного излучения построены по принципу нагревания тел и не содержат нелинейных элементов, т.е. являются устойчивыми элементами в диапазоне используемых нагрузок.

Список литературы

1. Серышева И.А. Фильтрация выбросов в задачах статистической и динамической обработки данных в эталонах времени и частоты. Вестник ИрГТУ. Том 22. № 10. 2018. С. 67—77.
2. Zaykov V., Mescheryakov V., Zhuravlov Yu., Mescheryakov D. Analysis of dynamics and prediction of reliability indicators of a cooling thermoelement with the predefined geometry of branches. *Eastern–European Journal of Enterprise Technologies*. 5/8 (95). 2018. P. 41–51.

3. Мещеряков Д.В. Анализ влияния запаздывания на устойчивость системы с биологической обратной связью. Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. 2018. Том 29 (68). № 4. 2018. С. 189–192.
4. Громов Ю.Ю., Земский Н.А., Лагутин А.В., Иванова Ш.Г. Системы автоматического управления с запаздыванием. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. ун-та. 2007. 76 с.

КРИТЕРИИ УПРАВЛЕНИЯ ЗАДАЧ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ВОДНЫМИ РЕСУРСАМИ ОБЪЕКТОВ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СИСТЕМ

Рахимов Шавкат Хударгенович

доктор технических наук, профессор

Сейтов Айбек Жумабаевич

PhD, докторант (Ds),

Научно исследовательского института ирригации и водных проблем,

Ташкент, Узбекистан

Кудайбергенов Адилбай Абатбаевич

Стажёр исследователь,

Каракалпакский государственный университет имени Бердаха,

Нукус, Узбекистан

Введение. Настоящая статья направлена на решение научно-технической проблемы оперативного управления комплексом сооружений в водохозяйственной организации с учетом топологии ирригационных систем, особенностей каналов и функционирующих гидротехнических сооружений (ГТС). Управление комплексом этих сооружений затрудняется из-за значительной территориальной рассредоточенности различных ГТС, неравномерности подачи воды в каналы и инерционности переходных процессов в ирригационных системах.

К особенностям каналов относятся их различие в функционировании (магистральные самотечные и с машинным водоподъемом, межхозяйственные и внутрихозяйственные), наличие в них различных перегораживающих и водозаборных ГТС различной конструкции и компоновки, значительная территориальная рассредоточенность функционирующих ГТС, необходимость учета распределенности параметров объектов во времени и пространстве и динамики переходных процессов водных ресурсов при оперативном управлении ими, что вносит существенные трудности при усовершенствовании существующих и разработке новых математических моделей и алгоритмов

моделирования оперативного управления комплексом сооружений водохозяйственной организации.

Методы и результаты. В качестве математических моделей участка реки, канала и водохранилища в зависимости от точности решаемой задачи могут быть применены различные модели, например, следующие балансовые разностные уравнения [1,2]

$$\frac{dW_i(t)}{dt} = Q_i^H(t) - Q_i^K(t) + \sum_{j \in N^{B3}} Q_{ji}^{B3}(t) - \sum_{j \in N^{Ip}} Q_{ji}^{Ip}(t) + Q_i^{Ip}(t) - Q_i^{IT}(t), \quad t > t_0, \quad (1)$$

$$W_i(t_0) = W_i^o,$$

где $W_i(t)$ - объемы воды, находящиеся на участке i в моменты времени t ; Q_i^H и Q_i^K - расходы воды в начале и конце участка в момент времени t ; и Q_{ji}^{B3} и Q_{ji}^{Ip} - расходы воды j -го водозабора и сосредоточенного притока i -го участка; Q_i^{IT} - интенсивность потери воды i -го участка; Q_i^{Ip} - прогнозный расход воды распределенных притоков.

Изменение объемов воды в водохранилище во времени описываем следующими уравнениями [3,4]

$$\frac{dW_i(t)}{dt} = \sum_{j \in N_i^{Ip}} Q_{ji}^{Ip}(t) - \sum_{j \in N_i^{B3}} Q_{ji}^{B3}(t) - Q_i^{IT}(t) - Q_i^{IoП}(t), \quad t > t_0, \quad (2)$$

$$W_i(t_0) = W_i^0,$$

где $W_i(t)$ - объем воды i -го водохранилища в моменты времени t_k ; Q_{ji}^{Ip} - расход воды притоков водохранилищ; Q_{ji}^{B3} - расход воды водозаборов из водохранилищ; Q_i^{IT} - интенсивность потери воды водохранилища; $Q_i^{IoП}$ - расход пропуска воды из водохранилища.

Ограничения на режимы работы участков, водохранилищ и пунктов контроля и управления имеют вид [5]

$$\begin{aligned}
W_i^{Y_{\min}} &\leq W_i^Y \leq W_i^{Y_{\max}}, \\
W_j^{B_{\min}} &\leq W_j^B \leq W_j^{B_{\max}}, \\
Q_n^{\min} &\leq Q_n \leq Q_n^{\max},
\end{aligned}
\tag{3}$$

где $W_i^{Y_{\min}}$, $W_j^{B_{\min}}$, $W_i^{Y_{\max}}$, $W_j^{B_{\max}}$ – минимальное и максимальное значения объемов воды участка реки и водохранилища. Эти величины определяются из морфометрических характеристик участка реки и водохранилища.

Основной целью оперативного управления водными ресурсами является фактическая реализация заданных расходов воды потребителей в каждый момент времени и обеспечение заданных объемов воды внутрисистемных водохранилищ к концу декады. Математически их можно сформулировать следующим образом [6]

$$\begin{aligned}
W_i^B(T) &= W_{in}^B, \quad i \in N_{BDX}^B, \\
Q_{ji}(t) &= Q_{ji}^n, \quad i \in N^y, \quad j \in N_i^{B3},
\end{aligned}
\tag{4}$$

где N_{BDX}^B – множество номеров внутри системных водохранилищ; N_i^{B3} – множество номеров (кодов) пункт контроль управления водозаборов i -го участка.

Практически точное выполнение равенств (4) не возможно, из-за неопределенности притоков воды к участкам и водохранилищам, параметров участка реки, а также сложностью переходных процессов находящихся на участках реки. Поэтому на практике применяются различные интегральные или минимальные критерии оперативного управления водными ресурсами.

Одним из интегральных критериев применяемых при оперативном управлении является объем дефицита водных ресурсов потребителей в интервале $[0, T]$ и в водохранилище в конце интервала, т.е. [7]

$$I_1 = \int_0^T \sum_{i \in N^y} \sum_{j \in N_i^{B3}} \eta_{ij}^1(t) dt + \sum_{i \in N_{BDX}^B} \eta_i^2,
\tag{5}$$

где

$$\eta_{ij}^1(t) = \begin{cases} Q_{ji}^n - Q_{ji}(t), & \text{если } Q_{ji}(t) < Q_{ji}^n, \\ 0, & \text{если } Q_{ji}(t) > Q_{ji}^n, \end{cases}$$

$$\eta_i^2(t) = \begin{cases} W_{in}^B - W_i^B(t), & \text{если } W_i^B(T) < W_{in}^T, \\ 0, & \text{если } W_i^B(T) > W_{in}^T. \end{cases}$$

Интегральный критерий (5) имея свою простоту и имеет свой недостаток при этом саму величину отклонения фактического режима от планового может быть значительно большими, поэтому часто применяется среднеквадратичное интегральное отклонение фактических параметров от их плановых, т.е. [8,9]

$$I_2 = \int_0^T \sum_{i \in N_y} \sum_{j \in N_i^{B3}} (Q_{ji}^n - Q_{ji}(t)) dt + \sum_{i \in N_{BDX}^B} (W_{in}^B - W_i(T)). \quad (6)$$

Таким образом, проблему оперативного управления водными ресурсами можно рассмотреть как задачу минимизации выбранного критерия качества системы описываемыми уравнениями (1), (2) заданной в графе сети водохозяйственной системы бассейна.

Кроме интегральных критериев могут быть применен следующий критерий оперативного управления [10,11]

$$\begin{aligned} |W_i^B(T) - W_{in}^B| &\leq \varepsilon_1, \quad i \in N_{BDX}^B, \\ |Q_{ji}(t) - Q_{ji}^n| &\leq \varepsilon_2, \quad i \in N_i^y, \quad j = N_i^{B3}, \end{aligned} \quad (7)$$

где ε_1 и ε_2 —заданные положительные числа, характеризующие требования к точности оперативного управления водными ресурсами.

Решение сформулированных задач оперативного управления водными ресурсами на уровне бассейна реки необходимо применение современных методов решения задач оптимального управления сложными динамическими системами и средств компьютерной техники.

Выводы. Разработана постановка задачи оперативного управления комплексом сооружений в водохозяйственной организации с учетом топологии водохозяйственной сети, особенностей участков канала и ГТС, которая включает усовершенствование существующих математических моделей

моделирования оперативного управления объектами водохозяйственной организации. Разработаны алгоритмы моделирования оперативного управления комплексом сооружений в водохозяйственной организации, которые состоят из блоков, описывающих водохозяйственные объекты, последовательности моделирования и структурного представления водохозяйственных систем.

Список использованных литератур

1. Архангельский В.А. Расчеты неустановившегося движения в открытых руслах.- М.-Л.: Изд.АН СССР, 1947-134 с.
2. Атавин А.А. Расчет неустановившегося течения воды в разветвленных системах речных русел и каналов //Динамика сплошной среды. Вып.22, Новосибирск, 1975. С 25-39.
3. Атавин А.А., Васильев О.Ф., Воеводин А.Ф. Методы расчета неустановившихся течений в системах открытых русел и каналов //Численные методы механики сплошной среды. Т.6, №4, Новосибирск, СО АН СССР, 1975, с.30-31.
4. Атавин А.А. Расчет неустановившегося течения воды в разветвленных системах речных русел и каналов //Динамика сплошной среды. Вып.22, Новосибирск, 1975. С 25-39.
5. Атавин А.А., Васильев О.Ф., Воеводин А.Ф., Шугрин С.М. Численные методы решения одномерных задач гидравлики //Водные ресурсы, 1983, №4. С.38-47.
6. Воеводин А.Ф., Шугрин С.М. Численные методы расчета одномерных систем. Новосибирск. Наука, 1981. – 208 с.
7. Рахимов Ш.К., Сейтов А.Ж., Кудайбергенов А.А. Оптимальное управление распределением воды в магистральных каналах ирригационных систем // Наука и общество, Нукус: «НГПИ» №2, 2020, С. 8-10.
8. Рахимов Ш.Х., Управление системами машинного подъема. Ташкент, Фан, 1986, – 137 с.

9. Бегимов И., Бутковский А.Г., Рожанский В.А. Моделирование сложных распределенных систем на основе структурной теории. Автоматика и телемеханика, 1981, №11, 168-181.

10. Бегимов И., Бутковский А.Г., Рожанский В.А. Моделирование сложных распределенных систем на основе структурной теории. II. –Автоматика и телемеханика, 1981, №12, с.138-153.

11. Бегимов И., Бутковский А.Г., Рожанский В.А. Структурное представление физически неоднородных систем. – Автоматика и телемеханика, 1982, №5, с.25-35.

УМОВИ ВЛАШТУВАННЯ ВЕЛОІНФРАСТРУКТУР У МІСТАХ УКРАЇНИ

Сальчук Вікторія Леонідівна,

Старший викладач

Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

Вступ./Introduction. У містах України швидкими темпами починає набирати популярність велорух, за останні роки кількість велосипедистів збільшилася у декілька разів. Створення розгалуженої велоінфраструктури надасть риси притаманні європейському місту, піднесе його до європейських стандартів і дасть можливість зробити зручним для мешканців, привабливим для туристів, зокрема з активним способом пересування.

Ціль роботи./Aim. Незважаючи на успіхи у поширенні велотранспорту в окремих містах України в останні роки (Київ, Вінниця, Івано-Франківськ, Львів та інших) бурхливого розвитку їхніх велоінфраструктур не спостерігається. Виявлення причин такого стану та можливих шляхів його покращення потребує окремого аналізу чинних нормативних документів та існуючих підходів до влаштування велошляхів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Як свідчить досвід Німеччини, Швеції, Фінляндії, Данії, Нідерландів та інших європейських країн, використання велосипеда, як транспортного засобу, для пересування містом сприяє гармонізації транспортної системи міста, зменшенню інтенсивності автомобілів на вулично-дорожній мережі міста, кількості припаркованих автомобілів на тротуарах і газонах, зниженню загазованості повітря, зменшенню шумового рівня в місті тощо.

У містах України поширенню велотранспорту сприяють співпраці активних велосипедистів, експертів з розвитку міст та мерій, зусилля яких спираючись на власний досвід та досягнення європейських міст дозволили створити велоконцепції, що визначають стратегії розвитку велоінфраструктур у містах. Вони включають плани веломереж, обґрунтовують вибір інфраструктур

відповідно до умов конкретних вулиць та пропонують різні заходи щодо популяризації велосипедного руху.

Розроблення концепцій і проектування велошляхів та їхніх елементів базується на чинних вітчизняних нормативах [1, 2], до яких в останні роки внесені суттєві зміни і доповнення. Так, визначено нові значення ширини для велосипедної інфраструктури, введено поняття «Спільна велосипедно-пішохідна доріжка», рекомендації щодо вибору виду велошляху залежно від категорії вулиці тощо.

Результати та обговорення./Results and discussion. Українські [1-3] та європейські [5-7] нормативи визначають наступні, найбільш поширені, типи шляхів сполучення, влаштовані спеціально для велосипедистів:

Велосипедна доріжка - це частина дороги чи вулиці, спеціально призначена для велосипедистів і фізично відокремлена від механічного транспорту завдяки зробленому проміжку (відстані) або через огороження перильного типу, чи підняття на вищий рівень по висоті.

Юридично велодоріжка є частиною дороги, призначеної виключно для велосипедистів і позначеної дорожніми знаками та дорожньою розміткою. Пересування та стоянка автомобілів на ній заборонені. Коли велодоріжка існує, велосипедисти зобов'язані користуватися саме нею. У такому випадку велосипедні доріжки є найбільш безпечним рішенням (краще, ніж велосипедні смуги) завдяки фізичному відділенню.

Велосипедні доріжки, які розміщуються на магістральних вулицях регульованого руху, вулицях місцевого значення, селищних і сільських вулицях (дорогах) та такі, що забезпечують під'їзд до торговельних центрів, промислових підприємств, стадіонів, парків, виставок, ринків, гаражів і автостоянок улаштовуються за інтенсивності руху більше 50 велосипедистів в годину "пік", як правило, для одностороннього руху з смугами зелених насаджень (смуги безпеки) завширшки не менше 0,8 м (рис. 1). В обмежених умовах замість смуг безпеки допускається встановлення огороження перильного типу.

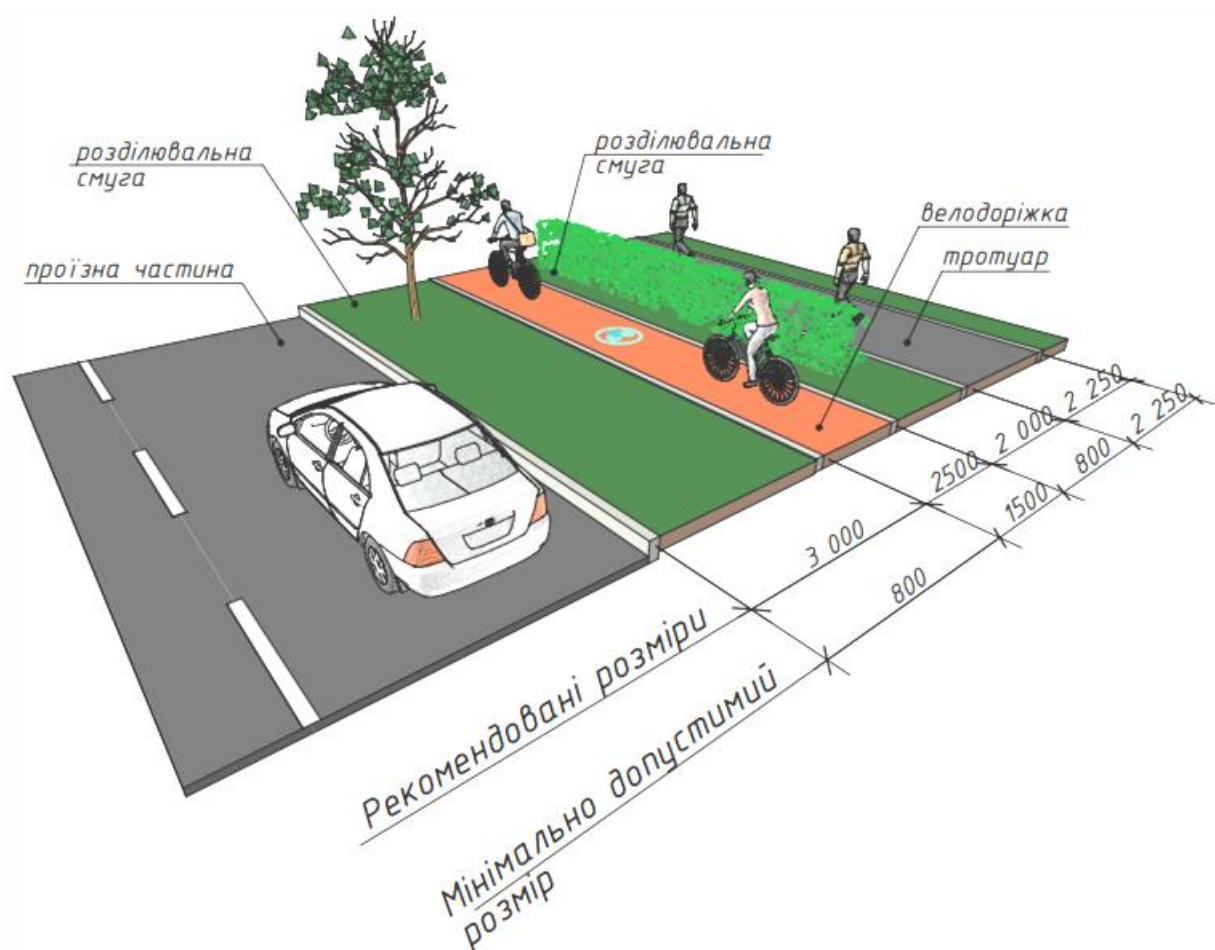

Рис. 1. Одностороння доріжка на магістральній вулиці

Недоліком велодоріжок є те, що велосипедисти знаходяться поза прямого поля зору автомобілістів. Це стає проблемою, коли шляхи автомобіля й велосипедиста перетинаються на перехресті. У таких місцях важливо встановити візуальний контакт (попередження про конфлікт) і в більшості випадків рекомендується траєкторією вивести велодоріжку на проїжджу частину перед перехрестям.

Велосипедна смуга - це простір у межах проїжджої частини, призначений для велосипедистів, позначений дорожньою розміткою та можливо, кольором і піктограмою велосипеда (рис. 2). Юридично, велосмуга є частиною проїжджої частини, призначеної виключно для велосипедистів. Рух або паркування автомобілів на ній заборонені.

Велосипедні смуги використовуються вздовж під'їзних доріг, де інтенсивність транспортного потоку досить низька, але швидкість все ще висока для безпечного змішаного використання. Велосмуги також застосовують уздовж завантажених міських вулиць, на яких недостатньо місця для облаштування велосипедної доріжки. В обох випадках, швидкість механічного транспорту має бути знижена, принаймні, до 60 км /год.

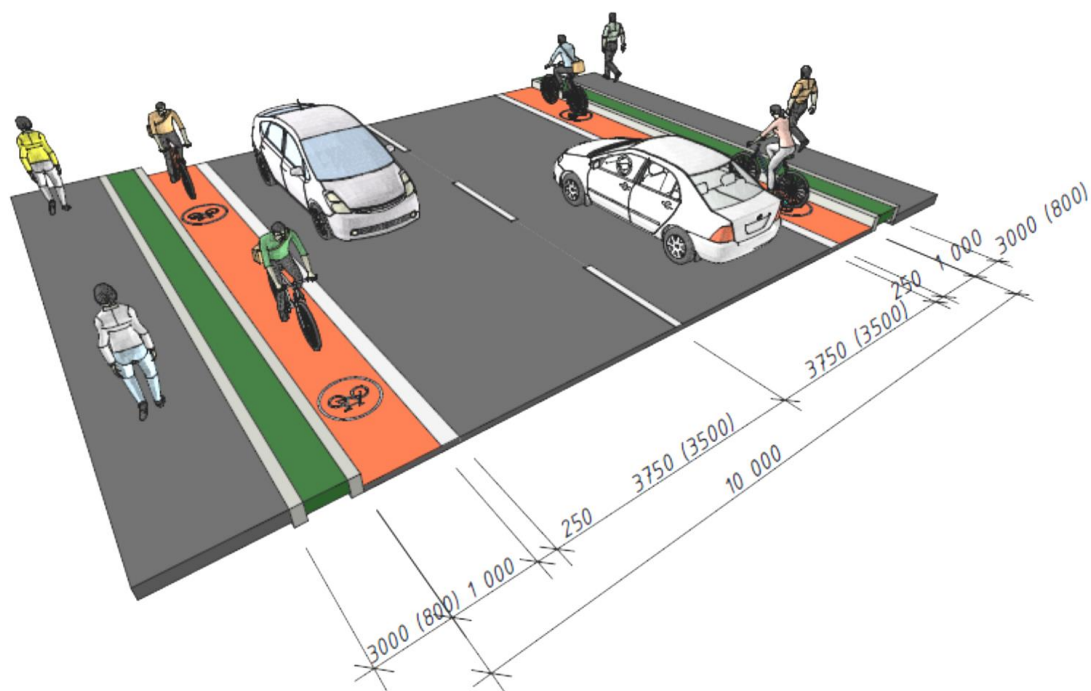

Рис. 2. Велосипедні смуги на магістральній вулиці двостороннього руху

Велосипедні смуги на дорозі повинні бути позначені суцільною або пунктирною дорожньою розміткою - залежно від дозволу або заборони їх перетину автомобільному транспорту. Для того, щоб велосипедні смуги сильніше виділялися, їх поверхню можна закрашувати в яскравий колір.

Європейські нормативи [5] передбачають виділення безперешкодних просторів для руху велотранспорту, які складаються із простору для руху і простору безпеки (рис. 3). Для цього велосипедні шляхи повинні бути відділені від суміжних проїзних частин за допомогою *розділових смуг безпеки*, які є базовими елементами для просторів безпеки, а також для стаціонарних малих архітектурних форм. Вони не є частинами велошляхів і виділяються

конструктивно чи транспортно-технічним чином. Їхня ширина залежить від способу використання суміжної проїзної частини. В якості розділової смуги з боку пішохідного тротуару вистачає обмежувальної смуги.

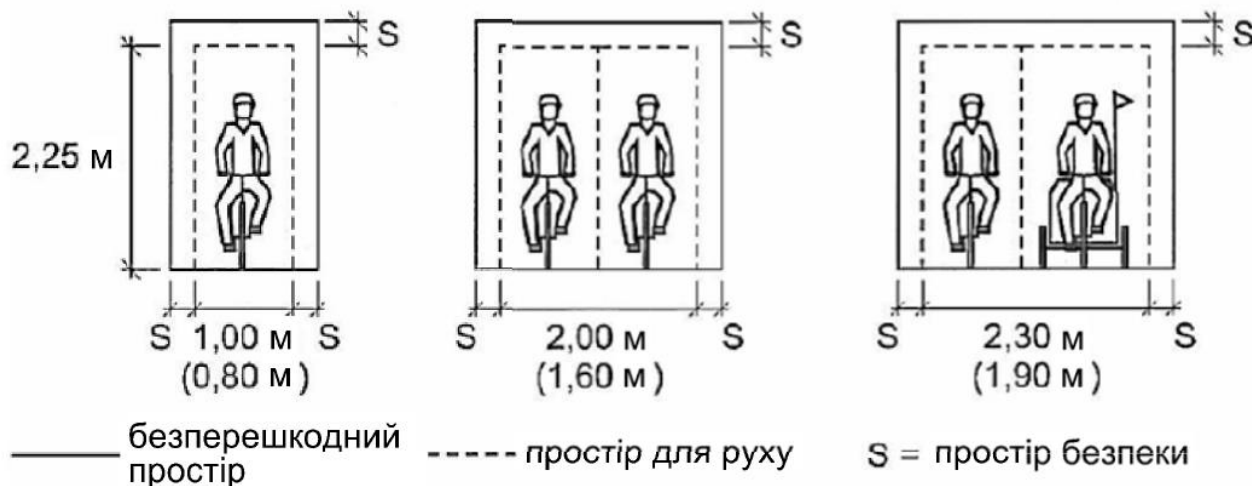

Рис. 3. Простори для руху велотранспорту
(в дужках – розміри у стиснених умовах)

Чим вищий і більший об'єкт, тим на більшій дистанції велосипедист тримається від нього, так як інтуїтивно відчуває загрозу зіткненню, вільному крутінню педалей, повороту руля тощо. Встановлено, що перешкоди пересуванню велосипедистів мають місце при висота об'єкта вже понад 5 см.

Велопішохідна доріжка – частина пішохідного тротуару, що розміткою та кольором покриття відділяє пішохідну смугу від велосипедної. Можливе обмеження швидкості велосипедистів (рис. 4).

Велосмуга зворотного напрямку (контрсмуга) – смуга, по якій велосипедист рухається назустріч потоку дорожнього руху. Надзвичайно корисно влаштовувати двосторонній велосипедний рух на вулиці з одностороннім рухом автотранспорту. Велосипедну смугу необхідно будувати на лівому боці вулиці, назустріч потоку моторизованого транспорту. Критерії проектування таких смуг є такими ж, як для звичайних велосипедних.

Захисна смуга – ділянка проїзної частини (крайне праве положення по напрямку руху), призначена для руху велосипедистів. Влаштовується при

ширині проїзної частини менше мінімальної, дозволяється рухатися автомобілям для роз'їзду із зустрічним транспортом. Паркування заборонене.

Простір безпеки (для захисної смуги), на відміну від розділової смуги безпеки, не повинен виділятися ані конструктивно, ані розміткою.

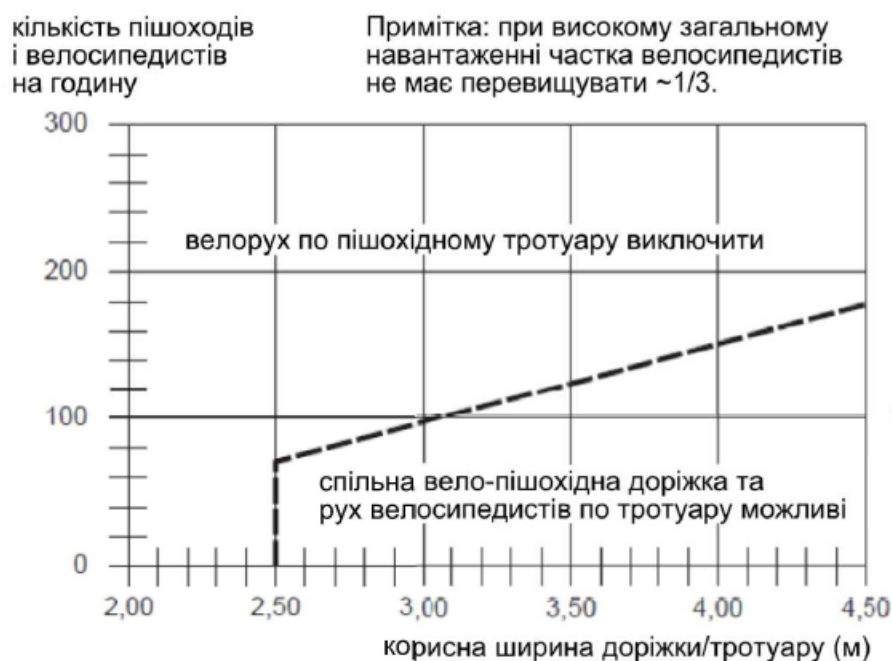

Рис. 4. Межі застосування велопішохідної доріжки залежно від кількості пішоходів та велосипедистів і ширини доріжки/тротуару

Висновки./Conclusions. Згідно чинних нормативних документів в Україні можливі такі форми велосипедного руху: по відокремленій велосипедній доріжці; по велосипедній смугі (без права проїзду по проїзній частині і тротуару); у крайній правій смугі автомобільної дороги (у разі відсутності велосипедної смуги руху); по спільній вело-пішохідній доріжці (якщо така наявна); по тротуару (для дітей до 14 років).

У різних країнах світу цей перелік може доповнюватись такими формами: рух по розділеній вело-пішохідній доріжці; комбінація змішаного руху на проїзній частині і руху по тротуару із табличкою «Велосипедистам дозволено»; комбінація змішаного руху на проїзній частині і руху по велодоріжці з

необов'язковим її використанням; рух велосипедною вулицею; рух по велополітенах, монорельсах, підвісних велосипедних дорогах тощо.

Нормативні вимоги щодо особливостей проектування інфраструктури (окрім велосипедного транспорту) для руху індивідуальних екологічних транспортних засобів (Segway, самокатів, скутерів тощо) та техніко-експлуатаційних показників дорожнього одягу для велосипедних доріжок і велосмуг в Україні відсутні.

Література

1. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій. [Чинний від 2019-10-01]. Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2019. 177 с.
2. ДБН В.2.3-5-2018 . Вулиці та дороги населених пунктів. [Чинний від 2012-09-01]. Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2018. 58 с.
3. ДСТУ 2587:2010. Безпека дорожнього руху. Розмітка дорожня. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання. Правила застосування. К.: Держспоживстандарт України, 2011 – 56 с.
4. Правила дорожнього руху України (зі змінами і доповненнями, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України № 370 від 31 травня 2020 року).
5. Рекомендації з організації руху велосипедного транспорту. ERA R2. Кельн, Німеччина: Науково-дослідне товариство доріг і транспорту, 2010. – 105 с. Highway Capacity Manual. // TRB, Washington, DC, 2010. – 1250 p.
6. Гасенко Л. В. Принципи містобудівної організації велоінфраструктури у середніх і великих містах: дис. ...кандидата технічних наук: 05.23.20 / Гасенко Ліна Володимирівна. – Полтава, 2015 – 171с.
7. Рейцен Є.О. Організація і безпека міського руху: Навчальний посібник. – К.: ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2014. – 454 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ГРАНУЛ ОТРИМАНИХ ЗА ЗОЛЬ-ГЕЛЬНОЮ ТЕХНОЛОГІЄЮ

Склабінський Всеволод Іванович,

д. т. н., професор

Скиданенко Максим Сергійович,

к.т.н., старший викладач

Кононенко Микола Петрович,

с. н. с.

Наталуха Андрій Романович

студент

Сумський державний університет

м.Суми, Україна

Вступ. При отриманні речовин з певними хімічними і фізико-механічними властивостями часто застосовують золь-гель процеси. Їх використовують під час виробництва неорганічних сорбентів, каталізаторів та їх носіїв, синтетичних цеолітів, волокон, керамічного ядерного палива, кераміки зі спеціальними теплофізичними, оптичними, магнітними і електричними властивостями, нано часток речовин [1-3].

Згідно останніх досліджень оптимальною формою для часток каталізаторів або їх носіїв є сфера, а оскільки в процесі каталізу приймає участь поверхневий шар товщиною до 1 мм, то розмір часток може становити 2-3мм [4,5].

Одним з перспективних напрямків отримання продукту по золь - гелюму процесу є виробництво носіїв каталізаторів на основі оксиду алюмінію. Технологічний процес отримання носія каталізатора складається з наступних стадій: отримання золю шляхом розчинення вхідного порошку, що містить алюміній, у водному розчині азотної кислоти; диспергування золю на монодисперсні краплі в водний розчин аміаку; промивка гель - сфер хімічно очищеною водою; сушка гель - сфер; прожарювання сфер в струмі повітря.

Ціль роботи. Метою роботи було дослідження процесу диспергування золя, отриманого з використанням в якості сировини оксид гідроксиду алюмінію ($Al(OH)_3$), та фізико-механічних властивостей отриманих гранул.

При проведенні досліджень змінними параметрами були: внутрішній діаметр голки для диспергування золя та стабільність його розпаду; частота вібрації. Досліджуваними параметрами були: діаметр, міцність та насипна щільність гранул.

Матеріали та методи. Дослідження проводилися на установці, схема якої приведена на рис.1.

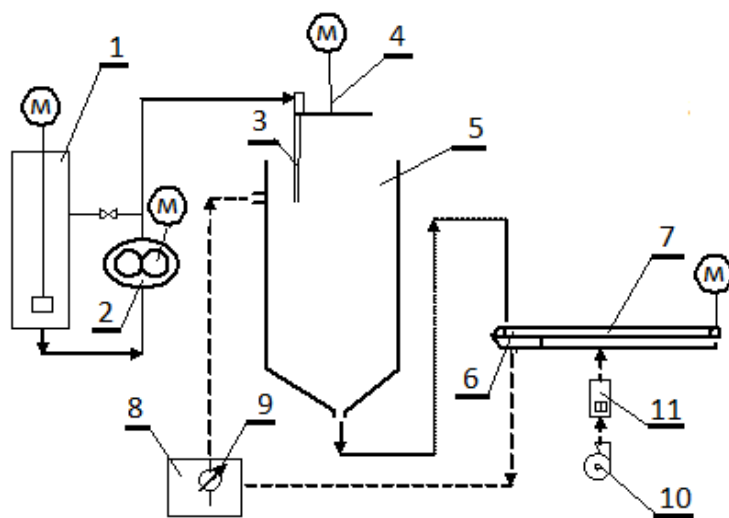

Рис.1. Схема дослідної установки. 1 - апарат для приготування золя; 2 – насос; 3 – диспергатор золя; 4 – привід для обертання диспергатора; 5 – колона; 6 – сепаратор; 7 – сушарка; 8 – ємність аміачної води; 9 – насос; 10 – вентилятор; 11 – електричний нагрівач.

Установка працює наступним чином. Золь з апарату для його приготування 1 подається насосом 2 до диспергатора золя 3, який приводиться в циклічний рух за допомогою привода 4. З диспергатора 3 краплі золя надходять до колони 5 з аміачною водою. Краплі при проходженні через колону 5 твердіють, перетворюючись в гранули геля, і з нижньої частини виносяться з неї разом з аміачною водою. Потік рідини з гранулами подається в сепаратор 6, де розділяється на рідку фазу, яка подається до ємності 8, та

гранули, які надходять до сушарки 7. Ам'ячна вода з ємності 8 подається насосом 9 до колони 5.

Визначення фракційного складу гранул проводили аналогічно вимогам ДСТУ 2640-94, ДСТУ 7312:2013, з урахуванням вимог ДСТУ ISO 3310-1:2007 та ISO 3310-1:2007. Визначення міцності гранул проводили аналогічно вимогам ДСТУ 7312:2013, ГОСТ 21560.2-82. Визначення насипної щільності гранул проводили згідно ГОСТ 8136-85. Для візуальних досліджень процесу розпаду струменів золя використовували стробоскоп. Вимірювання міцності гранул проводили на приладі ИПГ-2.

Результати і обговорення . В ході проведення досліджень було відмічено стабільне отримання гранул в діапазоні частот 65-68 Гц. Результати гранулометричного складу гранул наведені на рис. 2.

Рис. 2. Залежність діаметра гранул від діаметра отвору диспергатора

Також відмічалось стабільне отримання крапель золю та гранул в широкому діапазоні частот вібрації від 45 до 100 Гц, що накладалась на рідину. Графік залежності діаметра отримуваних гранул від внутрішнього діаметра голки при різних частотах наведений на рис. 3.

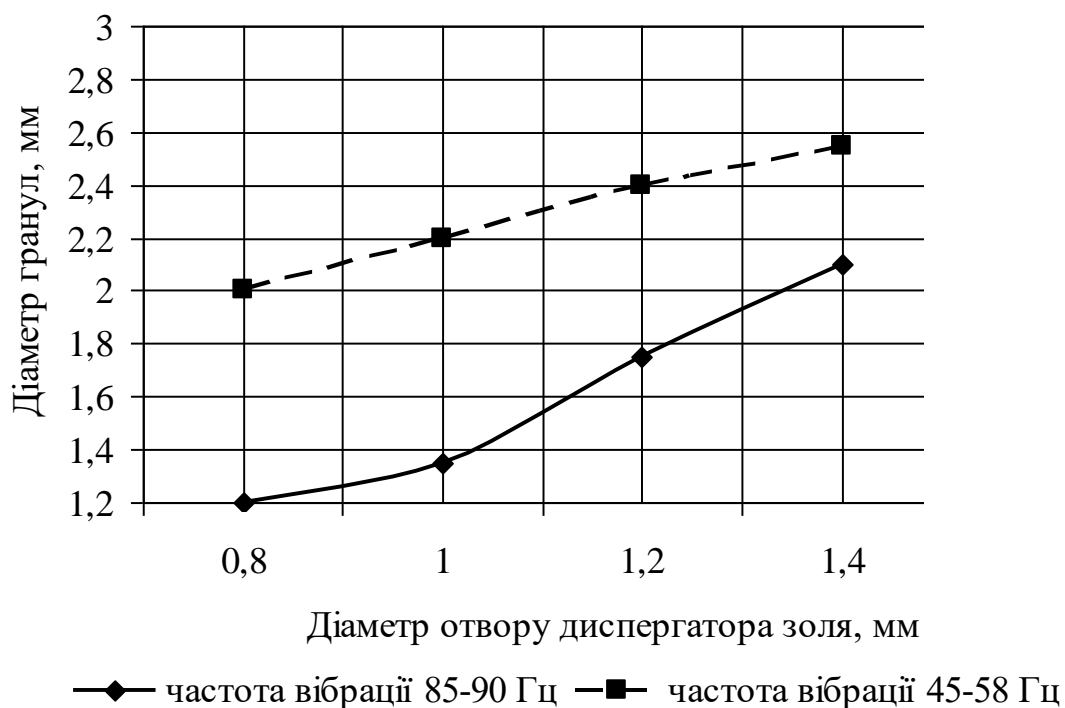

Рис. 3. Графік залежності діаметра отримуваних гранул від діаметра отвору диспергатора при різних частотах

При проведенні дослідів відмічалось зменшення монодисперсності гранул при збільшенні діаметру отвору диспергатора. Результати досліджень наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Залежність монодисперсності гранул від діаметру отвору диспергатора

Діаметр отвору диспергатора, мм	0,8	1,2
Середній розмір гранул, мм	1,6	2,1
Частка гранул, %	99	97
Граничне відхилення від середнього розміру гранул, %	$\pm 5,0$	$\pm 7,0$

Залежність насипної щільності гранул від їх діаметра наведена на рис. 4.

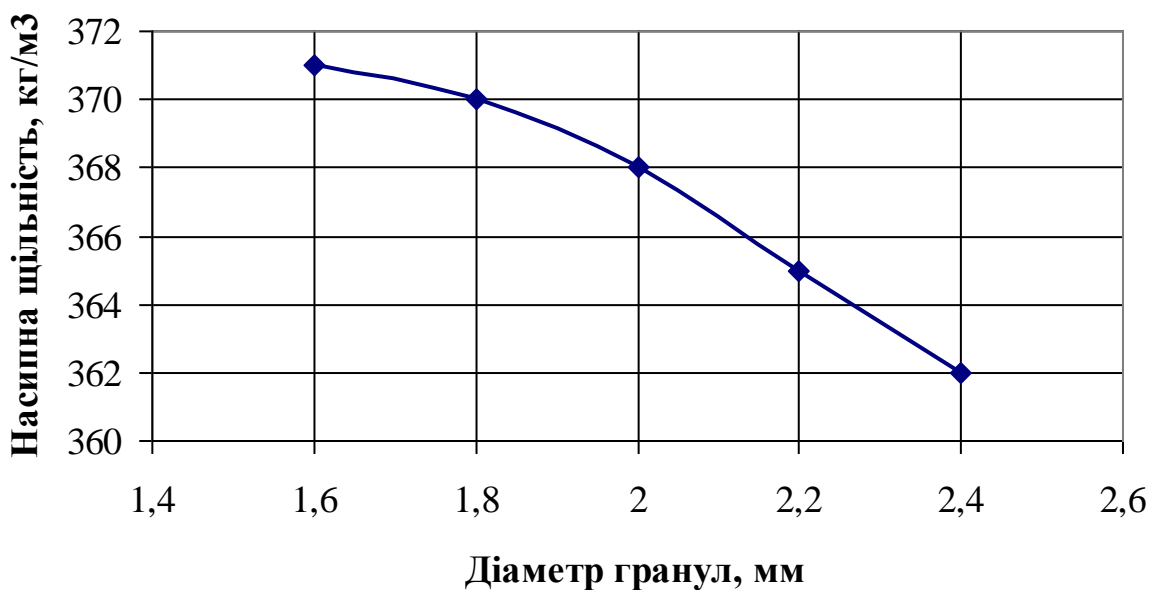

Рис. 4. Залежність насипної щільності гранул від їх діаметра

При проведенні експериментів також було відзначено: підвищення швидкості витікання золя призводить до злиття крапель на поверхні рідкої фази та зменшення їх сферичності; на монодисперсність гранул впливають пульсації насоса; при входженні краплі в водний розчин аміаку відбувається деформація краплі, яка потім стабілізується і приймає сферичну форму; зменшення часу гелювання крапель призводило до зниження їх сферичності; відхилення від сферичності збільшується пропорційно діаметру крапель. В ході проведення експериментів були отримані зразки продукту, які мали такі характеристики: вихід цільової фракції - не менше 90%; ексцентриситет гранул - не більше 1,05; міцність - не менше 5 кг / гранулу або 2,5-3,5 кг / мм².

Проведені дослідження показали можливість отримання сферичних гранул оксиду алюмінію по золь-гельній технології з діаметром часток 1,5 – 2,5 мм при відносному відхиленню від номінального розміру не більше як $\pm 7\%$. Найбільш доцільним є отримання сферичних гранул з діаметром часток 2,0 – 2,5 мм при частоті 65-80 Гц та діаметру отвору 1,4 мм.

Висновки. Проведені дослідження дозволяють врахувати характеристики роботи пристроїв для диспергування золя при отриманні гранул оксиду алюмінію, удосконалити кінетику процесу гранулоутворення і параметри роботи обладнання в цілому.

Література

1. Nehir S., Pillai S. (Eds.) *Advances in Sol-Gel Derived Materials and Technologies: Sol-Gel Materials for Energy, Environment and Electronic Applications (Part IV)*, (2017).

2. Aparicio M., Jitianu A., Klein L. C. (Eds.) *Advances in Sol-Gel Derived Materials and Technologies: Sol-Gel Processing for Conventional and Alternative Energy (Part II)*, (2012).

3. Применение золь-гель технологии для получения наноразмерных порошков $\text{La}(\text{Y})\text{FeO}_3$. Нгуен Ань Тьен, И. Я. Миттова, Н. А. Румянцева. Воронежский государственный университет. ВЕСТНИК ВГУ, Серия: ХИМИЯ. БИОЛОГИЯ. ФАРМАЦИЯ, 2008, № 2, с48-52.

4. Оптимальная форма катализатора для осуществления конверсии углеводородов в кинетической области / Шарифов А., Хамроев Ф. Б.// Доклады академии наук республики таджикистан, 54 (2), 2011.

5. Тенденции развития формы катализаторов конверсии углеводородов / Гартман В. Л., Обысов А. В., Дульнев А. В., Афанасьев С. В.// Башкирский химический журнал, 19 (5). 2012. с. 20-24.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ СУЧАСНИХ ВИДІВ В ГЕОГРАФІЇ ТУРИЗМУ

Бойко Зоя Володимирівна,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
регіональних студій та туризму,
кандидат географічних наук
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

Вступ. У сучасному світі туризм все частіше розглядається як засіб підвищення економічної активності регіонів. Вчені і практикуючі фахівці визначають туризм як високопотенційний інструмент розвитку економіки, особливо в сільських районах. Сільський туризм це вид туризму, який охоплює великий спектр видів діяльності та розваг, які перебувають в сільськогосподарських або неурбанізованими районах. Заходи, які мають відношення до сільського туризму, сприяють підтримці бізнесу, зростання доходів та зайнятості місцевого населення, і розглядаються як заходи для сприяння соціально-економічному розвитку.

Мета роботи. Проаналізувати шляхи підвищення інтересу туристів до сільських районів України і надати характеристику потенційним споживачам туристичних послуг в сільських районах країни та довести, що розвиток сільського туризму може бути вирішенням багатьох проблем, які стоять перед сільськими районами.

Матеріали і методи. Туризм може стати важливим джерелом робочих місць для сільських громад. Він не тільки пропонує бізнес-можливості для місцевих жителів, але також підвищує якість їхнього життя, підтримує місцеву культуру в сільських районах, стимулює відновлення історичних місць. Сільський туризм визначається як поїздка на відпочинок в місце, розташоване в

сільській місцевості або за межами міст і великих туристичних центрів. Тривалість поїздки становить, принаймні, одну ніч, і під час поїздки турист бере участь у видах діяльності, що відрізняються від його повсякденних занять.

Основною причиною для поїздок у сільські райони є можливість побути на природі, зайнятися позаміськими видами діяльності, змінити темп життя і розпорядок дня. Як правило, сільський туризм відноситься до туризму за межами густонаселених районів і туристських центрів. Сільський туризм можливий і в невеликих містах, за своїми функціями і характеристиками не відрізняється від сільських поселень. Основними характеристиками сільського туризму є великі простори, низький рівень розвитку інших видів туризму в даному регіоні і наявність можливості для відвідувачів стикнутися з аграрним середовищем і природою. Він має традиційний характер і міцно пов'язаний з місцевими жителями.

Головною формою сільського туризму є агротуризм, який включає відвідування ферми, землеробського, садівничого або агропромислового комплексу з метою розваги, освіти або активної участі в діяльності ферми або підприємства. Але, не дивлячись на те, що сільський туризм передбачає проведення часу на фермах і в селянських господарствах, він також включає в себе піші та кінні прогулянки, альпінізм, полювання, риболовлю, спорт, оздоровчий туризм, участь у святах, фестивалях, ярмарках, вивчення місцевого мистецтва, культурної спадщини та ремесел, а також, в деяких регіонах, етнічний туризм. Таким чином, в даний час існує велика різноманітність продуктів і послуг, пропонованих в сфері сільського туризму [2].

Результати і обговорення. Сільський туризм у багатьох аспектах впливає на сучасний бізнес і впливає на економічний розвиток у всьому світі. Уряд США здійснює ряд регіональних і загальнодержавних проектів з метою підвищення ефективності сільського туризму і фермерської активності в цьому напрямку. Австралійський і британський уряди також пропонують широкий спектр продуктів і послуг для розвитку туризму в сільській місцевості. Даний вид туризму розглядаються як спосіб розширення бізнесу, збільшення доходів,

зайнятості в регіоні, сприяння соціально-економічного розвитку, наприклад, за допомогою відродження місцевих ремесел. Ступінь, в якій ці переваги реалізуються, залишається предметом численних дискусій [1, 2].

У науковій літературі підтримується думка, що як інструмент економічного зростання, туризм може внести важливий вклад в доходи місцевих туристичних операторів та локальної економіки в цілому. Сприяють розвитку сільського туризму наступні фактори:

- особливості життя в містах і віддаленість від природного середовища формують у городян потребу в звільненні від стресу. Перебування в сільській місцевості дозволяє стикнутися з більш простим і спокійним способом життя, який передбачає відпочинок і розслаблення;

- популярні курорти і дестинації, які активно висвітлюються засобами масової інформації, не можуть задовольнити потребу сучасних туристів в тиші і спокої, що веде до зростання інтересу до альтернативних напрямків і форм;

- зростає екологічна обізнаність і зацікавленість у відносинах між людьми і навколишнім середовищем. «Зелені» питання підвищили привабливість сільського туризму в якості екологічно стійкого виду туризму [2].

Цінність для туристів представляє свіже повітря, чиста вода, екологічно чисті продукти; розвиток транспортних мереж, зв'язку, а також усунення політичних і економічних бар'єрів для подорожей підвищують доступність сільських районів. За рахунок збільшення числа вільних незалежних туристів, дальності їх переміщень і розвитку приватного транспорту привабливість сільських дестинацій значно зросла; поява коротких канікул, пов'язаних зі святковими днями, стало причиною зростання попиту на проведення дозвілля недалеко від будинку і роботи; підвищення рівня освіченості сучасних туристів формує у них потребу в індивідуалізації відпочинку, в отриманні унікального досвіду, в саморозвитку за допомогою отримання нових навичок, знань і контактів з місцевим населенням; зростання інтересу туристів до культурної та історичної спадщини може бути задоволений за допомогою відвідування раніше незнайомих або важкодоступних пам'яток в сільських районах.

Розвиток туризму має ряд переваг для сільських районів: 1. Збереження робочих місць. Грошові потоки, які залучаються в сільський район туризмом, сприяють збереженню робочих місць в сфері транспортних та медичних послуг, в роздрібній торгівлі, в готельному бізнесі. Забезпечується додатковий дохід для фермерів, лісників, мисливців і рибалок. 2. Створення робочих місць, яке, в першу чергу, відбувається в готельному і ресторанному бізнесі, в роздрібній торгівлі та екскурсійному обслуговуванні. 3. Нові можливості для бізнесу. Навіть підприємства, які безпосередньо не пов'язані з обслуговуванням туристів, можуть отримувати вигоду, наприклад, від поставок місцевих продуктів і товарів. 4. Кар'єрні перспективи для молодих фахівців. У невеликих населених пунктах значно більше можливостей для безпосередньої участі в управлінні туристським бізнесом. 5. Сільський туризм сприяє соціальному оздоровленню місцевих громад, зростання особистих зв'язків, формуванню спільних цілей і створення об'єктів колективної гордості, наприклад, музеїв, які відіграють життєво важливу роль в збереженні культурної спадщини регіонів. 6. Розвиток декоративно-прикладного мистецтва і ремесел. Взаємодія між туризмом і мистецтвом є двостороннім процесом. В даний час багато громади використовують мистецькі фестивалі в якості інструменту маркетингу для залучення туристів. 7. Збереження ландшафту. Пейзаж має вирішальне значення для сільського туризму, і інтерес туристів є запорукою охорони природної спадщини від промислового впливу. 8. Поліпшення інфраструктури. Приплив туристів стимулює місцеве керівництво ремонтувати дороги, каналізації, трубопроводи, фасади будівель і ін. В цих сферах у місцевого населення з'являються можливості для працевлаштування або створення свого малого бізнесу. 9. Використання існуючої історичного середовища. Багато замків і садиб стягують з відвідувачів плату, яку направляють на реставрацію своїх інтер'єрів і парків. До того ж, деякі об'єкти з часом втратили свою практичну цінність: сільські церкви майже ніхто не відвідує, замки не використовуються як оборонні споруди, господарські будівлі стали занадто малі для сучасного обладнання, на старі залізничні станції більше не

прибувають потяги, а по каналах не йдуть до складів навантажені товарами барж [3].

Але завдяки розвитку туризму дані споруди отримують сучасне призначення і стають пам'ятками, об'єктами показу, використовуються для відпочинку і розваги. Таким чином, сільський туризм позитивно впливає на розвиток округів. Однак слід врахувати, що не всі сільські райони однаково привабливі для туристів, а просто надання житла не гарантує попиту.

Розвиток і організація сільського туризму можуть вимагати значних інвестицій. Місцеві громади та підприємства повинні будуть адаптуватися до нових стандартів і тарифів на обслуговування. Якість продукції та послуг має відповідати вимогам і очікуванням туристів. Це дослідження забезпечує характеристику потенційних споживачів туристичних послуг у сільській місцевості України, що зробило його необхідним для вивчення мотивів та уподобань мешканців великих міст, оскільки вони утворюють основні туристичні потоки до околиць, сіл, сіл і заміських комплексів для відпочинку на природі.

У багатьох європейських країнах, таких як Франція, Італія, Фінляндія, сільський туризм є важливим сектором туристичної індустрії. Однак у багатьох регіонах України сільський туризм знаходиться на ранніх стадіях розвитку і немає всебічної ідеї просування послуг сільського туризму на практиці. Хоча за статистикою більше 75% українців відвідали сільські райони, проводили канікули там, відвідували рідних і відпочивали у вихідні дні.

Згідно з дослідженням, серед європейців у віці від 18 до 70 років, найважливіші причини їх вибору на користь сільського туризму мали можливість насолодитися комфортом, екскурс, проводити час на сонці і на воді. Багато респондентів також вважають, що природа і ландшафти дуже важливі. Тому понад 50% опитаних європейців вважали за краще проводити свої канікули на морському узбережжі, близько 13% – у горах. Для них першим пріоритетом є можливість розслабитися, відпочити від повсякденних турбот, отримати нові знання і враження. Найпопулярнішим варіантом розміщення в

сільській місцевості був окремих котедж (40%), що означало відсутність сусідніх котеджів або населених пунктів неподалік. В результаті порівняльного опитування жителів великих міст України було встановлено, що для них невід'ємними атрибутами сільського туризму є відвідування лазні (36%), плавання в прилеглому водоймі (31%), екскурсії до місцевих визначних пам'яток і цікавих місцях (33%). На думку респондентів, найбільш підходящим терміном для відпочинку в сільській місцевості є 3-5 діб. Майже чверть респондентів вважає, що такий відпочинок може тривати від 6 до 14 діб. Серед основних мотивів, які впливають на вибір туристів на користь сільській місцевості, можна виділити: знаходження на свіжому повітрі, сільський уклад життя, спорт і відпочинок.

Висновки. Виходячи з аналізу основних мотивів, можлива наступна класифікація мотивів: релаксація, соціалізація, навчання, сімейне єднання, новизна і враження. Ряд вчених групували чинники привабливості сільського туризму в такий спосіб: натуральність і спокій; фізичні і культурні заходи; сімейні цінності; особливі, характерні риси подорожей по сільській місцевості; сільський уклад життя [4]. Потенційними споживачами туристичних послуг в сільських районах України є молоді люди. В більшості своїй вони не знайомі з сільським укладом життя, і для них цей тип туризму поєднує в собі всі перераховані вище фактори і мотиви, залучаючи своєю новизною і незвичністю. Згідно з проведеним опитуванням, молоді люди від сільського туризму очікують незабутніх вражень і відпочинку без проблем. Ідеальним місцем для відпочинку є котедж, розташований у воді, де можна провести час зі своїми друзями в комфортній обстановці і познайомитися з місцевими кулінарними традиціями. Такий турист захоплюється плаванням, пішими прогулянками, походами і екскурсіями, тобто фізично активний. Він розглядає можливість взяти напрокат велосипед або човен. Для даного типу туристів характерна стурбованість екологічною обстановкою в регіоні, оскільки для них важливо не тільки відпочити в екологічно чистому місці, але і зберегти його таким же після свого відвідування. Для більшості молодих сільських туристів

характерна романтизація даного виду відпочинку, пов'язана із зануренням в місцеву культуру і тісним контактом з природою. Таким чином, знаючи про переваги та очікуваннях потенційних споживачів туристичних послуг в сільських районах України, провайдери можуть використовувати їх для створення та розвитку туристичної інфраструктури. Надаючи послуги на рівні очікування туристів, провайдер може забезпечити йому незабутній досвід, а перевершуючи очікування - незабутні враження. Такий підхід до організації туризму в сільських районах України формуватиме серед молодих туристів сегмент лояльних споживачів.

Список використаних джерел:

1. Адамеску А.А. Аграрный туризм как инновационный фактор развития аграрно-промышленного комплекса. *Региональная экономика: теория и практика*. 2008. № 13 (70). С.82-87
2. Алиханова Е.В., Харченко К.В. Формирование программы развития сельского туризма на территории муниципального района. *Практика муниципального управления*. 2012. № 10. С. 70–76.
3. Рутинський М. Сільський туризм. К. Знання, 2006. 271 с.
4. Ramkissoon H., Uysal M., Brown K. Relationship between Destination Image and Behavioral Intentions of Tourists to Consume Cultural Attractions. *Journal of Hospitality Marketing & Management*. 2011. 20(5). P. 575–595.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ВИРОБНИЧІ УЧНІВСЬКІ БРИГАДИ ПЕРІОДУ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ

Галицька Наталя Євгенівна,
аспірант

КВНЗ « Херсонська академія неперервної освіти»
м. Херсон, Україна

Вступ Сучасна українська школа проходить наразі складний етап свого розвитку. Розвиток відбувається у початковій школі, але вже через кілька років середня освіта буде мати свої метаморфози. Одним з пріоритетних напрямів є формування компетентностей сучасного школяра. Серед них ми виокремлюємо дослідницькі компетентності. Для того аби краще зрозуміти природу та дії дослідницьких компетентностей ми прагнемо зануритися на сторінки історії радянської школи і збагнути, яким чином відбулося формування дослідницьких умінь.

Метою роботи ми вбачаємо розглянути специфіку дії учнівських виробничих бригад періоду кінця 50-х середини 60-х років ХХ ст., та визначити, яким чином їх дії вплинули на становлення дослідницьких умінь учнів саме на уроках у подальшому навчанні.

Матеріали й методи об'єктом нашого дослідження виступили архівні джерела Херсонського державного архіву області. Шляхом аналізу ми визначимо ті критерії, що дали початок та мали продовження у майбутньому під час формування дослідницьких умінь учнів на уроках природничо-математичних дисциплін періоду радянської школи на теренах УРСР.

Результати Під час ХХ з'їзду КПРС у лютому 1956 року було проголошено про зміни у системі народної освіти з метою забезпечення загальної і політехнічної освіти і водночас підготовки молоді до практичної

діяльності в народному господарстві. Виконуючи постанову Ради Міністрів УРСР про виконання десятирічного плану створення та розвиток зелених зон міст та селищ на 1955 – 1964 рр. школи, згідно наказу № 389 від 03.09.1956 року «Про розвиток садівництва і виноградарства в школах і позашкільних установах УРСР», почали

закладати на своїх територіях сади, ягідники, виноградники.

Згодом 17 січня 1958 року приймають положення «Про шкільну навчально-дослідну ділянку», в якому зазначалось, що кожна сільська та міська школи повинні мати навчально-дослідну ділянку, як базу для проведення навчально-дослідних робіт.

Верховна Рада Української РСР відповідно до Закону СРСР (грудень 1958р.) 17 квітня 1959 року ухвалила Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР», який і окресли подальші напрями проведення освітньої реформи в Українській РСР. Для впровадження Закону передували умови, серед яких створення виробничих учнівських бригад. Згідно архівним джерелам Новотроїцького району Херсонської області, ми прослідковуємо, що рішення виконкому районної ради депутатів трудящих селища Новотроїцьке №109 від 27 березня 1959 року «Про закріплення за школами району земельної площі для обробки виробничими учнівськими бригадами», сприяло зближенню школи з життям та кращого ознайомлення учнів з виробництвом колгоспів та радгоспів. «Виконавчий комітет району вирішує запропонувати головам колгоспу та директорам радгоспів закріпити за виробничими бригадами шкіл району 920 гектар землі та відповідну техніку» [2, арк. 51].

У Наказі Міністерства освіти від 31 липня 1959р. № 30-р. «Завідуючим обласним і районним (міським) відділам народної освіти, директорам і завідувачам шкіл», звернено увагу на створені і систематично працюючі учнівські виробничі бригади у переважній більшості сільських шкіл республіки. Робота у них виступала, як одна з найдоцільніших форм здійснення літньої виробничої практики учнів середніх шкіл. Школярі набували спеціальності

кваліфікованого робітника за сільськогосподарськими профілями. Разом з тим учнівські виробничі бригади надавали істотну допомогу колгоспам та радгоспам області у піднесенні сільського господарства. Відзначено, що саме учнівські виробничі бригади виступали тією ефективною формою, яка поєднувала навчання з продуктивною працею учнів. Але звернули увагу на такі недоліки, як надмірне обтяжування учнів, які входили до складу бригад, роботою в сільському господарстві, що не пов'язувалася з їх спеціальністю, яку вивчали у класах з виробничим навчанням. Так, наприклад, «у Чорнобаївській середній школі Херсонської області виробниче навчання впроваджене з плодоовочівництва, проте всі учні працюють виключно на кукурудзі. Учні працюють на полі з 8 години ранку до 6 години вечора, не додержуючись часу праці для підлітків» [1, арк. 86].

Міністерство освіти зобов'язувало всіх завідувачів відділами народної освіти домагатись закріплення за школами земельних ділянок на тривалий час та забезпечити їх обробіток з додержанням усіх правил агротехніки. Для розрахунку площі ділянки враховувались наступні показники: кількість учнів, які входять до складу виробничої бригади, трудомісткості вирощування передбачених планом культур, стан механізації робіт. При визначенні кожною школою конкретних зобов'язань обов'язково мали на увазі: реальні можливості колгоспу або радгоспу без перевантажень дітей, встановлення контролю за виконанням правил техніки безпеки, характер та режим праці дітей [1, арк. 87].

Згідно Положення «Про учнівські бригади колгоспу» Міністерство освіти УРСР, визначило чітку мету щодо їх створення – виробниче навчання і продуктивна праця учнів, підготовка їх до практичної діяльності у сільськогосподарському виробництві. Учнівська бригада організовувалась на базі погодження між школою та колгоспом. До бригади входили всі учні 9-11 класів з виробничим навчанням за сільськогосподарським профілем з урахуванням їх вікових особливостей. Керівництво і контроль за роботою учнівської бригади здійснювала Рада бригади до якої входили: директор (голова правління колгоспу), агроном, зоотехнік, вчитель, класний керівник,

бригадир учнівської бригади, секретар ЦК ВЛКСМ, ланкові. Учням, як членам бригади, видавались трудові книжки, в яких обліковувалася виконана робота і нараховувалися трудові дні. Учнівська бригада працювала на земельній площі, пропонувався для роботи необхідний інвентар, насіння, добрива, сільськогосподарські машини – всім цим забезпечував колгосп [1, арк. 157].

Учні працювали згідно навчально виробничому плану роботи, який складався Радою бригади у відповідності до загального плану колгоспу, завдань школи та кількості учнів у бригаді. План роботи затверджувався правлінням колгоспу та педагогічною радою школи. Тривалість робочого дня членів учнівської бригади на сільськогосподарських роботах встановлювався згідно законодавства (Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13.12 1956 року та від 26.05.1956 року). «Норми виробітку для членів учнівської бригади встановлювався з урахуванням віку і зменшувався у порівнянні із нормами дорослих не менше ніж на 25%, при збереженні оплати рівній дорослим. Оплата праці членів учнівської бригади у колгоспі проводилася одночасно з дорослими членами колгоспу. Бригадир учнівської бригади та його замісник одержували додаткову оплату у розмірі 10%, тоді як ланковий 5% від виробленої кількості трудових днів бригади або ж ланки» [1, арк. 158]. Сільськогосподарська продукція одержана внаслідок праці надходила у розпорядження колгоспу.

До завдань учнівських бригад входило: практичне ознайомлення учнів з науковими основами сільськогосподарського виробництва; прищеплення учням навичок праці у сільському господарстві; вміння застосовувати одержані знання на практиці; засвоєння учнями виробничого досвіду і системи суспільних відносин; виховання в учнів ставлення до праці; любові до сільського господарства.

Зміст роботи учнівської бригади мав на меті поєднувати навчальний і виробничий плани. Забезпечувався зв'язок праці з навчанням, коли виробничі завдання колгоспу та навчально-виховні завдання школи поєднували між собою. За бригадою закріплювалася земельна площа, де учні під керівництвом

вчителів та спеціалістів колгоспу, вирощували польові, овочеві та плодово-ягідні культури, застосовуючи передову агротехніку. Виробничі учнівські бригади отримували високі врожаї культур, проводили господарські досліді, випробували нові перспективні сорти і культури рослин, вирощували високоякісне насіння гібридної кукурудзи, зернових, овочевих культур, посадковий матеріал плодово-ягідних рослин. За учнями закріплювалися групи тварин (телята, поросята, кролі, птахи) і діти охоче допомагали у роботі тваринницької ферми – отримуючи високі результати, вдало використовували досвід передовиків-тваринників [1, арк. 159].

Підготовка учнів до роботи в учнівській бригаді здійснювалася у процесі вивчення спеціальних предметів виробничого навчання у школі. На членів учнівської бригади (учнів 9-11 класів) покладалися обов'язки: збереження власності колгосп та радгоспу; виконання покладеної на них роботи; дотримання дисципліни. Слід відмітити, що існувало заохочення до учнів виробничої бригади у формах: «усна подяка; нагородження грамотою; подяка у наказі по школі; фотографія на дошці пошани; преміювання цінними подарунками; організація екскурсій; оформлення кандидатами на сільськогосподарську виставку; одержання рекомендацій для вступу в обрані навчальні заклади» [1, арк. 160].

Робочий день починався із загальної лінійки, під час якої підводили підсумки роботи за минулий тиждень та надавали ряд завдань на день, обов'язково проводили інструктаж з техніки безпеки. Керівник виробничого навчання школи з вчителями спеціальних предметів виробничого навчання: планував, організовував та контролював агрозоотехнічну підготовку учнів у відповідності із програмою профіля виробничого навчання; організовував дослідну роботу у бригаді. Вчителі виробничого навчання брали участь у плануванні роботи бригади, керували роботою, організовували виконання завдань [1, арк. 161–163].

Висновки Впровадження Закону про зв'язок школи з життям та положенням «Про учнівські бригади колгоспу», ще більш закріпило та

посилило завдання політехнічної освіти у процесі виробничої праці. Виробнича учнівська бригада являла собою форму поєднання навчання та праці, сприяла набуттю спеціальностей кваліфікованого робітника за сільськогосподарськими профілями і організації дослідної роботи у бригаді. Учні 9 – 11 класів навчалися у класах з виробничим навчанням за сільськогосподарським профілем, а тому мали навички та уміння не лише поводження з агротехнікою, але й успішно могли організувати дослідну роботу у бригаді: як на рослинах, так і на тваринах, з метою покращення сільськогосподарських результатів колгоспу або ж радгоспу. Роботу у бригаді назвати дослідницькою не зовсім коректно, оскільки вона здійснювалася під контролем педагогів, членів колгоспу або радгоспу. Важливо вказати, що змістом учнівської бригади виступало поєднання навчання та виробництва, а тому ми можемо припуститися думки, що дослідницькі уміння у подальшому розвитку радянської освіти, будуть набувати характеру синергії: інтелектуальні та практичні уміння.

Література

- 1.Херсонский государственный архив области, г. Херсон, Ф. 3316, Оп. 1, Д. 93. Директивы народного образования о состоянии подписи на журнал «Дошкольное воспитание», о выделении строительных материалов школе (14.06.1959–31.12.1959), 1959 г., 93 л.
- 2.Херсонский государственный архив области, г. Херсон, Ф. 3316, Оп.1, Д. 80. Решение и постановления районного комитета партии и исполкома районного совета депутатов трудящихся (21.01.1959–28.12.1959), 1959г., 110 л.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ РУХЛИВИХ ІГОР НА ПОКАЗНИКИ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІВЧАТ 10-11 РОКІВ

Дмитренко Світлана Миколаївна

кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент

Бакун Владислав Юрійович,

Магдєвич Олег Вячеславович,

Лєвчук Іван Миколайович,

Лисун Вадим Анатолійович

студенти

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Вінниця, Україна

Вступ. Проблема розвитку координаційних здібностей дітей різного віку завжди привертала увагу вітчизняних та зарубіжних вчених (Лях, І.Назаренко, Л.Д., D. D. Blume, P. Hirtz).

У багатьох дослідженнях автори відзначають недостатній рівень розвитку координації у дітей середнього шкільного віку (Петренко Г.К.,2002, Скалій Т.В.,2006, Мельничук Д.І., 2019). У той же час відомо, що цей віковий період є критичним у розвитку координаційних здібностей людини та характеризується становленням основних морфологічних і функціональних систем підростаючого організму. Неодноразово доведено, що збільшення навчального навантаження, зниження рухової активності призводить до погіршення фізичного здоров'я школярів. Тому проблема пошуку засобів та методів збільшення рухової активності учнів є актуальною.

Мета роботи. Розробити та експериментально перевірити ефективність розробленої програми для удосконалення координаційних здібностей дівчат 10-11 років.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження нами були застосовані такі методи: теоретичний аналіз

наукової і спеціальної літератури; педагогічний експеримент; контрольні вправи (тести); математична статистика.

Результати дослідження. З метою створення передумов до підвищення показників координаційних здібностей та розробки програми формувального експерименту для учнів основної школи було організовано педагогічне дослідження. На етапі констатувального експерименту нами було обстежено 25 дівчаток, що навчаються у п'ятому класі і, за показниками здоров'я, відносяться до основної медичної групи. Отримані дані представлені на рисунку 1.

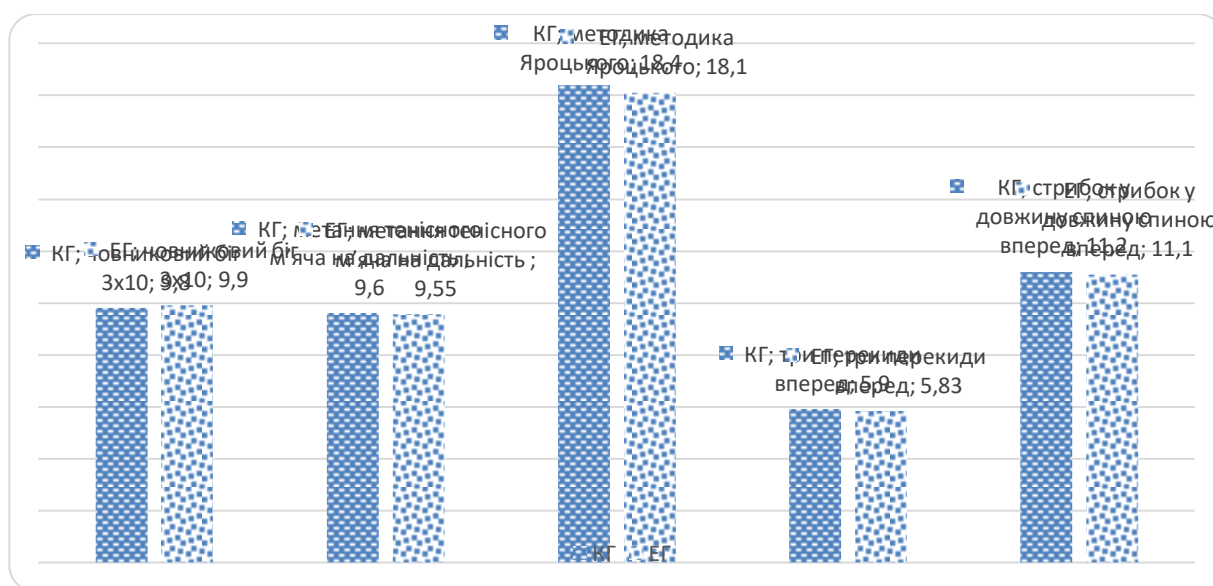

Рис. 1. Показники координаційних здібностей дівчат КГ та ЕГ на етапі констатувального експерименту

В результаті проведеного констатувального експерименту нами було виявлено, що дівчата досліджуваних груп мали середній рівень розвитку координаційних здібностей. Отримані показники ми порівнювали з табличними даними, запропонованими Сергієнко Л.П.

Проаналізувавши отримані показники координаційних здібностей дівчат основної школи ми прийшли до висновку, що у зв'язку з цим, виникають передумови до пошуку нових шляхів фізичного виховання школярів.

Аналіз науково-методичної літератури виявив відсутність наукових робіт, присвячених вивченню рухових навичок школярів 4-5 класів, а також показав

низький рівень координаційних здібностей у дітей 10-11 років, що тягне за собою порушення в орієнтації в просторі. У дітей цього віку спостерігається дискоординація рухів, їх повільність, загальмованість. Деякі діти з труднощами перемикають увагу на виконання завдань. Один із шляхів підвищення рухової активності школярів передбачає розробку і впровадження в практику роботи освітніх установ нових форм, що підвищують ефективність процесу фізичного виховання.

Фізкультурні заняття в сучасних шкільних установах є засобом комплексного фізичного розвитку дитини. На думку Марченко С.І. (2014) та Мельничука Д. І. (2019) дитяча потреба в руховій активності найповніше реалізується в грі, особливо в шкільному віці. Головним побудником гри є задоволення та приємність витрати накопичених сил і енергії.

Ігровий метод у фізичному вихованні відрізняється підбором засобів, дозуванням окремих вправ, темпом їх виконання, амплітудою рухів, їх чергуванням, і т.д. Це дозволяє усунути такий важливий недолік фізкультурних занять з дітьми, як одноманітність, не перетворювати їх в нудний урок.

Виходячи із вищезазначеного ми розробили програму розвитку координаційних здібностей для дітей 10-11 років, яку застосовували з дівчатами експериментальної групи на уроках фізичної культури. Експериментальним фактором використання методики розвитку координаційних здібностей у дітей 5-х класів є комплекс рухливих ігор з елементами спортивних.

Учениці контрольної і експериментальної групи вивчали програмовий матеріал, який визначений навчальною програмою з фізичної культури для загальноосвітніх закладів 5-9 класів.

Однак, залежно від завдань уроку, в експериментальній групі застосовувалися завдання з елементами рухливих та спортивних ігор, які цілеспрямовано впливали на розвиток координаційних здібностей досліджуваних дітей.

По завершенню формувального експерименту ми провели повторне тестування дітей, що входили до складу КГ та ЕГ. Отримані результати представлено на рис. 2.

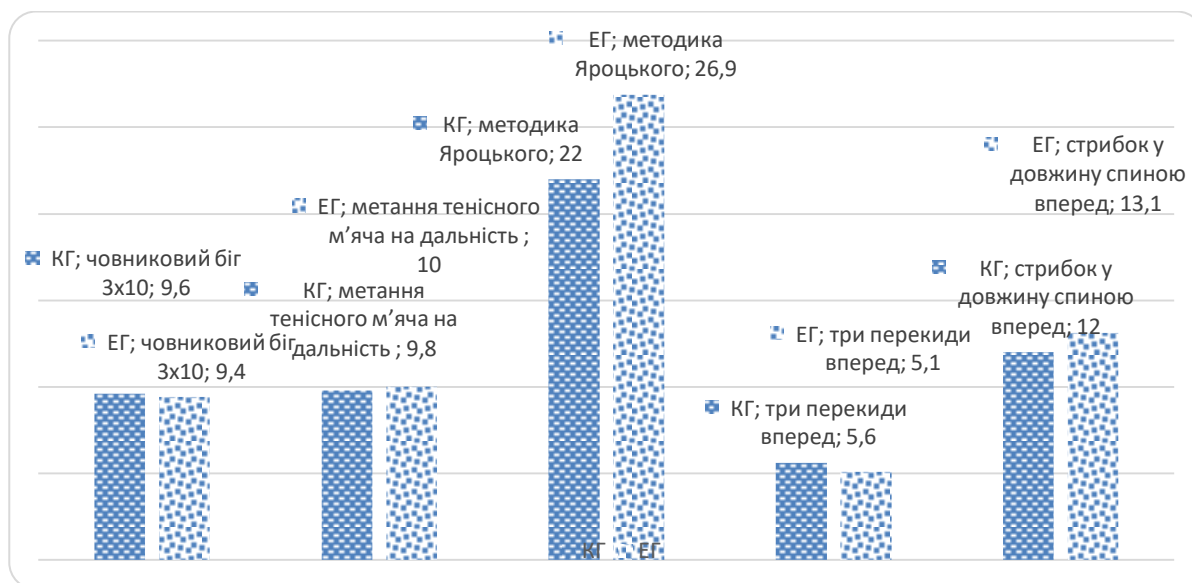

Рис. 2. Показники координаційних здібностей дівчат КГ та ЕГ після формувального експерименту

Дані, отримані після проведення експерименту, дозволяють стверджувати, що розроблена нами програма для удосконалення координаційних здібностей учнів середніх класів є ефективною. А саме, в експериментальній групі встановлено статистично-достовірні зміни майже за всіма досліджуваними показниками ($p < 0,05$): у тестовій вправі «човниковий біг 3x10 з оббіганням набивних м'ячів» дівчатка ЕГ після формувального експерименту покращили свій показник на 5,05%, а дівчатка КГ покращили свій результат на 2,04%; у тестовій вправі «метання тенісного м'яча на дальність із положення сидячи» дівчатка ЕГ після формувального експерименту покращили свій показник на 4,7%, а дівчатка КГ покращили свій результат на 2,08%; у тестовій вправі «методика Яроцького» дівчатка ЕГ після формувального експерименту покращили свій показник на 48,6%, а дівчатка КГ покращили свій результат на 20,1%; у тестовій вправі «три перекиди вперед» дівчатка ЕГ після формувального експерименту покращили свій показник на

12,5%, а дівчатка КГ покращили свій результат на 5,08%; у тестовій вправі «стрибок у довжину спиною вперед» дівчатка ЕГ після формувального експерименту покращили свій показник на 18%, а дівчатка КГ покращили свій результат на 7,2%.

Висновки. Після завершення педагогічного експерименту нами відзначено позитивний ефект при використанні методики розвитку координаційних здібностей школярів 5-х класів на уроках фізичної культури на основі застосування комплексу рухливих ігор. Показники фізичної підготовленості, а саме, координаційних здібностей дівчат 5-х класів експериментальної групи мали достовірний приріст у порівнянні з контрольною за більшістю запропонованих тестових вправ ($p < 0,05$).

На підставі отриманих даних педагогічного експерименту ми маємо можливість констатувати той факт, що комплекс рухливих ігор з елементами варіативних модулів за програмою фізичної культури в школі для учнів 5-х класів, сприяє поліпшенню координаційних здібностей, формуванню навичок гри в волейбол і баскетбол, що тим самим полегшує перехід від молодшої школи в основну.

УДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ ЄДИНОБОРЦІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Дмитренко Світлана Миколаївна

кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент

Чечель Валерія Олександрівна,

Ломачевська Ольга Юріївна,

Ратніков Олег Юрійович,

Юренко Іван Костянтинівич

студенти

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Вступ. За останні десятиліття значно зріс інтерес до різних видів східних і західних спортивних єдиноборств. Тхеквондо в силу своєї доступності, динамічності та видовищності є одним з найбільш популярних видів бойових мистецтв, народжених на Сході. Включення тхеквондо в програму Олімпійських ігор ставить перед фахівцями завдання науково обґрунтувати систему спортивної підготовки тхеквондистів до успішних виступів на чемпіонатах Європи, Світу та Олімпійських іграх (Піщаленко Д.Ю., 2020).

Як зазначає О.В. Лукіна (2009), постійно зростаюча конкуренція в тхеквондо свідчить про необхідність розробки нових засобів і методів спортивного тренування, які могли б максимально відповідати вимогам, визначеним специфікою виду спорту. При цьому гостро постає питання про спеціальну фізичну підготовку, розвиток таких спеціальних фізичних якостей тхеквондистів, прояв яких дав б найбільший результат в змагальних поєдинках і, в кінцевому рахунку, визначав успіх змагальної діяльності в цілому.

Мета роботи – розробити програму і визначити її вплив на показники спеціальної фізичної підготовленості тхеквондистів 12-13 років на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Методи. В ході вирішення поставлених завдань використовувались наступні методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури і документальних матеріалів; тестування спеціальної фізичної підготовленості; педагогічний експеримент; методи статистично-математичної обробки результатів.

Результати дослідження. Із зростанням майстерності спортсменів закономірним є зниження обсягів вправ з арсеналу засобів загальної дії при відповідному збільшенні кількості спеціально-підготовчих і змагальних вправ. Це відбувається на етапах багаторічної підготовки: від 80-85% у першому до 15-25% у завершальному етапі збереження спортивних досягнень. Такий підхід до планування співвідношення засобів, відмінних за наближеністю до змагальних вправ, обумовлений біологічними закономірностями розвитку тренуваності (Новікова О. В., 2002).

Разом з тим зазначене вище підтверджує закономірність тісного взаємозв'язку між загальною і спеціальною фізичною підготовкою тхеквондистів у процесі спортивного тренування. Звідси – наявність взаємозв'язку між загальними та спеціальними якостями й здібностями тхеквондистів. Використання неспецифічних засобів і методів розвитку сили, швидкості, спритності й гнучкості створює підґрунтя для підвищення відповідних спеціальних якостей та здібностей спортсменів (Бачинська Н.В., Кощєєв О.С., 2010).

На етапі констатувального експерименту нами були проведені тести, що визначають показники спеціальної фізичної підготовленості. Із отриманих і представлених (рис.1) даних видно, що достовірних відмінностей середніх значень показників між групами досліджуваних юнаків на початку експерименту не було ($p > 0,05$).

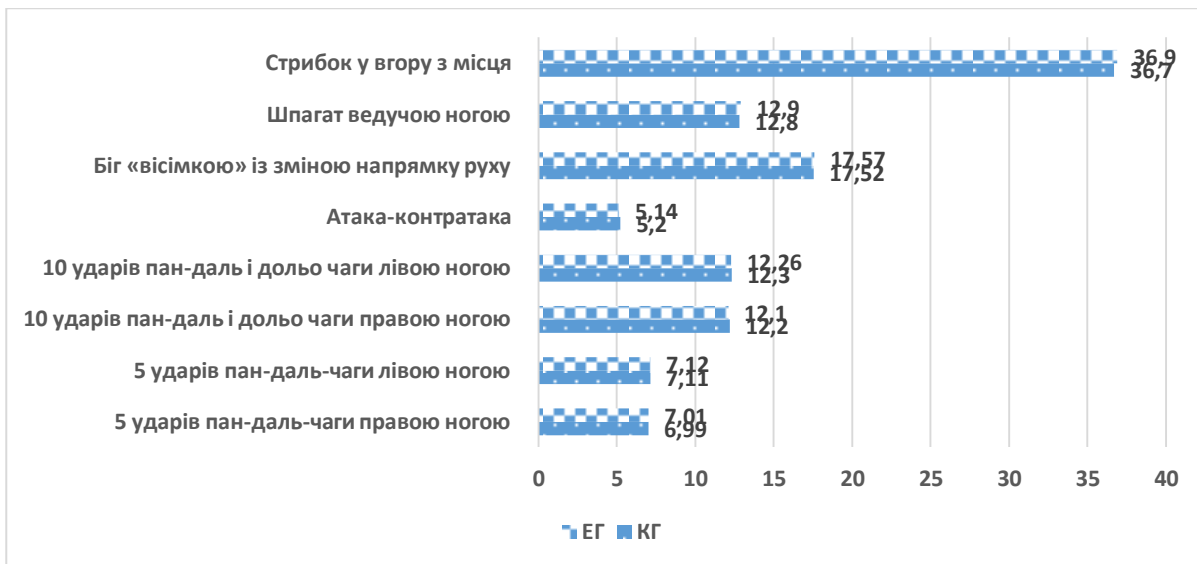

Рис.1 Показники спеціальної фізичної підготовки юнаків контрольної та експериментальної груп до експерименту

Базуючись на результатах констатувального експерименту ми розробили програму розвитку спеціальних фізичних якостей для юних тхеквондистів, що увійшли до складу експериментальної групи.

Необхідно відзначити, що тхеквондисти експериментальної групи використовували такі ж засоби та методи тренувань, як і спортсмени контрольної групи. Однак, тренувальні заняття спортсменів контрольної та експериментальної груп мали схожі та відмінні риси. До тренувальної програми тхеквондистів експериментальної групи нами було запропоновано внесення ряду змін, що полягали у використанні значної кількості спеціальних вправ, спрямованих на розвиток спеціальних рухових здібностей, які враховували особливості елементів техніки тхеквондо.

При розробці структури і змісту методики розвитку спеціальних фізичних якостей була зроблена орієнтація на те, щоб її застосування узгоджувалося з основним змістом, спрямованістю і логікою побудови тренувального процесу в зв'язку з віковими особливостями, а також відповідало принципам доступності і безпеки для здоров'я тхеквондистів.

Для вирішення завдання експериментальної перевірки ефективності розробленої програми розвитку спеціальних фізичних якостей тхеквондистів 12-13 років було проведено формувальний педагогічний експеримент.

Аналіз динаміки показників спеціальних фізичних якостей був проведений для виявлення ефективності і доцільності розробленої програми розвитку спеціальних фізичних якостей в досліджуваних групах.

Отримані дані дозволяють говорити про ефективність розробленої програми розвитку спеціальних фізичних якостей юних тхеквондистів експериментальної групи (табл. 1).

Таблиця 1

Показники спеціальних фізичних якостей юнаків контрольної та експериментальної груп на двох етапах дослідження

вправи	групи	1 етап		2 етап		P	%
		\bar{x}	s	\bar{x}	s		
5 ударів пан-даль-чаги правою ногою (с)	КГ	6,99	0,04	6,36	0,11	>0,05	9
	ЕГ	7,01	0,04	5,57	0,05	<0,05	20,5
5 ударів пан-даль-чаги лівою ногою (с)	КГ	7,11	0,03	6,73	0,06	>0,05	5,3
	ЕГ	7,12	0,03	5,81	0,05	<0,05	18,4
10 ударів пан-даль і дольочаги правою ногою (с)	КГ	12,2	0,31	11,7	0,07	>0,05	3,6
	ЕГ	12,1	0,2	10,8	0,08	<0,05	10,7
10 ударів пан-даль і дольочаги лівою ногою (с)	КГ	12,3	0,29	11,8	0,11	>0,05	4
	ЕГ	12,26	0,2	11,0	0,18	<0,05	10,2
Атака-контратака (с)	КГ	5,2	0,02	4,6	0,13	<0,05	11,5
	ЕГ	5,14	0,08	4,1	0,12	<0,05	20,2
Біг «вісімкаю» із зміною напрямку руху (с)	КГ	17,52	0,17	16,9	0,13	>0,05	3,5
	ЕГ	17,57	0,2	16,3	0,23	<0,05	7,2
Шпагат ведучою ногою (см)	КГ	12,8	0,5	12,5	0,22	>0,05	2,3
	ЕГ	12,9	0,32	12,5	0,3	>0,05	2,5
Стрибок у вгору з місця (см)	КГ	36,7	0,35	39,4	0,9	<0,05	7,4
	ЕГ	36,9	0,11	40,1	0,8	<0,05	8,7

Таким чином, в експериментальній групі, де застосовувалася розроблена програма, відбулися достовірні зміни в прояві спеціальних фізичних якостей, а саме покращилася швидкісна витривалість м'язів ніг, швидкість рухів, "вибухова" сила м'язів ніг та спеціальні координаційні здібності, однак для покращення рухливості в тазостегнових суглобах наша програма виявилась малоефективною. В контрольній групі також простежувалася позитивна тенденція в показниках прояву всіх спеціальних фізичних якостей, але значущі відмінності нами виявлені тільки в окремих тестових вправах: показники вправи «5 ударів пан-даль-чаги правою ногою» у юнаків експериментальної групи покращилися на 20,5%, а у юнаків контрольної групи на 9%; показники вправи «5 ударів пан-даль-чаги лівою ногою» у юнаків експериментальної групи покращилися на 18,4%, а у юнаків контрольної групи на 5,3%; показники вправи «10 ударів пан-даль і дольочаги правою ногою» у юнаків експериментальної групи покращилися на 10,7%, а у юнаків контрольної групи на 3,6%; показники вправи «10 ударів пан-даль і дольочаги лівою ногою» у юнаків експериментальної групи покращилися на 10,2%, а у юнаків контрольної групи на 4%; показники вправи «Атака-контратака» у юнаків експериментальної групи покращилися на 30,2%, а у юнаків контрольної групи на 11,5%; показники вправи «Біг вісімкою із зміною напрямку» у юнаків експериментальної групи покращилися на 7,2%, а у юнаків контрольної групи на 3,5%; показники вправи «Шпагат ведучою ногою» у юнаків експериментальної групи покращилися на 2,5%, а у юнаків контрольної групи на 2,3%; показники вправи «Стрибок у вгору з місця» у юнаків експериментальної групи покращилися на 8,7%, а у юнаків контрольної групи на 7,4%.

Висновки. Отже, експериментальне дослідження дозволило переконатися в дієвості розробленої програми розвитку спеціальних фізичних якостей. В експерименті були отримані статистично значущі дані, які свідчать про те, що реалізація розробленої методики забезпечила більш інтенсивні зміни в показниках спеціальних фізичних якостей тхеквондистів експериментальної групи, порівняно з показниками контрольної групи.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗМУ ТА СТАНУ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Замрозович-Шадріна Світлана Романівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Охорона здоров'я дітей, що навчаються в школі, є нині однією з найактуальніших проблем, яка хвилює педагогів і медичних працівників. Стан здоров'я і його динаміка впродовж навчального року і за кілька років є надійними критеріями оцінки впливу організації навчання, відповідності величини навчального навантаження, режимів занять і продовженого дня можливостям учнів різновікових груп.

Рухливість функціональних систем організму, який росте сприяє досить швидкій його адаптації до широкого кола найрізноманітніших дій зовнішнього середовища. В той же час ще не цілком сформований організм дітей не завжди здатний адекватно реагувати на сильні тривалі дії, що нерідко призводить до функціональних розладів, а потім і до захворювань. У зв'язку з цим перед медичними працівниками різних профілів постало важливе завдання - збереження здоров'я здорових дітей.

Мета роботи – розкрити та проаналізувати стан здоров'я учнів початкових класів.

Матеріали і методи. Нами проведено аналіз літературних джерел, сучасних освітніх програм щодо проблеми здоров'я учнів початкових класів. Дослідники стану здоров'я дітей вважають, що рівень здоров'я дітей молодшого шкільного віку є зниженим [3; 7]. У сучасних дітей підвищена втомлюваність, головний біль та інші ознаки соматичного неблагополуччя, створюють несприятливі умови для підготовки соціально дієздатного молодого

покоління. Установлено взаємозв'язок фізичної підготовленості зі станом здоров'я дітей 7-9 років [5].

За даними МАН України, абсолютно здорових учнів початкових класів на сьогодні лише 5%. За період навчання в школі кількість здорових дітей знижується в 4-5 разів [1].

Результати і обговорення. За останні десятиріччя в літературі з'явилося значне число наукових робіт, які висвітлюють різні сторони проблеми охорони здоров'я школярів у зв'язку з їх адаптацією до ендогенних і екзогенних чинників. Шкільний вік вимагає до себе особливої уваги, оскільки в цей період життя формується значна кількість патологічних станів. Як показали численні дослідження вік 6-7 років є найбільш чутливим до дії різних несприятливих чинників при навчанні в школі, коли психофізичний розвиток відбувається найбільш інтенсивно. Підвищена ранимість молодших школярів багато в чому обумовлена незавершеністю розвитку усіх провідних систем організму, їх меншою стійкістю до дії навчального навантаження. Наприклад, майже кожна з 206 кісток скелета дитини продовжує значно змінюватися за формою, розмірам і внутрішньою будовою. Відзначається інтенсивне зростання хребетного стовпа, формування постійної шийної і грудної кривизни, ріст і формування грудної клітки. Окостеніння всіх кісток зап'ястя ще не завершене, що зумовлює труднощі навчання письму. Дрібні м'язи спини, кисті руки та стопи розвинуті відносно слабо. Скелетна мускулатура характеризується слабким розвитком так званого м'якого остову, тобто сухожиль, фасцій і зв'язок. Тому разом з недостатнім розвитком дрібних м'язів спини часто виникають асиметрії у функціонуванні м'язових груп в районі хребта [1]. Неправильна вимушена поза під час заняття, а також носіння вантажу, наприклад портфеля з великою кількістю книг, можуть сприяти виникненню у дітей порушень постави. В той же час регулярне, таке, що відповідає по своїй інтенсивності віку тренування дрібних м'язів кисті і стопи особливо важливе для підготовки руки до навчання письму та для профілактики плоскостопості.

Знижена опірність організму молодших школярів простудним захворюванням багато в чому зумовлена особливостями будови органів дихання і формули крові. Це пов'язано з ще слабким розвитком еластичної тканини, ніжністю слизової оболонки і багатьма її кровоносними судинами, а також відносною бідністю слизовими залозами при більш поверхнісному їх розміщенні, що створює передумови до легкого розвитку запальних змін верхніх дихальних шляхів, а формула крові характеризується низькою кількістю нейтрофілів і переважанням у ній лімфоцитів, що призводить до зниження природного імунітету, оскільки нейтрофіли володіють високою фагоцитарною активністю. Підвищена чутливість серцево-судинної системи до різних навантажень (розумової, динамічної, статичної) також здійснює вплив на дітей. До середини і до кінця навчального року збільшується кількість школярів з тенденцією до зниження артеріального тиску.

У педагогічній практиці необхідно враховувати, що у дітей нижчий поріг чутливості, нижча гострота слуху на слова, ніж на тони, кісткова провідність високих тонів теж нижча. Тому, щоб діти почули та зрозуміли знайомі їм слова, їх необхідно вимовляти голосніше та повільніше, ніж це потрібно для дорослих.

Спостерігаються істотні зміни і в ендокринній системі. Наслідком цих змін є інтенсифікація процесів зростання. На період від 6 до 7 років доводиться так званий напівростовий стрибок, коли щорічні надбавки росту складають 8-10 см, а маса тіла - тільки 2,2-2,5 кг. Усе це приводить до зміни зовнішнього вигляду дитини, оскільки ростова надбавка йде в основному за рахунок подовження нижніх кінцівок.

До моменту навчання в школі у дитини складаються складні сукупності тимчасових зв'язків не лише першої, але і другої сигнальних систем, на базі яких будується первинне навчання. Друга сигнальна система у молодших школярів досягає того рівня розвитку, коли вона починає набувати домінуючого значення. Саме в цьому періоді проявляються задатки так званої внутрішньої мови. Спостерігається поява шепітної мови, яка розглядається як

факт часткового активного гальмування мовної функції. При виробленні умовних рефлексів у дітей цього віку дієвішими стають мовні подразники, ніж безпосередні сигнали. Це особливо важливо, оскільки навички читання, письма, малювання формуються на основі умовних рефлексів. Таким чином, друга сигнальна система, тобто розвиток мови на початковому етапі навчання в школі, досягають достатньої досконалості, але її функціональне виснаження вище, ніж першої сигнальної системи – носія конкретного образно-емоційного відображення дійсності. Розвиток другої сигнальної системи, що проявляється в малюванні, письмі, рахуванні, читанні, вдосконалюється в процесі навчання і виховання дітей в умовах сім'ї та школи. Рефлекси наслідування і повторення у дітей 6-7 років сильно виражені. Тому вважаємо доцільним саме з цього віку розпочинати навчання іноземним мовам. Однак вони можуть на деякий час зосередитись на одному предметі, одному завданні. Ця здатність недовгої зосередженої діяльності є початковою формою довільної уваги.

Морфофункціональні особливості організму дітей 6-11 років та їх здоров'я взаємозв'язані. Здоров'я є категорію не лише біологічною, але й соціальною. Статут Всесвітньої організації здоров'я визначає здоров'я як стан повного тілесного, душевного і соціального благополуччя, тобто можливість повноцінно виконувати свої соціальні функції. Здоров'я потрібно характеризувати не лише якісно, але і кількісно, оскільки існує поняття про міру здоров'я, визначеною широтою адаптаційних можливостей організму. Хоча здоров'я протиставляється хворобі, воно бути пов'язане з різними перехідними станами. Виникає так званий преморбідний стан, тобто стан передхвороби, який можна виявити при аналізі впливу чинників зовнішнього середовища на організм учнів. У зв'язку з цим будь-яке дослідження в галузі гігієни дітей, спрямоване на вивчення впливу факторів впливу чинників зовнішнього середовища, повинно базуватись на даних динаміки зростання, розвитку і стану здоров'я досліджуваних колективів і особливо наявність проміжних з нормою станів.

Виділяють чотири критерії, що визначають здоров'я школяра:

1) наявність або відсутність хронічних захворювань; 2) функціональний стан основних органів і систем; 3) резистентність (стійкість) організму, про яку можна судити по частоті перенесених за певний період часу захворювань, у тому числі і загострень хронічних хвороб; 4) рівень фізичного і психічного розвитку і міра його гармонійності. На підставі цих критеріїв розроблено комплексну оцінку стану здоров'я, яка проводиться на основі визначення груп здоров'я. Це дозволяє судити про здоров'я того або іншого колективу в цілому і його змінах за певний період часу. Так, до I групи відносяться здорові діти, до II групи - різні функціональні відхилення в органах і системах, а також школярі, часто і що тривало хворіють, з пониженою стійкістю до дії чинників зовнішнього середовища і зміненою реактивністю, що обумовлено порушеннями розвитку в допологовий і ранній післяпологовий період [4; 6]. До III, IV, V груп відносяться діти, що страждають хронічними захворюваннями у різних ступенях їх прояву.

Ускладнення програми навчання в сучасній школі та інтенсифікація навчального процесу стають причинами зниження рухової активності, скорочення тривалості відпочинку учнів, суттєвих зрушеннях у стані їх здоров'я, які можуть посилюватися від класу до класу. В умовах навчання і виховання дітей в школах продовженого дня ці несприятливі чинники можуть посилюватися під впливом специфічних особливостей установок даного типу. До таких особливостей відносяться значні емоційні та психологічні навантаження в результаті тривалого перебування учнів серед однолітків, підпорядкування бажань інтересам колективу, мінімум можливостей побути наодинці з самим собою. Здоров'я учнів продовженого дня значною мірою визначається його станом на початкових етапах навчання. Динаміка здоров'я впродовж усіх років перебування в школі представлена єдиним, нерозривним процесом.

Наші багаторічні дослідження свідчать про те, що значна частина учнів початкової школи мають різні відхилення в стані органів вуха, горла і носа

(включаючи хронічний тонзиліт), порушення постави, зниження гостроти зору, а також порушення серцево-судинної і центральної нервової систем функціонального та органічного характеру.

Так, в Україні хронічний тонзиліт зустрічається у 22% дітей, функціональні порушення постави - у 15,4%, порушення нервової системи - у 9,8%, хронічні захворювання органів вуха, горла і носа – у 18,9% молодших школярів. Велика кількість учнів (до 30%), які мають дисгармонійний фізичний розвиток за рахунок дефіциту чи зайвої маси тіла, низького росту. Причиною дисгармонійного розвитку в більшості випадків є зайва маса тіла, ожиріння, яким у нашій країні страждають 10% дітей, при чому дівчатка в 1,5 разів частіше, ніж хлопчики. Більше половини у них виявлена артеріальна гіпертонія. У дітей із зайвою масою тіла частіше зустрічається цукровий діабет, хвороби кровообігу, органів травлення та інших хронічних захворювань, рівень їх захворюваності на 15 % перевищує показники всього класу.

При дефіциті маси тіла захворюваність нижча, проте з числа цих школярів 1/3 страждає гіпотонією. Серед дітей з дуже низьким зростом майже половина має затримку фізичного розвитку, у них велика ступінь гіпертрофії мигдалин, виявляють аденоїди, відставання біологічного віку на 2-3 роки від середньовікових нормативів [2;4].

Наявність у дитини короткозорості та стан її здоров'я тісно зв'язані між собою. Серед короткозорих дітей здорових у два рази менше, ніж серед школярів із нормальним зором. Тому з метою профілактики порушення зору у молодших школярів необхідно найпильнішу увагу приділяти питанням організації роботи з друкованими виданнями, а також загальному режиму життя учнів.

Висновки. Вивчення стану здоров'я школярів показує, що впродовж всього періоду навчання в школі воно погіршується. Аналіз літературних джерел і досліджень з даної проблеми показав, що за останні роки проблема збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку, їх оздоровлення та профілактика найбільш розповсюджених «шкільних» хвороб є предметом

фундаментальних наукових досліджень. Показники фізичного розвитку школярів постійно, але нерівномірно зростають, що обумовлено фізіологічними механізмами пубертатного періоду. Характеристика функціональних можливостей організму дітей вказує на необхідність перегляду організації навчального процесу і впровадження нових технологій, а також створення відповідних умов для підвищення фізичної активності молодших школярів і дотримання ними гігієнічних вимог праці та відпочинку.

Література:

1. Аршавский И.А. Физиологические механизмы и закономерности индивидуального развития. Москва: Наука. 1982. 282 с.
2. Дмитрук В. Статистичні дані захворювань молодших школярів. Спортивна наука України. 2016. №3 (73). С. 15-20.
3. Калиниченко І. Оцінка здоров'я та фізичного стану дітей молодшого шкільного віку. Фізичне виховання, спорт, культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Луцьк. 2008. Т. 2. С. 128-131.
4. Квашніна Л.В. Нові підходи до оцінки стану здоров'я і діагностики ранніх його порушень у дітей шкільного віку: Автореф. дис... д.м.н.-Київ. 2000. 36 с.
5. Коваленко І. Стан здоров'я молодших школярів і особливості взаємозв'язку фізичної підготовленості та частоти захворювань. Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. Львів. 2011. вип. 15. т. 2. С. 90 - 94.
6. Козак Л.М., Корабейникова Л.Г., Корабейников Г.В. Физическое развитие и состояние психофизиологических функций у детей младшего школьного возраста. Физиология человека. 2002. Т. 28. № 2. С. 35-43.
7. Мудрик С. Сучасний стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Фізичне виховання, спорт, культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Луцьк. 2012. Т. 2. С. 183-187.

КОНСУЛЬТАНТ ЦЕНТРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Логинов Андрей Юрьевич,

Аспирант

Центрального института последипломного образования

ГВУЗ «Университет менеджмента образования»

Национальной академии педагогических наук Украины

г. Киев, Украина

1. ВВЕДЕНИЕ. /INTRODUCTIONS

На смену традиционным районным (городским) методическим кабинетам при отделах образования, научно-методическим службам (НМС) приходит центр профессионального развития педагогических работников. В проекте для общественного обсуждения постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Положения о центре профессионального развития педагогических работников», разработанного на выполнение абзаца второй части третьей статьи 52 Закона Украины «О полном общем среднем образовании», который набрал свою чинность 29 июля 2020 года прописано, что основным заданием Центра являются: предоставление консультационной поддержки по вопросам планирования траектории профессионального развития, проведения супервизии, координация профессиональных общественных сообществ педагогических работников (методических объединений, творческих групп и др.), обобщение и пропаганда информации по вопросам профессионального развития педагогических работников; формирования данных программ повышения квалификации, других источников информации (веб-ресурсов); предоставление психологической поддержки; взаимодействие и сотрудничество с местными органами исполнительной власти, органами обеспечения качества образования, международными и общественными организациями, средствами массовой информации по вопросам деятельности. Особое внимание будет на консультирование.

Слово «консультация» в переводе с латинского языка обозначает « совещаюсь», «обсуждаю». Л. Нечволод в современном словаре иностранных слов отмечает: **консультация**, - и, ж.[от латин. consultation- обращение за советом]. 1. Совет компетентного специалиста.

2. Учреждение, которое организывает предоставление советов специалистами с особых вопросов [1, с.338].

2.ЦЕЛЬ СТАТЬИ И ЗАДАЧИ /AIM AND TASKS

Цель статьи состоит в том, чтобы описать и обосновать актуальность профессиональных требований к деятельности консультанта и охарактеризовать отдельные аспекты этой должности в условиях Центра.

3.МАТЕРИАЛЫ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ/MATERIALS AND METHODS

Для решения поставленных задач использованы такие методы: общие научные (анализ, синтез, сравнение, обобщение- для обоснования теоретических понятий), конкретно научные (проблемно-тематический, праксимметричный, диахронный – для исследования изменений, выделение подходов для определения тенденций развития должности консультанта Центра.

4. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ/RESEARCH RESULTS

Изложение основного материала. Первостепенное задание отводится методическим службам, которые в условиях диверсификации, где закладываются новые подходы, умения и навыки, стимулы к самообразованию и саморазвитию, переживают свое реформирование. Районные (городские) методические кабинеты заменяются на центры профессионального развития педагогических работников.

Центр профессионального развития педагогических работников создан с целью содействия профессиональному развитию педагогических работников дошкольного, внешкольного, общего среднего образования, инклюзивно-ресурсных и межшкольных ресурсных центров [2].

Можно утверждать, что одним из основных специалистов Центра выступает **консультант**. Этот термин происходит от латинского слова «consultans»-совершенствующий, советчик. Специалист, который своими служебными обязанностями считает советы, выводы по вопросам его специализации [3, с.338]. Существует несколько взглядов на то, каким должен быть консультант.

Консультант должен быть профессионалом, открытым, внимательным, гибким, терпимым, толлерантным, объективным, вызывать доверие.

Консультант-человек, который должен давать советы, дополнительную информацию тому, кто к нему обратился с заказом, помощью, консультацией (клиент, заказчик, группа, фирма, территориальная община и другие).

Сегодня в работе консультанта все больше начинают использоваться дистанционные (или онлайн) технологии, которые составляют основу для взаимодействия субъектов и при этом предполагают грамотное использование онлайн- технологий с методическими подходами при использовании элементов смешанного обучения.

Консультантов, как и директоров Центра нигде не готовят, поэтому считаем необходимым определить **отдельные вопросы организационной деятельности консультанта** : 1) нормативно- правовая база; 2) должностные обязанности; 3) планирование работы, оптимизация в введении документации; 4) сотрудничество с местными органами исполнительной власти, объединенными территориальными общинами, учебными заведениями, международными и общественными организациями, средствами массовой информации; 5) взаимодействие и партнерские взаимоотношения с педагогическими работниками общеобразовательных средних учебных заведений, которые расположены на территории обслуживания Центра; 6) формирование совместных действий с институтами последипломного образования педагогических работников, высшими учебными заведениями, другими центрами профессионального развития педагогических работников; 7) взаимодействие с практическим психологом; 8) дистанционное обучение и

корректирующий характер индивидуального подхода к каждому педагогическому работнику; 9) инклюзивное образование.

Остановимся на вопросах определения терминологии «консультирование».

Консультирование призвано актуализировать творческий потенциал личности клиента, побудить его к самоанализу, к принятию ответственности за решения профессиональных проблем с помощью советов и подсказок [3].

Индивидуальные формы представляют собой наставничество, стажировку, консультирование, дистанционное обучение, самообразование и прочее. Они направлены на оказание помощи педагогическим работникам в проведении планирования.

К. Роджерс выделяет три основных принципа консультирования:

-каждая личность обладает безусловной Ценностью и заслуживает уважения;

-каждая личность в состоянии быть ответственной за себя;

-каждая личность имеет право выбирать ценности к цели, принимать самостоятельные решения [4].

При этом при планировании работы консультанта Центра нужно отойти от традиционного планирования через мероприятия, а заменить его на циклограмму продуктивной деятельности. Синергетические подходы стимулируют разновекторные траектории как ресурс к успеху через необходимую самоорганизацию. Обратит внимание на такие группы проблем, как информационно-справочные, просветительские, менеджерские, диагностические, психологические, социальные, философские, педагогические, предметные, интеграционные, инновационные, дистанционные, методические, моральные, этические, коммуникативные.

В. Алешникова формулирует критерии, которыми должен обладать профессиональный консультант:

Требования к личности: Творческое мышление. Развитие навыков делового общения. Психологическая зрелость. Хорошее духовное и физическое

здоровье. Стабильность в поведении, уверенность в себе. Способность к самосовершенствованию, самодисциплине, самоорганизации. Самокритичность. Профессиональная этика. Проблемы теории та практики. Требования к профессиональной компетенции.

Должен знать: Методы взаимодействия, управления. Процедуры ведения отчетности. Система обработки информации. Основы дистанционной работы. Знание цифровых основ. Организация основ консультирования. Факторы влияния на результативность работы консультанта. Определять и решать проблемы. Принимать нестандартные решения.

Должен уметь: Обучать, передавать знания. Мотивировать клиента (заказчика) к творческой деятельности. Формировать и развивать эффективные рабочие и творческие группы. Применять ранее накопленный профессиональный опыт для результативного решения в различных областях образования. Непрерывно пополнять и обновлять свои знания [5].

В работе консультанта Центра пригодятся методы опроса (устный, беседа, интервью, анкетирования), анамнезы (для построения прогнозов профессиональной карьеры личности), самонаблюдения, самоотчета, анализ продуктов трудовой деятельности (статьи, сертификаты, доклады на методическом объединении и прочее), фотографии рабочего дня (последовательность выполнения действий, режим рабочего дня).

Украина переходит на новую модели и технологии обучения. Происходит создание и использование онлайн-сервисов, онлайн-диагностик. Технология прокторинга позволяет провести процедуру удаленного получения знаний и повысить уровень своего образования. Здесь идет речь об использовании в работе консультанта личного кабинета, обучающих роликов, онлайн-консультаций, обучающих сайтов, возможность получения консультации по результатам выполненного задания и прочее.

Главная миссия консультанта сегодня – это видеть и слышать каждого учителя.

В работу консультанта должна прийти живая дискуссия и творческая мысль. Таким образом, вопросом методики и педагогики в работе консультанта должен быть вопрос о движущихся силах развития человеческой индивидуальности.

Вопрос профессиональной компетентности консультанта необходимо согласовать со составными профессиональной компетентности, а именно: профессиональность, личностные качества, компетентность, творческие качества.

Психолог Р. Кочюнас включил следующие качества в модель эффективного консультанта: 1) аутентичность (подлинность); 2) открытость клиенту; 3) развитие самопознания; 4) сила личности и идентичность; 5) толерантность к неопределенности; 6) принятие личной ответственности; 7) глубина отношений с другими людьми; 8) постановка реалистических целей [6].

Таким образом, **конечный продукт услуги консультанта Центра** – это интеллектуальный продукт, который есть результатом научно-исследовательской деятельности, конечным результатом может быть поиск нужных проектов, моделей.

6. ВЫВОДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО ИССЛЕДОВАНИЯ/

CONCOLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARTS

В настоящее время происходит создание образовательно-консультативной среды: ищем амбитных профессиональных педагогических работников, где потеря одного хорошего специалиста – невосполнимая потеря в человеческом плане и в региональном образовании, но не для общей системы образования в стране. Центр не берет на себя роль проповедника образования, но он должен создать свое собственное «лицо», которое отличается от методических городских(районных) кабинетов при местных органах образования. Разным педагогическим работникам необходимы разные консультации. Многие педагогические работники и заведения общего среднего

образования могут оказаться в сложной ситуации, которая требует от консультанта однозначного ответа. Ведь высшая цель консультанта и всех сотрудников Центра-рост профессиональных навыков и умений клиентов (учителей, родителей, членов методических объединений, творческих групп и другое).

7. СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ /REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] Л.І.Нечволод, Сучасний словник іншомовних слів. Харків, Україна: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008, 768 с.

[2] Кабінет Міністрів України (2020, 20 травня). Проект Постанови КМУ: «Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://mor.gov.ua/ua/news/mon-proponage-do-gromadskago-obrovorenniya-proyekt-postanovi-kmu-pro-zatverdzhennya-polozhenna-pro-centr-profesijnogo-rozvisk>.

[3] Л. Я. Олифиренко и др., Социально- педагогическая поддержка детей группы риска. Москва, Россия, 2002,

[4] Роджерс Карл, Фрейберг Джерал, Свобода учиться. Москва, Россия : Смысл, 1999, 527 с.

[5] В. А. Алешникова, Критерии профессионального консультирования, Москва, Россия : Просвещение, 1999.

[6] Р. Кочюнас , Основы психологического консультирования. Москва, Россия: Академический проект, 1999, 240 с.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

**Стадніченко Ольга Миколаївна,
Нижник Галина Леонідівна**
магістри, вчителі Градизької гімназії
ім. Героя України О.І. Білаша

Вступ. Нові концептуальні засади суспільного облаштування, як зазначено в Декларації ООН про соціальний розвиток, полягають у здатності сучасного суспільства розвиватися на основі толерантності, терпимості, засудження дискримінації, поваги до людського розмаїття, рівності можливостей, солідарності та безпеки. Ці підходи зумовлені визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх», що забезпечує захист та повну інтеграцію в соціум усіх верств населення, в тому числі й осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Модернізація освіти в Україні, що спрямована на демократизацію та гуманізацію, зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій, зокрема, в освіті людей з особливими потребами. Інклюзія є однією з основних тенденцій розвитку зазначеного типу освіти в Україні. Інклюзивна освіта – це не просто прихід дитини з особливими освітніми потребами до звичайної школи. Йдеться про створення в спільному просторі особливого підходу до навчання такої дитини, який передбачає додаткові елементи навчального процесу – індивідуальний план розвитку такої дитини, спеціально облаштоване місце і належні умови для неї. Однак, українська сучасна школа, лише стає на шлях впровадження інклюзивної форми навчання та сприйняття дітей з інвалідністю в суспільстві, на відмінно від країн Західної Європи та США де дитина с особливими освітніми потребами є давно повноцінним членом суспільства, а на її особливості ніхто не звертає уваги.

Мета. Метою роботи – простежити стан розвитку інклюзивної освіти України та вивчення міжнародного досвіду впровадження інклюзивної освіти.

Матеріали і методи. Інклюзивна освіта, як одна із форм реалізації прав дитина на доступ до освіти має досить глибоке коріння. Вперше право на освіту осіб з особливими потребами було закріплено Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про права розумово відсталих осіб прийнятою 20 грудня 1971 року [1]. Інноваційна освітня концепція щодо навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я була прийнята Саламанкська декларація (10 червня 1994 року), яка і поклала початок інклюзивній освіті в світі. В ній зазначається, що інклюзивні школи мають не лише забезпечити високоякісною освітою всіх дітей, а й сприяти усуненню дискримінаційних установок і настроїв, створювати сприятливу атмосферу у громадах та розвитку інклюзивного суспільства, змінюючи перспективи соціального облаштування [2]. Однак, в різних країнах світу впровадження інклюзивної освіти відбувалося неоднаково і з великими проміжками часу, що зумовлено соціально-економічними, політичними та ідеологічними чинниками.

Джерельною базою вивчення даного питання є міжнародна та вітчизняна нормативно-правова база а також праці вітчизняних та закордонних вчених: А. Конопльова та Т. Лещинська, Н. Малофєєва, А. Гордєєва, А. Крикун, С. Богданов, Г. Гаврюшенко, А. Колупаєва, Н. Найда, Н. Софій, І. Ярмощук, та ін.

Результати і обговорення. За визначенням, яке дають Н. Софій та Н. Найда, «інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема, дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу» [3, с. 57]. Це одне з небагатьох визначень, яке повною мірою стосується і процесу навчання таких дітей в дошкільних, професійно-технічних навчальних закладах, а також позашкільної освіти.

Щодо української нормативно-правової бази, то права на освіту дітей з особливими освітніми потребами регулюють наступні нормативно-правові акти: Конституція України, Закон України «Про загальну середню освіту»,

Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» та Закон України «Про охорону дитинства», однак всі вище перераховані документи лише дублюють норми міжнародного законодавства а й носять суто декларативний характер. А їх змістом є те, що діти є особливими потребами, мають перебувати вдома і одержувати належну соціальну, педагогічну та психологічну підтримку.

Становлення інклюзивної освіти в Україні відбувається значною мірою на основі зарубіжного досвіду. Звісно, кожна країна, як слушно відзначив П. Єгоров, не може сліпо копіювати досвід інших держав через різні політичні та економічні умови, відмінні освітні традиції, а тому шукає свій шлях розвитку інклюзивного навчання [4]. Україна, як і інші пострадянські країни пройшла шлях від неприйняття до майже повної соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Україна на сьогодні має вже чималий досвід по впровадженню інклюзивного навчання Так, 2001-2007 рр. МОН експериментально впроваджував проект «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», а також українсько-канадський проект (2008-2012) «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні», задля підтримки інклюзивної освіти в Україні була створена «Мережа на підтримку інклюзії. Школа – для всіх».

Однак, великим поштовхом до реалізації і здійснення на практиці інклюзивної освіти стало прийняття 5 липня 2017 року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг». Відтепер українські діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності». Також для цих дітей передбачено можливість запровадження дистанційної та індивідуальної форм навчання, отримання психолого-педагогічної та корекційно-розвиткової допомоги,

створення інклюзивних та спеціальних груп (класів) у загальноосвітніх навчальних закладах та «прилаштування» загальноосвітніх шкіл і класів під їхні потреби – тобто здійснення відповідних архітектурних перепланувань, наймання додаткових працівників (корекційних педагогів, тьюторів, психологів), адаптація навчальних планів і програм, методів та форми навчання, використання ресурсів спеціальної освіти, партнерство з громадою тощо [5].

Причинами гальмування впровадження останнім часом в Україні спостерігається позитивна динаміка. Станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчаються 19345 учнів із особливими освітніми потребами. Ця кількість у 7 разів перевищує дані п'ятирічної давнини. На початок 2020 року в Україні створено 13782 інклюзивні класи. Так, у 2019-2020 навчальному році 35% від загальної кількості закладів загальної середньої освіти організували інклюзивне навчання.

Можна говорити, що рівень інклюзивної освіти в Україні є ще досить низьким, цьому передують ряд причин: банальна неготовність більшості загальноосвітніх шкіл прийняти учнів з особливими освітніми потребами, через відсутність у навчальних закладах архітектурної доступності, брак сучасного корекційно-реабілітаційного обладнання, недостатню кількість спеціальних автобусів, пристосованих для перевезення учнів з фізичними обмеженнями а найголовніше запізніле впровадження в порівнянні з іншими країнами.

Італія, Німеччина та США почали процес реформування освіти, для дітей з особливими освітніми потребами 70-х роки і під тиском громадських організацій. Так, під тиском громадськості в Італії у 1971 році був прийнятий новий «Закон про освіту», який законодавчо закріпив право батьків на вибір навчального закладу, визначив статус масових шкіл, де навчаються всі діти з проблемами в розвитку, забезпечив державну підтримку щодо здобуття освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку. Як зазначає Vanathy Bela «Закон затвердив зміни, що наступили у житті, оскільки цього вимагав час» [6, с.53]. Дані, які наводить італійські дослідники, засвідчують, що на сьогодні в

країні понад 90% дітей з особливостями психофізичного розвитку здобувають освіту в закладах масового типу, що значно перевищує показники України.

Вчена А.В. Крикун при дослідженні інклюзивної освіти в Німеччині, часто відвідувала їх навчальні заклади. Науковець зазначає: «Сучасні освітні заклади Німеччини відкриті для всіх дітей, незалежно від їхнього здоров'я. Переступаючи поріг школи, відразу розумієш, що тут панує атмосфера дружелюбності і підтримки. В коридорі, тримаючись за руки та привітно усміхаються гостям, граються діти із синдромом Дауна. Вчителька щось завзято обговорює з ученицею на інвалідному візку, яка надзвичайно емоційно виражає свою думку» [7, с. 62]. Як бачимо, вітчизняні навчальні заклади поки що не можуть похизуватися таким досвідом. На нашу думку, це ідеальна модель інклюзивної школи, коли ніхто не звертає уваги, що поряд з тобою особи з особливими освітніми потребами.

У США інклюзія діє на всіх освітніх рівнях, від дитячого садочка до вищого навчального закладу. Розвиток інклюзії відбувається заради соціального прогресу людини, в результаті чого виникає більш згуртоване та здорове суспільство. Це надає рівний доступ до навчальних програм. Якщо брати до уваги осіб, які мають вади слуху, то на сьогодні у США на ранніх стадіях ідентифікують процес втрати слуху, виявляють ознаки цього процесу. За бажанням, у всіх 50 штатах новонароджені діти можуть здійснити перевірку. Звичайно, США, як і Україна, ще має безліч проблем. Але перевага Америки в тому, що ми тестуємо 98% новонароджених дітей із можливими проблемами зі слухом, що дає змогу виявити захворювання значно раніше і почати лікування вчасно [8]. Таким чином, на даний час у Сполучених Штатах Америки діти з особливими потребами можуть отримувати інклюзивну освіту, яка, разом з відповідною медичною допомогою, дає їм змогу повністю розкрити свій потенціал. Це важливо, щоб така дитина не вважалася хворою, а мала всі можливості для реалізації. А школа – це перший важливий етап для інтеграції, включення людини в суспільство.

Висновки. Дослідивши питання інклюзивної освіти в Україні та світі можна констатувати, що ще донедавна система освіти в Україні була дещо застарілою, так як не сприймала дітей з особливими освітніми потребами, і лише нещодавні законодавчі зміни та запуск програми «Нової української школи», дало можливість перейти на інклюзивну систему освіти. Однак, такі високорозвинені країни світу, як Італія, Німеччина та США ще в 70-х роки минулого століття зітерли всі кордони між особами з особливими потребами та здоровими людьми, що дало поштовх до освітніх реформ в цих країнах і як наслідок впровадження інклюзивної освіти, що в даному випадку є більш досвідченні в питанні «інклюзиву» ніж Україна, яка лише почала свій шлях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Декларації про права розумово відсталих осіб від 20 грудня 1971 року [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_119 – Загол. з екрану.
2. Саламанська декларація: про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами [Текст] : міжнародно-правовий документ / прийнята Всесвітньою конференцією з питань освіти осіб з особливими потребами : доступність і якість. – К.: Основа, 2000. – 21 с.
3. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління [Текст]: навчально-методичний посібник / Ю.М. Найда, Н.З. Софій. – К.: Видавництво «Основа», 2007. – 128 с.
4. Теоретические подходы к инклюзивному образованию людей с особыми образовательными потребностями [Електронний ресурс] Режим доступу: http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2012/3/pedagogika/egorov.pdf – Загол. з екрану.
5. Інклюзивна освіта в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> – Загол. з екрану.

6. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development [Text]: textbook / U. Bronfenbrenner. – Cambridge, MA: Harvard University. – 1979 – 57 p.
7. Крикун А. Інклюзивна освіта в Україні та Німеччині – точки дотику [Текст] / А. Крикун // Науковий вісник «Педагогіка у світі». – 2013. – №1. – С. 61-64.
8. Відкрита лекція «Досвід США в організації інклюзивного навчання» професора Лаял Кауфман [Електронний ресурс] Режим доступу : www.vmuol.com.ua/upload/.../Lectsiya_Kaufmana_16.doc – Загол. з екрану.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА УРОЦІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Токарєва Тетяна Станіславівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Вступ. Розвиток особистості відбувається у спільній діяльності вчителя та учнів. Отже, завдання вчителя полягає в тому, щоб так спланувати та реалізувати діяльність учнів, щоб вони могли шляхом активного засвоєння навчального матеріалу розвиватися як особистості. Для успішного здійснення навчально-виховного процесу з іноземної мови важливе значення мають саме форми діяльності учнів на уроці. Дана проблема на сьогоднішній день вимагає нового висвітлення та трактування. За умов переважного застосування фронтальних форм роботи учень не має можливості брати активну участь у комунікації на уроці, що, в свою чергу, негативно впливає на формування та удосконалення навичок іншомовної мовленнєвої діяльності.

Психологічний клімат на уроці має безпосередній вплив на успішність навчальної діяльності учнів. Часто є потреба у створенні атмосфери спокійної врівноваженості, взаємного довір'я, розкутості. До невимушеної розмови спонукають умови, коли учень відчуває себе рівноправним партнером, коли йому дозволено переводити розмову на ту чи іншу тему, що його цікавить. Такі сприятливі умови може створити колективне розв'язання навчальних задач, як то робота учнів у парах, у групах, виконання проєктних завдань. Створена за таких умов атмосфера релаксації та довіри може усунути так звані антисугестивні бар'єри, забезпечує безпосередній контакт з неусвідомленою психічною діяльністю школяра. Це, в свою чергу, дає можливість ширше використовувати резервні можливості головного мозку. Г.Лозанов вважає, що активність учня виражається не мускульними зусиллями, а виключно ставленням до навчального процесу. І якщо сприятливі умови створені, то до

вивчення іноземної мови учня спонукатиме не потреба знати мову, а саме задоволення від процесу навчання.

Мета роботи – розглянути роль вчителя в організації та проведенні роботи в групах та проєктної роботи на уроці німецької мови та показати значення взаємодії вчителя та учнів у цих видах колективної діяльності для удосконалення іншомовних комунікативних навичок школярів.

Матеріали і методи. У якості матеріалу для представлення проблеми дослідження виступив процес оволодіння німецькою мовою у закладах загальної середньої освіти. Для досягнення мети зазначеної наукової розвідки було використано методи критичного аналізу літературних джерел, метод вивчення та узагальнення позитивного досвіду вчителів, які досягли видатних результатів у навчально-виховному процесі, та статистичний метод.

Результати та обговорення. Метою сучасного уроку німецької мови є комунікативна компетенція, тобто комунікативно доцільна здатність з боку учнів діяти у різноманітних ситуаціях. Щоб досягти цієї навчальної мети учні повинні могли користуватися іноземною мовою на занятті так часто, як тільки це можливо. Вони повинні спілкуватися німецькою мовою один з одним як можна більше на різні теми, які їх цікавлять, та обмінюватися думками.

Вчитель повинне не лише передавати своїм учням відомості про мову, а й пропонувати їм такі можливості, за яких вони могли б активно використовувати мову. Це найліпше можна досягти через запровадження такої соціальної форми як робота в групах, наприклад, коли учні у ході обговорення спільно шукають шляхи вирішення певної проблеми і потім презентують результати своєї роботи та оцінюють їх. Доведено, що навчальний клімат, в якому домінує взаємонавчання, сприяє кращій організації навчального заняття. Саме клімат у класі та якість оцінки учнів, яку дає вчитель, відіграють вирішальну роль у досягненні успіху в навчанні. Також стратегії навчання та методичні прийоми, які використовуються на уроці, мають значний вплив на успішність процесу навчання. Кількість учнів у класі при цьому є не досить важливою. Вчитель сам є найважливішим фактором для мотивації та успіху в навчанні.

При використанні різних соціальних форм вчитель може впливати на навчальний процес через вибір пар учнів для парної роботи, або через добір членів групи для здійснення групової роботи, через дидактичні та соціальні аспекти. Велике значення для соціальних процесів взаємодії на уроці має також виправлення помилок, а розміщення учнів у класі відіграє важливу роль для процесів взаємодії на занятті. Спостереження за заняттями показали, що позиція та переміщення вчителя у класній кімнаті мають неабиякий вплив на клімат всього уроку. Вчитель, який завжди тільки сидить за своїм столом або рухається паралельно дошці чи проєкційній панелі, сприймається більш віддалено, ніж той вчитель, який вільно рухається по класу, підходить до окремих учнів, відповідає на питання, які задають члени окремих груп, що сидять за одним столом.

Визначаючи роль вчителя у груповій роботі найчастіше виникають такі запитання: чи повинен вчитель під час роботи учнів у групах підходити до окремих груп, говорити та дискутувати з ними, чи він повинен сидіти за вчительським столом та лише спостерігати за тим, що відбувається? Чи, можливо, слід використати цей час для перевірки письмових завдань учнів із попередніх уроків? Під час використання групової форми навчання іноземної мови учитель не є лише джерелом інформації, але й виконує роль організатора та помічника мовленнєвої взаємодії учнів, а учень стає рівноправним мовленнєвим партнером. Це один із проявів особистісно-орієнтованого підходу.

На етапі підготовки до групової роботи необхідно ретельно продумувати як змістові (які завдання та з якою метою ставляться перед учнями), так і соціальні аспекти (хто працює, як довго, з ким?). Важливою є фаза утворення групи. Це може відбуватися: за випадковим принципом, за симпатією (хто із ким товаришує), визначатися вчителем також за ступенем володіння мовою учасників групи. Можна роздати учням різнокольорові картки: ті учні, які отримали картки одного певного кольору працюватимуть разом в одній групі. Ще один варіант: можна розрізати поштові листівки у формі пазла і учні, які

складуть один пазл, працюватимуть разом у групі. Для того, щоб підтримувати взаємодію між учнями у груповій роботі, має сенс ще від початку роботи розподілити в групі певні ролі. Вони мають враховувати різноманітні особистісні якості учнів та повинні запобігти тому, щоб у груповій бесіді домінували учні, які мають кращі успіхи у вивченні німецької мови.

Важливим питанням роботи в групах залишається питання про те, як можуть бути оцінені успіхи учнів. Участь кожного окремого учня у роботі групи, як правило складно розмежувати та задокументувати. Звідси слідує, що необхідно оцінювати кінцевий продукт, а не сам процес групової роботи, також тоді, коли процес роботи повинен бути частиною оцінки, наприклад через рефлексію результатів роботи спостерігача. Вчитель повинен продумати при плануванні групової роботи, чи можуть бути представлені результати роботи на постерах, як презентація у форматі Power Point чи на ноутбуках або планшетах. Спрощується і процедура контролю вчителем (замість 10-14 письмових робіт чи усних висловлювань окремих учнів достатньо вислухати три-чотири групових звіти). Представники інших груп можуть активно долучатися до участі у обговоренні почутого, доповнювати, уточнювати, виправляти відповіді однокласників.

Традиційно вчитель бачиться як той, хто стоїть попереду, чітко керує навчальним процесом та ділиться своїми знаннями з учнями. Часто вчителеві нелегко пом'якшити чіткий контроль і дати учням більше свободи, щоб вони могли більш самостійно організувати свій навчальний процес. При цьому учні потребують підтримки та заохочення з боку вчителя, який, перш за все пропонує навчальний матеріал та допомагає порадами. Він створює атмосферу для роботи учнів, спостерігає, консультує, заохочує до залучення власного досвіду та уявлень учнів. Вчитель повинен дуже уважно слідкувати за груповою роботою, але не занадто контролювати самостійну роботу учасників групи. Отже, вчитель зосереджує свою увагу під час групової роботи на супроводжуючому спостереженні, на допомозі порадами під час процесу групової роботи, на заохоченні до подальших пошуків вирішення завдання чи

проблеми, на представленні результатів роботи, наприклад, через підведення підсумків в усній чи письмовій формі, на дошці або при допомозі проектора. Інтерація між вчителем та окремими учнями повинна відбуватися у колегіальній атмосфері.

Одним із видів роботи у групах є проєктне заняття, яке, у свою чергу, вимагає зміни ролі вчителя: він підтримує навчальний процес на проєктно-орієнтованому занятті не одноосібно, а більше бере на себе роль посередника, вчителя-порадника та помічника. Від контролера до спостерігача за тим, що відбувається на занятті, вчитель передає відповідальність за організацію заняття та його змісту своїм учням. Завдяки цьому учні отримують можливість просити своїх однокласників, які працюють над тією ж або іншою темою відповідного проєкту, про допомогу.

Для вчителя у проєктній роботі важливо відігравати підпорядковану роль. Він лише у окремих випадках втручається у навчальний процес. Чим більше може зрозуміти вчитель у якості спостерігача, тим кращим це є для учасників проєкту. Вони вчать взаємодіяти між собою самостійно. У цьому полягає мотивуюча сила для окремих учасників. Вони не статично переживають свою навчальну ситуацію, не відчувають себе ізольованими.

На проєктному занятті вчитель слідкує за тим, щоб у розпорядженні учнів були необхідні матеріали та засоби, при допомозі яких вони зможуть самостійно вести пошук необхідної інформації. Це можуть бути словники, відповідні до віку фахові видання, довідники. Також необхідно передбачити доступ учнів до мережі інтернет. Вчитель повинен організувати учням можливість користуватися фондами шкільної бібліотеки. За необхідності викладач може проінформувати учнів щодо способів визначення пріоритетів у роботі, умов досягнення цілей проєкту, застосування особливих методів та ін. Надалі вчитель допомагає учням здолати мовні проблеми. На проєктному занятті викладач вважає себе самого також у ролі того, хто навчається, може узагальнити власний досвід, використати його та розширити. Для ролі ведучого

у проєктно-орієнтованій роботі необхідно зважати на ті ж самі вказівки, що й у груповій роботі.

Висновки. Зважаючи на той факт, що іншомовна комунікативна компетенція учнів є метою сучасного уроку німецької мови, все більшої актуальності набуває колективна форма вирішення завдань, а саме робота учнів у малих групах та метод проєктів. Важливим аспектом у цьому відношенні, на нашу думку, є діяльність вчителя, який повинен забезпечити комунікативну взаємодію між учасниками групи або ж виконавцями проєкту та створити сприятливу атмосферу на занятті для підвищення мотивації школярів до вивчення німецької мови та для оволодіння ними основними видами мовленнєвої діяльності. Роль вчителя як спостерігача, радника, помічника та консультанта сприяє більшій самостійності учнів у виборі шляхів вирішення навчальних завдань та виконання проєктів, у розвитку навичок роботи в команді та підвищує їх самооцінку.

ШЛЯХИ ПРОЯВУ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФОРТЕПІАННІЙ МУЗИЦІ ХІХ СТ.

Харьковська Марина Сергіївна
викладач фортепіано, концертмейстер
Ніжинська дитяча хореографічна школа
м. Ніжин, Україна

Характерні риси українського народу яскраво проявляються у фольклорі, який є вираженням пам'яті нації, історії народу, особливостей його звичаїв та обрядів. Саме народна творчість була тим джерелом, до якого зверталися українські композитори у створенні фортепіанних творів у епоху романтизму. В цей період відбувалося формування української фортепіанної школи. У ХІХ ст. створювалися перші зразки української фортепіанної музики, які виражали особливості нашої нації. Це пояснюється ментальністю народу, яка проявляється у таких рисах як емоційність, любов до рідного краю, індивідуалізм, артистизм, ліризм та ін.

У наш час виховання засобом української фортепіанної музики займає значне місце в естетичному розвитку, вихованні патріотичності, збереженні духовних цінностей особистості. Виховання молоді на кращих зразках українських фортепіанних творів ХІХ ст. завжди у пріоритеті і є актуальним.

Мета нашої роботи – дослідити шляхи прояву національного характеру українців у фортепіанній музиці ХІХ ст.

Для досягнення поставленої мети нам необхідно застосувати такі методи: метод критичного аналізу та синтезу наукової та фахової літератури, статей, електронних джерел інформації; систематизація інформації; порівняння.

Своєрідність музичної культури України передусім пов'язане з історичними умовами розвитку її державності. У ХІХ ст. українські землі були під владою Австро-угорської та Російської імперій. На поч. ХІХ ст. на українській території фортепіанна музика була новим явищем – переважало аматорство, що було результатом відсутності професійної фортепіанної школи.

Музика звучала тільки на концертній естраді, а у педагогічному репертуарі та домашньому музикуванні майже не зустрічалася [1, с. 268].

На ранніх етапах розвитку фортепіанного виконавства, за нестачі вітчизняної фортепіанної школи, молоді піаністи були вимушені навчатися у розвинених культурних центрах за кордоном – в Лейпцигу, Берліні, Празі, Петербурзі та Москві. Безперечно, кожна фортепіанна школа іншої держави носить відбиток своєї національної ментальності. На українську піаністику впливали польська, чеська, австрійська та російська музичні культури [2].

Визначення характерних рис української фортепіанної музики потребує знання національних рис ментальності українського народу. «Ментальність», «менталітет» (від лат. *mens* – розум, мислення, душевний устрій) являється стійким способом специфічного світосприйняття, характерним для великих груп людей (етносів, націй, соціальних прошарків) [3].

Серед багатьох ознак характеру української нації дослідники виділили такі з них: «особлива емоційність, що іноді навіть переважає інтелект і волю; сентиментальність, чутливість; поетичність, ліризм; «кордоцентризм», здатність до занурення у «внутрішній світ», прихованість, «відступ у себе», що пов'язані з концепцією «людини душевної», у якої душа є цілим мікрокосмосом; спонтанність, рефлексивність свідомості; гумористичність і артистизм, неспокій і рухливість, авантюризм і героїзм козацького характеру; індивідуалізм, спрямованість до «свободи», що пов'язані з ідеєю ствердження національної самобутності» [4, с. 127].

Зазначимо, що саме українська народна пісня стала невичерпним джерелом творчості українських композиторів. Вона передає історію народу, відображає життя та побут людей, їх почуття та емоції. За допомогою народної пісні композитори поєднували традиції європейського стилю та українського фольклору [4, с. 128].

Найпершими композиторами, у творчості яких відобразилась етнонаціональна специфіка, були О. Лизогуб, Л. Ілленко, А. Барцицький. Ці композитори є представниками камерно-сентиментального напрямку,

характерного для розвитку української фортепіанної музики у 20 – 30-ті рр. XIX ст. У їхніх творах вже простежується національна тенденція – залучення фольклорних джерел. Як свідчать твори цих композиторів, вже на ранньому етапі спостерігаються два напрями еволюції української музики – універсально-романтичний та національний [5, с. 29].

Фортепіанні твори українських композиторів XIX ст. М. Завадського та В. Заремби являють собою невеликі обробки українських пісень і танців. Найбільш привабливою стороною є пісенний мелодизм, опора на фольклорні інтонації та жанрові основи народної музики. Народні ознаки знайшли відображення у таких жанрах як козаки, гопаки, ча-барашки, шумки або ліричні романси та пісні [6].

У 60-х рр. XIX ст. спостерігається професіоналізація фортепіанної творчості. Цей період пов'язаний із активною діяльністю видатного піаніста і віртуоза М.В. Лисенка та інших українських митців. Своєю виконавською, педагогічною та композиторською діяльністю Лисенко зумів піднести українську фортепіанну музику на рівень розвитку європейської музичної культури. У його творчості повністю сформувалась українська національна модель музичного романтизму. Він залучав слухачів до національної культури: на концертах виконував твори на українську тематику, окрім репертуару класиків та романтиків [1, с. 268-269].

При обробці вокальних та інструментальних мелодій українці враховували кращі традиції західноєвропейської та російської музичної культури. Митці все частіше зверталися до жанрів камерно-інструментального музикування – це обробки народних пісень, варіаційні цикли, шумки, думки. В концертному виконанні затверджуються нові жанри – вальс, ноктюрн, мазурка, рапсодія, баркарола, фантазія, програмна сюїта, балада тощо. [1, с. 269].

Отже, результати дослідження дозволяють нам стверджувати, що період розвитку фортепіанної музики XIX ст. яскраво насичений зв'язком із українським фольклором. У фортепіанних творах проявилися риси української ментальності, які виразилися у таких творах як варіації, елегії, шумки, думки,

обробки українських народних пісень, козаки, гопаци та ін. Виховання молоді засобами фортепіанних творів XIX ст. є важливою умовою естетичного виховання, любові до Батьківщини, виховання патріотичності. Період XIX ст. для розвитку фортепіанної музики є дуже важливим внеском у скарбницю української фортепіанної творчості та важливим етапом для подальшого розвитку української фортепіанної музики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гліницька Н. Європейські традиції романтизму у фортепіанній творчості М. Лисенка. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (1). С. 267—271. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8\(1\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8(1)_45)
2. Дітчук О. Р. Роль Віденської фортепіанної школи у формуванні піаністичного мистецтва України (Галичина та українська діаспора першої половини XX століття) : автореф. дис. ... канд. мистецтвозн. Львів, 2009. 18 с.
3. Поняття «ментальність». *Навчальні матеріали онлайн*. URL: https://pidruchniki.com/16131023/kulturologiya/ponyattya_mentalnist
4. Ніколаї Галина. Українська фортепіанна музика як феномен культури XX століття. *Ars inter Culturas*, 121-132. URL: [file:///C:/Users/Dell%20D630/Downloads/121%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Dell%20D630/Downloads/121%20(1).pdf)
5. Синиця О.П. Фольклорні джерела фортепіанної музики українських композиторів-романтиків першої половини XX століття (на прикладі творчості В.Барвінського, В.Косенка, С.Борткевича): дипл. роб. ... магістр: 8.02020401 / Нац. Акад. кер. кадрів культ. і мист. Київ, 2017. 127 с.
6. Історія української культури : навч. посіб. / за ред. О.Ю.Павлової. Вид. 2-ге, переробл. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 340 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Хоменко Тетяна Анатоліївна

к. п. н., доцент

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. За спостереженнями вчителів, які працюють у старших класах, багато учнів приходять вранці на перший урок вже стомленими, пасивними та без настрою. Здається, вони ще сплять, поклавши голову на складені долоні, і не беруть участі в роботі на уроці. Помітивши це, у вчителя виникає бажання почати урок не із запланованих видів роботи, а з фізичної зарядки. Необхідно зауважити, що така пасивність учнів не обов'язково викликана змістом заняття або особою вчителя. Багато в чому ця пасивність є наслідком фізичних змін, які відбуваються із старшокласниками. Багато учнів приходять до школи, не виспавшись, деякі відчувають непевність та страх говоріння перед класом і тому не є активними на уроці. Фізичним та фізіологічним змінам у юнацькому віці, їх впливу на психічні та соціальні процеси присвячені праці Еріксона Е., Заброцького М.М., Колесова Д.В., Кольберга Л., Райса Ф., Фенда Г.

Мета роботи – проаналізувати особливості фізичного розвитку учнів старших класів та їх вплив на навчальний процес у школі.

Матеріали і методи. Матеріалом для аналізу проблеми дослідження стали наукові дані про вікові особливості учнів старших класів школи. Були використані методи критичного аналізу літературних джерел, дескриптивний метод для опису фізичних особливостей учнів старшої школи, метод синтезу для формулювання положень даної роботи, метод узагальнення досвіду вчителів старших класів школи.

Результати та обговорення. Юнацький вік – період масивних фізичних змін, які викликані, перед усім, гормонами. Ці зміни настають з початком дорослішання, коли значно збільшуються розміри та змінюються пропорції

тіла. При цьому ріст різних частин тіла відбувається асиметрично. На деякий час права рука може стати більшою, ніж ліва, права нога – трохи довшою за ліву. При цьому молоді люди виглядають дещо незграбно, додається несинхронний ріст всього тіла: спочатку збільшується голова, долоні, стопи, а потім руки та ноги. У дівчат інтенсивний ріст тіла починається, звичайно, раніше, ніж у хлопців. Це призводить до того, що в одному класі дівчата на певний час стають значно вищими за хлопців. Але, у середньому, у 14 років хлопці переганяють дівчат. Дівчата досягають дорослих розмірів тіла, як правило, у 16-17 років, а хлопці – у 18-19 років, буває, що і в 20 вони ще ростуть.

Приблизно через рік від початку росту тіла наступає статевая зрілість. Статевая зрілість означає початок дітородного періоду, що в більшості культур настає у дівчат раніше, ніж у хлопців. Як виключення можна назвати народ кікуйю в Кенії, в якому статевої зрілості досягають спочатку хлопці. У період статевого дозрівання формуються вторинні статеві ознаки: у юнаків стають ширшими плечі, починається ріст волосся на обличчі та тілі, голос ламається і стає більш глибоким; у дівчат на випадок можливої вагітності значно зростає маса жирової тканини в тілі, стають ширшими стегна та збільшується маса взагалі усього тіла. І у хлопців, і у дівчат сильно активізуються сальні залози шкіри, викликаючи сильний запах, прищики та навіть акне.

На фоні усіх цих змін не дивно, що хлопці та дівчата часто заклопотані тим, чи з ними все гаразд, чи відповідає їх тіло «суспільним нормам». У цей час особливо дівчата є невпевненими у собі та незадоволені своїм тілом. Важливим завданням для молоді стає навчитися жити у «новому тілі». Своєму зовнішньому вигляду молоді люди приділяють увагу не тільки у вільний час, але й прямо на заняттях в школі. Насамперед, це стосується дівчат. Замість того, щоб сконцентруватися на змісті уроку, деякі учениці виймають дзеркальце та косметичку і починають «наводити красу» або зачісують волосся, вважаючи, що зараз не виглядають привабливо. Ці дії можуть відволікати й інших учнів від навчального заняття.

З іншого боку, багато учнів у період статевого дозрівання намагається поводити себе якомога непомітніше. Широкий одяг та довге волосся ховають їх тіло, погляд нечасто буває відкритим та прямим, а хода не такою рівною, як раніше. Фізіологічні зміни під час статевого дозрівання впливають і на психічні процеси. Молоді люди переживають почуття стида, невпевненості у собі та непевності. Фізіологічні зміни мають вирішальний вплив на впевненість у собі. Впевненості у цей час хлопцям і дівчатам не вистачає. Ні в який інший життєвий період впевненість у собі так швидко не мінімізується за короткий час, як у період статевого дозрівання. У дівчат це більш помітно, ніж у хлопців.

Впевненість у собі грає велику роль у навчанні та успішності. Дослідження показали, що учні з високою впевненістю у собі є більш честолюбними. Вони довше працюють навіть над складними завданнями і не скоро «здаються». Молодь, яка впевнена в собі, досягає вищих результатів, ніж хлопці та дівчата, яким впевненості не вистачає. У деяких учнів нестача впевненості у собі викликає страх говоріння перед аудиторією. Це відомий феномен. Перед заняттям та під час заняття учні базикають один з одним із задоволенням. Коли починається урок, деякі не можуть вимовити ні слова. Вони ніяково озираються навкруги, копирсаються у кишенях або просто мовчать, коли вчитель їх щось запитує.

Дослідники, які працювали із школярами від 9 до 17 років, опитали їх про те, яких мовних ситуацій учні намагаються уникнути, а в яких охоче беруть участь. Виявилося, що з віком школярі почувають себе все більш незручно в офіційних мовних ситуаціях (прочитати доповідь перед класом, поставити питання вчителю, читати у класі вголос). Але змін майже не відбувається, коли йдеться про неформальні мовні ситуації, де не треба виступати або відповідати перед класом (потеребенити на вечірці, запросити когось на день народження, поговорити по телефону). Такий стан речей зберігається до останньої фази юнацького віку, тоді учні знову починають почувати себе нормально, коли говорять перед класом.

Те, що учні не проявляють себе на уроках через недостатню впевненість у собі, є частим випадком у юнацькому віці. У науці кажуть про феномен уявної аудиторії, що є однією з форм юнацького егоцентризму. Вона характеризується тим, що молоді люди припускають, що їх вигляд та поведінка знаходяться в центрі уваги оточуючих. Вони почуваються так, ніби їх життя проходить на сцені, і на них увесь час дивиться зацікавлена публіка. Цей феномен характерний для юнацького віку і зникає при досягненні людьми ранньої дорослості. Існування такого феномену є одним з можливих пояснень, чому молоді люди відчують прикрість, коли роблять «соціальні помилки». До таких «помилочок» належать неправильні відповіді та «дурні запитання» на уроках.

Але пасивність учнів на заняттях пояснюється не лише невпевненістю у собі та страхом говоріння. Дуже часто учні почуваються стомленими або просто не виспавшимися, особливо на перших уроках вранці. Однією з причин цього є те, що з віком молоді люди починають менше спати, хоча на думку дослідників, старшокласникам необхідно спати так довго, як і в пізньому дитинстві.

Зазвичай, протягом усього періоду навчання уроки в школі починаються в один і той же час. Це означає фіксований час прокидання вранці протягом багатьох років. Що змінюється, так це – час засинання ввечері. Він посувається все більше і більше ближче до ночі. Якщо спитати старшокласників, чому вони не висипаються, то відповіді будуть стосуватися спілкування з однолітками в інтернеті до пізньої ночі, виконання домашніх завдань, підготовки до завтрашніх контрольних робіт та тестів. До того ж багато хлопців та дівчат вважають себе вже дорослими і йдуть спати, «як дорослі», пізніше.

Ще однією причиною більш пізнього відходу до сну та втоми наступного ранку є гормон мелатонін. Це - гормон, який керує ритмом бадьорості та сну у людському організмі. Вдень при світлі рівень гормону низький, коли темно, його рівень піднімається, і людина втомлюється. У юнацькому віці мелатонін активізується ввечері десь на дві години пізніше, ніж у дорослих. Тому ввечері

молодь не відчуває втоми. Наслідком є те, що з настанням статевої зрілості більшість учнів раптом перетворюється із «жайворонків» на «сов» і ладні спати до обіду.

«Жайворонки» охоче прокидаються рано вранці, зразу ж встають з ліжка бадьорими, досягають своєї кращої фізичної та розумової форми вранці та в першій половині дня, рано ввечері відчувають втоми. «Сови» вранці дуже важко прокидаються, їм потрібен час, щоб дійти до стану бадьорості, досягають своєї кращої фізичної та розумової форми у другій половині дня та вечері, можуть без проблем працювати до пізньої ночі.

У початковій школі переважна більшість дітей належить до «жайворонків». У віці 10 років починається перебудова «жайворонків» у «сов». У 12-13 років більшість дітей стає «совами», після заходу сонця вони ще довго не стомлюються, а вранці дуже важко піднімаються з ліжка. Вони змушені вставати та лягати спати раніше, ніж настроєний їх «внутрішній годинник». У кінці юнацького віку, в 19-20 років, люди в своїй більшості знову стають «жайворонками».

Через змінні ритми виникає дефіцит сну, що вчитель і може помітити на заняттях: учні поводять себе пасивно, заглиблені у свої думки, через силу беруть участь у навчальному процесі на уроці. Учитель може «заколисувати» школярів, коли сам багато говорить, змушуючи учнів лише слухати, вони не спроможні повноцінно працювати, отримують погані оцінки. Крім того, невиспані учні мають поганий настрій і не бажають довго перебувати в школі.

Можна спостерігати також, що в учні вдома другій половині дня, виконуючи домашні завдання, також стомлені. Вони не можуть сконцентруватися і тому погано готуються до занять на наступний день. Зазвичай, «сови» отримують більш низькі оцінки, ніж «жайворонки». Як пояснюють дослідники, це не залежить від рівня розумового розвитку. Години активності «жайворонків» припадають на час навчання в школі, розклад занять пристосований до їх біоритмів. «Сови», навпаки, пасивні у цей час.

Оскільки людина сама не може настроїти свої біоритми, то деякі дослідники вважають початок шкільних занять вранці дискримінацією для «сов». У Німеччині були проведені експерименти у школах з метою можливого перенесення початку першого уроку на більш пізній час у старших класах. Дослідження показали, що, якщо школа починається пізніше, учні на першому уроці почуваються менш стомленими та є більш уважними і сконцентрованими. Крім того, учні менше запізнювалися та пропускали перші уроки. Але хоча науковці наполягали на тому, щоб перший урок починався не раніше 9 годин ранку, більшість шкіл дотримується традиційного режиму, починаючи навчання о 8 години.

Висновки. Через гормональні перебудови у юнацькому віці починаються величезні фізичні зміни. Часто вони негативно впливають на впевненість у собі та призводять до непевності та «стратегій уникнення», коли потрібно виступати чи відповідати перед класом. Зміни у часі відходу до сну ведуть до дефіциту сну, через що на уроках вранці старшокласники є стомленими, неуважними і не можуть повноцінно працювати. Часто вони пасивні на заняттях, їх оцінки стають нижчими, ніж були до цього.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ МЕНЕДЖЕРІВ

Дмишко Олександра Степанівна,

канд. психол. н., доцент

Бодаковська Мирослава Юрївна

магістр

Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. Важливим аспектом впливу на інших для того щоб спонукати виконавців здійснювати роботу у напрямі досягнення намічених цілей є мотивація, великий інтерес до якої викликаний підвищенням ролі суб'єктивних факторів у суспільному виробництві, ускладненням умов трудової і позатрудової діяльності, збагаченням і розвитком самої особистості. Мотиваційна сфера менеджера відповідає за емоційне ставлення його до навколишнього світу, а також до своєї роботи, не лише забезпечує формування і збереження емоціонального відношення до інших людей, але й містить цілий реєстр потенційних реакцій на їх стан під час професійної діяльності. Тому її вивчення є важливим та актуальним.

Мотиваційна сфера – інтегральна система вибіркового свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності – виробляє форми ставлень людини до певних сфер життя. Мотив – вербалізація мети і програми, яка дає можливість даній особі розпочати певну діяльність. В мотиваційній сфері мотиваційні механізми здатні проявлятися в будь-якій діяльності, незалежно від її спрямованості на конкретні потреби.

Мотиваційна сфера людини динамічна, мотивація може посилюватися або послаблюватися. У мотиваційній сфері вирізняють три зони мотивації: центральна зона, у межах якої незадоволені потреби, виступаючи в формі

високозначущих мотивів, зумовлюють активну, напружену діяльність працівника; зона мотивації, яка пов'язана з потребами, що постійно і легко задовольняються, значущість їх часто людиною недооцінюється, однак втрата одразу ж виявляє високу особистісну цінність; зона мотивації, в основі якої лежать потреби, для задоволення яких поки що немає можливостей і вони не можуть викликати адекватної їм діяльності.

В сучасному управлінні розвитком організації мотиваціям діяльності працівників надається величезне значення. Менеджери повинні постійно обмірковувати можливі способи поліпшення роботи і мотивації людей, що працюють із ними.

Мета роботи./Aim. Дослідити психологічні особливості мотиваційної сфери менеджерів.

Матеріали і методи./Materials and methods. Група досліджуваних: 50 менеджерів туристичних агенцій, 25 жінок та 25 чоловіків, віком від 21 до 52 років. Методики: методика дослідження цінностей особистості Ш. Шварца; методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса; методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса; біографічний опитувальник (BIV).

Результати і обговорення./Results and discussion. Результати за методикою дослідження цінностей особистості Ш. Шварца свідчать про те, що у менеджерів переважає мотиваційний тип універсалізм і він свідчить про розуміння, терпимість та захист благополуччя всіх людей та природи (рис.1).

За шкалою безпека, для менеджерів є важлива безпека та стабільність суспільства, стосунків та самого себе. Тобто, поняття стабільності тут виступає як своєрідна стабільність у роботі.

Важливим мотиваційним типом є традиція – повага та відповідальність за культурні та релігійні звичаї та ідеї, респондентам в певній мірі притаманна культурна відповідальність.

Шкала досягнення, як не дивно, у досліджуваних менеджерів виявилася не дуже значущою, свідчить про особистісний успіх у поєднанні з соціальними

стандартами. Це свідчить, що більшість досліджуваних прагнуть досягти успіху, але не завжди йдуть до досягнення цієї мети, керуючись соціальними стандартами.

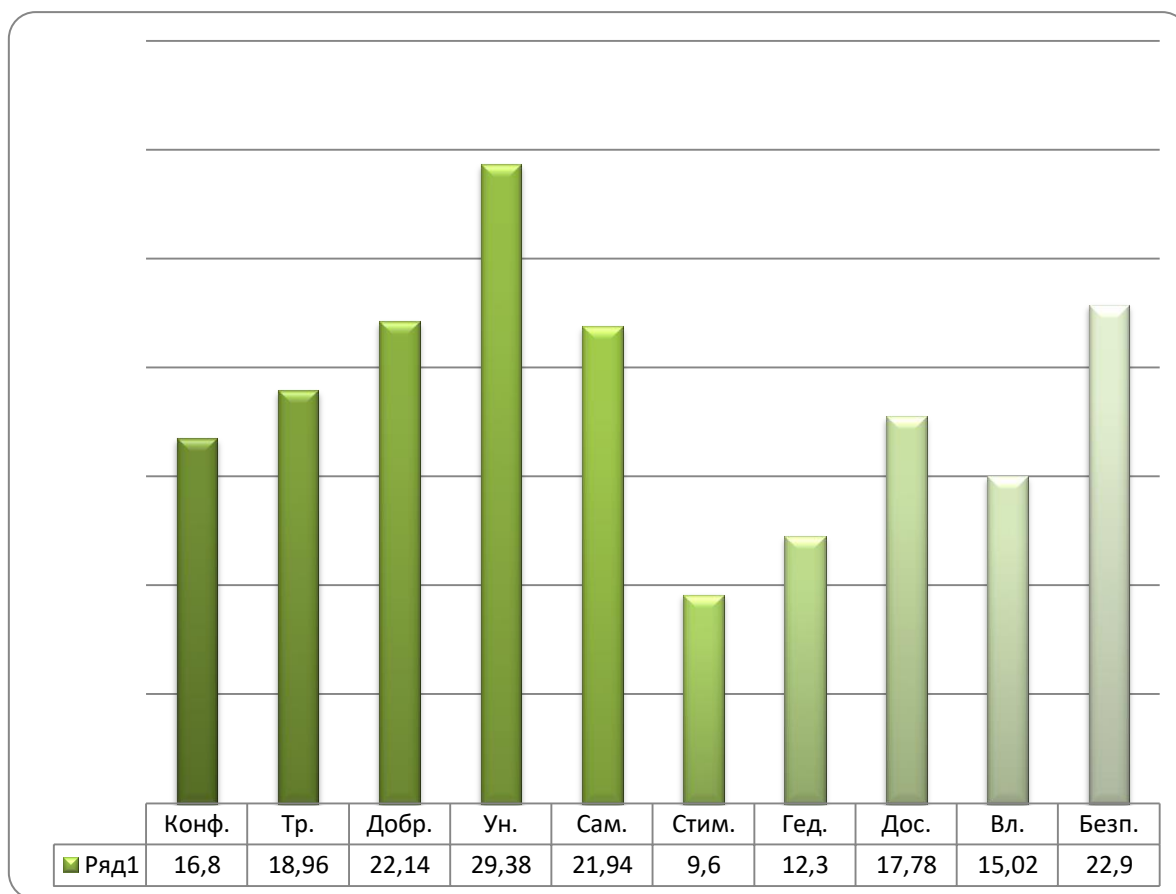

Рис. 1 Середні значення показників шкал за методикою вимірювання цінностей Ш. Шварца

Конф. – конформність, Тр. – традиція, Добр. – доброта, Ун. – універсалізм, Сам. – самостійність, Стим. – стимуляція, Гед. – гедонізм, Дос. – досягнення, Вл. – влада, Безп. – безпека

Конформність – показник, який характеризується стримуванням дій, які можуть нашкодити іншим та не відповідають соціальним очікуванням. Результат є очікуваним, бо в сучасних умовах наші респонденти прагнуть бути коректними до інших та керуються основами корпоративної культури. Мотиваційний тип влади свідчить про соціальний статус, домінування над людьми та ресурсами й також має доволі низькі показники.

Гедонізм, який характеризується насолодою чи почуттям задоволення й стимуляція – хвилювання та новизна, мають найнижчі середні показники.

Результати дослідження можуть свідчити про те, що більшість менеджерів є початківцями і не мають у своєму підпорядкуванні велику кількість працівників, тому певні мотиваційні типи є мало сформованими. Також у групі досліджуваних простежується важливість таких мотиваційних типів як універсалізм, доброта, безпека, самостійність. Менш значущими є показники конформності, влади, гедонізму та стимуляції.

Результати за методикою діагностики особистості на мотивацію досягнення успіху Т. Елерса показали, що у більшості досліджуваних 32 (64 %) високий рівень досягнення успіху (рис. 2).

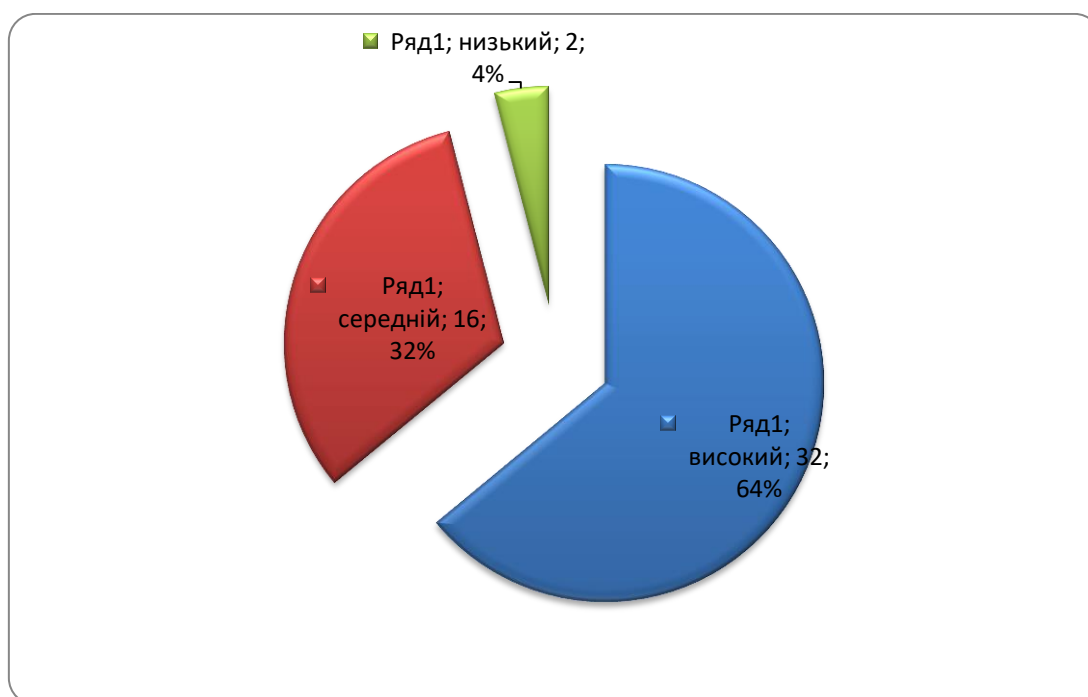

Рис. 2 Визначення рівня мотивації досягнення успіху за методикою Т. Елерса

Ці показники свідчать про низьку готовність досліджуваних менеджерів до ризику. Середній рівень мотивації до досягнення успіху мають 16 (32 %) респондентів, низький рівень – 2 (4 %) респонденти. Це свідчить про те, що люди мають високу готовність до ризику, надії на успіх у них високі, бо це лише ними і обмежується.

Результати за методикою діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса показали, що у більшості досліджуваних 34 (68 %) високий рівень мотивації до уникнення невдач (рис. 3).

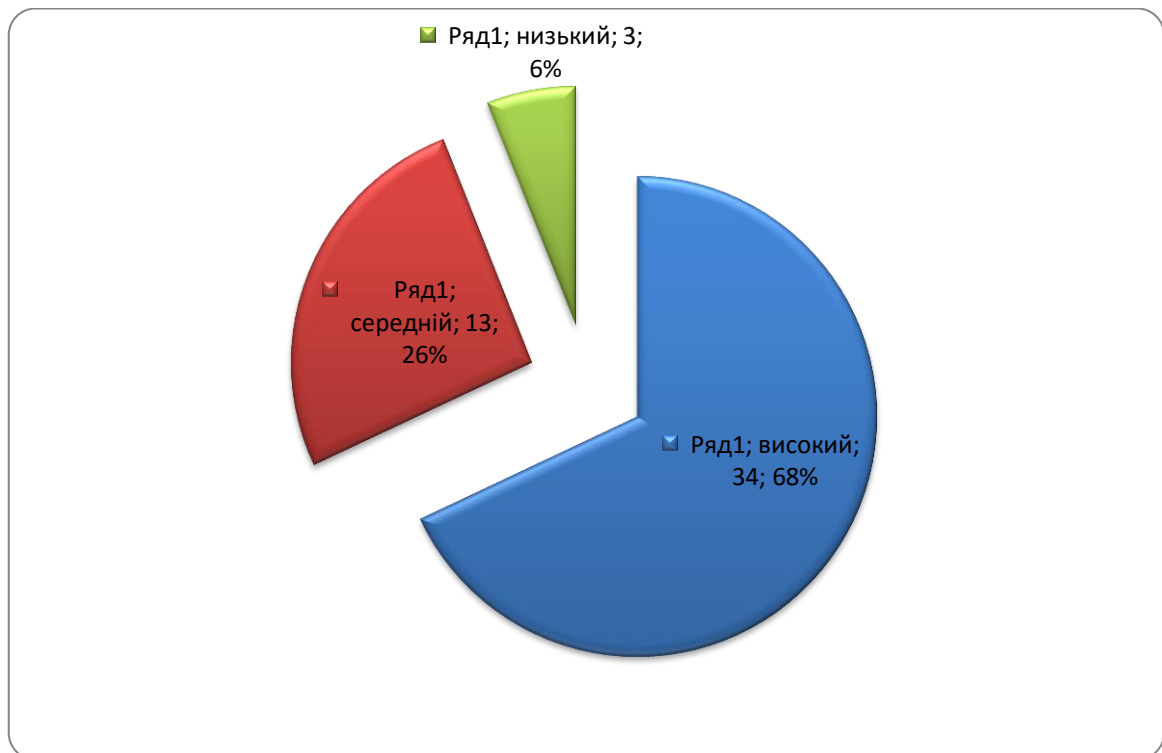

Рис.3 Визначення рівня мотивації до уникнення невдач за методикою Т. Елерса

Ці показники свідчать про те, що люди з високим рівнем захисту, тобто страхом перед нещасними випадками, частіше попадають в неприємні ситуації. Такі особи надають перевагу малому чи високому рівню ризику, де невдача не загрожує престижу. Середній рівень мотивації до уникнення невдач мають 13 (26 %) респондентів, низький – 3 (6 %) респонденти. Це свідчить про те, що особи мало використовують у своїй діяльності установку на захисні механізми, котрі напряму залежать від трьох факторів: міри певного визначеного ризику, переважаючої мотивації та досвід невдач на роботі.

За результатами біографічного опитувальника виділено вісім важливих чинників (рис. 4):

1. FAM – суб'єктивний опис сімейної ситуації у дитинстві та юності, взаємодії з батьками, ставлення сім'ї до оточуючих.

2. ICHSTK – сила «Я», самовпевненість, здатність добитися свого.
3. SOZLAG – вплив чинників зовнішнього середовища, що викликають виражену напругу в особистих і соціальних ситуаціях.
4. ERZIEN – виховна дія батьків або замінюючих їх осіб.
5. N – нейротизм, емоційна лабільність.
6. SOZAKT – соціальна активність, контактність.
7. PSYKON – схильність до соматичних порушень, схильність реагувати соматично на стресові навантаження.
8. E – екстраверсія.

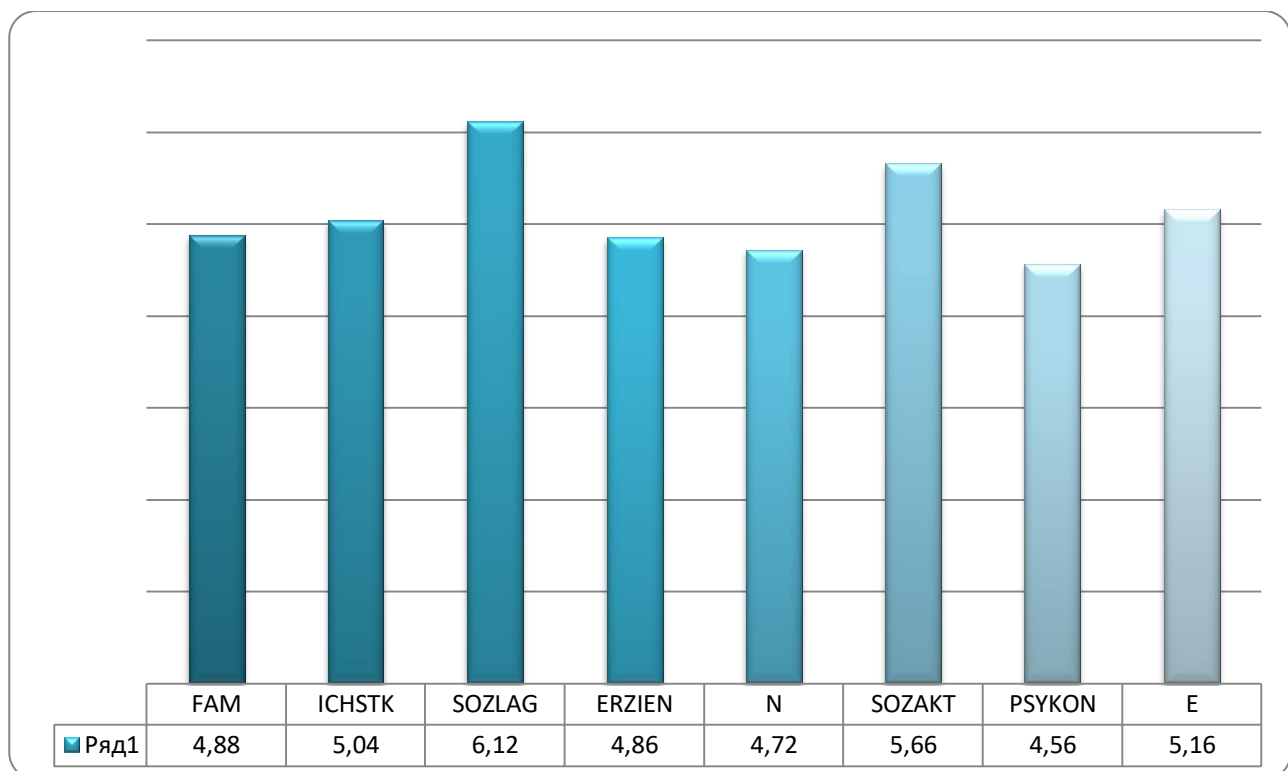

Рис. 4 Середні значення показників шкал за методикою BIV (%)

У респондентів найбільші показники є за шкалою SOZLAG, яка показує важливість впливу чинників зовнішнього середовища, що викликають виражену напругу в особистих і соціальних ситуаціях. Менеджери працюють у сфері «людина-людина», тому їм притаманний частий вираз напруги в особистих і соціальних ситуаціях, а також труднощі соціальної адаптації.

Шкала SOZAKT свідчить про соціальну активність, контактність. Ці результати є логічними та передбачуваними, бо кожен менеджер повинен мати

хорошу здатність встановлювати і підтримувати контакти, не боятися розкрити себе іншим.

За шкалою E (екстраверсія), менеджерам притаманні соціальна активність, товариськість, імпульсивність. За шкалою ICHSTK, мова йтиме про силу «Я», самовпевненість, здатність добитися свого, які у роботі менеджера-керівника є дуже важливими.

Шкали FAM, ERZIEN, N мають майже однакові середні значення. Показники за цими шкалами свідчать про сприятливу, сприяючу подальшому розвитку виховну поведінку батьків, хорошу взаємодію між батьками; сприятливий вплив з боку сім'ї в дитинстві та юності; емоційну врівноваженість.

Шкала PSYKON дозволяє визначити схильність до соматичних порушень та схильність реагувати соматично на стресові навантаження. В даному дослідженні менеджерам не властиво реагувати на стресові навантаження, що є дуже важливим при їхньому темпі роботи.

Висновки./Conclusions. Мотивація є процесом спонукування кожного співробітника і всіх членів його колективу до активної діяльності для задоволення своїх потреб і для досягнення цілей організації. Керуючи людьми, менеджер повинен мати позитивний зв'язок із своїм персоналом, бути лідером, щоб вести за собою підлеглих. Для цього необхідно мати авторитет, мотивацію досягнення успіху та уникнення невдач, високий професіоналізм, позитивні емоції. Він повинен бути дипломатом, щоб налагоджувати стосунки як з партнерами, так й із співробітниками. Саме мотивація відіграє дуже важливу роль при цьому. Недостатня мотивація робітника до праці обумовлена головним чином тим, що на своєму робочому місці він не в змозі задовольнити потреби в приналежності, повазі і самореалізації.

ГРУПОВІ ФОРМИ РОБОТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Міщина Лариса Петрівна

д.психол.н, проф.

викладач

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Сьогодні все більше уваги у психологічній науці приділяється проблемі реабілітації осіб, які перебувають у кризових ситуаціях. Це обумовлено тим, що рівень психічної травматизації населення росте, оскільки мають місце:

а) бойові дії на сході України, пандемія, стихійне лихо (природні катаклізмами);

б) переживання людиною психотравмівних ситуацій, пов'язаних із тяжкими хворобами (своїми та близьких), інвалідністю, загрозою смерті, втратою близьких, втратою житла, сексуальним та психологічним насильством тощо);

в) індивідуально-психологічними чинниками, що впливають деструктивно на адекватне сприймання реальності (висока тривожність, відчуття страху, невротичність, низька стресостійкість, невпевненість у своїх силах та ін.), що привносять «свою лепту» у дестабілізацію психічного життя особистості.

Людина, яка переживає гострий кризовий стан, часто знаходиться в полоні депресивних, а то й суїцидальних думок, відтак може відбутись її «втеча» в якусь із форм адикції, наприклад, в алкоголізм, наркоманію тощо. Тому їй має бути надана належна психологічна допомога.

Мета статті – розкрити ресурси групової роботи у реабілітації осіб, які перебувають у кризових ситуаціях.

Завдання реабілітаційної психології полягає у відновленні нормального фізичного і психічного «статусу» людини в умовах кризової ситуації, корекції чи компенсації порушених її психічних функцій, працездатності, адаптації до нових умов життя (зміна соціальної ролі, стосунків тощо) з метою підвищення його якості. Вагомою складовою у цьому процесі виступає розробка ефективних методів впливу на особистість з метою спонукання її до продуктивної рефлексії, переосмислення старих звичних схем поведінки (нездорові установки і стереотипи мислення). Результатом цього має стати віднаходження власних особистісних ресурсів самою людиною і її переорієнтація на позитивні форми взаємодії з навколишнім світом. Мовиться про підвищення адаптивних можливостей людини, а також реорганізація відносин і зміцнення її соціальних позицій. І тут групова робота бачиться нам ефективним методом (разом з індивідуальною формою) реабілітації клієнтів, які знаходяться у кризових ситуаціях.

Групові методи роботи мають певну особливість та специфіку впливу на особистість, на протигагу індивідуальному психотерапевтичному впливові [2]. Це пов'язано із розумінням значущості самої ролі для особистості міжособистісних стосунків, того місця і статусу, яке вона займає у соціумі, з можливістю (чи ні) самореалізації. В умовах групи здійснюється одночасний вплив на всі основні компоненти відносин – пізнавальний, емоційний, поведінковий; досягається більш глибока перебудова вагомих властивостей особистості (свідомість, соціальність, самостійність) [3, с.475], особистість шукає, віднаходить та експериментує з новими способами конструктивної взаємодії.

Результати і обговорення. Групова робота з реабілітації осіб, які знаходяться у кризових ситуаціях повинна будуватись на таких основних засадах, зокрема:

- робота із сприйманням і переживанням кризової ситуації (когнітивна, емоційна та поведінкові складові);
- робота з віднаходженням способів розв'язання кризової проблеми;

- налагодження продуктивної комунікації, соціальна активація;
- вироблення адекватних стереотипів поведінки у важких ситуаціях, підвищення впевненості у собі, формування правильного ставлення до ситуації (хвороба, стресова подія);
- корекція хибних установок щодо себе та інших у сприйманні навколишніх подій;
- розкриття змісту конфлікту, перебудова системи відносин, переосмислення системи цінностей;
- розвиток вміння приймати рішення, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, акцентувати увагу на позитиві;
- віднаходження адекватних форм компенсації;
- мобілізація адаптивних варіантів копінг-поведінки, віднаходження власних ресурсів життєдіяльності.

Групова робота у реабілітації особистості, яка перебуває у кризовій ситуації, може будуватись на основі методів екзистенційної психотерапії, логотерапії, когнітивно-поведінкової терапії, гештальтпсихології, арттерапії, християнсько-орієнтованої психотерапії та ін.

Ваномою складовою реабілітаційної роботи з «екзистенційною фрустрацією» є віднаходження сенсу свого життя (як інтегративної основи особистості); робота з системою цінностей клієнта – «цінностями творчості», «цінностями переживань», «цінностями відносин» (В. Франкл) [4].

Одним з ефективних методів групової роботи в реабілітації осіб з кризовими станами є психологічний дебрифінг. Мовиться про особливий вид психологічної допомоги, який допомагає зменшити наслідки психоемоційних травм, викликаних кризовою ситуацією, мінімізувати психічне напруження (страждання, страх, тривожність тощо), віднайти ресурси подолання травмівної події. Саме в групі можна реалізувати вищезазначені завдання, оскільки групова робота будується на принципах добровільності, конфіденційності, безоцінного сприймання іншого – це все уможливорює готовність особистості до саморозкриття, пропрацювання травмівної події.

Метод дебрифінгу є і методом психологічної корекції, оскільки триває не тільки розповідь учасника, з аналізом матеріалу який він подає, але й обмін думками, відчуттями, реакціями з боку інших, що «розширює свідомість», дає розуміння, що він (учасник) не єдиний зі своєю проблемою. Досвід інших стимулює кожного до пошуку альтернативних варіантів рішень виходу із ситуації, що склалася, сприяє продуктивній рефлексії. Цьому допомагає і механізм ідентифікації, який активізується у всіх членів групового процесу під час роботи в групі.

Дебрифінг має чітку структуру, яка складається з таких етапів [1], як: вступ (знайомство учасників один з одним); опис фактів (кожний з учасників повідомляє про травмівну ситуацію, її подієвість і свої відчуття у процесі її переживання); опис думок (обмін тими думками, які домінували на час травмівної ситуації); опис переживань (учасники обмінюються переживаннями, розкриваючи їх особливість у тілесних відчуттях); опис симптомів (учасники описують симптоми, які пережили на фізичному, когнітивному та емоційному рівнях); навчання (учасники вчаться надавати самодопомогу та допомогу іншим у кризовому стані); заключний етап (підведення підсумків з аналізом проведеної роботи і відповідних висновків). Після завершення дебрифінгу можна провести пост-дебрифінг, де робота переходить вже в індивідуальний формат надання психологічної допомоги певним окремим учасникам групи, які у ведучого викликали найбільшу стурбованість.

Висновки. Виходячи із вищеподаного матеріалу можна констатувати, що кризова особистість потребує ґрунтовної психосоціальної допомоги у віднаходження ресурсів у подоланні травмівної ситуації. Вагому роль у цьому процесі займають групові форми психологічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Мульвана Л. І. Психологічний дебрифінг як метод групової психологічної корекції посттравматичних стресових розладів в учасників бойових дій / Проблеми соціальної роботи. 2014. №1. С.64-69.

2. Овсянецька Л. П. До проблеми групових форм психологічної роботи у вузі
Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ
Вид-во “Плай” Прикарпатського університету, 2000. Вип. 4. Ч. 1. С.44-51.
3. Психотерапевтическая энциклопедия. Под ред. Б. Д. Карвасарского. СПб.:
Питер Ком, 1998. 752с.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. М. : Прогресс, 1990. 368с.

ДИНАМІКА АКТУАЛЬНИХ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ ПРИНАЛЕЖНОЇ ДО НЕФОРМАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Мужанова Наталія Володимирівна

аспірант

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

м. Житомир, Україна

Введення. Стрімкий розвиток суспільства надає людині нові можливості для задоволення особистісних потреб. Доступність та зручність ресурсної бази для задоволення нижчих потреб ускладнює процес розвитку вищих потреб. Знецінення релігійності та духовності, складнощі наукового пізнання та культивування модних тенденцій і трендів сприяють формуванню спільноти потребувачів. Проте, всупереч насаджуваної торгово-економічної політики «купуй речі» людство реагує появою нових, вільних від загальноприйнятих культурних тенденцій, неформальних субкультурних спільнот. Впродовж декількох десятиліть неформальна субкультура зазвичай розглядалася як вкрай негативний елемент впливу на особистість, яка в ній перебуває[3]. В світлі останніх наукових досліджень було встановлено, що неформальна субкультура не лише впливає на потреби і змінює світогляд людини, але й може впливати на появу нових потреб у відповідності до яких виникають нові мотиви та поведінкові прояви. Таким чином вивчення актуальних потреб особистості, яка перебуває у неформальному субкультурному середовищі є важливою та актуальною проблематикою наукового пізнання [1; 3]. З огляду на це, **метою** нашого дослідження було вивчення онтогенетичної динаміки актуальних потреб особистості представників неформальних субкультур.

Матеріали та методи. Емпіричне дослідження було виконано за допомогою застосування *методики* діагностики актуальних потреб особистості О. В. Капцова в основі якої міститься модель потреб Л. М. Фрийдмана і Ю. Кулагіної [2]. Вибірка складалася із 160-ти членів неформальних

субкультур, чоловічої і жіночої статей (по 80 осіб кожної): юнацького (18-20 років) та дорослого (25-60 років) віку (по 80 осіб кожного).

Результати та дискусії. Визначені середні значення актуальних потреб та відповідних інтегральних показників (див. табл.1) дозволяють стверджувати, щовони у всіхдосліджуваних перебувають в межах задоволеності та часткової задоволеності.

Таблиця 1

Актуальні потреби особистості учасників неформальної субкультури

Потреби	«Неформали»			
	Юнаки n=40	Чоловіки n=40	Дівчат а n=40	Жінки n=40
в безпеці і задоволенні	4,750	5,825	3,100	5,025
в емоційному спілкуванні	7,125	6,650	6,750	6,825
орієнтаційна та в свободі	5,800	6,325	5,200	5,975
в активності та готовності до майбутнього	5,750	5,075	6,200	5,650
в домінуванні	6,975	7,550	5,925	7,300
в досягненнях	7,025	7,600	6,175	7,150
в емоційній насиченості	8,000	8,175	7,675	8,175
в пізнанні	5,925	6,250	5,625	5,875
в підготовленості	7,250	7,625	6,150	7,325
в статусі	8,475	7,575	9,600	8,550
бути особистістю	7,200	7,025	7,950	7,150
морально-етичні	8,325	8,025	8,850	8,150
в сенсі життя	7,825	7,300	8,525	7,450
в самовираженні	7,125	6,800	7,925	6,925
в управлінні	6,675	6,300	7,450	6,500
психофізіологічний рівень	6,080	6,285	5,435	6,155
соціальний рівень	6,960	6,920	7,045	7,040
вищий рівень	7,430	7,090	8,140	7,235
праця	6,292	6,715	5,617	6,407
спілкування	7,777	7,577	7,707	7,680
пізнання	6,495	6,592	6,442	6,410
рекреація	6,687	6,470	6,747	6,610
управління	7,345	7,227	7,632	7,420

Порівняння показників виявило значущі відмінності між юними та дорослими чоловіками та юними і дорослими жінками.

Для юнаків значно важливішими, порівняно з дорослими чоловіками є потреби в активності та готовності до майбутнього ($t -2,58; p \leq 0,01$), в безпеці ($U-3,33; p \leq 0,01$), в домінуванні ($t 2,17; p \leq 0,05$), в досягненнях ($U-2,92; p \leq 0,01$), в підготовленості ($U-3,04; p \leq 0,01$) та праці ($U-3,43; p \leq 0,01$).

Подібна, проте обернена ситуація, спостерігалася у жінок. А саме, юні дівчата поступаються дорослим жінкам за показними потреб в активності та готовності до майбутнього ($t -2,00; p \leq 0,05$), в самовираженні ($U-2,73; p \leq 0,01$), в потребі управління ($U-3,19; p \leq 0,01$) та потребахвищого рівня ($U-2,72; p \leq 0,01$).

Висновки. Виявлено специфічний характер вікової статевої динаміки системи актуальних потреб учасників неформальної субкультури: негативна онтогенетична динаміка в період з юнацького по дорослий вік міри задоволення актуальних потреб у представників чоловічої статі та позитивна відповідна динаміка у представниць жіночої статі.

Список використаних джерел

1. Журавльова Л. П., Мужанова Н. В. Динаміка ціннісно-сміслової сфери учасників субкультур. *Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. праць. Вип 12/упоряд.: Р. В. Павелів, Н. В. Корчакова*. Рівне: РДГУ, 2019. С. 66 – 71.
2. Капцов А. В. Методика для діагностики актуальних потребностей личности. *Вестник Самарской гуманитарной академии*, 2008. 2(4). С. 59–70.
3. Павелків В. Р. Система діагностики деструктивних мотивів осіб включених в субкультурний простір. *Science and Educationa New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2016. IV (43). С. 77–82.

Reference transliterated

1. Zhuravlova L. P., Muzhanova N. V. Osoblyvosti tsinnisno-smyslovoyisfery osib, yakinalozhat' doneformal'nykhsubkul'tur. *Ukrayins'kyypsykholohichnyy zhurnal :zb. nauk. pr. / KNUim. T. Shevchenka*. Kyuyiv, 2018. № 10. P. 79–92[in Ukrainian].
2. KapczovA. V. Metodika dlya diagnostiki aktual`ny`kh potrebnostej lichnosti [Atechnique for diagnosing the urgentneeds of anindividual]. *Vestnik Samarskoj*

gumanitarnoj akademii – *Bulletin of the Samara Humanitarian Academy*, 2008. 2(4). P. 59–70 [in Russian].

3. Pavelkiv V. R. Systema diahnostyky destruktyvnykh motiviv osib vkluchenykh v subkulturnyi prostir [System of diagnostics of destructive motives of persons included in the subcultural space]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (43). P. 77–82 [in Ukrainian].

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 З АДАПТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У НОВИХ СУСПІЛЬНИХ РЕАЛІЯХ

Чорний Олег Васильович,
кандидат медичних наук,
докторант кафедри
публічного адміністрування
Міжрегіональної академії
управління персоналом
м. Київ, Україна

Вступ. Надзвичайні ситуації не виводять на поверхню якихось принципово нових соціальних практик, цінностей, ідеологій, технологій, невідомих до кризи, реакція на надзвичайну ситуацію сама по собі ніколи не є принципово новою. Ця реакція швидше веде до оптимізації старих соціальних практик шляхом впровадження практик також ненових, але експериментальних, локальних, маргінальних, що раптово виявляються затребуваними суспільством і часом. Реакція більшості урядів на Covid-19 виявилася непропорційно чутливою і неадекватною в порівнянні з його можливими соціальними наслідками, а також підданою прямому впливу масової істерії та чуток [3].

Мета роботи. Метою є обґрунтування актуальності удосконалення державної соціально-гуманітарної політики внаслідок пандемії та надзвичайного стану щодо адаптації населення у нових суспільних умовах.

Результати та обговорення. Виявлений пандемією механізм формування інформаційної порядку свідчить про зростання автономного значення ЗМІ, Інтернету, соціальних мереж як все більш важливих регуляторів суспільного життя і трансляторів ціннісних пріоритетів, з якими змушені рахуватися.

Дисциплінарні режими, примусове неробство провокує ослаблення здоров'я від малорухливого способу життя, психологічну втому, пияцтво, агресію, побутове насильство, зростання числа сімейних сварок, розлучень. Зазначені витрати суворого дисциплінарного режиму мільйонів громадян за своєю вагою багаторазово перевершують прямі та непрямі економічні та психологічні втрати населення від коронавірусу.

Міжнародна спільнота помітила неадекватність планів і дій, що підтримують масовий політичний психоз глобального масштабу з можливими реальними загрозами пандемії коронавірусу. Висуваються аргументовані припущення, що Covid-19 не спотворює істотно статистику глобальної смертності від пневмоній, береться під сумнів статистика числа заражень, а також масштабів абсолютної і відносної смертності від коронавірусу. Все це дозволяє припускати, що реальна смертність від коронавірусу в масштабі не середніх і важких випадків, які потребують госпіталізації хворих, але від числа всіх заражених значно менше, ніж уявляється.

Будь-які несподівані проблеми змушують приймати управлінські рішення, незалежні від звичних теоретичних економічних постулатів. Держави, здатні до форсованої і планової мобілізації інфраструктурних і людських ресурсів, виявилися більш підготовленими до пандемії, натомість суспільства, що ставлять в ієрархії пріоритетів автономію особистості вище її безпеки, які цінують свободу переміщень, саморегульовані ринки, виявилися менш підготовлені до ефективних колективних дій влади і громадян. Гарантія мінімального гідного рівня життя для всіх громадян дозволяє відмовитися як від державної політики додаткового фінансування окремих соціальних груп.

В умовах стагнації світової економіки ринкові робочі місця будуть об'єктивно скорочуватися, а держави будуть змушені підтримувати бюджетників [1]. Економічна ефективність бюджетників сумнівна, але політично виправдана і для стабілізації соціально-економічного порядку, і як перехідна ланка до розширення стратегії державної соціально-гуманітарної політики. Таким чином, буде вибудовуватися більш складна і неелітарна

диференціація всередині і між бюджетними і ринковими соціальними групами за рівнем матеріального доступу, регульованого державою.

Поява коронавірусу переконливо показало необхідність націоналізації медицини, здоров'я людей має перестати бути предметом бізнесу і спекуляцій приватних медичних компаній, які працюють в рамках страхової моделі. Пандемія підтвердила низьку ефективність і невиправдану дорожнечу моделей медицини, орієнтованих на приватне і диференційоване надання медичних послуг. Тут в центрі мотивації медичних суб'єктів замість здоров'я пацієнтів знаходиться прибуток, в тому числі обумовлена непрозорістю ціноутворення для клієнтів. Рівний доступ усіх членів суспільства до медичних послуг є важливим аспектом їх здешевлення, профілактики майнової нерівності та забезпечення соціальної справедливості.

Зростає явне і приховане безробіття, відновлення після кризи вже не призведе до вихідного рівня попиту і зайнятості, особливо в сфері послуг. Соціальні та економічні цілі державного контролю, що зачіпають життєві ресурси малого бізнесу, самозайнятих, заробітчан і всіх тих, хто працює в тіні, забезпечуючи трудову зайнятість крім і поза державою, можуть викликати закономірне відторгнення у значних соціальних груп. Своїм втручанням держава може зруйнувати матеріально-економічну базу їх існування, але навряд чи здатне запропонувати натомість щось істотне в плані зайнятості, а це загрожує лише зростанням протестних настроїв.

Виявилось, що сучасне суспільство, яке звикло вважати, що знає все і про все в режимі реального часу, насправді як ніколи раніше піддається маніпуляціям. Тому державі має сенс утриматися від негативного втручання в економічну повсякденність і регулятивного руйнування природно створених соціальних обмінів та зв'язків на низовому рівні. Слід очікувати подальшого розширення сервісів електронної держави, починаючи від доступу до різного роду держпослуг і закінчуючи розвитком електронної демократії. Розвиток отримають онлайн-сервіси, від електронної комерції до телемедицини та традиційної пошти, яка отримує стимул використовувати технології, що

дозволяють знизити число можливих контактів клієнтів один з одним і з співробітниками відділень зв'язку.

З іншого боку, електронні технології все активніше застосовуються в цілях дисциплінарного контролю громадян, однак самі по собі гаджети і технології не програмують певного типу соціального устрою [2]. Держпослуги в реальності виявилися обмежені занадто вузьким спектром, а дистанційна зайнятість швидко вибрала свої резерви, які опинилися не настільки великими щодо загального числа зайнятих в економіці.

У дистанційному варіанті багато функцій навчання, особливо для молодших і середніх класів, фактично перекладаються з вчителів на батьків, які змушені самі займатися навчанням дітей, вирішуючи домашні завдання з усіх предметів. Змушені нинішньою ситуацією спроби різко розширити сферу дистанційної зайнятості, освіти, держпослуг приведуть до виявлення об'єктивних меж їх можливостей і, що чи не найголовніше, меж їх соціальної, фізичної та моральної прийнятності.

Висновки. Коли будуть вирішені найлегші, технічні проблеми, тоді з'ясується в якій мірі ми хочемо жити в оптимізованому онлайн-світі, а в який для нашого морального і фізичного комфорту виявиться необхідним збереження соціальних практик, заснованих на безпосередньому людському спілкуванні. Коронавірус став несподіваним і важливим каталізатором для позначення і легітимації економічних, політичних і культурних контурів нової моделі громадянського суспільства як демографічно стабільного соціуму.

Це суспільство, в якому будуть домінувати механізми соціальної регуляції на рівні національних держав, які контролюють і перерозподіляють все більшу частку суспільних ресурсів. Загальнообов'язкове соціальне забезпечення мінімального рівня гідного життя в обмін на обмеження громадянських прав є очевидним глобальним трендом, який веде до перегляду механізмів демократії на користь більш високого ступеня дисциплінарної регуляції суспільного життя. Разом з тим, прогрес дає широкий простір для приватного життя, де буде більше вільного часу, розваг, можливостей турботи

про себе і самореалізації, які будуть конструюватися кожною людиною під свої цілі й потреби. У підсумку, це стане підставою для нового розуміння необхідної для індивіда свободи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чем опасна массовая раздача наличных в борьбе с кризисом. URL: <https://yandex.ru/turbo?text=https%3A%2F%2Fvz.ru%2Feconomy%2F2020%2F3%2F24%2F1030353.html>
2. Employed full time: Median usual weekly real earnings: Wage and salary workers: 16 years and over. URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/LES1252881600Q>
3. Offener Brief von Professor Sucharit Bhakdi an Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel. URL: <https://swprs.org/offener-brief-von-professor-sucharit-bhakdi-an-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel>

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

THE EVOLUTION OF EDUCATION IN LEBANON

Walaa Al Sayed

Student

National University of Pharmacy,

Kharkiv, Ukraine

Introduction. Development of Education in Lebanon Referring to the issue of educational curricula in Lebanon calls for a brief return to the history of education in its various stages. Lebanon was affiliated with the Ottoman Empire from the fold of the French Mandate system until the great Lebanon was established with its constitution and independence.

Aim. The aim is to study the main stages of educational evolution in Lebanon during its history. The important objective of this work is to investigate historical, cultural and political roots of modern educational system.

Materials and methods. The main materials are represented by historians of culture and sociologists (Elias Mazawi, Serra Kirdar, Husein Abdul-Hamid, Mohamed Yassine, others). The methods used in this work are historical analysis, comparative, structural-functional analysis as well.

Results and discussion. Education in the Lebanese regions during the control of the Ottoman Empire is held by clerics. The priest in his church or monastery, and the sheikh in his mosque, was the class teacher, director, headmaster, financial accountant and finalist in all matters of education and education.

Religious schools formed the true starting point for the educational movement that was sectarian, but a school under the oak tree remains the dawn of education in Lebanon, a symbol of Lebanese educational heritage and a milestone for the beginnings of education in it, without forgetting the role of the Maronite Church,

which was the only religious institution that was not entirely at the will of the Ottoman Sultanate

The students returned to Lebanon after providing them with knowledge to generalize what they learned with the encouragement of the patriarchs, who appealed to the heads of the eparchies and monasteries to cooperate and collaborate in promoting this great useful work. To school even if hated. If they are orphans or poor, then the church or the monastery will provide them with the necessities of sustenance.

The first conductor, Daoud Pasha, took care of Saeed Saeed Talhoq, the representative of the Druze community, and approved the following:

To establish a school in the village of Abiye because it is intermediate between the community's villages, and that teachers choose it for Arabic, foreign languages, and also to teach arithmetic. The education of students is seven hours per day not and that the students learn Arabic, foreign language, arithmetic, calligraphy, and etiquette. And to conduct in the year on what the students learned, "one examination" in the presence of the three teachers, the principal, and whoever he wants from the sect's preachers and the parents of the students.

Many of those who received fiqh, rhetoric, and hadith sciences were not well-versed in writing, eloquent and eloquent speech were difficult for them, and they did not manage meanings. These were the features of the education movement and the establishment of schools in Lebanon, and how they developed during the nineteenth century. Each community sought to own its own schools, in return for the modest efforts of the existing official authorities, to provide expenses and supplies for public schools. All of this, in light of the increasing influx of foreign missionaries, and its initiatives to open schools that spread the languages of their countries and their basic culture, so that every monastic associate or secular group has a group of educational institutions, distributed in various regions.

Education in the era of French mandate had its own specific features. With the announcement of the Mandate, France sought to encourage foreign and private education, and called on the sects to reopen their schools and allocated substantial aid

to them. Here, the school took the administrative image that we know today, so the principal was the head of the school authority, assisted by an administrative apparatus, and a group of teachers working under his guidance and instructions, and there are programs that teach and premiums to be collected.

The rules of procedure for public schools provide for the definition of school administration as follows: “It is to assign an education employee to manage the affairs of a particular school, by a decision issued by the Director General of National Education based on a written proposal from the Director of Education.”

Education in the era of Independence has radically changed. After three years of independence, new curricula were issued, work continued until the founding of the Educational Center for Research and Development and the issuance of other curricula as it remained in circulation for a long time, due to the war conditions that Lebanon went through, until it was modified by issuing modern educational curricula and is still valid today .All of this imposes the urgent need to issue new curricula that keep pace with the times and developments, and contribute to promoting social integration, a sense of belonging and citizenship in the hearts of emerging generations, and the restoration of what has been corrupted by the civil war. New, for all levels of pre-university education to enhance national affiliation and assimilation.

Several directions were carried out by the educational promotion plan, in relation to the contribution of education to social inclusion, in the strategic directions of education in Lebanon, which was issued by the Ministry of Education and Higher Education, the Educational Center for Research and Development, and these directions include: Unification of the subjects of national education and history, in the manner of interactive education and cooperative work.

Promoting social inclusion, recognizing the other, sectarian and regional diversity, increasing awareness of the importance of coexistence, and preserving the national identity.

The importance of training teachers, as a cornerstone in the process of building and developing curricula, in order to activate the role of education in social inclusion.

By bringing together teachers from all regions and spectra in the College of Education, and training them in interactive and dynamic methods.

Improving the educational institution's position to increase its importance in the process of socialization, by extending the school day, activating classroom and non-classroom activities, and promoting the establishment of student and educational agency links.

Many challenges faced the educational advancement plan, including the inherited from what the war left on the infrastructure and metadata of education, including challenges resulting from technological development and globalization and the imposed economic spaces that exceeded borders and distances, with which the standards of science and scientific research differed, imposing on each society the re-arrangement of its priorities. And to make his choices that allow him to prove his presence in the world, otherwise his fate will be negligence and marginalization.

Conclusion. Education in Lebanon has evolved from several years. It has passed through several crises, including the presence of the Ottomans and the French mandate and then independence. The curriculum has been changed many times through these periods. The prospects of modern educational system in Lebanon are related with the challenges of the new information society which widens the horizons for Lebanon scholars, students and teachers. The focus on the international communication, technical renewal and connection with the rich traditions of national education would bring our country undeniable benefits.

ЗАФИКСИРОВАННАЯ МЕДИАМУЗЫКА: НЕКОТОРЫЕ КОММУНИКАТИВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

Мазур Александр Леонидович,
аспирант кафедры культурологии и информационных коммуникаций,
Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств,
г. Киев, Украина

Введение. Глобализационные процессы актуализировали необходимость развития научных знаний о современном обществе как информационном, в котором музыка является мощным фактором воздействия на массовое сознание. Музыка в широком смысле представляет организацию звуков во времени. Каких – это уже вопрос стиля, направления, эстетической позиции и даже инструментария. Музыкальная культура – как феноменологический аппарат социального знания – эволюционирует, кроме общеисторического, еще и в собственно феноменологическом смысле – как аппарат культурологического исследования широчайшей практики коммуникаций. Отсюда феномен коммуникации проявляется как один из самых важных компонентов в системе глубинных связей человека с природой, культурой и обществом [2].

Аудиокультура, развитие которой происходило за счет художественного освоения технических возможностей звуковой специфики, является уникальным феноменом культуры. Термин «медиакультура» введен для обозначения «массовой культуры», основанной на синтезе техники и творчества. Медиакультура включает культуру передачи информации и культуру восприятия. Медиамузыка, будучи емким понятием, заключающим в себе все формы и направления, занимающиеся чувственным познанием мира и создающим его новые модусы посредством звука, по сути, предстает частным случаем необъятного звукового мира, который сам является одной из бесчисленных граней бытия (недаром существует выражение – «звуковое видение мира»). Медиакультура и медиамузыка соотносятся как целое и часть.

Генезис явления позволяет нам рассматривать проблемы медиамузыки в исторической репрезентации как коммуникативно-культурную систему.

Цель работы. Выявить и охарактеризовать коммуникативные особенности музыкальных сообщений в медиакультурном дискурсе.

Материалы и методы. Теоретическую базу составили положения, изложенные в трудах ученых из социальных коммуникаций, документоведения, архивоведения, культурологии и музыковедения. Использование методов сравнительного и терминологического анализа, а также научного прогнозирования, позволило системно рассмотреть процессы циркуляции музыкальных сообщений в коммуникационном пространстве. На основе междисциплинарного синтеза, системно-функционального и типологического подходов выявлены особенности, отличающие музыкальные фонограммы от фонодокументов других типов.

Результаты и обсуждение. В ходе проведенного анализа источников было выяснено, что на современном этапе ученые анализируют массовую музыку с двух противоположных позиций. С одной стороны, исследователи рассматривают массовую музыку и ее составные как культурный и социальный феномен, отображающий морально-психологические, эмоциональные, социальные установки в свое время (И. Набок, В. Ткаченко, Г. Кнабе, С. Фрис, Н. Саркитов, Ю. Божко); приверженцы же противоположного мнения (В. Семенов, А. Попов) указывают на разрушительные функции этого явления в общественной и культурной среде. Особенности массовой музыки на современном этапе наиболее ярко воплощены в таких ее разновидностях, как джаз и поп- и рок-музыка. Музыкальная архаика несет в себе уникальный «прязыковой» колорит, при этом, по словам П. Чуклина, модернизируясь к способности адекватно отображать модели современного сознания, и тем самым универсализируя последние [1, с. 23].

Используя джазовую терминологию, Г.-М. Мак-Люэн разделил все средства коммуникации на «Cool» (прохладные) и «Hot» горячие. В джазе слово «Cool» означает – легкий, бесстрастный, спокойный ритм, а «Hot» – ритм

быстрый, полный страсти и чувство. К «прохладным» средствам общения Г.-М. Мак-Люэн относил телевидение и радио частично потому, что эти СМИ представляли анонимные корпорации без четко выраженного взгляда. К «горячим» он относил печатные СМИ, которые всегда высказывают авторскую точку зрения и мысль редакции, отсюда они не могут быть безличными, то есть «Cool» [3]. Г.-М. Мак-Люэн был первым, кто обратил внимание на то, что способ передачи информации не является сугубо техническим приемом, а определяет содержание коммуникационных отношений эпохи.

Основным компонентом звуковой культуры является аудиозапись, звукозапись (грамзапись). Согласно Женевской конвенции об охране интересов производителей фонограмм от незаконного воспроизведения их фонограмм (1971) под понятием «фонограмма» понимается исключительно запись, которая не охватывает, например, звуковое сопровождение фильмов или видеокассет. В большинстве источников «фонограмма» понимается как запись на любом материальном носителе звуков, использованных в произведении. Фонограмма является коммуникационной основой аудиопроизведения и, соответственно, информационной составляющей материального носителя звукового контента. Современная наука признает фонографический продукт основным элементом сложного системного объекта музыкальной звукозаписи.

Работа над музыкальным звуком весьма специфична, запись является одним из основных элементов фиксации звукового события. Создание фонограммы осуществляется в специально оборудованных студиях звукозаписи. Результатом деятельности студий звукозаписи является создание фонограммы с записью аудиопроизведения, для чего необходимо подобрать инструменты, помещение для записи и производства звуковых эффектов. Точность звуковоспроизведения содействует формированию у коммуникантов более критического отношения к качеству самих фонограмм. Недостаточно качественное звуковоспроизведение может приводить к едва заметным искажениям пропорций между музыкальным макро- и микромиром. В сущности, фонограмма выступает как исходный материал для изготовления

(единичного и/или серийного) копий, которые записываются (фиксируются) на материальных носителях (магнитной ленте, магнитном диске, компакт-диске и т.п.). Исходным материалом фонограммы является *мастер-лента*.

Создание аудиовизуального произведения представляет собой емкий финансовый и технологически процесс. Общепринято считать, что деятельность по созданию фонограмм имеет скорее технический (осуществление простой фиксации звуков), нежели творческий характер. Впрочем, создание фонограмм при определенных условиях можно признать и как творческую деятельность. Единое, что целиком объединяет процесс создания фонограмм, это применение и использование различных сложных технических средств и приборов.

Звук имеет определенную информационную природу, выступает основным средством выразительности и наименьшим структурным элементом музыки, которому присущи особые свойства: определенная высота, громкость, длительность, тембр. Важным элементом индивидуального звукового восприятия является громкость музыкального сообщения, что регулирует продуктивность восприятия музыкального сообщения. Одной из целей остается так называемый «эффект присутствия». Однако каждый носитель имеет свойство вносить свои изменения в сделанную на нем запись. Такие изменения возникают как под влиянием внешних факторов (изменения окружающей среды или контакт с воспроизводящим устройством), так из-за определенных физических свойств непосредственно носителя информации. Полностью избавиться этого невозможно. Возможно, лишь попробовать свести такие изменения к минимуму, что технологически представляет достаточно сложную задачу. Специальное место отводится шуму как источнику искажения объема и содержания звукового сообщения. Шумы моделируют то восприятие музыкального сообщения, которое присуще аудитории в реальной жизни. Именно в шумовых эффектах сосредоточена психологическая достоверность действительности, записанной на пленку. Как отмечает Ю. Любченко, по сравнению с музыкой как раз шумы имеют более выгодное положение [4, с.

235]. Наиболее приемлемой обобщенной моделью музыкального сигнала есть *фликерный шум*. П. Дворянин, исследуя звуковую атмосферу радио, пришел к выводам о том, что именно шумы и являются тем раздражителем, который заставляет реципиента воспринимать представленный материал более сосредоточенно [5, с. 134].

Форма записи аудиоинформации (фиксации звука) может быть осуществлена на три основных типа носителей: грампластинки (электромеханическая), лента с намагниченным слоем (магнитофонные кассеты и бобины) и компакт-диски (оптическая). Отметим, что в процессе хранения второго типа носителей намагниченность меняется. Также магнитный звуконоситель становится непригодным относительно дальнейшего использования как источника трансляции звуковой информации при механических воздействиях. Существуют *вредные искажения* (изменения параметров электрического и акустического тракта, что также приводит к нарушениям аутентичности звучания) и *полезные искусственно создаваемые изменения* (приводят к восстановлению потерь звуковой информации и повышению уровня разборчивости данных). Появление новых типов фонографической продукции формирует тенденции универсализации феномена массовой музыкальной культуры. Аудиосистема является неким коммутатором коммуникации, главная функция которого – перенос сохраненной музыки на носителе во времени и пространстве, причем почти без потерь. Как известно, эквализация сегодня может создавать фактически звуковые чудеса.

Каждый экземпляр фонографической продукции состоит из двух частей – основной (собственно звуконосителя) и вспомогательной обязательной (упаковочного комплекта или обложки), и должен содержать исходные сведения, то есть совокупность данных, характеризующих соответствующий официально выпущенный в свет материальный носитель (грампластинку, компакт-диск, компакт-кассету и т.п.) и предназначенных для его оформления, информирования потребителя, дискографической обработки и статистического учета. Исходную информацию оформляет издатель.

Существуют разные определения термина «медиа»: 1) совокупность средств аудио- и визуальной коммуникации и передачи информации; 2) технические средства создания, тиражирования, распространения информации и обмена информацией между авторами и массовой аудиторией; 3) многофункциональные каналы коммуникаций, направленные как на общую, так и специальную аудиторию. А. Чернышовым предложен термин «медиамузыка», т.е. музыка электронных средств массовой информации. Это творческое направление полностью сформировалось относительно недавно, только к 1990-м годам, когда окончательно сложилась жанровая система масс-медиа, состоящая из художественных, информационных, рекламных произведений, форм трансляции и смежных с ней жанров, а также стало полноценно функционировать круглосуточное музыкальное телерадиовещание.

В дальнейшем эта жанровая система многократно расширялась вариантами интернет-СМИ (онлайн-вещание и периодически выкладываемые в электронную сеть аудио- или видеофайлы), а также внедрением цифрового телевидения и радио, повлекшим за собой разнообразное «переплетение» устоявшихся медиасредств. Среди научных трудов о музыке радиовещания можно выделить работу Н. Шабуниной «Музыка в радиожурналистике: эволюция функций и образная система (1924-2004 гг.)». Узловым моментом остаётся феномен музыкальной трансляции [6].

Организованное пространство для индивидуальной и массовой работы пользователей с информацией на электронных носителях именуют *медиаотекой*. Достаточно часто медиаотека входит в единый библиотечный комплекс, где в том числе содержится фонд звукозаписей. Кстати, сегодня во многих странах мира публичные библиотеки предоставляют посетителям возможность ознакомления с фонографической продукцией. В последнее время для звукового оформления достаточно часто обращаются к специализированным коллекциям медиамузыки. Выявлены принципы построения звуковых коллекций с учетом преемственной связи с нотными кинотеками, а также особенности использования данного ресурса в телерадиовещании [7, с. 67–70]. Коллекции

институтов памяти (архивов, библиотек и музеев) больше не комплектуются исключительно аналоговыми фонодокументами, а интенсивно пополняются цифровой составляющей, при этом доля последней растет [8, с. 101-102].

Мультимедийность, как возможность при посредстве одновременно нескольких технологических средств выразить различные смыслы фактов и событий, их определяющих, сегодня напрямую влияет на процесс формирования коммуникативно-культурной памяти [9, с. 83].

Таким образом, прежде всего, речь идет о формировании «гибридной» модели фонохранилищ, а также цифровых тематических межрепозитарных культурных проектов (фонограммных медиацентров).

Выводы

Термин «музыкальный фонодокумент» предлагается использовать не только в качестве обобщающего понятия для всех функционирующих в коммуникационном пространстве видов аудиовизуальных документов, содержащих музыкальные сообщения или их фрагменты [10], но и включить в него разнородные визуальные, текстовые и другие элементы, благодаря которым создается новое единое целое – артефакт медиакультуры.

Медиамузыка как предмет и объект изучения интересна для многих социогуманитарных наук. Являясь неотъемлемой частью жизни человечества, медиамузыка вносит свой вклад в процессы личностной и социальной интеграции, которые влияют на развитие человечества в целом. Данное направление требует дополнительных исследований и, прежде всего, по разработке и внедрению передовых технологий восстановления и обеспечения сохранности репозитарных музыкальных фонодокументов.

Литература

1. *Чуклин П.* Музыкальная метафизика : монография / П. Чуклин. – Одесса : Фенікс, 2012. – 162 с.

2. *Грачев В.И.* Феномен социокультурной коммуникации в современной художественной культуре (информационно-аксиологический анализ) : дис. ... докт. культуролог. наук : 24.00.14 / В.И. Грачев. – М., 2008. – 347 с.
3. *McLuhan M.* Hot & Cool / Marshall McLuhan. – NY : Signet Books published by The New American Library, Inc., 1967. – 312 p.
4. *Любченко Ю.* Звук у досягненні документальності на сучасному радіо / Ю. Любченко // Теле- та радіожурналістика: зб. наук. праць. – Вип. 11. – Львів: Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2012. – С. 232–236.
5. *Дворянин П.* Звукова атмосфера у радіотворчості / П. Дворянин // Теле- та радіожурналістика: зб. наук. праць. – Вип. 8. – Львів: Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2009. – С. 131–135.
6. *Чернышов А.В.* Медиамузыка: основы теории, практика и история: автореф. дисс. ... докт. искусств. : 17.00.02 / А.В. Чернышов. – М., 2013. – 40 с.
7. *Чернышов А.В.* Звуковые коллекции медиамузыки / А.В. Чернышов // Вестник Томского гос. университета. – 2012. – Вып. № 357. – С. 67–70.
8. *Ємельянова Т.О.* Формування архівних аудіовізуальних колекцій: новітні тенденції та виклики розвитку / Т.О. Ємельянова // Архіви України. – 2019. – № 3. – 2019. – С. 100–112.
9. *Олешко В.Ф.* Коммуникативно-культурная память: идентификационные ресурсы современных массмедиа / В.Ф. Олешко, Е.В. Олешко // Гуманитарный вектор. – 2019. – Т. 14, № 5. – С. 77-86.
10. *Синеокий О.В.* Фонодокумент у світовому комунікаційному просторі: еволюція, сучасний стан, напрями трансформацій : автореф. дис. ... д.н.с.к. / О.В. Синєокий ; ХДАК. – Харків, 2016. – 36 с.

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ДИСКУРСУ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Максимчук Олександра Олегівна

Студент-магістр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Вступ. У сучасній теорії комунікації й дискурсології виокремлюють три типи координат визначення сутності дискурсу: із боку формальної інтерпретації, дискурс є утворенням вищого рівня, ніж речення; із боку функціональної інтерпретації, дискурсом є вживання мови в усіх її різновидах; із боку ситуаційної інтерпретації, дискурс являє собою втілення засобів мови в оточенні соціальних, психологічних і культурних обставин спілкування особистостей (Макаров, 2003). Відтак, термін «дискурс» (від фр. *discours* «мовлення», у лат. *discursus* «блукати; розгалуження; розростання; коловорот») визначають як: 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників (онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо); текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними тощо); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних (Селіванова, 2006).

Одним із завдань сучасного лінгвістичного аналізу дискурсу залишається визначення типів дискурсу та їхніх диференційних ознак. До вирішення цього питання науковці підходять з різних точок зору, закладають різні принципи в основу класифікацій, наслідком чого є наявність великої кількості

різноманітних типологій (Т. ван Дейк, В. Карасик, В. Одінцов, В. Бурбело, М. Попович, Г. Почепцов, П. Серіо, М. Макаров, З. Харрис, В. Дем'янков, Ю. Степанов, Ф. Бацевич та ін.). Як зазначає М. Макаров, «сьогодні не все гаразд із критеріями визначення типів дискурсу, сфер та епізодів спілкування, – не всі типології можуть похвалитися логікою побудови класифікації, поки не систематизовано емпіричний матеріал» (Макаров, 2003). Із розвитком суспільства як користувача вербальної комунікації набуває нових ознак сам процес інформаційного обміну, змінюються мовленнєві жанри, сфери спілкування і функціональні стилі, прийоми комунікації, що ставить перед науковцями нові завдання.

Отже, багатозначність терміна «дискурс» і дискусійність пов'язаних із його дослідженням проблем, зумовлені новизною і не розробленістю дискурсології як галузі мовознавства, визначають **актуальність** нашої розвідки.

Мета роботи. Мета запропонованого дослідження полягає в огляді наявних у сучасному мовознавстві класифікацій типів дискурсу, а також у детальному аналізі засад виникнення нового типу дискурсу – електронне адміністрування та висвітленні його основних функцій.

Матеріали і методи. Досягнення поставленої мети й розв'язання конкретних завдань дослідження ґрунтуються на загальних положеннях комплексного аналізу. Так, дескриптивно-емпіричний метод дозволив встановити формальні, лексико-семантичні та функціональні характеристики різних типів дискурсу, зокрема електронного адміністрування; індуктивний метод став вихідним для підтвердження теоретичних гіпотез про передумови виникнення досліджуваного типу дискурсу; пошуковий метод уможливив з'ясування походження та процесу становлення дискурсу електронного адміністрування. Матеріалом дослідження слугували тексти, взяті з французьких інтернет-сайтів електронного адміністрування.

Результати і обговорення. Як зазначено нами вище, вже понад кілька десятиліть термін «дискурс» знаходиться у полі зору науковців, які його

інтерпретують з різних точок зору. Так, Т. ван Дейк, розглядаючи дискурс із позиції критичного дискурсивного аналізу, виокремлює *медіа-дискурс*, *політичний*, *медичний*, *судовий*, *освітній* та *науковий* дискурси, а також *корпоративний текст* і *мовлення* (Дейк, 1989). Із позиції учасників спілкування, В. Карасик поділяє усі види дискурсу на два типи: 1) *особистісно-орієнтований*: учасники спілкування намагаються розкрити свій внутрішній світ адресату і зрозуміти адресата як особистість у всій багатогранності особистісних характеристик; він виявляється у двох сферах спілкування – побутовій та буттєвій, та 2) *статусно-орієнтований*: комуніканти є представниками певної суспільної групи, виконують роль, передбачену комунікативною ситуацією; він може бути інституційним та неінституційним, залежно від того, які суспільні інститути функціонують у соціумі, зокрема науковий, масово-інформаційний, політичний, релігійний, педагогічний, медичний, військово-юридичний, дипломатичний, діловий, рекламний, спортивний типи дискурсу (Карасик, 1999).

Відповідно до екстралінгвальних умов та цілей спілкування в певній сфері суспільної діяльності та лінгвальних характеристик тексту, А. Кожин і В. Одінцов пропонують розмежовувати *науковий*, *офіційно-діловий*, *газетно-публіцистичний*, *розмовно-повсякденний* дискурс. Як бачимо, такий поділ збігається із функціонально-стильовою класифікацією, оскільки науковці ототожнюють поняття функціонального стилю й дискурсу (Карасик, 1999)

Сучасна українська дослідниця В. Бурбело зауважує, що «дискурсивна лематизація полягає у визначенні основних суспільних, культурних сфер, які потребують формування та функціонування певного типу чи різновиду дискурсу. До таких сфер можуть належати різні галузі науки та відповідні суспільні інституції» (Бурбело, 2002). Основні типи дискурсів, за її словами, визначаються за домінуючим комунікативним модусом та відповідними мовними і функціональними ознаками. Відповідно, розрізняють *побутовий*, *пізнавальний*, *культурний* та *художній дискурси*, які мають певну кількість історично зумовлених різновидів (Бурбело, 2002).

Відсутність єдиного визначення поняття «дискурс» на сучасному етапі розвитку лінгвістики та теорії комунікації пояснює також широкий діапазон його вживання. Так, його асоціюють: 1) з усіма виявами комунікації в суспільстві, внаслідок чого розрізняють *комунікативний дискурс, мовний, вербальний, невербальний, сучасні дискурсивні практики, дискурс мовчання*, 2) з комунікацією у межах окремих каналів, виокремлюючи при цьому *візуальний, слуховий, тактильний дискурси*, 3) з виявом правил спілкування, способів викладу та втілення прагматичної мети мовців, розмежовуючи *етикетний, лайливий, дидактичний дискурси*. Дискурс визначають також як носія різних типів інформації: *раціональної (дискурс раціоналізму, об'єктивний, суб'єктивний, правди, істини, брехні); духовної віри, світобачення, поривань (дискурс духовний, релігійний, філософський, метафізичний, християнський, протестантський, православний, міфологічний, міфічний, символічний)*.

Поняття дискурсу часто асоціюють з типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення, його риторикою, вирізняючи при цьому *монологічний, діалогічний, наративний, риторичний, іронічний дискурс* тощо, характеристиками мовлення окремої людини і груп людей – *дискурс особистісний, неповторний, колективістський, авторитарний*.

Розглядають дискурс також, як різновид: мовлення (*усний, писемний, науковий, художньо-белетристичний, діловий, літературний дискурси*); функціонального стилю, його реалізацію в різних сферах спілкування (*юридичний, судовий, газетний, радіодискурс, кінодискурс, театральний, у сфері публік рілейшнз, рекламний, святковий дискурси*); як жанр художньої літератури (*прозовий, ліричний, драматичний*).

На думку багатьох лінгвістів, невід'ємними складовими будь-якої класифікації дискурсу виступають два головні аспекти: сфера функціонування, на основі якого розрізняють *академічний, бізнес-дискурс, рекламний, педагогічний* тощо та характер комунікації, на основі якого виокремлюють *офіційний та неофіційний, підлітковий, конфліктний* та ін. (Лисенко, 2007).

М. Попович, витлумачуючи поняття дискурс через комунікативний акт,

тобто як «структуру мовного акту разом з його контекстом, а не як сам мовний акт», розглядає проблему типології дискурсу з точки зору семіотичного підходу і пропонує розмежувати *комунікативні* акти, які несуть у собі передачу певної інформації, *спонукальні* акти, які містять спонукування до певних дій, та *експресивні*, які виражають різні почуття, настрої, думки (Попович, 2003).

Узагальнюючи погляди дослідників і будуючи типологію дискурсів на функціональному аспекті їхнього використання, Г.Почепцов виокремлює 1) *теле- і радіо дискурс*; 2) *газетний дискурс*; 3) *театральний дискурс*; 4) *кінодискурс*; 5) *літературний дискурс*; 6) *дискурс у сфері наблік рілейшнз (ПР)*; 7) *реklamний дискурс*; 8) *політичний дискурс*; 9) *релігійний (фідеїстичний) дискурс*; 10) *суспільно-політичний дискурс* (Почепцов, 2007).

На сучасному етапі розвитку комунікативної лінгвістики спостерігаємо становлення і поширення *дискурсу електронного адміністрування*. Такий тип дискурсу пов'язаний зі швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій у світі, розвитком швидкості персонального обладнання, а також охоплення території широкосмуговою мережею, а також із виникненням світового руху за модернізацію «Держава через розвиток електронного адміністрування». У Франції, зокрема, місцеві та регіональні органи влади розпочали ініціативи, часто під впливом обраних посадових осіб та / або адміністраторів, які обізнані про нагальні потреби. Можливості скасування або скорочення відстаней, порушення ізоляції, надання однакових публічних послуг в Інтернеті – усе це відповідає викликам модернізації адміністрації та її іміджу, а саме покращення заборгованості за державні послуги та надання послуг громадянам, скорочення державних витрат.

Генеральна дирекція з модернізації держави, створена у Франції у грудні 2005 р. на заміну Агенції розвитку електронного адміністрування (ADAЕ), визначає таке явище як «пропозицію телесервісів», спрямовану на досягнення трьох цілей: 1) спрощення внутрішньої організації; 2) покращення відношень із громадянами; 3) обмін даними з державою. Для місцевих органів влади головним завданням є адаптація громадян до нового способу життя та їхнього

нового користування за допомогою Інтернету. Електронна адміністрація пропонує можливість обробляти велику кількість файлів шляхом зменшення та/або модифікації процедур, підвищення якості та ефективності наданої послуги.

Відтак, поняття електронної адміністрації, або Інтернет-адміністрації, позначає використання державними установами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), спрямованих на доступність державних послуг для своїх користувачів та покращення їхнього внутрішнього функціонування. Термін «електронна адміністрація» з'явився наприкінці 1990-х із розвитком Інтернету.

У 1993 р. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначає електронну адміністрацію як «використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)», а Інтернет як «інструмент з метою створення якісної адміністрації щодо громадян».

З появою нового поняття з'явилися неологізми *e-administration* або *e-gouvernement*, утворені від префіксу *e-*, що англійською мовою позначає «електронне». Хоча, як відомо, Генеральна комісія з термінології та неології відмовляється від використання у французькій мові префікса *e-* у всіх його виявах (*e-*, *é-*, *i-*) для позначення діяльності на основі комп'ютерних та телекомунікаційних мереж, надаючи перевагу префіксу *télé-* або виразу *en ligne*.

Електронне адміністрування може розвиватися в будь-якому типі адміністрації чи публічної служби, контактуючи з громадськістю (*front-office*) чи ні (*back-office*). Воно характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на покращення процесів, зв'язок між користувачами та адміністраціями та ефективність адміністрації.

Для Європейського Союзу ефективність електронного адміністрування в основному залежить від двох критеріїв, а саме: 1) якість пропозиції, під якою розуміють ступінь досконалості послуги, її проактивність та здатність обробляти дематеріалізований процес від початку до кінця; 2) швидкість реагування, тобто час відповіді, відсутність пропозицій щодо транзакцій в Інтернеті, тривалість певних обмежень аутентифікації, що також є перешкодами для якості публічного обслуговування.

Проект електронного адміністрування повинен дозволяти передбачити повний перегляд адміністративних процедур, будь-яких форм чи підтверджуючих документів, які передаються до адміністрацій, та визначати користь та ефективність цієї передачі. Тому, крім технічних та інформаційних питань, цей проект зумовлює докорінну реорганізацію адміністрації та її інформаційної системи, а також зміну відношень з іншими організаціями.

Щодо переваг електронного адміністрування, то цей процес стає дедалі легшим та зручним: для всіх користувачів онлайн-інформацією електронна адміністрація відкрита 7 днів на тиждень, 24 години на добу. Такий підхід не лише покращує зручність користувача (без черг) та якість (точніша та вилучена інформація, спрощені процедури, менша кількість документів для надання та менше даних для заповнення форми), а й забезпечує прозорість (користувач знає, де знаходиться обробка його запиту тощо). Електронне адміністрування дозволяє організовувати послуги відповідно до потреб громадян, а не відповідно до внутрішньої структури адміністрації. Аналогічним чином служба електронного адміністрування може покращити персоналізацію процесу, покращивши цільову інформацію, консультацію з особистим файлом, надсилаючи інформацію електронною поштою або смс-повідомленням на вимірювальні, попередньо заповнені або умовні форми.

Натомість, як в будь-якому ІТ-проекті, в електронному адмініструванні можуть виникнути перешкоди, зокрема: відсутність відповідних інструментів (широкосмугового зв'язку або персонального комп'ютера користувача, порушення інформаційної системи адміністрації); відсутність інформаційних навичок державних службовців та користувачів або культурний бар'єр.

Висновки. Отже, з погляду комунікативної лінгвістики найзагальнішою категорією організації мовного коду в спілкуванні визначено дискурс як динамічне явище, сам процес спілкування, що після свого завершення перетворюється на текст. Залежно від виконуваних функцій, сфер використання і основних ознак, виокремлюють різні типи дискурсу. З розвитком інформаційного простору та комунікації загалом виникає новий тип дискурсу –

електронне адміністрування, основними функціональними перевагами якого є якість пропозиції та швидкість реагування. Запровадження цього типу дискурсу в широкий обіг забезпечить ефективний зв'язок користувачів із адміністрацією або між адміністраціями, зменшуючи використання людських ресурсів і фінансових затрат. Дослідження мовно-мовленнєвих особливостей дискурсу електронного адміністрування визначає **перспективу** нашої подальшої роботи.

КОНЦЕПТУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Черемисіна Ганна Олегівна

аспірант

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Американська лінгвокультура є потужним транслятором цінностей у сучасному глобалізованому світі. Для американського суспільства, лінгвокультурний концепт WEALTH, що втілює бачення американців про добробут та фінансове благополуччя, є ціннісною домінантою, яка детермінує їх світосприйняття та оцінку власної успішності. Відносимо лінгвокультурний концепт WEALTH до категорії матеріальних цінностей, що включають, перш за все, речі у вигляді майна, предметів чи товарів, які оцінюються індивідом як необхідні та важливі, тобто складають цінність. Ідея досягнення фінансової стабільності та матеріального благополуччя була і залишається рушійною силою для американців та іммігрантів, які обирали Новий Світ у якості своєї нової домівки.

Метою роботи є дослідження ролі матеріальних цінностей в американській лінгвокультурі, що об'єктивовані лінгвокультурним концептом WEALTH. **Матеріалами** наукової праці слугували мовні одиниці американського варіанту англійської мови, що актуалізують лінгвокультурний концепт WEALTH в публіцистичному дискурсі. У ході дослідження були застосовані загальнонаукові, зокрема дедукція, аналіз, синтез та моделювання, та лінгвістичні **методи**, серед яких аналіз словникових дефініцій, компонентний метод, метод контекстуального аналізу, метод кількісних підрахунків.

Результати й обговорення. Те, що вирізняє одну національну культуру від іншої є унікальна система цінностей, що вербалізується у формі ключових лінгвокультурних концептів. *Цінності* визначаємо як фундаментальні категорії

культури, найбільш вагомі об'єкти та явища оточуючої реальності, що слугують свого роду “еталонами” поведінки та діяльності індивіда, які детермінують його цілі та світоглядні орієнтири. Ціннісні орієнтації пронизують індивідуальний та колективний спосіб життя людей, створюючи, тим самим, національні особливості культури. Система культурних цінностей формує ціннісну ієрархію з *ціннісними домінантами*, які визначаємо як найбільш пріоритетні цінності, що скеровують світосприйняття та мотиви діяльності членів суспільства. Висока номінативна щільність лінгвокультурного концепту WEALTH, що втілює бачення американців про матеріальний добробут, наукові доробки та численні соціологічні опитування, свідчать про те, що даний концепт є ціннісною домінантою в американській лінгвокультурі [1, 3, 5, 7].

Американські суспільствознавці сходяться на думці, що матеріальні блага є, по-перше, важливим компонентом ціннісної системи американців, а, по-друге, є одними із найбільш характерних рис американської культури [1, 2, 4, 6, 7]. Як свідчить соціологічне опитування проведене у 2017 році, фінанси та матеріальне майно є тими речами, якими найбільше дорожать американці [2, с. 103]. Багатство, а отже володіння цінними матеріальними благами позитивно оцінюється в американській культурі, адже на думку науковців, кожен американець вірить, що може досягти успіху, стати заможною людиною завдяки працелюбності, наполегливості та привітливості [5, с. 63].

Відома американська доктрина, що отримала символічну назву “Американська мрія”, окреслює розуміння “ідеального життя американця”, де заможність та матеріальні цінності, власна домівка, автомобіль та інші форми власності є показниками успішності, високого соціального статусу та престижу, про що свідчать приклади взяті з сучасних публіцистичних джерел: *The American dream is the idea that if you come to this country you're given the opportunity to do whatever you want with your life, and that you can be whoever you want. The difference between yourself and past generations is that you can hope to achieve this wealth* (The Hofsta Chronicle, Dec 10, 2019); *All the people in this*

room are motivated by power, prestige, or money (Daniel Goleman, Nov 25, 2006); *American society places a premium on individual success. **Becoming rich** is a sign of respectability and prestige.* (Los Angeles Times, 2017).

З історичної точки зору, періоди індустріалізації та Золочене століття піднесення економіки США (*The Gilded Age*) стимулювали не тільки різке збагачення деяких верств населення, але й сприяли остаточному укоріненню ідеї, що американський прогрес та успіх прямопропорційно залежить від фінансів та матеріальних ресурсів. В епоху промислової революції заможні люди почали уособлювати собою ідею “Американської мрії”, яка виражається у тому, що кожен здатен збільшити свій статок, при наявності необхідної освіти, старанності та влади. До прикладу, у сучасному американському публіцистичному дискурсі досить часто матеріальні цінності визнаються необхідною умовою для досягнення влади:

Having money and influence leads to power which gives you an opportunity to impact people, organizations, and communities around you (Business 2 Community, Dec 13, 2019); *They had this **wealth**, and there was an incentive to protect that wealth. We have to work out how best to challenge its dominance and rebuild, and basically use that strategy to **rebalance power away from capital** and towards labor* (The Real News, Dec 20, 2019); *Warren and Buttigieg scrap over 'wine caves' and the **power of wealthy** ... the billions of irritating and deceptive robocalls that Americans receive each month* (Politico, Dec 20, 2019); *This matters because **wealth is power**. Wealth gives you a say in how businesses are run and how neighborhoods are developed. It gives you a say in who gets loans and who doesn't, or who gets hired to do what and for how much* (The Week, Jan 28, 2019).

В американській культурі матеріальне багатство та успіх співвідноситься зі свободою особистого вибору і свободою підприємництва. Свобода є складним, багатовимірним феноменом, що займає одне з центральних місць в системі цінностей американської культури [3, с. 186]. Американські суспільствознавці вказують на те, що явище свободи, з одного боку, об’єднує американців, а з іншого, ґрунтується на індивідуалізмі, тобто визнанні переваги “особистого”

над “колективним”, віри, що кожен американець може досягти успіху незалежно від соціального статусу [4, 6]. Таким чином, свобода позитивно оцінюється в американському суспільстві, адже, з історичної та культурної перспективи, саме ідея свободи об’єднала американців у боротьбі за незалежність та демократичні цінності. До прикладу, в американських публіцистичних джерелах матеріальні цінності досить часто порівнюються зі свободою:

You have the wealth to buy more freedom of speech than people who don't. So to me, it makes it such an unfair competition and means that these special interests will be much more represented than the will of the people (Piers Morgan Tonight, Jul, 2012); *In Iran, Venezuela, Saudi Arabia, and Iraq, the GDP per capita today is lower than it was three decades ago, by 10%, 30%, 40%, and 80%, respectively. The lack of freedom always destroys wealth* (USA Today, Nov, 2008). *Plus, starting early lets you take advantage of compound interest, which helps your wealth grow faster. The key to your financial freedom in the future is investing when you are young.* (CNBC, Nov 25, 2019); *Justice, equal opportunity, freedom and liberty are embodied in our Constitution. Money equals options, wealth creation understandably leads to wealth protection* (The Westerly Sun, Dec 22, 2019).

Отже, визнання матеріального благополуччя ціннісною домінантою відбиває національну особливість американського менталітету та світогляду, що сформувалися у результаті унікального історичного досвіду, оцінки матеріальних благ як показника успіху і добробуту, які корелюють з феноменами влади та свободи. Кінець XIX століття відзначився для США початком епохи індустріалізації, яка по-перше поглибила соціальну ієрархію, а, по-друге, стала фундаментом для поступального процесу формування уявлення американців про “ідеальне життя”, де матеріальне багатство стало асоціюватися з успіхом.

Висновки. Визнання матеріального багатства ціннісною домінантою в американській культурі, не тільки детермінує поведінку та світосприйняття американців, але й мотивує заробляти більше та витратити більше, тим самим,

розцінюючи матеріальні блага як показники успішності та престижу. І хоча рівень доходу та матеріальні блага є не єдиними критеріями за якими диференціюються соціальні статуси у суспільстві, для американської культури пріоритет матеріальних цінностей є невід'ємною складовою і мотивом до самореалізації. Таким чином, вважаємо, що матеріальне благополуччя є однією з ціннісних домінант американської культури, яке об'єктивується у формі лінгвокультурного концепту WEALTH, який, тим самим, втілює уявлення про матеріальне благополуччя і виражається у переконанні американців, що матеріальний добробут є показником успіху, високого соціального статусу, престижу, влади і дає свободу.

Література

1. Carruthers B. G. The meanings of money: A sociological perspective. *Theoretical Inquiries in Law*. 2010. № 11(1). P. 51-74.
2. Cheng J. T., Tracy J. L. The impact of wealth on prestige and dominance rank relationships. *Psychological Inquiry*. 2013. № 24(2). P. 102–108.
3. Diener E., Oishi S. Money and happiness: Income and subjective well-being across nations. *Culture and subjective well-being*. 2000. P. 185-218.
4. Frantz G. Consumerism, conformity, and uncritical thinking in America. 2000. https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/8846775/Frantz%2C_Gregory.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Harding D., Lamont M., Small M. L. (Eds.). *Reconsidering culture and poverty* (Vol. 629). New York, 2010. 228 p.
6. Stowe W. W. *Going Abroad: European Travel in Nineteenth-Century American Culture* (Vol. 4841). Princeton, 2017. 272 p.
7. Wolff, E. N. (2010). Recent trends in household wealth in the United States: Rising debt and the middle-class squeeze-an update to 2007. *Levy Economics Institute Working Papers Series*. 2010. № 159.

PROBLEMS OF CODIFICATION OF WORDS WITH METAPHORICAL MEANINGS IN DICTIONARIES

Эгамбердиев Жасур Жахонгирович

старший преподаватель

Андижанский государственный университет

г. Андижан, Узбекистан

Introduction

Metaphors are important not only in increasing expressiveness of the text in literature, but also very essential in describing different notions in education, medicine, agriculture and many other branches of science. It also helps people to understand some activities and things. The task of transferring such national wealth to future generation is the problem of different dictionaries. Because every dictionary is the fruit of hard work and experience which gained during years. Dictionaries are not only considered national wealth of the nation but also they are a good source for lexicology, grammar, phonetics, stylistics, phraseology, paremiology and the science of translation.

Aim

When a word is used by the nation constantly it is codified in dictionaries with facts. But not all the words and terms that appeared newly in the language are codified in dictionaries, such words are the source of the dictionary of neological words. So ordering words in dictionaries require great responsibility, because what is codified in the dictionary it has normal function in life. Before codifying a word or a word combination in the dictionary it must be studied in detail because dictionaries let people use the word in daily life. So compiling a dictionary takes a long time.

Compiling a dictionary has its requirements, for example, first of all we should decide to whom this dictionary is intended (this is the first principle of compiling dictionary) and the second important thing is the words which we want to comprise in this dictionary must be identified and then other tasks are done. One more important thing is that all the possible meanings of a word should be comprised in order. Each

meaning should be explained thoroughly and this factor determines the value of the dictionary.

Materials and methods

We studied some dictionaries and analyzed to determine whether all meanings of words, including metaphorical meanings are codified or not. They are:

1. Chambers 20th Century Dictionary;
2. Macmillan English Dictionary;
3. Большой Англо-русский словарь;
4. The Merriam Webster Dictionary;
5. Oxford Dictionary of Current English;
6. Webster's Third New International Dictionary.

In order to define changes and development of the word stock we compared some older dictionaries too. They are:

1. The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, Oxford, 1934.
2. The Concise English Dictionary of Current English, Oxford, 1934.

In comparison of dictionaries we took into consideration some facts, such as, when and where they were published, by whom and for whom they are compiled. After comparing these dictionaries, we came to conclusion that there are some differences between dictionaries in the number of words and their quality, in giving meanings of words and their order. For example, they have the following specific peculiarities:

1. Chambers 20th Century Dictionary was published in 1983 in Great Britain, it comprises 62 500 words, and consists of 1583 pages;
2. Macmillan English Dictionary was published in 2007 in Great Britain, it comprises 100 000 words, and consists of 1600 pages;
3. Большой Англо-русский словарь was published in 1972 in Moscow, it comprises 150 000 words, and consists of 1688 pages;
4. The Merriam Webster Dictionary was published in 2018 in the USA, it comprises 65 000 words, and consists of 700 pages;

5. Oxford Dictionary of Current English was published in 2006 in Great Britain, it comprises 120 000 words, and consists of 1081 pages;

These differences are defined with the following aspects:

First, the number of words in the dictionary is determined with users of the dictionary;

Second, the duration of compiling them;

Third, continuously appearing new words, notions and terms in the language;

Fourth, the knowledge and experience of dictionary compilers.

We studied 235 metaphorical words in Chambers 20th Century Dictionary, 461 metaphorical words in Macmillan English Dictionary, 270 metaphorical words in Большой Англо-русский словарь, 288 metaphorical words in The Merriam Webster Dictionary and 310 metaphorical words in Oxford Dictionary of Current English with the following principles:

1. The use of metaphorical words in general and normative language case;
2. Differences between metaphors and homonyms;
3. Codification of archaic metaphors in dictionaries;
4. Codification of neologic metaphors in dictionaries;
5. Dialectal metaphors and their codification;
6. Scientific-technical metaphors in dictionaries;
7. The degree of stylistic characteristics to metaphorical words;
8. The degree of grammatical and phonetical characteristics to metaphorical words;
9. Describing metaphors with illustrative examples;
10. Describing metaphors in dictionaries in general.

Main problems in compiling dictionaries are to determine the main and further meanings of the word and differences between polysemic words and homonyms. We came across to three questions while investigating dictionaries in this point of view:

1. Are there differences between dictionaries in the number of meanings?
2. Are there differences between the main meanings and additional meanings of words in different dictionaries?

3. Is there any connection between the main meaning and further meanings of a word?

Results and discussion

In order to answer these questions, we try to show some facts from dictionaries. For example, 16 meanings of the word **BODY** are given in Chambers 20th Century Dictionary in the following way:

1. The whole frame of a man or lower animal;
2. The main part of an animal;
3. The main part of anything;
4. The part of a vehicle which carries the load or passengers;
5. A garment or part of a garment covering the trunk;
6. A bodice;
7. A corpse;
8. Matter;
9. Substance;
10. Fullness;
11. Solidity;
12. Opacity of a paint or pigment;
13. A mass;
14. A person (col);
15. A number of persons united by some common tie;
16. Size of type.

Only three, the 1st, 13th, 15th meanings are given all the five dictionaries that we studied, the 2nd, 3rd, 4th, 6th, 10th, 11th meanings are given only in four above mentioned dictionaries, the 9th and 14th meanings are codified in three dictionaries, the 5th, 7th, 12th, 16th, meanings are added only in two of the dictionaries and the 8th meaning is given in Chambers 20th Century Dictionary.

And we can see examples The Forsyte Saga by John Galsworthy:

Main meaning – “and to youth he turned, to the round small limbs ... and the feel of small **bodies** against his legs, to all that was young and young, and once more young” (M. of P., p.92).

Second meaning - “June stood in front, fending off this idle curiosity – a little bit of a thing ..., whose face and **body** seemed too slender for her crown of red-gold hair” (M. of P., p.23).

Sixth meaning - “Or so at all events young Jolyon seemed to see them, lying around Bosinney’s **body**” (M. of P., p.308).

Ninth meaning - “He stumped his umbrella on the ground, as though to drive it into the heart of that unfortunate **body** which had dared to ostracize his son...” (M. of P., p.24).

Thirteenth meaning - “He passed through the first of the two rooms in the Gallery. There was certainly a **body** of work! And how that the fellow was dead it did not seem so trivial. The drawings were pleasing enough...” (To Let, p. 301).

Fourteenth meaning - “I should like a glass of Madeira tonight.”

“There is champagne, James.” James shook his head.

“No **body**,” he said: “I can’t get any good of it.” (In Ch., p. 149).

And now we are going to see the word **HAND** on page 568 in Chambers 20th Century Dictionary:

1. In man the extremity of the arm below the wrist. 2. Any corresponding member in the higher vertebrates. 3. The forefoot of a quadruped. 4. The extremity of the hind-limb when it is prehensile. 5. A pointer or index. 6. A measure of four inches. 7. A division of a bunch of bananas. 8. Side, direction, quarter. 9. A worker, esp. in factory or a ship. 10. A performer. 11. A doer, author, or producer. 12. Instrumentality. 13. Influence. 14. Share in performance. 15. Power or manner of performing. 16. Style. 17. Skill. 18. Handiwork. 19. Touch. 20. Stroke. 21. Control. 22. Keeping custody. 23. Possession. 24. Assistance. 25. Style of handwriting. 26. Sign-manual. 27. Pledge. 28. Consent to or promise of marriage, or fulfillment of such promise. 29. Feel, handle (of a textile). 30. The set of cards held by a player at one deal. 31. The play of a single deal of cards. 32. Loosely, a game of cards. 33. A turn, round, or innings in a game. 34. In various games, (possession of) service. 35. A round of applause. 36. Skill in handling a horse’s reins.

Now we can see that 36 meanings of the word **HAND** are codified in Chambers 20th Century Dictionary. We haven’t seen so many meanings in other dictionaries. For example, in Macmillan English Dictionary there are 8 meanings of this word, in Большой Англо-русский словарь we see 20 meanings of the word **HAND**, in The Merriam Webster Dictionary 11 meanings and in Oxford Dictionary of Current English 9 meanings of the word **HAND** are codified.

Again we will see examples from above mentioned materials:

The main meaning – “He put his chilly **hand** into the agent’s, withdrew it without the faintest pressure, and went out into the sun” (M. of P., p.71).

The sixth meaning - “He couldn’t see the **hands** but he set the repeater going” (In Ch., p. 130).

The seventh meaning - “In a loose-box stood a silver roan of about fifteen **hands**” (In Ch., p.50).

The twelfth meaning - “... had placed the formation of the company necessary to the scheme in Soames’s **hands**” (M. of P., p.117).

The sixteenth meaning - “Mr. Pelted leaned forward, opened his **hand**, looked into it, and said softly...” (In Ch., p. 186).

Conclusions

We can come to conclusion that there is not any concrete principle to codify words and their meanings in dictionaries. Some dictionaries offer too many meanings and others lack some meanings of words. So we have a lot to do in compiling modern dictionaries.

Literature:

1. Chambers 20th Century Dictionary, Great Britain, 1983.
2. Macmillan English Dictionary, Great Britain, 2007.
3. Большой Англо-русский словарь, Moscow, 1972.
4. The Merriam Webster Dictionary, the USA, 2018.
5. Oxford Dictionary of Current English, Great Britain, 2006.

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

ПОМИЛКИ РОСІЙСЬКОГО НАУКОВЦЯ З ДНК-АНАЛІЗУ ПРИ ОБГРУНТУВАННІ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ РУСЬКИХ

Кітов Микола Григорович

д. філос. н., проф.

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Вступ /Introduction/. На території сучасної РФ з давніх-давен проживали автохтонні етноси. В процесі історичного розвитку змінювалася їх назва, ареал розселення, відбувалися асиміляційні процеси та колонізація і русифікація. Такі події призвели до того, що нині до складу РФ входить, за визнанням російських науковців, державних діячів, більше 100 народностей. Представників народностей називають росіянами – за назвою країни. Отже, росіянами є башкири і татари, буряти і мордвини, евенки і чукчі, карели і уйгури тощо. Тобто, всі жителі Р Ф нині є росіянами. Також підкреслюю, що назва країни, яка в наш час називається РФ, історично змінювалася. Зокрема, до указу Петра I про перейменування країни на «Росія», вона називалася Московія (за назвої столиці), а жителі, відповідно, московітами, а народ – московітський. Абсолютна більшість сучасних російських науковців руських, за походженням, хибно вважають слов'янами.

Мета роботи. /Aim/. Показати помилки російського науковця з ДНК-аналізу при обґрунтуванні нібито слов'янського походження руських – така **мета** статті.

Матеріали і методи./Materials and methods/. Використовувалися методи: компаративного аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення та ряд інших.

Результати і обговорення. /Results and discussion/. Назва чи самоназва народу може історично змінюватися, але онтологічно він залишається тим самим. Необхідно також підкреслити, що зміна назви країни чи навіть народу в історії людства зустрічається дуже часто. Для цього існують певні підстави. Назва країни, яка нині називається Російська Федерація, також змінювалася. До указу Петра I вона називалася Московія, а жителі, відповідно, московітами. Перейменування Московського царства на Росію було введено в обіг у 1721 р. за указом Петра I.

Більшість українських науковців, а також любителі української історії не вбачають у цьому акті крадіжки автентичної назви праукраїнського народу. Їх більше хвилює, що колишні московіти називають себе руськими. Водночас, ніхто не замислюється над очевидним: чому Петро I дав назву Московському князівству не «Русія» (за назвою древньої Русі), а «Росія»? Саме у такому виборі назви Московії криється найбільш цинічне фальшування історії українського народу. Тому подання в 2015 р. народним депутатом Оксаною Корчинською до Верховної Ради проекту закону, згідно якого пропонувалося заборонити застосувати термін «Росія» і похідних від нього, щодо Російської Федерації, має підстави. Але до такого серйозного кроку потрібно готуватися, перш за все, теоретично: ґрунтовно переосмислити історію розвою праукраїнського, роського, а не руського народу. Наших пращурів називали росами (росомани, росомони, від слова «рос»), а не русами. Назву «русичі», «руси» дали нашим пращурам варяго-руси, вихідці з різних скандинавських етносів. Руси, руські, як спільнота, не мають єдиних етнічних витоків. Руські за походженням – це консортивна спільнота вихідців з різних скандинавських етносів, яка займалася здирництвом в Європі, Візантії і навіть Азії. Цих «королів моря» і запросили роди чуді, словен, кривичів і весі володіти ними і правити по закону і праву. Щоб затуманити цей очевидний історичний факт і видумуються різні «теорії» походження руських. Саме звідси йдуть недолугі домисли про єдине етнічне коріння нібито трьох братніх народів: великоросів, малоросів і білорусів. Без ґрунтового теоретичного осмислення вказаних

проблем у проект закону можуть вкратися серйозні теоретичні помилки, які нестимуть велику небезпеку для майбутнього України і українського народу. Небезпеку не лише політичну, а, головне, ідентифікаційну. Зміна самоназви суттєво впливає на психологію і світосприйняття народу, навіть на його ментальність. Те, що термін «Росія» цинічно привласнений – очевидно. Але ніяк не можна вважати викраденим московітами термін «Русь». Ось що пише зокрема Д. Корчинський: «Для РФ “Росія” – це крадена назва. Русь – це одна з наших історичних самоназв. Віддавати її москалям не потрібно. Ми маємо приклад останнього часу. Греки категорично відмовляються називати Македонію Македонією, бо вони розуміють, що Македонія – це частина Греції. Русь – це частина України, і віддавати цю назву кому-небудь недоцільно» [1]. Автор ототожнює два терміни «Росія» і «Русь». Таке ототожнення є ознакою русифікації на ментальному рівні. При вирішенні складного питання самоідентифікації не можна покладатися на емоції чи сьогоденну політичну доцільність. Тому перш ніж винести до Верховної Ради на обговорення проект закону про заборону вживання Російською Федерацією терміну «Росія» і похідних від нього слів, необхідно провести велику, кропітку теоретичну і пропагандистську роботу.

Особливе місце серед народностей сучасної Росії займають руські. Саме про руських йтиме мова: чи є руські за походженням слов'янами, звідки вони прийшли на землі, які нині займають, яка їх родовідна тощо. Вказана проблема в російській літературі заплутана. Навіть очевидні речі, а саме, що башкири, буряти, евенки, ескімоси, калмики, карели, татари, уйгури та інші народності, які входять до складу Російської Федерації, не є слов'янами, також потребують серйозних доказів через відверте фальшування російськими науковцями. Але значно складніше довести не слов'янське походження самих руських.

В журналі PLoS ONE вийшла стаття «Генофонд балто-славянських популяцій: синтез аутосомних, митохондриальних и Y-хромосомних даних» за результатами багатолітніх досліджень групи генетиків і лінгвістів під керівництвом доктора біологічних наук О.П. Балановського (Інститут загальної

генетики і Медико-генетичний науковий центр) і академіка Ріхарда Віллемса (Естонський біоцентр і Тартуський університет)». На питання кореспондента газети.Ru, хто такі слов'яни, керівник групи дає таку відповідь: «В научных кругах это понятие однозначно. Лингвисты выделяют разные группы языков, одна из них называется славянской. Поэтому славяне – это народы, издавна говорящие на славянских языках, которые считают этот язык родным» [2]. Він також зазначає: «Не генофонд, а именно язык служит маркером славянских этносов. Главное, что образует эти этносы, это самосознание людей, которое связано с славянским языком» [там само]. Кореспондентка Газети.Ru. запитує: «Я как раз хотела спросить про северных русских. Бытует представление, что их вообще нельзя считать славянами, а, скорее, финно-уграми. Это неверно?». Відповідь науковця приголомшує: «Смотря что понимать под славянами. Это мнение исходит из абсолютно неверного, но расхожего представления, что славяне – это некая генетическая и антропологическая общность, и те, кто не похож на ядро славян по каким-то параметрам, не являются славянами. Если же определять славян по языку, как это и делается в науке, то раз северные русские говорят на русском языке и по самосознанию – русские, значит, они славяне» [там само].

Отже, той, хто вважає рідною мовою руську, той руський і той слов'янин. Інших критеріїв для ідентифікації руських у науковця немає. А те, що руська мова насаджувалася серед автохтонів впродовж багатьох віків силоміць «науковець» воліє не згадувати. А те, що ніякої етнічно материнської руської мови не існувало в природі, що руська мова свої витoki взяла із мови словенської (словени вихідці із Наддніпрянщини!) також можна «забути». А те, що материнська мова багатьох етносів нинішньої РФ практично зникла з лінгвістичної мапи держави, а для них рідною мовою стала руська, заангажованих російських науковців не хвилює. Вони, як мантру, безперестанно стверджують одне: слов'яни – поняття не генетичне, чи антропологічне, а лінгвістичне.

Дійсно, існують різні лінгвістичні групи мов. В межах цих груп проживають генетично відмінні один від одного народи. Наприклад, генетично далекі фіни і ханти колись розмовляли фіно-угорською мовою, а нині більшість із них розмовляє руською, яка для них стала рідною. Отже, в давнину вони були угро-фінами, а нині стали руськими, навіть слов'янами, адже «еще ни один лингвист не усомнился в близком родстве русского, украинского и белорусского языков и их принадлежности к славянской группе» [там само]. Абсолютизація лінгвістичного підходу при вивченні етносів закономірно приводить до таких заідеологізованих штампів. Стає зрозумілим чому впродовж віків Московія цілеспрямовано, системно забороняла українська мову: із українців «ліпили» руських.

Логічні помилки, які допускає російський науковець у цьому розмірковуванні, в залежності від його намірів, можна кваліфікувати як софістику чи паралогізм. В логіці визначають два види логічних помилок – софістика і паралогізм. Софістика – це логічна помилка допущена навмисно, з метою введення співбесідника в оману, а паралогізм – це помилка, яка виникає у розмірковуваннях через недотримання законів логіки, головним чином закону тотожності. Не буду звинувачувати автора у свідомій софістиці, а лише вкажу на порушення законів мислення. Зазначу, помилка автора виникає через абсолютизацію ним лінгвістичного підходу до розуміння етносу. Автор зазначає, що «славяне – это народы, издавна [розрядка моя. – *М.К.*] говорящие на славянских языках» [там само]. Із судженням, що слов'яни з давніх-давен розмовляють слов'янською мовою, можна погодитися, адже мова формується у первинних спільнотах людей. Висхідними, найпростішими спільнотами були роди, які включали родичів семи колін первісних людей: 1) діти; 2) батьки; 3) діди і бабусі; 4) прадіди і прабабусі; 5) прапрадіди і прапрабабусі; 6) шури; 7) пращури. Саме серед таких спільнот і формується материнська мова. Розширення роду приводить до виникнення декількох родів одноплеменців, тобто формується більш широка спільнота людей – плем'я. Із декількох племен формується народність. Цілком очевидно, що спілкування між такими

спільнотами закріплюється також у мові. Тому слов'яни – це народи, які з давніх-давен сформували свою мову в якій закріпилися їхні психічні особливості, духовні потреби, світобачення, звичаї, вірування тощо. Мова, якою вони спілкувалися, впливала також на культуру, поведінку, традиції світорозуміння, моральні та моральнісні норми наступних поколінь. Разом із розвитком соціуму розвивалася і мова народу. Такі процеси притаманні всім етнічним спільнотам, які проходять природний шлях розвитку: рід, плем'я, народність, нація. Але історія людства знає також консортивний шлях розвитку людських спільнот. Таким шляхом розвинулися руська (нині російська) спільнота і американська (США). Етнічний компонент у розвитку таких спільнот не відігравав головну роль, адже в консорцію входили представники різних етносів. Мовою таких спільнот ставала не материнська мова етнічної спільноти, а чужинська, перейнята представниками консорції в автохтонних етнічних спільнот. Наприклад, мовою руської консортивної спільноти стала фонетично скалічена словенська, а в США – англійська.

Але не лише мова виокремлює одну спільноту людей від іншої. Існують також расові відмінності. Якщо абсолютизувати лінгвістичний підхід, то до слов'янства можна прилучити людей негроїдної, білої і жовтої рас тощо.

Дослідження групи науковців під керівництвом О.П. Балановського, як і будь-які наукові дослідження з ДНК-генеалогії, корисні, адже збирають емпіричний матеріал з надзвичайно актуальної проблематики, але вони заангажовані. Саме на це звертають увагу татарські науковці. Тому більш детальний аналіз генеалогічних досліджень російських авторів потребує окремого аналізу. Зараз поставлю перед О.П. Балановским лише одне запитання: чи погоджується він всіх росіян, які розмовляють англійською мовою, вважати англічанами? Відповідь очевидна... Але широка руська душа шукатиме десятки обмежень, щоб не дати прямої відповіді на поставлене питання. Подам його в дещо завуальованому формулюванні. Населення Алжіру розмовляє переважно французькою. Чи являються алжирці французами? Другий приклад. Єдиною державною мовою Бразилії є португальська. Нею практично

розмовляє все населення країни. Лише ця мова використовується в школах, газетах, радіо, телебаченні та для всіх ділових і адміністративних цілей. Окрім того, Бразилія являється єдиною португаломовною країною на Американському континенті, що робить мову важливою складовою бразильської національної самосвідомості. Але чи є бразильці португальцями? Бразильці португаломовні, але вони бразильці!

Так само і серед руських є носії різних мов. Але визначати належність до слов'янства лише на основі мови, яка віками насильно насаджувалася руськими серед автохтонного населення народів Російської Федерації, щонайменше, некоректно, а насправді – цинічно! За багатовікову історію конституювання руської спільноти вигадувалися і поширювалися легенди, підроблялися і фальшувалися документи, заборонялися наукові розвідки своєї історії, проводилася насильницька русифікація автохтонних народів тощо. Така робота на цій ниві не пропала даром. Сьогодні руськими ідентифікують себе багато іногородців, в тому числі і представники слов'янських народностей, які орусачились у процесі історичної асиміляції.

Висновки. /Conclusions/. Відповідь на питання: чи є руські слов'янами передбачає скрупульозний аналіз різнобічних проблем. Визначу лише найголовніші: а) історичне походження руських; б) чи мають руські своє етнічне коріння за витоками?; в) етапи конституювання руської спільноти; г) яка висхідна спільнота руських?; д) місце і роль представників інших етносів у лоні руськості; е) способи асиміляції руськими іногородців; є) чому Петро I дав Московії назву Росія, а не Русія?; ж) чи є українці руськими тощо. Ці складні питання потребують окремого широкого і скрупульозного аналізу.

Список літератури.

1. Корчинский Д. Москва украла название “Россия”, украинцы должны вернуть это // Джерело: <https://news.online.ua/765377/moskva-ukrala-nazvanie-rossiya-ukraintsy-dolzhny-vernut-eto-slovo-sebe-dmitriy-korchinskiy/>

2. Балановский О.П. Это очень опасно – считать себя эталоном славянства // <https://www.gazeta.ru>

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

ВАЖНОСТЬ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ МАЛОГО БИЗНЕСА

Агаева К. А.

Доктор философии по экономике, доцент
Азербайджанский Университет
Архитектуры и Строительства

Введение. Одной из важнейших задач, необходимых для устойчивого развития рыночных отношений, является разработка и реализация теоретических и методологических путей внутрифирменного управления учреждений и организаций. Развитие теоретического менеджмента важно с двух точек зрения. Во-первых, в условиях необходимости устойчивого экономического развития страны важно применять передовые формы и методы управления в ключевых секторах экономики, а во-вторых, интенсивное овладение методами управления способствует выходу компаний на мировой рынок и диверсификации международных экономических отношений. Изучение этих проблем является требованием как устойчивого развития компании, так и рыночных отношений.

Цель работы. В настоящее время, благодаря государственной поддержке развития малых и средних предприятий, в стране создается все большее количество новых экономических единиц. Однако предприниматели и бизнесмены, которые не имеют теоретических знаний в области менеджмента, не могут эффективно управлять своими фирмами. Обучение персонала в высших учебных заведениях по специальностям менеджмент, управление бизнесом, маркетинг, организация отрасли и менеджмент играет важную роль в преодолении кадровых проблем в этой области.

Мировая практика показывает, что диверсификация и развитие малого бизнеса положительно влияет на решение следующих проблем[1]:

- запуск механизма либеральной конкуренции для удовлетворения спроса населения на товары и услуги;
- увеличение разнообразия и качества товаров, услуг и работ;
- ориентация товаров и услуг на конкретных клиентов;
- перестройка на малый бизнес придает экономике больше мобилизации, маневренности и динамичности;
- вовлечение собственных средств населения в производство;
- организация новых и дополнительных рабочих мест, в том числе повышение безопасности;
- полное раскрытие таланта человека и его творчества;
- активное вовлечение различных групп населения;
- прогресс частного бизнеса;
- активизация научно-технического развития;
- освоение и использование внутренних сырьевых ресурсов и отходов крупных хозяйств.

Малые фирмы эффективны не только в производственном секторе, но и в производстве некоторых товаров, которые являются неэффективными для крупных фирм. Все это дает возможность обосновать важность комплексного подхода к определению роли и места малых фирм в экономической жизни общества. Несмотря на небольшие обороты, малый бизнес составляет весомую часть в экономике различных стран. Например, в Соединенных Штатах на долю малого бизнеса приходится 40 процентов ВВП, а частного сектора - половина ВВП. 22 процента обрабатывающей промышленности, 81 процент строительства, 87 процента оптовой торговли и 82 процента сферы услуг представлены малыми предприятиями. В этих компаниях занято почти половина частного сектора. Достижения научно-технического прогресса в этих фирмах используются более интенсивно. Исходя из этого, они используют в среднем в 17 раз больше нового оборудования, чем крупные компании [2].

Одним из наиболее важных подходов, которые организации должны использовать сегодня, является то, что наиболее ценным элементом предприятия является человек и необходимо развивать его потенциал. Для этого необходимо принять новую философию управления знаниями, ориентированную на информационные и инновационные ресурсы. Исходя из этой философии, с одной стороны, бизнес-менеджеры должны поддерживать процесс анализа информации, а с другой стороны, они должны осознать, что они мотивируют и поощряют информационных работников, таких как стратеги, инженеры, техники и исследователи[3].

Материалы и методы. Ясно, что, хотя окупаемость инвестиций для предприятий в первую очередь измеряется конечными результатами, созданная сегодня интеллектуальная ценность стала важной концепцией для предприятий, и основным источником этой ценности являются знания. Тем не менее, наличие необходимой информации может быть значительным преимуществом для бизнеса, если она эффективно используется работниками умственного труда. Для этого руководители должны осознанно организовывать, мотивировать и контролировать развитие информационных работников. Усилия менеджеров в этом направлении могут также предоставить новые решения для преодоления сложности, которая может возникнуть в существующих отношениях предприятий со своими клиентами. Конечно, информация может быть не единственным решением сложной структуры, которую предприятия находят в технологиях, сырье и конкуренции в различных областях, в которых они работают, но она стала одним из важнейших источников интеллектуального капитала для преодоления неоднозначности и поддержки инноваций и творчества.

Основной причиной потребности людей в информационных технологиях является постепенное расширение и сложность социальных систем, в которых они находятся, и их взаимодействие с окружающей средой. Информационные технологии стали важным рычагом для организаций в определении «успеха или неудачи»[4].

Информационные технологии в настоящее время стали стратегическим ресурсом для всех организаций, и компании начали инвестировать в эти технологии, чтобы обеспечить стратегическое преимущество в глобальной конкурентной среде.

Одна из наиболее важных причин для компаний инвестировать в информационные технологии - это создавать информацию (знания), которая будет получена, сохранена и готова к использованию с помощью этих технологий.

Результаты и обсуждение. В целом, информационное исследование может рассматриваться только как часть усилий организации по адаптации к внешнему миру, чтобы сохранить организацию на плаву и повысить ее конкурентоспособность. Информационные потребности предприятий определяются структурой окружающей среды организации и конкурентной стратегией. Одним из наиболее важных шагов по своевременному удовлетворению информационных потребностей, выявленных предприятиями, является создание обширной сети информационных систем. Специалисты по информационным технологиям должны играть важную роль в создании этой структуры на предприятиях, и эти люди должны получать поддержку со стороны высшего руководства.

Сегодня управление информацией также является культурным аспектом деловой активности на рынке, и для создания этой культуры на рынке необходимы ИТ. Информационные технологии уже играют роль принятия решений в управлении данными для всех предприятий и считаются наиболее важным инструментом для достижения рыночных целей, обеспечения конкурентных преимуществ и принятия решений.

Очень сложно дать общее определение для управления информацией. Хотя информационные технологии предоставляют наиболее удобные инструменты для управления данными, управление информацией не является чисто технологической задачей.

Проще говоря, управление информацией можно определить как серию процессов для создания, поиска, получения и активации информации с целью повышения конкурентоспособности. Другими словами, управление данными – это систематический процесс управления созданием, получением, использованием и достижением целей организации.

Основным способом обеспечения удовлетворенности и лояльности клиентов является разработка и использование бизнес-процессов с нестандартной продукцией и услугами, которые превосходят их ожидания [1].

В этом смысле у менеджеров должны быть достаточные источники информации, чтобы обеспечить удовлетворенность клиентов. Однако в настоящее время известно, что руководители вынуждены принимать решения в неопределенных условиях, без необходимой им информации и что эти решения неадекватно отражают истинную ценность информации. Лидеры бизнеса должны быть готовы к изменениям, которые могут произойти во внешней среде, и повысить ценность своих решений, чтобы иметь возможность предлагать клиентам более выгодные альтернативные решения, чем конкуренты. Сотрудники по обработке информации могут помочь менеджерам в этом отношении и могут играть активную роль в снижении степени неопределенности окружающей среды, с которой может столкнуться предприятие. Это делает необходимым освоение философии и культуры управления знаниями на предприятиях. Для этого необходимо придерживаться следующих принципов [5]:

- установление систематической структуры ответственности за обмен информацией в организации и ее использование на всех уровнях,

- Разработка индивидуальных уровней принятия решений в организации

- знать точное количество необходимых ресурсов, таких как оборудование, программное обеспечение, материалы и службы поддержки;

- Давать сотрудникам задачи и обеспечивать проявление их инициативы для творческих и инновационных решений

Выводы. Одним из наиболее важных вопросов для организаций, готовящихся к будущему в нашей стране, пытающихся получить и сохранить конкурентное преимущество, является способность управлять информацией, производимой внутри предприятия и не повторяемой другими предприятиями, и делать это осмысленно.

Как правило, трудно непосредственно загрузить или количественно оценить преимущества, предоставляемые управлением информацией. Однако, благодаря систематизации процесса информации, некоторые важные операции, такие как образование, обучение или получение опыта работы, которые являются самой большой статьёй расходов во многих компаниях, оправданы. Эти затраты могут быть определены количественно или отслежены. Кроме того, нет никаких конкретных причин для этих расходов. Информация теряет свою ценность, если ее нельзя тщательно и постоянно обновлять.

Преимущества управления информацией могут быть перечислены следующим образом [6]:

1. Предотвращение потери данных. Создавая системную организационную память, организация предотвращает критические потери информации из-за выхода работника на пенсию, текучести кадров и позволяет организации сохранить критически важные данные.

2. Могут быть приняты лучшие решения, решения могут быть приняты быстрее и с лучшим качеством и на более низком уровне внутри организации.

3. Адаптивность и гибкость: позволяет сотрудникам преуспевать в своей работе, предлагать инновационные решения, работать с меньшим прямым контролем и помехами в своей работе. В результате это позволяет сотрудникам работать в кросс-функциональных группах и, таким образом, повышать их моральный дух в организации.

4. Конкурентное преимущество: помогает организации в полной мере понять своих существующих и потенциальных клиентов, рынок и конкурентов, а также помогает выявить пробелы и возможности, связанные с конкуренцией.

5. Улучшение продукта: позволяет организации добавлять новую информацию о продуктах и услугах. Таким образом, ценность товара, воспринимаемая покупателем, возрастает напрямую в зависимости от степени и качества дополнительной информации о товаре.

7. Управление клиентами. Помогает организации сосредоточиться как на своих клиентах, так и на услугах, которые она предоставляет. С увеличением информации о клиентах на запросы клиентов, запросы и жалобы можно рассмотреть быстрее.

8. Ценность инвестиций в человеческий капитал возрастет: обмен полученной информацией увеличит ценность инвестиций в найм и обучение сотрудников за счет сбора и предоставления информации о поведении.

Сегодня, когда компьютерные и коммуникационные технологии развиваются с невероятной скоростью, новый продукт или технологическое изобретение, которое производится каждый день и даже каждый час, заменяет старое. С этой точки зрения важнейшим фактором, который делает малый бизнес инновационным в нашей стране, безусловно, является сама информация и управление ею.

Список использованной литературы:

1. Quliyev T.Ə. (2011) “Menecmentin (idarəetmənin) əsasları”. Bakı, “Nağıl evi”, 520 səh.
2. <http://ser.az/en/pages/8/>, 2019
3. Denison, D. R., (2010) “Corporate Culture and Organizational Effectiveness”, New York: Wiley, 563 p. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/332663>, 2019)
4. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30039>, 2019
5. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30039>, стр.25

АНАЛІЗ ТА ДИНАМІКА ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Валерко Руслана Анатоліївна,

к.с.-г.н., доцент

Дресєв Денис Валерійович,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня магістр

спеціальності 101 «Екологія»

Житомирський національний агроекологічний університет

м. Житомир, Україна

Вступ. Наразі рівень природно-техногенної безпеки зумовлений здебільшого надмірним антропогенним навантаженням на природне середовище. Природно-техногенна ситуація в Україні залишається напруженою, а в ряді її складових і в окремих регіонах країни – загрозливою. Не виключенням у цьому сенсі є й Житомирська область. Не дивлячись на те, що Житомирщина є регіоном аграрного спрямування на її території щорічно виникають надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру різних рівнів. Головними причинами виникнення надзвичайних ситуацій є: застарілість основних фондів, зокрема природоохоронного призначення; аварійність значної частини мереж комунального призначення; природоохоронні проблеми, пов'язані з геологічними та гідрологічними чинниками, зміною клімату тощо.

Аналіз виникнення надзвичайних ситуації на території області, а також моніторинг їх наслідків для навколишнього середовища, господарської діяльності та здоров'я людини надає можливість створювати оптимальні управлінські рішення для зниження ризику виникнення надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, а також пом'якшення їх наслідків.

Мета. Таким чином, метою наших досліджень стала статистичний аналіз та динаміка виникнення надзвичайних ситуацій на території Житомирської області.

Для досягнення поставленої мети необхідним стало вирішення таких завдань:

- збір та систематизація статистичної інформації про надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру у Житомирській області протягом 2010-2018 рр.;
- аналіз зібраної інформації за різними критеріями з метою виявлення закономірностей виникнення та тенденцій розвитку надзвичайних ситуацій на території Житомирської області.

Матеріали і методи. Під час дослідження використовувалася статистична інформація з офіційного сайту Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Результати та обговорення. Традиційно система показників природно-техногенної безпеки представляється двома групами:

- 1) показники, що характеризують стан потенційно небезпечних об'єктів або територій імовірного ураження;
- 2) показники, що відображають частоту, масштаб, місце виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

Ці дві групи показників доповнюють одна одну, жодну з яких не можна вважати важливішою. В той же час, оцінювання рівня безпеки з точки зору теорії ймовірностей вимагає оцінки природних і техногенних ризиків. Для оцінки ризику небезпечності, небажаної події необхідно співвіднести кількість негативних наслідків, що трапились на об'єкті та загальну кількість подібних об'єктів підвищеної небезпеки, виробничих процесів тощо. Подібні відносні показники більш точно характеризують стан безпеки, особливо якщо розрахунки проведено за значний проміжок часу для значної кількості порівнюваних об'єктів.

Традиційно про стан природно-техногенної безпеки яскраво свідчать статистичні дані щодо виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Загалом, у Житомирській області кількість

надзвичайних ситуацій має тенденцію до зниження, особливо це помітно у 2013 році (рис. 1).

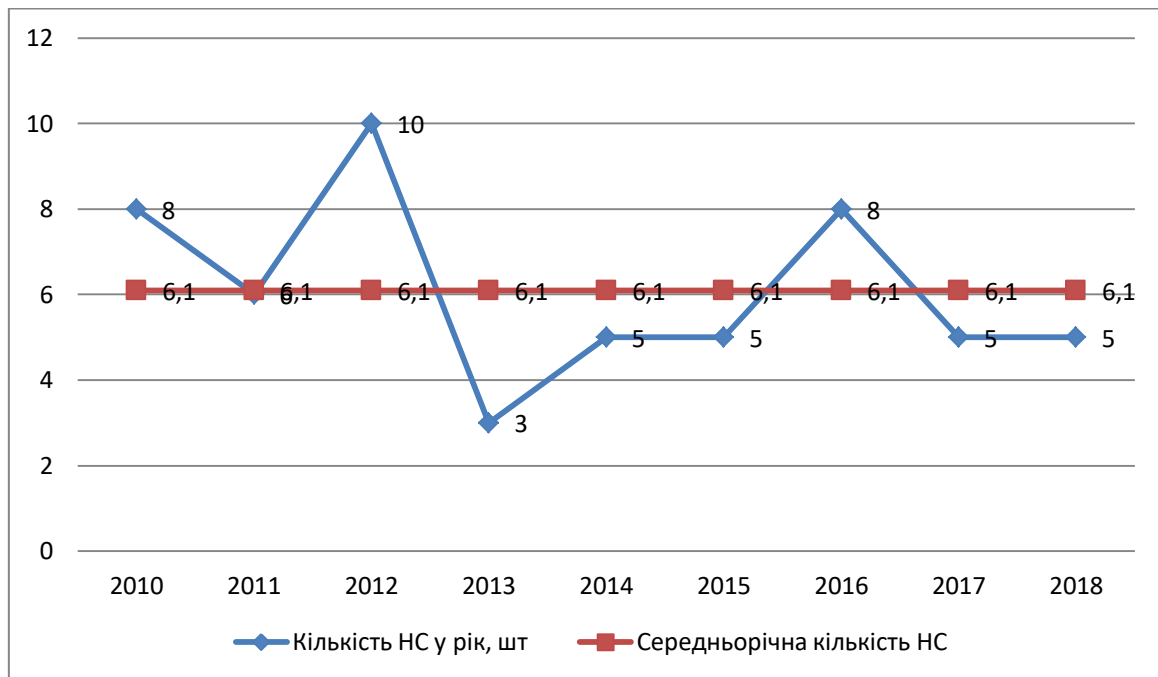

Рис. 1. Динаміка виникнення надзвичайних ситуацій на території Житомирської області протягом 2010-2018 рр.

Стосовно розподілу надзвичайних ситуацій, що виникли на території області, за характером, то встановлено, що загалом переважають надзвичайні ситуації природного характеру, що в сумарному значенні становить майже 53 % (рис. 2).

Серед надзвичайних ситуацій природного характеру для області перше місце займають надзвичайні ситуації медико-біологічного характеру, такі як: інфекційна захворюваність людей, тварин, отруєння людей, на другому місці - метеорологічні небезпечні явища: ожеледиця, снігопади, сильні зливи, внаслідок яких порушуються нормальні умови життєдіяльності людей.

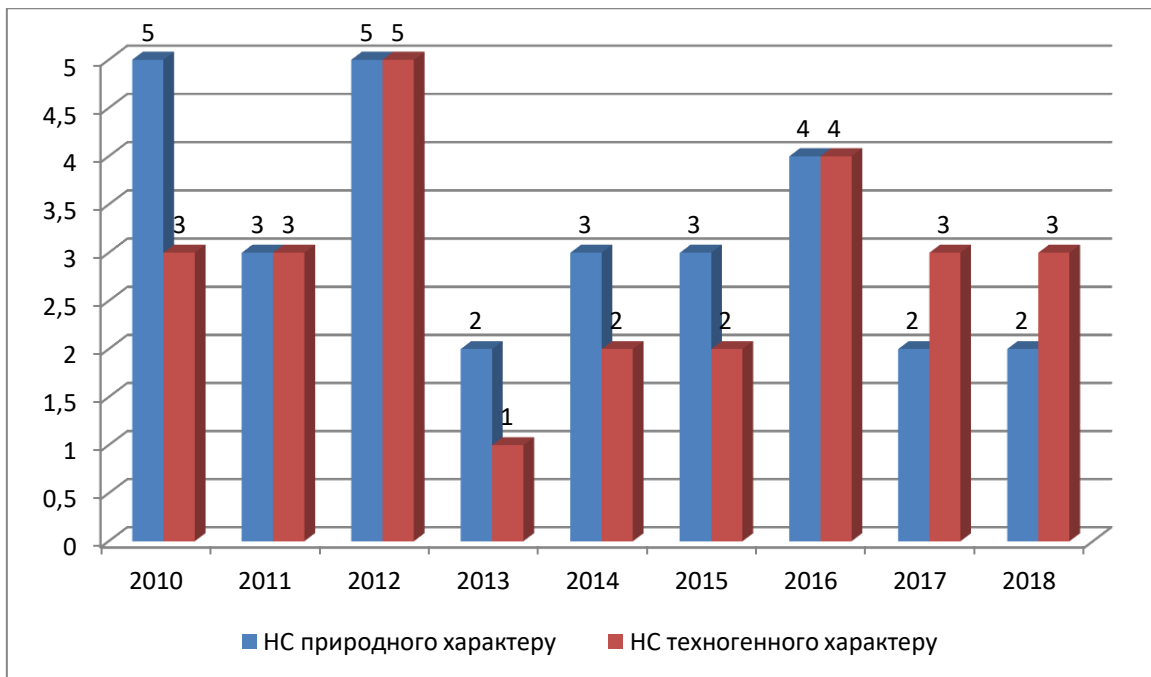

Рис. 2. Розподіл надзвичайних ситуацій за характером

Серед техногенних надзвичайних ситуацій найчастіше на території області трапляються пожежі та вибухи, аварії на транспорті та руйнування споруд.

За рівнями надзвичайні ситуації, що сталися протягом досліджуваного періоду на території Житомирщини розподілились таким чином: державного рівня – 2 %, регіонального – 10 %, місцевого – 29 % та об’єктового – 59 % (рис. 3).

Зокрема 20 липня 2018 року на автошляху Київ-Чоп в межах Житомирської області трапилась дорожньо-транспортна пригода, внаслідок якої загинуло 11 осіб (з них 3 дітей) та постраждало 8 осіб (з них 2 дітей), що було оцінено як надзвичайна ситуація техногенного характеру державного рівня.

Згідно даних Державної служби з надзвичайних ситуацій України розрахований індивідуальний ризик для людини загинути внаслідок надзвичайної ситуації для Житомирської області коливається у межах $1,5 - 7,2 \cdot 10^{-6}$, а середньорічний показник при цьому становить $6,3 \cdot 10^{-6}$, що характеризує регіон як область з допустимим рівнем безпеки (рис. 4).

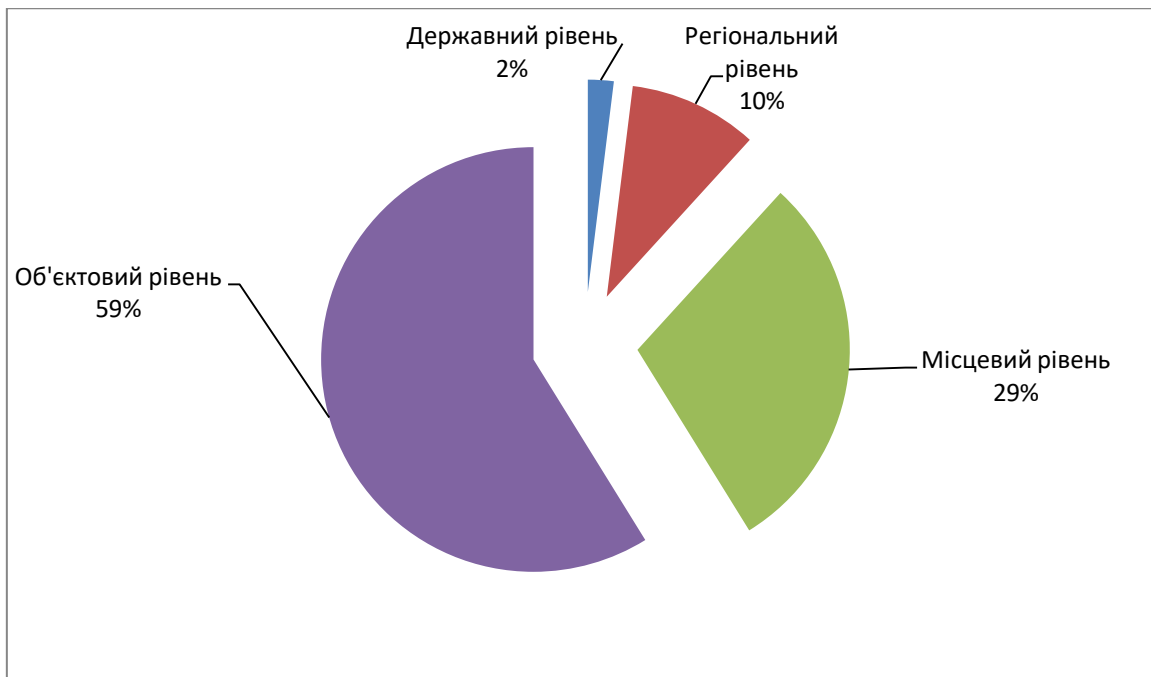

Рис. 3. Розподіл надзвичайних ситуацій за рівнями

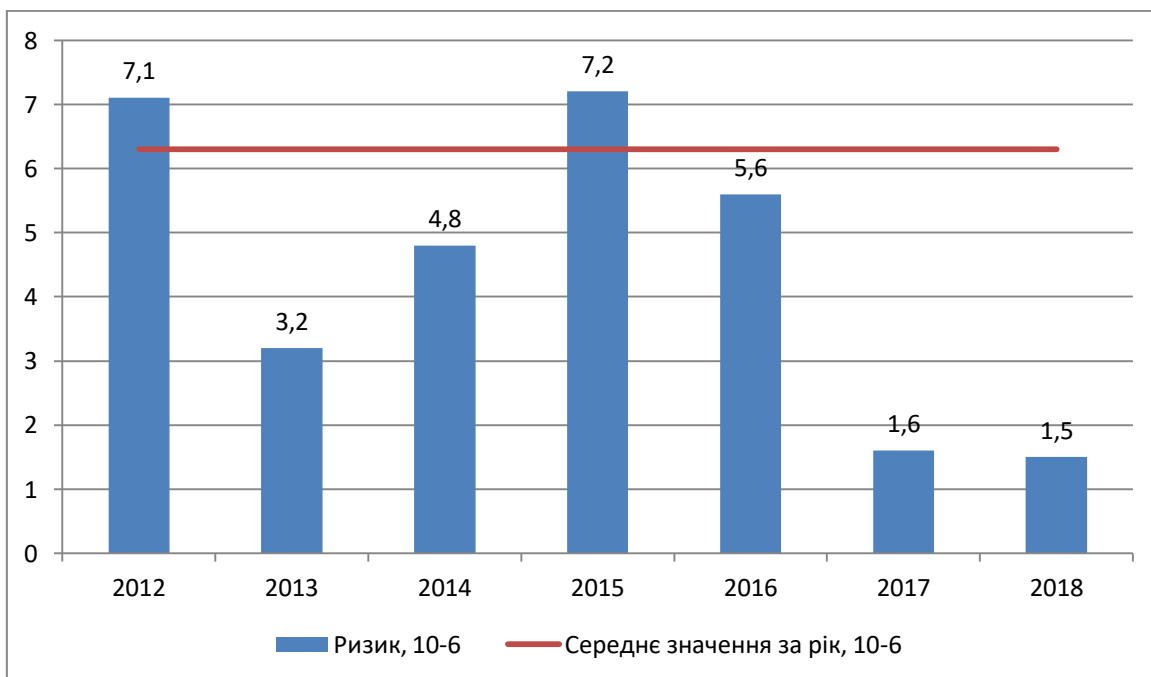

Рис. 4. Індивідуальний ризик для людини загинути внаслідок НС на території Житомирської області

Висновки. Загалом, протягом 2010-2018 років на території Житомирської області сталося 55 надзвичайних ситуацій, середньорічний показник становить 6,1. За характером виникнення на території області переважають надзвичайні

ситуації природного походження. За рівнями поширення переважають надзвичайні ситуації об'єктового рівня. Середньорічний індивідуальний ризик для людини загинути внаслідок надзвичайної ситуації становить $6,3 \cdot 10^{-6}$, що характеризує регіон як область з допустимим рівнем безпеки.

СУЧАСНІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Гук Лариса Павлівна

к.е.н., с.н.с.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Національний ринок праці знаходяться під тиском комбінованих ефектів декількох тенденцій. Технологічний прогрес та інтеграція нашої економіки у глобальні ланцюги поставок мають позитивний ефект для працівників із високою кваліфікацією та наявністю таких навичок, що необхідні за сучасних умов, в той самий час негативний ефект зменшення сфери зайнятості відчувають низькокваліфіковані працівники із застарілими навичками. Структурні зміни також приносить як нові можливості, так і невизначеність щодо майбутніх трансформацій. В Україні, як і у багатьох інших країнах, розширюються нерівності в оплаті праці та якості робочих місць, трансформуються моделі соціально-трудова відносин та форми зайнятості населення.

Ефективність та гнучкість ринку праці в умовах невизначеності та нестабільності досягаються завдяки використанню різних форм зайнятості, що має вирішальне значення для забезпечення оптимального розподілу робочої сили між різними видами економічної діяльності, професійно-кваліфікаційними групами та для заохочення працівників реалізувати трудовий потенціал повною мірою, докладаючи максимум зусиль на своїх робочих місцях.

Мета роботи./Aim. Дослідження сучасних форм зайнятості як фактору зростання трудової активності населення та підвищення конкурентоспроможності як національного ринку праці, так і економіки країни в цілому.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для окреслення напрямів нарощування трудової активності населення й покращення використання його

потенціалу при застосуванні певних форм зайнятості необхідно провести аналіз та діагностику впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на формування попиту та пропозиції на національному ринку праці на основі комплексу показників, що віддзеркалюють конкурентоспроможність як ринку праці, так і економіки в цілому. Підвищення конкурентоспроможності є ключовим фактором для покращення рівня життя населення. Постійне економічне зростання було найефективнішим способом позбавити людей від бідності, покращити якість їх життя. Важливість та актуальність зростання підтверджено в Порядку денному ООН для сталого розвитку до 2030 року, прийнятому всіма країнами-членами ООН у 2015 році, в якому визначено 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), які мають бути досягнуті до 2030 року. Стійке та всеосяжне економічне зростання також є методом або необхідною умовою для досягнення багатьох інших ЦСР, включаючи подолання бідності у всіх її формах та забезпечення повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків [1]. В Україні протягом більшої частини останнього десятиліття зростання було слабким і залишається нижче потенційного, що гальмує прогрес у кількох ЦСР.

У 2019 році Всесвітній економічний форум (ВЕФ) оприлюднив Звіт про конкурентоспроможність національних економік, в якому представлено Глобальний індекс конкурентоспроможності 4.0 (Global Competitiveness Index – GCI), що охоплює 141 економіку. Середній бал GCI за всіма економіками становив 60,7, виміряний за шкалою від 0 до 100, де 100 є "межею", ідеальною та гіпотетичною ситуацією, коли країна досягає ідеального балу за кожною складовою індексу [2]. Тобто, глобальний розрив конкурентоспроможності вимірюється як відстань від фактичного значення до ідеального кордону.

Результати і обговорення./Results and discussion. Комплекс прямих та опосередкованих показників, що віддзеркалюють конкурентоспроможність як ринку праці, так і економіки в цілому, об'єднано у 12 груп. У кожній із груп є лідери, чії показники досягли ідеального кордону або максимально наблизилися до нього (рис. 1).

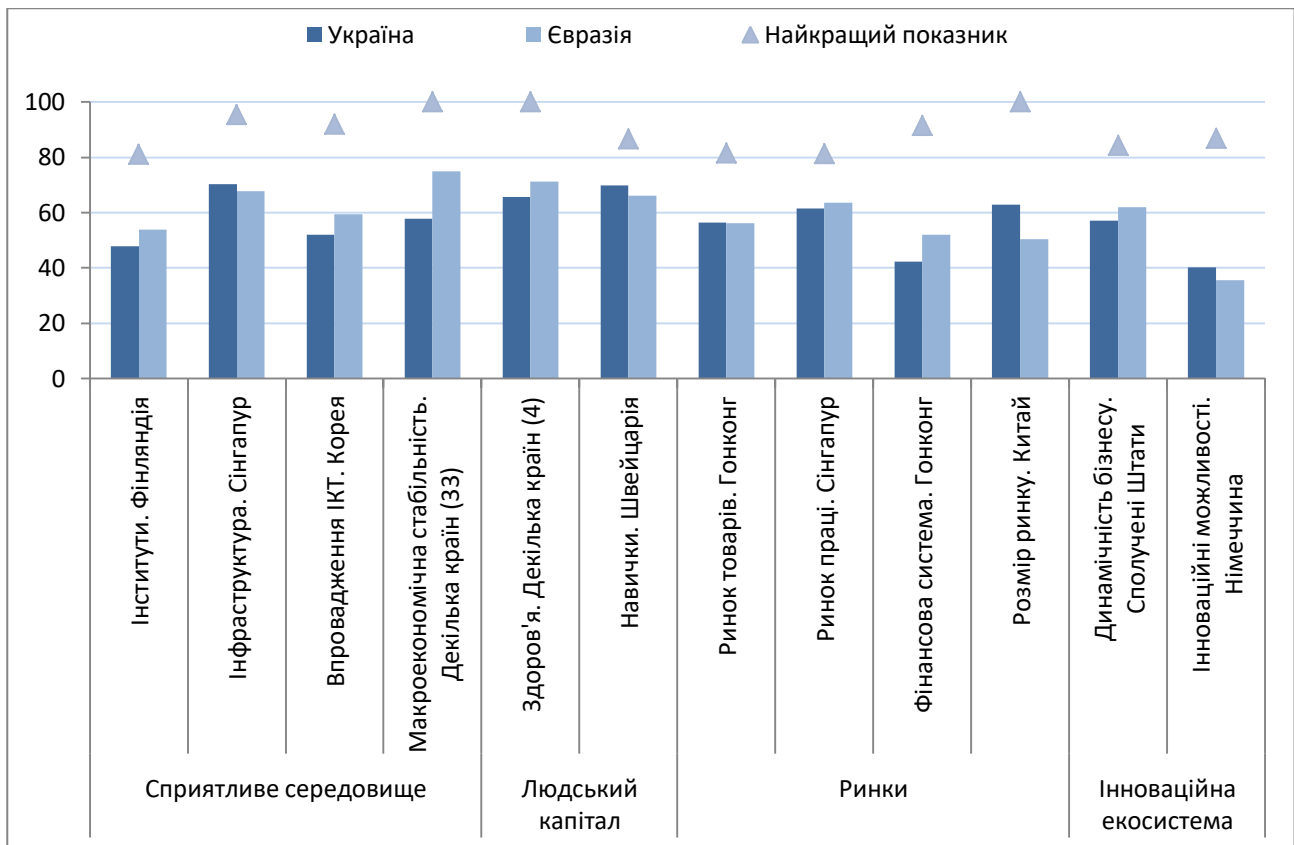

Рис. 1. Групи показників GCI 4.0 для України та Євразії у порівнянні із світовими лідерами 2019 р.

Джерело: The Global Competitiveness Report 2019 : World Economic Forum / Klaus Schwab / Geneva Switzerland. – 2019

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

В Україні згідно зі звітом ВЕФ 2019 року основними рушійними силами, що формували конкурентоспроможність національної економіки, були групи, що представляли блоки показників як безпосередньо ринку праці, так і бізнес-середовища, і економіки в цілому: інфраструктура країни (70,3 бали, 57 місце), навички, якими володіє робоча сила, (69,9 бали, 44 місце) та розмір ринку нашої країни (63 бали, 57 місце). Основний регрес зафіксовано у групі «Фінансові системи», що входить до сфери бізнес-середовища, в якій рейтинг України зменшився порівняно із 2018 р. на 19 позицій (42,3 бали, 136 місце), й у групі «Здоров'я», що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність ринку праці, — на 9 позицій (65,6 бали, 101 місце). Погіршилися показники макроекономічного блоку: «Впровадження ІКТ» – на 1 позицію (51,9 бали, 78-

ме місце), «Макроекономічна стабільність» – на 2 позиції (57,9 бали, 133-те місце) та «Інноваційні можливості» – на 2 позиції (40,1 бали, 60-те місце).

Значно покращилися у порівнянні із 2018 р. позиції України за критеріями «Ринок товарів» – на 16 позицій (56,5 бали, 57-ме місце), «Інститути» – на 6 позицій (47,9 бали, 104-те місце) та «Ринок праці» – на 3 позиції (61,4 бали, 69-те місце). Крім того, Україна підвищила свої позиції за показником «Динамічність бізнесу» – з 86-го до 85-го місця. У звіті 2019 року експерти проаналізували частку використання відновлюваних джерел енергії у відсотках до обсягу споживання, яка в Україні сягнула 4,1 %. Водночас цей показник у країнах-лідерах списку дуже варіативний: у Сінгапурі – 0,7 %, у США – 8,7 %, в Гонконзі – 0,9 %, в Нідерландах – 5,9 % і в Швейцарії – 25,3 %. Водночас позитивні чи негативні тренди за окремими групами показників у країні віддзеркалюють зміни у порівнянні із минулими періодами.

Шлях до національної конкурентоспроможності не заперечує глобальної співпраці, кроснаціональне співробітництво та відкритість сприяють підвищенню конкурентоспроможності. Для усвідомлення повної картини щодо конкурентоспроможності України доцільно порівнювати рейтинг груп показників нашої країни із відповідними даними країн регіону Євразія, до якого належить Україна, а також акцентувати увагу на найкращих світових прикладах зміцнення конкурентоспроможності й переймати досвід таких країн, які демонстрували найвищі показники у цій сфері.

Проведення компаративного аналізу значень індексів конкурентоспроможності за 12 групами показників для України та країн Євразії дозволило визначити слабкі місця, з точки зору національної конкурентоспроможності, на які слід звернути особливу увагу, та драйвери росту, які є потенціалом зміцнення позицій нашої країни у контексті підвищення конкурентоспроможності. У нинішньому дуже мінливому геополітичному контексті та при ймовірному спаді в майбутньому розбудова економічної стійкості за рахунок підвищення конкурентоспроможності є

надзвичайно важливою, особливо для країн з низьким рівнем доходу та доходом нижче середнього рівня, до яких належить і Україна.

Так, для України підґрунтям та основними важелями для підвищення конкурентоспроможності є п'ять груп, визначених на основі аналізу складових Глобального індексу конкурентоспроможності 4.0, що характеризують вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на національну економіку. Пріоритетом для спрямування інвестицій мають стати інфраструктурні проекти, людський капітал та НДДКР, що може допомогти економіці повернутися до більш високої траєкторії зростання. На думку експертів ВЕФ, важливим для підвищення національної конкурентоспроможності є доповнення цільової інвестиційної політики структурними реформами, що сприятимуть вдосконаленню діяльності товарних ринків, пом'якшуючи міжнародну та внутрішню торгівельну напругу, яка зменшує відкритість ринків.

В Україні державної підтримки потребують напрями, представлені у семи із дванадцяти груп показників конкурентоспроможності. Особливу увагу слід зосередити на зміцненні суспільних інститутів та фінансової системи. Погіршення макроекономічних умов, адміністративні перешкоди та неефективний процес впровадження ІКТ призвели до зменшення динамічності розвитку бізнесу. Значне «просідання» спостерігалось у сфері охорони здоров'я, що погіршувало трудовий потенціал країни та відповідно негативно впливало на формування конкурентної робочої сили.

Аналіз впливу на національну економіку внутрішнього та зовнішнього середовища на основі комплексу показників, що віддзеркалюють конкурентоспроможність як ринку праці, так і економіки в цілому, дозволило окреслити фактори, що обумовлюють використання певних форм зайнятості на національному ринку праці. Загалом такі фактори можна розподілити на дві групи:

– фактори, пов'язані з попитом на робочу силу, включаючи регулювання зайнятості, гнучкість трудового законодавства, створення умов для розвитку високоінтелектуальної зайнятості, технологічний розвиток;

– фактори, пов'язані з пропозицією робочої сили, що включають особисті характеристики працівників (вік, стать, освіту, рівень кваліфікації чи стан здоров'я) – ці фактори пов'язують рівні людського капіталу із заробітною платою та умовами праці.

Ці два типи факторів не діють ізольовано, і обрання тих чи інших форм зайнятості для використання на ринку праці може бути результатом їх взаємодії. Розуміння того, як ці фактори функціонують індивідуально – і в поєднанні один з одним – сприятиме досягненню балансу попиту та пропозиції на ринку праці в умовах нестабільності.

Результати нашого дослідження підтверджують наявність зв'язку між стабільністю форми зайнятості та *факторами пропозиції*. До них належать вік, стать та освітньо-кваліфікаційний рівень. Зокрема, будучи середнього віку жінкою (40–49 років), яка здобула повну вищу освіту та має високий професійно-кваліфікаційний рівень, є більша ймовірність працювати у форматі постійної зайнятості та отримувати заробітну плату середнього рівня. Для чоловіка такого ж віку, який здобув також повну вищу освіту є два можливі сценарії кар'єрного розвитку: по-перше, реалізувати свій трудовий потенціал як роботодавець, використовуючи свій високий професійно-кваліфікаційний рівень та отримуючи високі доходи, по-друге, працювати за тимчасовою формою зайнятості та професією, що пов'язана із середнім професійно-кваліфікаційним рівнем, одержуючи також високу оплату за свою працю.

Нижчий рівень освіти (повна загальна середня або професійно-технічна освіта) також надає можливості вибору із двох форм зайнятості. По-перше, обираючи форму самозайнятості, за якою вірогідніше особа працюватиме як робітник сфери торгівлі та послуг або кваліфікований робітник з інструментом, тобто належатиме до групи із середнім професійно-кваліфікаційним рівнем, отримуючи низьку оплату праці. По-друге, є ймовірність виконувати роботу найнижчої кваліфікації, так само отримуючи низьку заробітну плату, але вже, обираючи неформальну вкрай незахищену форму зайнятості, що будуються на усній домовленості.

Оцінка впливу *факторів попиту* на обрання моделі соціально-трудова відносин здійснювалася на основі даних щодо розподілу зайнятого населення, що працює за відповідними формами зайнятості, за видами економічної діяльності та за розміром середнього заробітку. Результати показують, що ті, хто працює в державному секторі та у сферах із високою доданою вартістю, більшою мірою асоціюються із більш стабільними формами зайнятості, в той час як протилежне стосується зайнятості у сільському, лісовому та рибному господарстві та у сфері послуг, зорієнтованих на оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів.

Надаючи перевагу стабільній постійній зайнятості наймані працівники із більшою ймовірністю отримуватимуть середній рівень заробітної плати. Погоджуючись ризиками нестабільності, пов'язаними із тимчасовою зайнятістю, працівники із більшою ймовірністю одержуватимуть високу заробітну плату. Це є особливістю національного ринку праці, який змушений пристосовуватися до макроекономічних змін, балансує між збереженням соціальних гарантій та гнучкістю трудових відносин.

Висновки./Conclusions. За результатами аналітичної оцінки впливу на національну економіку внутрішнього та зовнішнього середовища окреслено фактори, що впливають на обрання певних форм зайнятості та обумовлюють їх використання на національному ринку праці. Результати дослідження дозволили констатувати, що в Україні найбільш вживаною була постійна форма зайнятості, із нею паралельно розвивалися та функціонували й інші більш гнучкі або, навіть, прекарні форми зайнятості, закономірності використання яких визначалися взаємодією факторів попиту та пропозиції робочої сили.

Список літератури

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року : Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>

2. The Global Competitiveness Report 2019 : World Economic Forum / Klaus Schwab / Geneva Switzerland. – 2019
http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

ІНДЕКС ІНТЕГРОВАНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ СИЛИ ОЧЕС

Заяць Олена Іванівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Вступ. Не зважаючи на велику увагу науковців, різноманітність критеріїв міжнародної конкурентоспроможності та індексів за якими ранжують національні економіки, проте попередні дослідження розглядали тільки індекс глобальної конкурентоспроможності в розрізі країн та не розраховувався індекс глобальної конкурентної сили міжнародних інтеграційних угруповань, який є надзвичайно актуальним з урахуванням сучасних проявів глобалізаційних зрушень у конкурентних відносинах. Розрахунок індексу інтегрованої конкурентної сили ОЧЕС буде слугувати основою для формування конкурентної політики об'єднання і визначення подальших дій для збільшення конкурентної сили союзу, а також стратегічних рішень країн-членів щодо участі в процесах економічної інтеграції та дезінтеграції.

Метою даної роботи є дослідження конкурентної сили ОЧЕС та розрахунок інтегрованого індексу конкурентної сили ОЧЕС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація чорноморського економічного співробітництва є першим великим інтеграційним об'єднанням в Чорноморському регіоні, яке об'єднало 12 держав, що розвивались, орієнтуючись на принципово різні економічні й політичні моделі. Загальний обсяг торгівлі між країнами Організації майже 264 млрд \$ [1].

Населення країн-членів ОЧЕС 2019 становить 335 млн осіб та ВВП на душу населення 7872 доларів (розраховано автором на основі даних [2]). Розвиток інтегрованої конкурентної сили ОЧЕС є залежним від конкурентоспроможності кожної країни-члена. Вигідність об'єднання країн зумовлена можливістю диверсифікації торговельно-конкурентних

можливостей. Інтегрований індекс глобальної конкурентної сили ОЧЕС ми розраховуватимемо на основі даних про країни-члени (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Конкурентоспроможність країн-членів ОЧЕС, 2019

КРАЇНИ-ЧЛЕНИ	Інституції	Інфраструктура	Впровадження інформаційних технологій	Макроекономічна стабільність	Здоров'я	Кваліфікація	Товарний ринок	Ринок праці	Фінансова система	Розмір ринку	Бізнес динамізм	Інноваційний потенціал	Загальна оцінка
Азербайджан	58	77	55	70	69	70	64	69	55	54	72	38	63
Албанія	52	58	53	70	86	69	54	65	53	40	62	30	58
Болгарія	57	71	73	90	78	68	56	65	60	55	62	45	65
Вірменія	56	69	62	75	81	67	59	66	60	38	63	39	61
Греція	51	78	65	75	94	70	54	53	49	60	59	45	63
Грузія	61	68	64	74	74	70	58	65	56	42	62	33	61
Молдова	51	66	67	73	72	61	55	62	47	36	60	30	57
Росія	53	74	77	90	69	68	53	61	56	84	63	53	67
Румунія	58	72	72	90	77	62	55	62	57	65	60	42	64
Сербія	52	74	53	75	79	68	55	62	57	52	63	40	61
Туреччина	54	74	58	61	87	61	54	53	61	79	59	45	62
Україна	48	70	52	58	66	70	57	61	42	63	57	40	57

Джерело: складено автором за даними [2]

Якщо в загальному розглядати показники індекса глобальної конкурентоспроможності країн-членів ОЧЕС, то країни-члени розташовуються в такому порядку: Росія – 1 місце в рейтингу серед 12 країн-членів ОЧЕС (43/141), Болгарія – 2 (49/141), Румунія – 3 (51/141), Азербайджан – 4 (58/141), Греція – 5 (59/141), Туреччина – 6 (61/141), Вірменія – 7 (69/141), Сербія – 8 (72/141), Грузія – 9 (74/141), Албанія – 10 (81/141), Україна – 11 (85/141), Молдова – 12 (86/141).

Для розрахунку інтегрованого індексу глобальної конкурентної сили ОЧЕС ми будемо аналізувати дванадцять країн-членів. Значення глобального інтегрованого індексу конкурентної сили міждержавного інтеграційного об'єднання визначатимемо як середнє значення індивідуальних балів країн-членів ОЧЕС 2019. За нашими розрахунками, інтегрований індекс конкурентної сили ОЧЕС дорівнює 62 балам із 100 можливих (див. рис. 1).

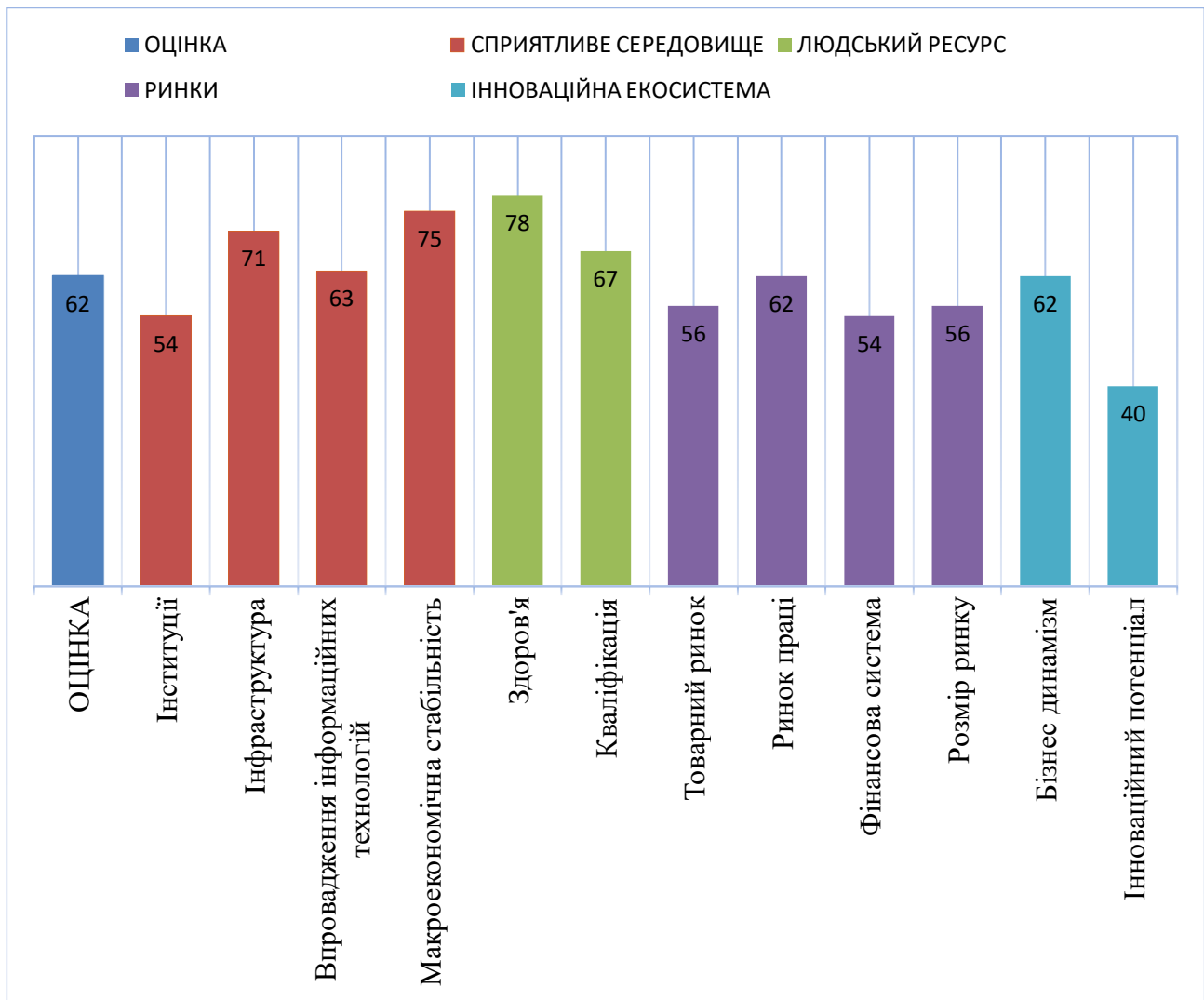

Рисунок 1. Інтегрований індекс конкурентної сили ОЧЕС, 2019

Джерело: розраховано автором на основі даних [2]

Висновки. Оцінка інтегрованої конкурентної сили міжнародного інтеграційного союзу має важливе практичне значення для аналізу сучасних глобалізаційних зрушень у конкурентних відносинах. Результати розрахунку інтегрованого індексу конкурентної сили ОЧЕС – 62 балів із 100 можливих, дали можливість вважати цей союз країн, як такий, що не має великого впливу на торговельно-конкурентні відносини у глобальному господарстві, хоча синергія країн-членів впливає на диференціацію торговельно-конкурентних відносин.

БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. Про ОЧЕС.
URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/oches/pro-oches>
2. Schwab, K. (2019). The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЯТОРНОГО РЕЖИМУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

Іванов С. В.,

член-кореспондент НАН України

Ляшенко В. І.,

доктор економічних наук, завідувач відділу

Ляшенко А. Ю.,

аспірант

Інститут економіки промисловості НАН України,

м. Київ, Україна

Введение. Формування спеціального регуляторного режиму діяльності індустріального парку, як інституту, що являє собою збалансований набір стимулів та обмежень, підпорядкованих множині цілей, однією з яких є розвиток локального виробництва та прискорення промислової динаміки, відбувається за певним алгоритмом. Крім того, конкурентний тиск вимагає постійного перегляду складових режиму, з тим, щоб він залишався конкурентоспроможним на міжнародному рівні [1, с.58]. Процедура розроблення спеціального режиму індустріального парку має базуватись на цілях території або держави.

Цель работы. Ідея полягає в тому, що при розробці режиму діяльності індустріального парку доцільно відокремити основну мету створення режиму індустріального парку, але не слід обмежуватись лише нею, маючи на увазі інші подальші позитивні ефекти, такі як трансфер нових технологій, просування експорту, сприяння зайнятості населення [2].

Материалы и методы. Нами в роботі [2, с. 92] введено термін регуляторний економічний режим або режим господарювання, який розглядається як певна система управління і описується наступним чином: $RG = \{G; S; I; R; P, T\}$, де G - безліч цілей які планується досягти введенням даного режиму; S - безліч суб'єктів, на яких поширюється дія даного режиму; I - множина норм, правил, обмежень та умов, які необхідні для досягнення

декларованих цілей; R - безліч ресурсів, задіяних у процесі реалізації даного режиму; P - множина політик або стратегій спрямованих на досягнення і реалізацію проголошених цілей; T – термін дії режиму. Автор проводить аналогію зі схемами метаморфози товару за К. Марксом та пропонує системне уявлення регуляторного режиму наступним чином: $I \Rightarrow RG = \{G; S; I; R; P, T\} \Rightarrow I'$, де I та I' - це підприємницький інтерес до та після впливу економічного регуляторного режиму. Економічні інтереси є сутнісною характеристикою рушійних сил формування та розвитку економічних суб'єктів. Економічні інтереси — усвідомлене прагнення економічних суб'єктів задовольнити певні потреби, що є об'єктивним мотивом їхньої господарської діяльності. Взаємодія інтересів виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку. Під впливом економічного регуляторного режиму інтерес підприємця може мати нейтральну мотивацію, але може отримати як позитивну так і негативну спрямованість. Отримання позитивного I' повинно бути пріоритетним напрямком у державній політиці країни. Всі структури, які займаються підприємницькою діяльністю на території України потрапляють під дію загальнодержавного регуляторного режиму, який можна представити у вигляді сукупності $RG_d = \{G_d; S_d; I_d; R_d; P_d, T_d\}$ де: G_d – чисельність соціально-економічних цілей, які забезпечують необхідні загально-соціальні умови для розвитку підприємницької діяльності, що зумовлює стабільний розвиток економіки держави ; S_d – сукупність державних органів законодавчої та виконавчої влади, суб'єктів підприємницької діяльності, фінансові установи, що також є суб'єктами даного режиму; I_d – нормативно-правові акти, що представляють собою численність норм, правил та обмежень, які необхідні для досягнення поставлених цілей; R_d – сукупність фінансових ресурсів, які акумулюються в процесі створення, розподілу та перерозподілу ВВП держави; P_d – державна політика та стратегія розвитку держави, яка приймається на певний термін; T_d - термін дії режиму.Періодичний перегляд режиму стимулів Урядом надають потенційну подвійну вигоду. Так, з одного боку, це допомагає запобігти надмірним стимулам (витратам держави) або непотрібним

податковим канікулам для інвестора. А з іншого боку, може оновити пакет інвестиційних стимулів, що дійсно мають значення для інвестора, що спричинить подальший приплив інвестицій. Існує безліч способів оцінити відносну перевагу податкових стимулів з тим, щоб визначити, в яких випадках створення або подальше застосування стимулів є виправданим. UNCTAD пропонує наступну класифікацію податкових стимулів для інвесторів: знижена ставка податку на прибуток; перенесення витрат на майбутні періоди; податкові канікули; інвестиційні пільги (виплати); інвестиційні податкові кредити; знижені податки на дивіденди та банківський процент за кордоном; преференційний режим довгострокового приросту капіталу; скорочення кваліфікаційних витрат; нульовий або знижений митний тариф; податкові стимули, пов'язані з зайнятістю; податкові знижки на додану вартість; податкові знижки та кредити на надходження в іноземній валюті. При формуванні спеціальних режимів господарювання в індустріальних парках (в т.ч. іноземного інвестування), державі необхідно ретельно проаналізувати ринок і скласти перелік недоліків, які ці стимули покликані усунути. Вартість надання таких стимулів може бути співвіднесена з вигодами від усунення таких недоліків. Для країн, що розвиваються одним з простих способів є складання списку цілей, які майбутні стимули допоможуть досягти і порівняння їх з втратами або іншими непередбаченими результатами, пов'язаними з їх застосуванням [3, с.18].

Результаты и обсуждение Розглянемо такий підхід на прикладі спеціальних податкових режимів Ірландії.

Таблиця 1. Приклад аналізу спеціальних податкових режимів Ірландії [3, с.18; 4;5].

Податковий режим	Термін застосування	Переваги	Недоліки
10% корпоративний податок на прибуток для виробництва та	Так (до 31 грудня 2002 року)	Привабливі для мобільних інвесторів, мають динамічний ефект стимулювання	Дискримінаційний по відношенню до інших сфер діяльності; нульова або дуже

певних послуг		економіки	низька ставка податку може надати статус податкового притулку, що є небажаним
12,5% корпоративного податку для всіх видів діяльності	З 1 січня 2003 року	Теж саме	Зникнення потенційних податкових надходжень
Зниження податків на експорт	Ні	Стимулювання бізнесу до міжнародної діяльності. Країна готова до пошуку нових ринків	Дискримінація компаній, що не експортують. Порухення правил ЄС і СОТ
Поступове зниження податків на експорт	Ні	Бізнес, що збільшує рівень міжнародних продажів, т.к. ця міра застосована тільки до зростаючого бізнесу	Дискримінація компаній, що не експортують. Можуть бути порушені правила ЄС і СОТ
Збільшення покриття видатків на:			
Будівлі	Так, обмежене, для деяких будівель	Різке зниження податків до 100% на рік (у деяких випадках) за 1 рік капітальних витрат	Податкові надходження втрачені для держави на найближчий період
Заводи й обладнання	Ні	Спрощення інвестування в нове обладнання та будівлі. Спрощений розвиток індустріальних парків, будівель, і т. д.	Може обернутися надмірним інвестуванням в будівлі, що не використовуються.
Лізинг, заснований на податках	Так, але в міру	Надання фінансових засобів за нижчою ставкою, в той час як ринкова ставка	Відсутність податкових надходжень в казну, коли платник податку (банк)

		відсотку за кредитом залишається високою	використовує капітал для покриття лізингових активів за більш високою ставкою для захисту оподаткованого прибутку
Кредити за секцією 84: Позики, за яких інвестиційні виплати вважаються відсотками банку і далі не підлягають оподаткуванню за внутрішнім законодавством	Обмежені і закінчились в 2001 році	Надання фінансів за нижчими, ніж ринкові відсотковими ставками	Немає податкових надходжень в казну
Послуги міжнародного фінансового центру (Дублін):	Так	Генерує високоякісні фінансові послуги	Обмежений період дії через необхідність отримання підтвердження ЄС
10% податок на прибуток	Є відокремленим, і ніякі нові ліцензії не випускаються		
Збільшені покриття витрат, пов'язаних з програмою міського оновлення		Централізоване розміщення, завдяки чому стимули прив'язані до однієї зони	

Приклад Ірландії наведено як окремий метод аналізу при розробленні умов спеціального режиму господарювання, спрямованого на активізацію інноваційного розвитку економіки, який застосовувався ще на початку 2000-х років. З точки зору розвитку високотехнологічних виробництв цікавим для України прикладом може виявитись індустріальний парк «Великий камінь» в

Республіці Беларусь, що був створений в 2011 році за ініціативи урядів Республіки Білорусь та КНР. Складовими спеціального регуляторного режиму є: звільнення від податку на прибуток на десять років. В подальшому податок на прибуток сплачується за ставкою, вдвічі нижчою діючої у Білорусі (до 14 червня 2062 р.); звільнення від податку на нерухомість (до 14 червня 2062 р.); звільнення від земельного податку (до 14 червня 2062 р.); зниження ставки прибуткового податку для працівників резидентів парку (9% замість 13%, встановлених в Республіці Білорусь); звільнення від податку на доходи іноземних організацій, не що здійснюють діяльність в Республіці Білорусь через постійне представництво; обслуговування резидентів за принципом "одна станція"; знижені ціни на електричну енергію та природний газ; функціонування "територіальної" зони; можливість будівництва за закордонних нормами без адаптації проекту до білоруських норм або з адаптацією в спрощеному порядку; скорочення строків здійснення низки процедур; «стабілізаційне» застереження [6].

Висновки. При створенні спеціального режиму індустріальних парків в Україні доцільно дотримуватись певної послідовності дій, що схематично можна викласти наступним чином: 1. Аналіз соціально-економічного та екологічного середовища → 2. Формулювання множини цілей → 3. Розроблення набору стимулів, спрямованих на усунення виявлених проблем → 4. Виявлення основних проблем (недоліків), пов'язаних із застосування таких стимулів → 5. Розрахування суспільної вартості надання таких стимулів → 6. Співвідношення вартості створення інвестиційних стимулів з вигодами від усунення існуючих проблем, які вони покликані вирішити. → 7. Відбір стимулів (необхідних та достатніх), що з найбільшою ефективністю відповідають меті вирішення зазначених проблем [7; 8].

Крім того, при розробленні режиму діяльності індустріального парку слід мати на увазі інші подальші позитивні ефекти, такі як модернізацію за рахунок трансферу нових технологій, просування експорту, сприяння зайнятості населення. Перспективними є дослідження стимулів для НДДКР,

трансферу нових технологій та можливостей їх застосування, в т.ч. в індустріальних парках України, а саме вивчення наявних стимулів та внесення пропозицій з оптимізації стимулів для НДДКР в індустріальних та науково-технологічних парках. Вивчення закордонного досвіду в цьому аспекті дозволить скласти перелік можливих податкових стимулів для НДДКР в індустріальних та науково-технологічних парках України.

Література

1. Nuta A.C., Nuta F.M. The effectiveness of the tax incentives for the foreign direct investment/ Nuta A.C., Nuta F.M.//Journal of Public Administration, № 1, 2012. – p. 55-65.
2. Ляшенко В.И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: моногр. / В.И. Ляшенко; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2012.- 370с.
3. Tax Incentive and Foreign Direct Investment/ A global survey/UN, New York and Geneva, 2000. –176 p.
4. Ирландия: кельтский тигр или инновационный оффшор?: монографія/ Ляшенко В.И., Бобков А.М., Володина А.А., Каптуренко Н.Г., Чернозуб Ю.А.; наук. ред. В.И.Ляшенко. – Донецьк: МСПСБ-Пресс, 2010. – 120 с.
5. Структурні реформи економіки : світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія/Б. М. Андрушків, О. І. Амоша, С. С. Аптекарь [та ін.]; наук. ред. В. І. Ляшенко, Є. В. Савел'єв. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 848 с.
6. Индустриальный парк «Великий камень» // Национальное агентство инвестиций и приватизации Республики Беларусь. – [Электронный ресурс]. – URL: <https://investinbelarus.by/preferencial-regimes/industrial-park-great-stone/>
7. Ляшенко В.І. Спеціальні режими господарювання як інструмент вирівнювання умов конкуренції та прискорення інноваційного розвитку / Ляшенко А.Ю., Ляшенко В.І. // Управління економікою: теорія та практика. Восьмі Чумаченківські читання: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки

пром-сті; редкол.: О.О. Хандій (голов. ред.), В.І. Ляшенко (відп. ред.), В.Є. Куриляк та ін. Київ, 2019. – 288 с. – С.23-49.

8. Ляшенко В.І., Ляшенко А.Ю. Податкові режими індустриальних парків: іноземний досвід та перспективи для України. Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки: збірник тез податкового конгресу, 12 грудня 2019 р., м.Ірпінь, 2019.– С.60-63.

ПОНЯТТЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Коробченко Ірина Сергіївна

магістерка

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

м. Київ, Україна

Вступ. Неможливо уявити реалізацію успішного проєкту без заздалегідь створеної детально продуманої стратегії. Так як і будь-який великомасштабний проєкт, кожна країна має спиратися на стійку, економічно вигідну стратегію розвитку виробництва певних видів продукції або послуг. Відповідно до такого розподілу, більшість країн світу на сьогоднішній день є індустріальними. В той же час, великі міста розвинених країн вже давно стали постіндустріальними. Та для індустріальних, чи постіндустріальних країн, важливим є не саме виробництво та технології, а креативність та інноваційність. І тут в гру вступає поняття креативної економіки та креативних індустрій.

Але впровадження креативної економіки – це досить довгий і важкий процес. Тому так важливо розуміти, що таке креативні індустрії, в чому полягає різниця між креативними та культурними індустріями та як саме вони впливають на розвиток економіки.

Мета роботи. Проаналізувати та дати визначення поняттям «креативна економіка», «креативна індустрія» та «культурна індустрія», а також визначити їх вплив на економіку країн.

Матеріали та методи. У своїх дослідженнях ми опиралися на наявні у науковому обігу матеріали, зокрема наукові праці у яких було започатковано поняття креативних індустрій. Вперше це поняття з'являється у науковому обігу в кінці XIX століття, що можна пов'язати з індустріальною революцією. Вивченню цієї теми були присвячені роботи Дж. Хоукінса, С. Леша, Дж. Юррі, Дж. Као, Р. Флоріди, Ч. Лендрі, М. Б. Гнедовського, Є. В. Зеленцової.

У власних дослідженнях нами використовувалися загально-наукові та конкретно-наукові методи, зокрема методи аналізу, синтезу, порівняльно-історичний та статистичний методи дослідження.

Результати та обговорення. Відповідно до визначення, що наведено в україномовній версії Вікіпедії, креативні індустрії – «це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту» [1]. Але в цьому визначенні є певна неточність. Для того, щоб її визначити, варто розглянути хоча б англomовну версію Вікіпедії та її визначення поняття «креативні індустрії». «The creative industries refers to a range of economic activities which are concerned with the generation or exploitation of knowledge and information» [2]. Дослівно це визначення можна перекласти, як «креативні індустрії відносяться до низки економічних заходів, які стосуються генерування чи використання знань та інформації». Тобто, визначення, що надається у англomовному джерелі показує, що креативні індустрії – це не якийсь конкретний вид діяльності, а певні заходи, які можна застосовувати майже до всіх видів економічної діяльності.

Пітер Кой у своїй статті про креативну економіку [3] наводить визначення Міністерства з культури, інформації та спорту Сполученого Королівства (UK Government Department for Culture, Media and Sport), яке визначило «креативні галузі» як сфери, основою яких є особистісні творчі здібності, навички й таланти людини, які мають усі можливості сприяти підвищенню добробуту, створенню підприємств і збільшенню кількості робочих місць через використання інтелектуальної власності. Тож, можна визначити, що основною метою впровадження креативних індустрій є позитивний вплив на розвиток економіки країни шляхом використання талантів та інтелектуальної власності людей.

Щодо визначення «культурних індустрій», то це поняття більш характерне для культурної спадщини та традиційних видів творчості. Тобто,

саме культурні індустрії можуть визначати конкретні види економічної діяльності. Таким чином, можна вважати, що культурні індустрії є різновидом креативних індустрій.

Використання креативних заходів у різних сферах економічної діяльності, з залученням ідей, творчих практик, інновацій та таланту призводить до створення нових динамічних форм і тим самим до збільшення прибутку від діяльності та створення нових робочих місць. Це і є креативна економіка.

В. М. Чорна визначає креативну економіку, як «новий напрям досліджень і практичної діяльності орієнтований на артикульоване з'єднання творчих інновацій і економічної активності суб'єктів» [4]. Степанов А. А. вважає, що креативна економіка – це «сукупність специфічних соціально-економічних відносин з приводу виробництва розподілу і споживання, що засновані на нестандартних, нетрадиційних, некопійованих ідеях, концепціях, заходах, що забезпечують ефективне рішення соціально-економічних проблем на основі нових знань та принципово якісно нових рішень» [5]. А Дубіна І. Н. розглядала креативну економіку, як «Сектор національної та світової економіки, в якому виробляються, розподіляються та споживаються продукти та послуги, пов'язані з творчою діяльністю (продукуванням та розробкою нових та потенційно значимих ідей)» [6]. Відповідно до наведених трьох визначень, можна зрозуміти, що креативну економіку трактують з трьох позицій: як сектор або галузь світової економіки, як нову концепцію чи напрям досліджень, та як певну систему специфічних соціально-економічних відносин. На нашу думку, розгляд креативної економіки лише як частини світової не є раціональним. Розуміння креативної економіки як нової концепції є доцільним з позиції досліджень та наукової діяльності, в той же час механізм функціонувань будь-якої економіки розкривається в системі соціально-економічних відносин.

Висновок. Таким чином, доцільно визначити, що креативні індустрії – це певні економічні заходи, які використовуються у різних напрямках діяльності, з використанням розумового та креативного потенціалу людей для створення

додаткової доданої вартості та збільшення кількості робочих місць, що призводить до економічного зростання країни.

Використання креативних індустрій – це важливий етап становлення креативної економіки, яка є невідмінною складовою розвитку будь-якої країни.

Список використаних джерел:

1. Креативні індустрії // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%96%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D1%97
2. Creative industries // From Wikipedia, the free encyclopedia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Creative_industries
3. Coy Peter. «The Creative Economy» / Peter Coy // BusinessWeek Magazine. – 2000. – August 28. – P. 12–16 .
4. Чорна М.В., Бредіхін В.М. Місце креативної економіки в системі відтворення сучасних потреб суспільства // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2016. Вип. 2(24). С. 60-74.
5. Степанов А. А, Савина М.В. Креативная экономика: сущность и проблемы развития // Управление экономическими системами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uecs.ru/marketing/item/2667-2013-12-26-08-35-52>.
6. Дубина И.Н. К вопросу о соотношении понятий «Креативная экономика», «Инновационная экономика» и «Экономика знаний». Креативная экономика. 2009. № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-osootnoshenii-ponyatiy-kreativnaya-ekonomika-innovatsionnaya-ekonomika-i-ekonomika-znaniy>

РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: МЕЖА ПИТАННЯ

Назаркевич Ігор Богданович

к.е.н, доцент
ЛНУ ім. І. Франка

Назаркевич Оксана Богданівна

к.е.н, науковий співробітник
ІРД НАН України

Вступ. Питання земельної реформи, і відповідно відкриття ринку земель сільськогосподарського (далі с/г) призначення в Україні є вкрай дискусійним з огляду на потенційно великі ризики. Одним з головним аспектів цієї реформи є дискусії щодо обсягу землі, яка може перебувати у власності однієї особи. В цьому питанні думки істотно різняться в залежності від груп зацікавлених осіб. Дрібні та середні фермери не бачать альтернативи європейській моделі розвитку аграрного ринку, в тому числі щодо купівлі-продажу земель с/г призначення. Натомість великі агрохолдинги прагнуть імплементації латиноамериканської моделі аграрних латифундій з метою подальшого масштабування свого бізнесу та зниження накладних витрат пов'язаних з обслуговуванням орендованих земельних паїв.

Мета роботи. Метою дослідження є обґрунтування моделі розвитку ринку земель с/г призначення в Україні.

Матеріали и методи. Методологічну базу даного дослідження становлять положення макроекономіки, теоретичні положення та концепції вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розвитку аграрного ринку та ринку земель с/г призначення, зокрема, також Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-ІХ.

Результати і обговорення. Незважаючи на те, що в Україні відзначили лише 28 років незалежності, все ж вітчизняний досвід у цьому питанні вже є.

Трохи більше 100 років тому, а саме 29 квітня 1918, Українська Центральна Рада встановила норму земельної ділянки, що могла перебувати в приватному володінні – 30 десятин, за рік до цього було – 50 десятин. В еквіваленті до сучасної метричної системи, 1 казенна десятина дорівнювала приблизно 1,1 гектара. Приватнотрудові та колективні господарства повинні були одержувати землю за нормами, встановленими земельними комітетами і сільськими громадами, але «під керуванням і з затвердженням центрального органу державної влади». Такі господарства не могли мати більше землі, ніж її обробляла власною працею сім'я або товариство для задоволення своїх споживчих і господарських потреб [1].

Зрозуміло, що за останні 100 років науково-технічний прогрес дав потужні техніко-технологічні можливості людині, щоб обробляти значно більшу кількість земель. Однак наявні граничні розміри земельних ділянок сільськогосподарського призначення, складається враження, спрямовані на те, щоб створити олігопольну ринкову структуру в аграрному секторі України і знищити мале товарне виробництво. Адже владі буде легше здійснювати комунікацію і домовлятися з десятками землевласників, аніж з десятками тисяч. Якщо у Проекті Закону про обіг земель сільськогосподарського призначення №5535 від 13.12.2016 р. було запропоновано не більше 500 гектарів в одні руки, то сьогодні, вже у проголосованому Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX. ця цифра сягнула 10000 га, хоч і з 2024 року [2]. І це при тому, що спочатку в законопроекті фігурувало взагалі до 200000 гектарів землі, яка може перебувати у власності однієї особи. І лише страйки фермерів та активістів змусили дещо переглянути цю цифру.

Звідки така цифра і на що вона опирається? Зрозуміти складно, адже зважаючи на купівельну спроможність середньостатистичного фермера в Україні, навіть враховуючи задекларовані владою наміри щодо державного кредитування під низькі відсотки малих та середніх фермерів, придбати такий

обсяг землі «в одні руки» виглядає примарним навіть при дуже великому бажанні.

А оскільки нерезиденти не можуть виступати суб'єктами щодо привласнення земель с/г призначення в Україні, тож постає логічне питання на кого орієнтована така опція – можливість придбання 10000 гектарів? Відповідь на це питання є очевидною, і навіть дає можливість розуміти під цим прізвища конкретних осіб. Втім наукова основа цього питання полягає у дослідженні виникнення можливих наслідків після початку безпосереднього функціонування ринку с/г призначення в Україні, а від так й розробка та запровадження превентивних заходів щодо мінімізації пов'язаних з цим ризиків.

В цьому контексті важливе значення займає питання щодо застосування превентивних заходів, які унеможливають зловживання щодо надмірної концентрації землі в одній особі. Наприклад, в багатьох країнах ЄС землю с/г призначення можуть придбати лише особи, які займаються сільськогосподарською діяльністю та проживають у даній місцевості не менше 5-10 років.

Зрештою, може бути запроваджений ще й варіант, який відповідає ліберальній політиці теперішньої влади. А саме, сьогодні в державній власності перебуває понад 1 млн. га землі с/г призначення, саме ця земля може виступити платформою для імплементації ліберальної моделі. Скажімо, на купівлю сільськогосподарської землі державної власності можуть бути зняті обмеження щодо купівлі її іноземцями чи деякі інші обмеження. Однак, вартість цієї землі не може бути меншою від середньої вартості такої землі с/г призначення в ЄС (сьогодні середня вартість 1 га с/з земель коливається в межах 20 тис. євро). Чому орієнтацією виступає ЄС? Хоча б тому, що в Україні задекларований євроінтеграційний курс. Звісно, можна дискутувати про те, що в ЄС розвинений ринок та інфраструктура, краща система підтримки аграріїв, проте в Україні якість ґрунтів краща, не менш сприятливий клімат, вартість найманої праці дешевша та й податкове навантаження не вище, аніж в країнах ЄС.

Другий важливий елемент цієї моделі полягає у тому, що кошти від продажу цієї землі мають акумулюватися в створеному Земельному фонді та повинні мати цільове призначення, а саме бути спрямованими на розвиток аграрного сектору України. Не складно підрахувати, що вже за перших 2-3 роки Фонд може мобілізувати, від продажу такої землі, близько 10 млрд. євро. Причому, кошти мають бути спрямовані не лише для підтримки виробників с/г продукції, але й вітчизняних виробників с/г техніки. Інструментами такої підтримки можуть бути:

- дотації на виробництво необхідної с/г продукції, що покращують рівень продовольчої безпеки країни;
- компенсація відсоткових ставок за кредитами для виробників аграрної продукції;
- грантова безповоротна фінансова допомога для реалізації інноваційних аграрних проектів на конкурсній основі;
- фінансування розвитку аграрної інфраструктури, в тому числі: створення сертифікаційних центрів, створення української аграрної віртуальної платформи, розвиток аграрної біржі, створення мережевих аграрних хабів та кластерів, удосконалення системи транспортування і зберігання аграрної продукції тощо.

Висновки. Таким чином, фінансування зазначених заходів дозволить забезпечити розвиток аграрного сектору України в цілому, за короткий період часу і зробити його конкурентоспроможним в глобальному вимірі. Крім цього, вважаємо за необхідне переглянути та внести поправки до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» щодо максимальної кількості земель с/г призначення в руках однієї особи у розмірі 500 гектарів, що дозволить покращити ситуацію на ринку сільськогосподарської землі, та мінімізувати спекуляції на цьому ґрунті.

Література

1. Мироненко О. М. Земельне законодавство Української Народної Республіки 1917—1918 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2005. — Т. 3: Е — Й. — 672 с.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-ІХ. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 20, ст.142.

О БЕЗОБЪЕКТНОЙ СУБЪЕКТНОСТИ РАЗВИТИЯ КАК КАТЕГОРИИ ТЕОРИИ НЕЛИНЕЙНОСТИ

(социально-экономико-экологический контекст)

Степанов Вячеслав Николаевич

д.э.н, к.т.н., профессор,

главный научный сотрудник

Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН

Украины, г.Одесса, Украина

Введение. В современной теории познания экономических, экономико-экологических и иных процессов существенное место занимает проблема субъектно-объектных отношений. Предметом любого экономического анализа является как воздействие субъектов хозяйствования, так и их объективная реакция, влияющие на экономические процессы. В таком контексте субъектно-объектный аспект экономических отношений изучен достаточно хорошо [1].

Однако эта проблема заслуживает особого внимания при рассмотрении сложных экономических, социально-экономических, экономико-экологических и иных процессов в условиях неустойчивостей, обострений, хаоса, фактически имевших нелинейный характер событий.

Цель работы – рассмотреть некоторые методологические смыслы категории «безобъектная субъектность» развития сложных систем, например, в условиях, приводящих к ползучей стагнации, и других формах кризисных ситуаций, предопределенных нелинейными процессами.

Материалы и методы. В настоящем исследовании использовались отечественные и зарубежные материалы по проблематике субъектно-объектных экономических отношений. Выполненные исследования и выводы базировались на идеологемах постнеклассической методологии, связанной с исследованиями сложных нелинейных проблем.

Результаты обсуждения. Как известно, общее определение понятия «развитие системы», в том числе социально-экономической, как правило, интерпретируется в смыслах необратимости, направленности, закономерности

изменений системы на основе реализации внутренних присущих ей механизмов самоорганизации [2, с. 239].

К указанной семантике «развитие системы» следует добавить такие смыслы как:

упорядоченность – стремление к порядку, снижению уровня энтропии, распределения результатов замеров параметров системы, повышение уровня информативности системы;

стохастичность и неопределенность; стохастических характеристик;

изменение системы за счет собственной внутренней деятельности (диссипации, синергии и т.д.).

К этому следует добавить всегда присутствующие те или иные предпосылки возникновения препятствий в развитии, например, такие как «ползучие кризисы», «патовые ситуации» и другие сдерживающие факторы развития, о которых начинают говорить как о «безобъектности развития» и как о болезнях современного мирового сообщества [3, 4].

В этом плане в последнее годы обращается внимание на вопросы социально-философского, экономического, экологического и геополитического осмысливания всякого рода «ползучих» кризисных явлений и процессов [5, 6], в форме социальных и иных депрессий [7].

В контексте указанных сложностей современного развития акцентируем внимание на такие явления как патовые ситуации, социальные депрессии и другие, которые определяют серьезные «сдвиги» со знаком «минус» в социально-экономическом развитии.

Что касается понятия «патовая ситуация» в социальном смысле, то оно в широком понимании трактуется как складывающиеся обстоятельства, из которых выход не ведет к поставленной цели - объекту. В шахматах – это положение в партии, при котором сторона, имеющая право хода и являющаяся субъектом игры, не видит смысла им воспользоваться, т.к. этот ход не имеет объектной необходимости.

Социальная депрессия (от лат. подавления) в обсуждаемом контексте рассматривается как состояние угнетения, в котором находится социальная система в неблагоприятный период развития, сопровождающийся ухудшением качественных и количественных показателей системы. Нахождение социальной системы в состоянии устойчивой социальной депрессии нередко очень сложно приводить в состояние активного оздоровления, так как эта система вползает в состояние стагнации.

Формирование и развитие каждой целеустремленной системы в устремлении своего пути к цели всегда и многократно проходит по сложным запутанным ходам, из которых нередко трудно найти выходы, т.е. по образному выражению Н.П.Бехтеревой, «лабиринтам жизни» [8].

Вся наша жизнь в какой-то степени «хождение по лабиринту» и являющегося аналогом нелинейного ветвящегося процесса. Психологи подчеркивают, что в хождении по лабиринту человек «жизни путь пройдя до половины» доходит до некоторой точки, с которой начинается дорога назад. Человек путешествуя или блуждая в лабиринтах своего сознания запутывается в лабиринтах отношений и ищет свой выход. (В данном месте психологи напоминают, что выход там же, где вход).

В XXI в. происходит осознание того, что старые парадигмы исследования сложных нелинейных процессов, также как и организация мирового порядка, отношения между государствами, культурами, этносами, религиями и их носителями, экономическими субъектами и др. социальными образованиями безнадежно устарели и могут привести к стагнации человечества как предтече вселенской катастрофы.

В своей весьма знаменательной монографии «Макросдвиг» венгерский философ Э.Ласло уверенно утверждает, что процесс социальной эволюции подошел к критической фазе, названной автором как «макросдвиг» [9, с. 26]. Смысл этого понятия отражает критический порог современных трансформаций общества, порождаемых социальным и культурным хаосом и

неготовностью человека как субъекта мироздания к адекватным ответам на стратегические вызовы, являющиеся объективной необходимостью.

По определению академика Н.Н.Моисеева, сформулировавшего его еще в 2000 г., человечество приблизилось к своего рода мегасистемному цивилизационному переходу, предопределяющему неотложность поиска путей преодоления тенденций деградации, «сползания в небытие» [10].

Выводы.

1. На современном этапе повсеместных обострений социально-экономического, политического, ресурсно-экологического характера в современном общественном развитии формируются безобъектные ситуации, от которых невозможно дистанцироваться, и которые предопределяют, с одной стороны, уникальное явление как «безсубъектность общества», а с другой, - макромасштабные деформации, т.е. разнообразные макросдвиги.

2. В методологическом отношении категория «безсубъектность общества» можно рассматривать в следующих смыслах:

а) отсутствие субъектности на внутрисоциальном и национальном уровнях;

б) неспособность общества как субъекта принимать решение и реализовать их в масштабах объектной необходимости;

в) как фактор отчуждения значительной части граждан от общественной жизни, собственности.

3. Проблема безобъектности развития общества требует дополнительного теоретико-методологического осмысливания, прежде всего, с позиции нелинейного подхода к изучению сложных развивающихся систем и нелинейного управления социально-экономическими, экономико-экологическими и иными сложными процессами [11].

Литература

1. Киреева Н.В. Субъектно-объектные отношения в экономическом анализе // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. - № 8. – С.1-7.
2. Мельник Д.Г. Экономика и информация: экономика информации и информация в экономике. Экономический словарь. – Сумы: «Университетская книга», 2005. – 304 с.
3. Лепский В.Е. Проблемы становления субъектности человека и модели развития // Развитие и экономика, 2011. Сент. – с.95-101.
4. Лепский В.Е. Седьмой социо-гуманитарный технологический уклад – контуры будущего человечества // Глобальный мир – контуры будущего: XVII Международные Лихачевские научные чтения, 18-20 мая 2017 г. – СПб: 2017. – с.357 – 360
5. Третьяков В.И. Социальная напряженность - фактор детерминирующий преступность // Вестник Воронежского института МВД России. – 2012. - № 1. – С.8-12.
6. Андриянова В. Геополитические теории XX века. Социально-философское исследование. – М.: Директ – Медиа, 2014. – 197 с.
7. Психоанализ депрессий. Сборник статей под ред. проф. М.М.Решетникова. – СПб: Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 2005. – 164 с.
8. Бехтерева Н.П. Магия мозга и лабиринты жизни. – М.: АСТ; Сова, 2007. – 349 с.
9. Ласло Э. Макродвиг. К устойчивости мира курсом перемен: пер. с англ. – М.: Тайдекс Ко, 2004. – 207 с.
10. Моисеев Н.Н. Быть или не быть ... человечеству? – М.: Ульяновский дом печати, 1999. – 288 с.
11. Степанов В.Н. Нелинейное управление социо-эколого-экономическими процессами как новое научное направление // Проблемы науки.- 2015. - № 11. – С.19-25.

АНАЛІЗ ОЦІНОК ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА КП «КИЇВПАСТРАНС»

Ткач Олег Валентинович,

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,

м. Київ, Україна

Вступ. За умов довготривалої втрати платоспроможності виникає ризик банкрутства підприємства. Тобто для ефективного антикризового управління є необхідною діагностика фінансового стану суб'єкта господарювання. Найбільш поширеними методами прогнозування ризику банкрутства, що використовуються у розвинених економіках, є моделі, розроблені відомими економістами Е. Альтманом [1], Р. Тафлером [2;7], Г. Спрінгейтом [3], Д. Чессером [4] та ін.

Мета роботи – виконати аналіз стану КП «Київпастрас» за допомогою дискримінантних моделей оцінки банкрутства підприємства Р. Тафлера, Г. Спрінгейта та Д. Чессера.

Методи та матеріали.

Дискримінантна модель оцінки платоспроможності Д. Тафлера [2]:

$$T=0,530*X_1+0,130*X_2+0,18*X_3+0,160*X_4,$$

де: X_1 – операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

X_2 – оборотні активи / сума зобов'язань;

X_3 – поточні зобов'язання / сума активів;

X_4 – виручка / сума активів.

Таблиця 1.

Граничні значення показника T моделі Д. Тафлера

$T \geq 0,3$	Низька ймовірність банкрутства
$T < 0,2$	Висока ймовірність банкрутства

Дискримінантна чотирифакторна модель прогнозування банкрутства Гордона Спрінгейта [3]:

$$Z=1,030*X_1+3,070*X_2+0,660*X_3+0,400*X_4,$$

де: X_1 – оборотний капітал / баланс;

X_2 – (прибуток до оподаткування - % до сплати) / баланс;

X_3 – прибуток до оподаткування / короткострокові зобов'язання;

X_4 – прибуток від реалізації / баланс.

Таблиця 2.

Граничне значення показника Z моделі Г. Спрінгейта

$Z \leq 0,862$	Висока ймовірність банкрутства
$Z > 0,862$	Низька ймовірність банкрутства

Модель Д. Чессера [5] має вигляд:

$$Y = -2,0434 - 5,2400*X_1 + 0,0053*X_2 - 6,6507*X_3 + 4,4009*X_4 - 0,0791*X_5 - 0,1220*X_6,$$

де: K_1 – (готівка + високоліквідні цінні папери) / сукупні активи;

K_2 – нетто-продажі / (готівка + високоліквідні цінні папери);

K_3 – бруто-доходи / сукупні активи;

K_4 – сукупна заборгованість / сукупні активи;

K_5 – основний капітал / чисті активи;

K_6 – оборотний капітал / нетто-продажі.

Далі значення Z обчислюється за формулою:

$$Z=1/[1+e^{-Y}],$$

де: e – число Ейлера (приблизно 2,71828), основа натуральних логарифмів.

Таблиця 3.

Граничне значення показника Z моделі Д. Чессера

$Z \leq 0,5$	Низька ймовірність банкрутства
$Z > 0,5$	Висока ймовірність банкрутства

Об'єкт дослідження. Комунальне підприємство «Київпастранс» є власністю територіальної громади міста Києва, на якому працює близько 10

тисяч працівників. Мета діяльності підприємства – задоволення потреб з перевезення пасажирів та якісного надання транспортних послуг. Аналіз проводився на основі даних з 2015 року по 2019 рік [6]. Таблиця основних показників фінансової звітності підприємства за цей період представлена у роботі [8].

Результати та обговорення. За результатами досліджень, проведених за допомогою моделі оцінки платоспроможності Д. Таффлера, чотирифакторної моделі прогнозування банкрутства Г. Спрінгейта, моделі оцінювання нестійкості Д. Чессера отримано оцінки ймовірності настання банкрутства комунального підприємства "Київпаstrанс" з 2015 року по 2019-й, які представлені у зведеній таблиці 4.

Таблиця 4.

Зведена таблиця оцінок ймовірності банкрутства КП "Київпаstrанс" за 2015-2019 рр. за показниками та критеріями застосованих моделей

Модель	2015	2016	2017	2018	2019	Критерій	Результат
Модель Д. Таффлера [2]	-2,400	-0,460	-1,673	-1,224	-1,294	$T < 0,200$	Висока ймовірність банкрутства
Модель Г. Спрінгейта [3]	-3,636	-3,123	-2,547	-2,889	-2,703	$Z \leq 0,862$	Висока ймовірність банкрутства
Модель Д. Чессера [5]	0,988	0,968	0,614	0,785	0,950	$Z > 0,500$	Висока ймовірність банкрутства

За моделлю Таффлера усі щорічні показники T_i менші за критичне значення $T < 0,200$. За моделлю Спрінгейта всі значення Z_i менші $Z_{кр} = 0,862$. Тобто за всіма моделями отримали результат, що вказує на високу ймовірність настання банкрутства досліджуваного підприємства.

Висновки. У загальному підсумку КП "Київпастрас" має досить високу ймовірність банкрутства за всіма використаними моделями. Враховуючи ж соціальну спрямованість діяльності комунального підприємства, яка підтримується регулярними дотаціями з державного (міського) бюджету, найближчим часом банкрутство підприємству не загрожує. Будь-яке інше підприємство з отриманими показниками зазнало б процедури ліквідації. Фактичні показники моделей за *i*-й рік можливо використовувати для співставлення років між собою.

Список використаних джерел

1. Altman E.I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy / E.I. Altman // Journal of Finance. – 1968. – Vol.23. – No.4. – P.589-609.
2. Agarwal, V., Taffler, R. Comparing the performance of market-based and accounting-based bankruptcy prediction models // Journal of Banking and Finance. – 2008. – Vol. 32, No. 8. – P.1541–1551.
3. Дискримінантна чотирифакторна модель прогнозування банкрутства Гордона Спрінгейта. [Електронний ресурс]. // Режим доступу: http://finance-m.info/bankruptcy_model_springate.html
4. Матвійчук А.В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств [Електронний ресурс] / А.В. Матвійчук // Нейронечіткі технології моделювання в економіці. – К.: КНЕУ. – 2013, Випуск № 2. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3294/1/Matviychuk.pdf>
5. Модель нестійкості Д. Чессера. [Електронний ресурс]. // Режим доступу: https://afdanalyse.ru/publ/finansovuj_analiz/1/model_chessera/16-1-0-142
6. Річна фінансова звітність комунального підприємства "Київпастрас" [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <https://kpt.kiev.ua/information/about-kyivpastrans/>

7. Taffler R.J., Tisshaw H.J. Going, Going, Gone. Four Factors Which Predict // Accountancy. 1977. – No.88 (1003). – P.50-54.
8. Ткач О.В. Дослідження економічних процесів КП «Київпастранс» за допомогою моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємства. [Електронний ресурс]. // Ефективна економіка. – 2020. - №1. Режим доступу: <https://www.economy.nayka.com.ua>

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЙНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ОФШОРИНГУ У ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ

Туролєв Глїб Олександрович,
аспірант кафедри міжнародної економіки,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

Вступ. Транснаціоналізація, як провідний тренд розвитку світового господарства першої чверті ХХІ ст., справляє безпрецедентний вплив на усі його підсистеми і структурні компоненти. Це надає бізнес-діяльності принципово нової якості у напрямі її фрагментації, мережевої структуризації, інтеграції у глобальні вартісні ланцюги, інноватизації, діджиталізації і масштабної офшоризації. Бізнес-офшоринг суттєво розширює спектр конкурентних переваг компаній й організацій у формі оптимізації виробничих процесів, здобуття нових ринкових сегментів, розширення доступу до висококваліфікованого сегменту робочої сили, нівелювання інституційних бар'єрів у транскордонному русі товарів, послуг і факторів виробництва, а також поліпшення системи сервісного обслуговування клієнтів та раціоналізації системи обліку фінансово-господарських операцій. Однак, найбільш потужний вплив бізнес-офшорингу на фінансово-господарську діяльність підприємницьких структур виявляється у розширенні їх можливостей щодо реалізації механізмів податкової оптимізації, розмивання податкової бази і переведення прибутків в офшорні юрисдикції. Це актуалізує наукову проблему щодо дослідження впливу транснаціоналізаційних імперативів на розвиток процесів офшоризації бізнес-діяльності.

Мета роботи. Метою роботи є розкриття системи транснаціоналізаційних чинників розвитку бізнес-офшорингу та конкретизація механізмів їх впливу на масштаби і структурну динаміку офшорних операцій у глобальних умовах.

Матеріали і методи. Інформаційними джерелами роботи були монографічні і періодичні праці вітчизняних й іноземних учених з проблематики офшоризації бізнес-діяльності, а також аналітичні і статистичні матеріали експертів Міжнародного валютного фонду і Банку міжнародних розрахунків.

Результати і обговорення. Бізнес-офшоринг, зародившись у другій половині 1950-х років, став закономірним результатом дії двох груп факторів: з одного боку, послаблення військово-політичної напруги у світі, а з другого – здобуття цілою низкою колишніх британських колоній державної незалежності. Саме вони, переслідуючи стратегічну мету залучення у свої національні економіки іноземного капіталу та вирішення у такий спосіб найгостріших соціально-економічних і політичних проблем, стали у той далекий час своєрідними локальними точками розбудови глобальних мереж офшорних юрисдикцій. Спеціалізаційний профіль колишніх колоніальних володінь Великобританії пов'язувався, головним чином, з обслуговуванням зареєстрованих на їх території іноземних компаній способом запровадження для них пільгового податкового режиму [8, с. 58] на основі внесення у національне законодавство відповідних нормативних змін.

Зазначимо також, що у період 1960-1970-х років у світовому господарстві формуються якісно нові умови офшоризації бізнес-діяльності, пов'язані з глибокими структурними трансформаціями світового ринку позичкових капіталів. Йдеться насамперед про активізацію транснаціональної діяльності та стрімке наростання масштабів міжнародного товарообміну, що об'єктивно вимагали значного розширення доступу економічних агентів до кредитного капіталу у будь-якій локальній точці міжнародної економічної системи. Як результат – активне становлення й динамічний розвиток на базі номінованих у єрвалютах офшорних трансакцій позанаціональних ринків капітальних активів. Їх капіталізація зростає з 20 млрд дол. США у 1964 р. до 6 трлн на початку 1990-х років [6, с. 41], що є свідченням динамічного зростання глобального попиту з боку економічних суб'єктів на депозитно-кредитні

операції у валютах, що вийшли з-під контролю державних органів валютного регулювання країн-емітентів. На сьогодні ж, згідно даних Федерального резервного банку Сполучених Штатів Америки, середньоденний оборот лише ринку євродоларів становить близько 140 млрд дол. США, а вартість однієї депозитної операції – від 25 млн до 1 млрд дол. [1].

З історії ми також знаємо, що даний тренд з наступними роками не тільки не знівелювався, але й набув ще більших масштабів, диверсифікованих форм прояву і рівнів реалізації. Так, на сьогодні щоденний обсяг здійснюваних у світі валютних операцій стабільно перевищує 5 трлн дол. США [7, с. 4], що співвимірно половині глобальних валютних резервів (11,8 трлн дол. США станом на кінець 2019 р. [2]) та практично на порядок перевищує вартісний обсяг необхідних для обслуговування світового товарообігу валютних ресурсів. Зауважимо, що подібна динаміка транскордонного руху фінансового капіталу спричинила значне посилення конвергенції і взаємозалежності національних ринків позичкового капіталу різних країн світу: якщо станом на 1971 р. сукупний вартісний обсяг зарубіжних активів банківської системи за депозитними вкладками становив 208 млрд дол. США, то у 1980 р. – 1,8 трлн, у 1990 р. – 6,8 трлн, у 1995 р. – понад 8 трлн [6, с. 41], а на сьогодні – майже 30 трлн [3].

Вступ же світового господарства у глобальну фазу свого історичного поступу з початку 1980-х років докорінно змінює філософію розвитку процесів офшоризації бізнес-діяльності як з погляду їх рушійних сил, так і векторної спрямованості й механізмів реалізації. Це набуває свого концентрованого вираження у стрімкому нарощуванні з цього періоду масштабів використання бізнесовими і підприємницькими структурами офшорного капіталу з перетворенням розрізнених у географічному плані офшорних зон у загальносвітову мережу об'єднаних у технологічному, інструментальному і регуляторному вимірах глобальних фінансових центрів. Останні надають нерезидентам широкий спектр фінансових сервісів у розмірах, що суттєво перевищують капіталізацію національних фінансових ринків країн їх реєстрації [5, с. 23; 4], справляючи у такий спосіб потужний каталізуючий вплив на

прискорення транскордонного руху глобальних фінансових потоків, оптимізуючи міжнародний оборот капіталу та закладаючи якісно нові кількісно-якісні параметри національних економічних систем практично усіх країн світу.

Потужним імпульсом нарощування масштабів і диверсифікації структури процесів бізнес-офшорингу є транснаціоналізаційні імперативи. Вони пов'язані із всебічним залученням національних економік до виробничих мереж і фрагментованого виробництва багатонаціональних підприємств, стабільно потужними потоками їх прямого іноземного й портфельного інвестування, диверсифікацією організаційних структур БНП. Необхідність виокремлення нами транснаціоналізаційних імперативів розвитку бізнес-офшорингу продиктована самою логікою фінансово-господарської діяльності багатонаціональних підприємств, які, як відомо, є на сьогодні найбільшими власниками, а отже – й постачальниками (безпосередніми чи опосередкованими) глобального офшорного капіталу. Це стало можливим завдяки створенню в організаційних структурах БНП величезної кількості юридично самостійних чи включених у транснаціональний відтворювальний цикл і всебічно від них залежних компаній.

Завдяки стрімкому нарощуванню масштабів своїх зарубіжних інвестиційних капіталовкладень БНП в останні десятиліття сформували по суті глобальні мережі виробництва, розподілу товарних потоків і фінансування господарських операцій. Вони забезпечують потреби глобальних споживачів не тільки у товарах і послугах, але й у розрахунковому обслуговуванні їх поставок, різноманітних видах кредитного капіталу, валютному обміні і торгівлі цінними паперами, диверсифікації страхових ризиків і фінансовому обслуговуванні транскордонних потоків капіталу тощо. Масштабна фінансово-господарська діяльність багатонаціональних підприємств мультиплікує глобальний попит на джерела міжнародного кредитного капіталу, не пов'язані з діючими національними обмеженнями його транскордонного руху [9].

Водночас використання офшорних компаній дає змогу багатонаціональним підприємствам ефективно структурувати власний бізнес на основі скорочення трансакційних витрат основних підрозділів. Це стає можливим завдяки суттєвому перевищенню суми отриманої фірмами податкової економії від використання офшорних схем над сукупними їх витратами на підтримання функціонування офшорних інституцій. Достатньо сказати, що нині, за даними ОЕСР, близько третини глобальних банківських депозитів (понад 11,5 трлн дол. США) сконцентровано у найбільших центрах офшорного бізнесу [9]; а біля 80 зі 100 найбільших корпорацій світу мають зарубіжні філіали, у тому числі майже 60 – в офшорних юрисдикціях. Зокрема, у Великобританії лише 2 зі 100 найбільш капіталізованих компаній, включених у лістинг Лондонської фондової біржі, не вдаються до послуг офшорних юрисдикцій, тоді як решта мають понад 8 тис зареєстрованих в офшорах дочірніх підрозділів, через діяльність яких щорічні податкові збитки цієї держави оцінюються на рівні 18,5 млн ф. ст. [8, с. 60]. Загалом же світовий показник співвідношення між кількістю БНП і чисельністю їх філіалів становить нині 1 : 9,9; для розвинутих країн – 1 : 4,5; а для країн, що розвиваються – 1 : 22 [10, с. 50].

Усі зазначені процеси в останні десятиліття викликали до життя специфічне явище, що отримало дуже влучну кваліфікацію «офшорного забруднення» чи «офшорного насичення» [10, с. 38] (залежно від відношення до офшорних інституцій з боку національних урядів й інститутів глобального економічного менеджменту). У той самий час і самі офшорні юрисдикції кидають на сьогодні серйозні виклики замкненості національних фінансових систем країн, створюючи при цьому усі необхідні інституційні передумови для прискорення їх лібералізації, нарощування масштабів транскордонних фінансових трансакцій та спекулятивних операцій економічних суб'єктів, а також збільшення переміщення надлишкових фінансових активів на ф'ючерсні майданчики глобальних сировинних ринків.

Висновки. Підбиваючи підсумок, відзначимо, що результатом системної дії транснаціоналізаційних імперативів на процеси офшоризації бізнес-діяльності в останні десятиліття є активне формування у світовому господарстві багатонаціональних підприємств якісно нового типу, що спеціалізуються на виробничому і сервісному обслуговуванні сторонніх компаній у форматі виробник – підрядник та динамічній розбудові у глобальних координатах міжнародних мереж зарубіжних філій. У такий спосіб вони здобувають неперевершених конкурентних переваг у глобальній моделі міжнародного поділу праці на основі масштабної інтерналізації господарських і фінансових операцій, повного чи часткового переміщення за кордон окремих ланок виробничих процесів, мінімізації трансакційних витрат, реструктуризації менеджменту та ефективного податкового адміністрування.

Література:

1. Chen J. Eurocurrency Market, March 13, 2020. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/eurocurrencymarket.asp>
2. Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER). IMF, 03.31.2020. URL: <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4>
3. Summary of foreign claims (immediate counterparty basis), by nationality of reporting bank. Amounts outstanding / Stocks at end December 2019, in billions of US dollars. Bank for International Settlements. URL: <https://stats.bis.org/statx/srs/table/b2?m=S&f=pdf>
4. Zorome A. Concept of offshore financial centers: In search of an operational definition. *IMF Working Papers*. WP/07/87. April 2007.
5. Макаров В. В., Макарова Ю. С. Организация оффшорного предпринимательства в условиях глобализации экономики. СПб., 2001.
6. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. члена-корреспондента РАН И. С. Королева. М.: Юристъ, 2003.

7. Міжнародний досвід регулювання ринку Форекс. Financial and Economic Analysis Office in the VRU. Київ, 2017.

8. Пузакова Е. П., Шепель Т. С. Содержательная структура процесса офшоризации мировой экономики с позиций уровневого подхода. Национальные интересы: приоритеты и безопасность. 2015. №10 (295). С. 57-64.

9. Редзюк Є. В. Офшоризація світової економіки: перспективи для України і світу. Вісник Асоціації докторів філософії України. 2015. №1. URL: <http://aphd.ua/publication-34/>

10. Хейфец Б. А. Офшорные юрисдикции в глобальной и национальной экономике: монография. М: ЗАО «Издательство «Экономика», 2008.

СТАН ТА ДИНАМІКА ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДО ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ РЕІНВЕСТИГОВАНИХ ДОХОДІВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИТОРІВ

Чекмасова Ірина Анатоліївна,

к.т.н., доцент

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Вступ. Прямі іноземні інвестиції є ключовою категорією, яка використовується для складання платіжного балансу та визначення міжнародної інвестиційної позиції країни. В умовах глобалізації уніфікація обліку руху капіталу, а також єдиний підхід щодо визначення стану та динаміки інвестицій є важливими умовами для коректного виявлення взаємозв'язків між підприємствами різних економік та потоками інвестицій між країнами.

Незважаючи на економічні, політичні та адміністративні труднощі, Україна залишається привабливим інвестиційним напрямком для іноземних інвесторів з численних причин: країна має один з найбільших ринків Європи з 47 мільйонами споживачів; кваліфікована та недорога робоча сила; стратегічне географічне положення; добре розвинена транспортна інфраструктура; значна міжнародна фінансова підтримка глобальними інститутами (МВФ, Світовим банком, ЄС) та двосторонніми угодами; запаси енергетичних та мінеральних природних ресурсів та значний потенціал сільськогосподарської промисловості.

Розвиток промисловості є одним з головних критеріїв стійкої економіки будь-якої країни. Стан промисловості визначає технічний потенціал національної економіки та рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках. Модернізація промислових галузей є ключовим фактором, який не тільки визначає економічне зростання країни, але і забезпечує економічну безпеку держави.

Залучення прямих іноземних інвестицій та модернізація промисловості країни створює потенційні переваги для розвитку національної економіки: доступ до додаткових джерел фінансування; передача технологій, управлінських навичок, торгових марок, патентів і ліцензій; можливість експортної диверсифікації і виходу на нові ринки; переваги для кваліфікованої робочої сили в галузях з високою часткою доданої вартості; сприяння росту продуктивності праці та рівня зайнятості; сприяння зростанню міжнародної конкурентоспроможності підприємств.

Мета роботи – дослідження стану і динаміки потоків прямих іноземних інвестицій до промисловості України за період 2015-2019 рр. з урахуванням реінвестованих доходів іноземних інвесторів.

Матеріали і методи. У 2020 році Національний банк України удосконалив обчислення статистики прямих іноземних інвестицій відповідно до міжнародних стандартів. Таким чином, у платіжному балансі будуть враховуватися реінвестовані доходи підприємств та нефінансових корпорацій. Тобто доходи прямих іноземних інвесторів включатимуть не лише дивіденди, але й їх частку в нерозподіленому прибутку підприємства. Наведена методологія рекомендована «Керівництвом з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції» (МВФ, 6-е видання, 2009 рік) і «Еталонним визначенням для прямих іноземних інвестицій» Організації економічного співробітництва та розвитку (4-е видання, 2008 рік). Запроваджені зміни відповідають стандартам статистики Міжнародного валютного фонду та практиці більшості країн світу. Функції публікації даних щодо прямих іноземних інвестицій із 2020 року остаточно передані з Державної служби статистики України до Національного банку. Перша публікація статистики прямих інвестицій за видами економічної діяльності у розрізі країн і регіонів відбулася 30 червня 2020 року. Усі види інвестицій обліковуються за ринковою вартістю в статистиці Національного банку двома методами: у вигляді потоків (за період) та у вигляді запасів (на кінець періоду).

Прямі іноземні інвестиції в промисловій галузі України являють собою значні капіталовкладення довгострокового характеру і займають вагоме місце в загальному обсязі іноземного інвестування в країну. Попередній аналіз структури іноземного інвестування в Україну за видами економічної діяльності свідчить, що в 2019 р. потоки прямих іноземних інвестицій до промислового комплексу України займають найбільшу частку (43,1%).

Промисловий комплекс України представлений 4 компонентами, які наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в промисловість України у 2019 р.

	<i>млн. дол. США</i>	<i>%</i>
1. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1149,5	45,5
2. Переробна промисловість	741,5	29,4
3. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	633,0	25,1
4. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,5	0,1
ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ (усього)	2525,5	100

Як видно із таблиці 1, основним реципієнтом прямих іноземних інвестицій, вкладених у промисловість України у 2019, стала «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів» с часткою 45,5%. «Переробна промисловість» України у 2019 отримала 29,4% від загального обсягу припливу прямих іноземних інвестицій до промисловості країни.

Переробна промисловість України включає 10 галузей, спрямованих на виробництво широкого кола готової продукції. Відповідно до статистичних даних чистий приплив прямих іноземних інвестицій до переробної

промисловості України у 2019 р. становив 741,5 млн. дол. США. При цьому найбільш вагомі капіталовкладення були інвестовані до виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (34,7%) та виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (25,6%). Також слід зауважити, що у двох галузях промисловості («Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення» та «Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування») спостерігалось значне вилучення іноземного капіталу в розмірі 853,1 млн. дол. США за рахунок саме реінвестованих доходів. Негативні значення реінвестованих доходів можуть бути внаслідок збитків підприємств або коли належні до сплати дивіденди в розглянутий період перевищують чисті доходи за цей період. Таким чином, у 2019 році із ключових галузей було вилучено у вигляді реінвестованих доходів реального сектору 53,5% іноземного капіталу від загального обсягу прямих іноземних інвестицій до переробної промисловості України.

Результати і обговорення.

В таблиці 2 наведено статистичні дані Національного банку України щодо потоків прямих іноземних інвестицій в Україну за 2019 р. обчислені за удосконаленою методикою обліку, яка відповідає міжнародній практиці.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в Україну за 2019 р. (потоки)

	Прямі інвестиції (усього)		Інструменти участі в капіталі, крім реінвестування доходів		Реінвестування доходів		Боргові інструменти	
	<i>млн. дол. США</i>	%	<i>млн. дол. США</i>	%	<i>млн. дол. США</i>	%	<i>млн. дол. США</i>	%
Україна (усього)	5859,8	100	1658,8	28,3	3249,6	55,5	951,4	16,2
Промисловість України	2525,5	100	599,5	23,7	1412,2	55,9	513,9	20,4

Згідно зі “Звітом про світові інвестиції” The World Investment Report 2020 (Global Investment Trends Monitor report Конференції ООН з питань торгівлі та розвитку (UNCTAD)) у середньому в світі реінвестовані доходи становлять близько 50% іноземного інвестування. Одже, як видно із таблиці 2, частка реінвестованих доходів в загальному обсязі припливу прямих іноземних інвестицій в Україну у 2019 р. дорівнює 55,9%, що відповідає середньосвітовому рівню.

Динаміка прямих іноземних інвестицій до промисловості України за період 2015-2019 рр. представлена на рис.1.

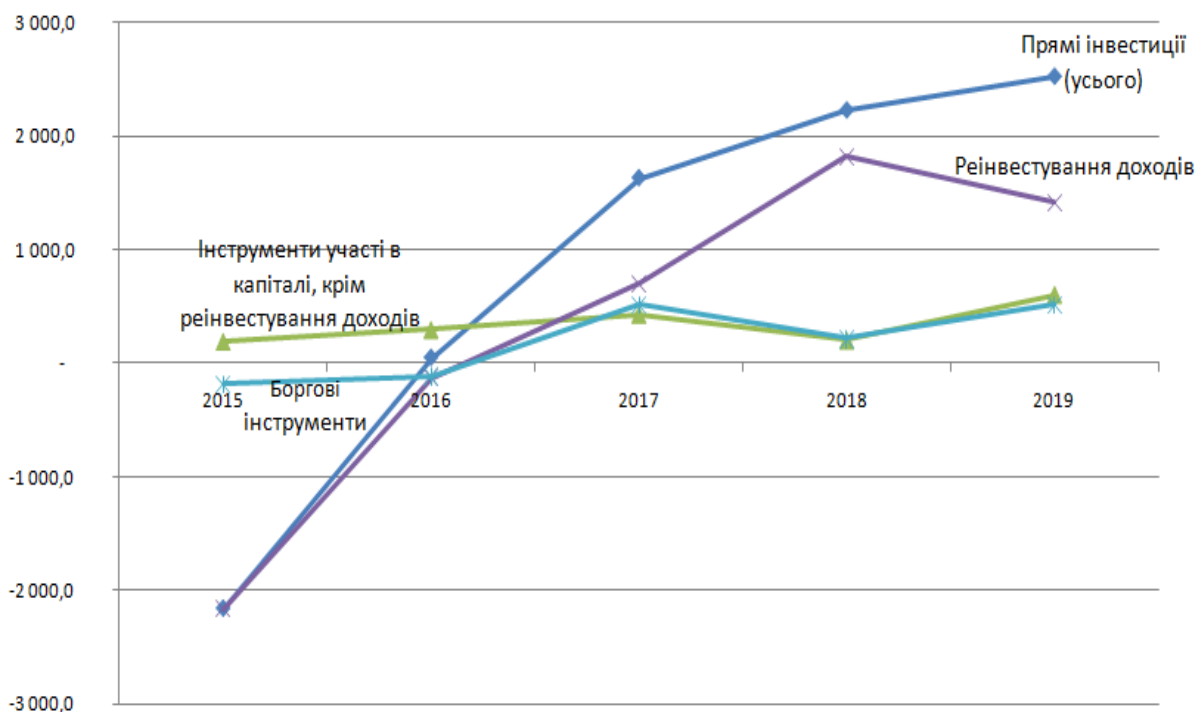

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій до промисловості України за період 2015-2019 рр., млн. дол. США

Аналіз статистичних даних, наведених на рис.1, свідчить, що реінвестовані доходи іноземних інвесторів мають суттєвий вплив на стан та динаміку іноземного інвестування до промисловості України. Так, негативне сальдо прямих іноземних інвестицій у розмірі -2160,5 млн. дол. США у 2015 році зумовлено, в основному, саме негативними значеннями реінвестованих доходів. Ця ситуація явилася наслідком політичної кризи в Україні 2014 року. В

цілому приплив іноземного капіталу до промислового комплексу України має позитивну динаміку. Починаючи з 2015 року значне зростання доходів, реінвестованих у промислові галузі України, досягло максимального значення 1818,6 млн. дол. США у 2018 р., але у 2019 році спостерігається їхній спад на 22,3% до 1412,2 млн. дол. США. Цей негативний індикатор розвитку інвестиційного процесу потребує особливої уваги та впровадження своєчасних відповідних заходів законодавчого характеру з боку держави, спрямованих на стримання вилучення іноземного капіталу із індустріального сектору української економіки.

Слід також зауважити, що за 3 роки (2017-2019 рр.) окремі компоненти прямих іноземних інвестицій до промисловості України у середньому мали такі частки від загального обсягу інвестування: інструменти участі в капіталі крім реінвестування доходів – 20%, реінвестування доходів – 60%, боргові інструменти – 20%.

Висновки. Удосконалення статистики прямих іноземних інвестицій ґрунтується на методології Міжнародного валютного фонду та Організації економічного співробітництва та розвитку. Врахування реінвестованих доходів іноземних інвесторів сприяє цілісному відображенню прямого іноземного інвестування та коректному зіставленню макропоказників України (зокрема даних платіжного балансу) з іншими країнами без додаткових уточнень.

Доходи, реінвестовані іноземними інвесторами до промисловості України за період 2015-2019, складають близько 60% загального обсягу потоків прямих іноземних інвестицій і мають суттєвий вплив на розвиток індустріальних галузей країни.

Аналіз стану та динаміки прямих іноземних інвестицій до промисловості України свідчить, що галузевий розподіл інвестиційних ресурсів орієнтований на низькотехнологічні галузі сировинно-добувної промисловості і не відповідає потребам структурної і технологічної модернізації виробництва. Так, у 2019 році галузь «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів» отримала 45,5% від загального обсягу іноземного інвестування до промисловості України. Однак,

інвестиції у високотехнологічні промислові виробництва з найбільшою часткою доданої вартості, які спеціалізуються на виготовленні технологічномістких товарів (верстатів, приладів, електроніки, електротехніки), дорівнюють 11% від їх сукупного обсягу у переробній галузі України та лише 7% від загального обсягу іноземного інвестування до промисловості країни в цілому.

Дослідження стану реінвестованих доходів показує, що незважаючи на позитивну динаміку в цілому, у деяких ключових галузях переробної промисловості (наприклад, «Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування») спостерігається значне вилучення іноземного капіталу із бізнесу. Зменшення рівня реінвестованих доходів призводить до декапіталізації підприємств, зменшення їх вартості та власного капіталу, а також виступає серйозним негативним індикатором, який стримує нових потенційних інвесторів. Зупинити вплив коштів та залучити нових реальних інвесторів можна через впровадження державою заходів, які сприятимуть реінвестуванню прибутку в розвиток індустріального бізнесу та оздоровленню інвестиційного клімату в Україні.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА МЕТОДИКА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Андрусенко Олександр Анатолійович,
викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Козловська Вікторія Андріївна,
курсант
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна

На сьогодні, обрана нами тема є досить актуальною, адже наявність організаційно – правових проблем органів досудового розслідування не дають змогу сумлінно виконувати покладені на них завдання. Від функціонування органів досудового розслідування залежить розкриття злочинів, встановлення об'єктивної істини, а також правильного застосування закону, що є досить важливим.

Аби перейти до повного розкриття тематики нашої роботи, пропонуємо почати з визначення поняття «досудове розслідування».

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) досудове розслідування — стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [1].

Попри те, що постійно вдосконалюється законодавство, деякі проблеми залишаються невирішеними. Досудове розслідування не є виключенням. Адже більшість проблем з кожним роком стають більш значущими, і як би уряд не намагався реформувати кримінально процесуальне законодавство, досудове розслідування мало та має свої організаційно–правові проблеми.

На нашу думку, основною та найбільш глобальною проблемою в органах досудового розслідування є корумпованість. Вона досить негативно впливає на стадію досудового розслідування, оскільки вона може проявлятися в різних негативних аспектах діяльності цих органів.

Не можливо не вказати таку проблему, як нестача кадрів. В першу чергу це зумовлено реформуванням як судової системи, так і реформування прокуратури та Національної поліції.

Також хочемо акцентувати увагу на такій проблемі, як перевищення службових обов'язків. Як правило вони проявляються в двох формах. По-перше, у нехтуванні вимогами закону, недотримання норм КПК України та інших нормативно–правових актів, що є обов'язковими на території України. По-друге, в нахабній поведінці стосовно інших суб'єктів досудового розслідування [2, с. 317].

Пропонуємо виділити таку проблему, як неналежне технічне забезпечення органів досудового розслідування, оскільки через це відбувається застій в кримінальному провадженні.

Окрім організаційних проблем, можемо виділити процесуально–правові проблеми, які також мають досить вагоме значення.

Ми вважаємо, що проблема неналежних строків є однією з найважливіших проблем. Особливо проблема актуальна на сьогодні, коли вносяться суттєві корективи в КПК України.

Досить актуальною є проблема здійснення прокурором керівництва досудовим розслідуванням.

Частиною 2 статті 36 КПК України передбачено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у

формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та одночасно визначено його повноваження, в тому числі підтримувати державне обвинувачення в суді, пред'являти цивільний позов в інтересах громадян. На практиці досить проблемним виявилось здійснити розмежування вжитих у статті 131-1 Конституції України термінів: «організація досудового розслідування», «процесуальне керівництво досудовим розслідуванням», «нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку», «вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження», які мають визначати повноваження прокурора на стадії досудового розслідування. У зв'язку з цим ще однією проблемою виявилось розмежування цих повноважень між прокурором — керівником органу прокуратури та прокурором — процесуальним керівником у кримінальному провадженні [3].

Правова проблема підслідності у кримінальних провадженнях існує досить давно. З даною проблемою нині стикається велика низка практиків.

Що стосується проблеми об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування, то рішення стосовно цього приймаються прокурором та не можуть бути оскаржені, про що свідчить ст. 217 КПК України.

Велику низку проблемних аспектів має процедура проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ч. 3 ст.246 КПК України, при неможливості отримання відомостей про тяжкий та особливо тяжкий злочин та особу злочинця, слідчий, прокурор, або слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, за загальним правилом компетентні приймати рішення щодо проведення такої процедури як негласні слідчі (розшукові) дії [4; с. 245].

Важливість стадії досудового розслідування та наявність в ній вище зазначених проблем, зумовила появу багатьох методів розв'язання цих проблем, тому пропонуємо перейти до методів подолання вказаних нами проблем.

Враховуючи сьогоденний стан економіки в країні, безперечно неналежне фінансове та матеріальне забезпечення так чи інакше впливає на інші

проблеми. Тому враховуючи це, постає питання першочергового розв'язання даної проблеми.

Наявність корупції, що тісно пов'язана з фінансовим та матеріальним забезпеченням є проблемою, що також потребує вирішення. На жаль, усі ми розуміємо, що подолати корупцією зовсім неможливо, проте існують певні методи боротьби з корупцією та її протидії, аби якось зменшити цей рівень корумпованості. Можливими методами подолання цієї проблеми, на наш погляд, є: належна заробітна плата; належне соціальне забезпечення та соціальний захист, сприятливі умови для роботи, нормований графік роботи.

На сьогодні, не менш важливою є проблема перевищення службових обов'язків слідчими, прокурорами, судьями, які виходять за межі своїх повноважень, що встановлені законодавством України. Єдиною доцільною боротьбою, на наш погляд, з даною проблемою є притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності, а також підвищення межі кримінальної відповідальності задля підтримання дисципліни та правопорядку.

Отже, визначивши усі організаційно–правові проблеми досудового розслідування, ми дійшли висновку, що вчасне реагування на зазначені проблеми, стане першим кроком для подальшого уникнення від подібних проблем, аби забезпечити правильне функціонування органів досудового слідства. Органи досудового розслідування потребують належної організації своєї діяльності, тому що саме від них залежить встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. Дата оновлення: 11.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 29.07.2020)
2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Л. М. Лобойко. К. :Істина, 2014. 432 с.

3. Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням – конституційна функція прокуратури, що потребує законодавчого забезпечення впровадження. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/organizatsiya-i-protsesualne-kerivnytstvo-dosudovym-rozsliduvanniam-konstytutsijna-funktsiya-prokuratury-shho-potrebuye-zakonodavchogo-zabezpechennya-vprovadzhennya/>. (дата звернення: 31.07.2020)

4. Кримінальний процес: підручник./за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного К.: “Центр учбової літератури”, 2013. 544 с.

ДОМАШНІЙ АРЕШТ ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Давиденко Світлана Василівна

к.ю.н., доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Вступ. Згідно з ч. 1 ст. 177 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) метою застосування будь-якого запобіжного заходу під час кримінального провадження, в тому числі домашнього арешту, є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання ризикам, означеним у вказаній частині статті. З огляду на це, вбачається доцільним здійснення порівняльно-правового аналізу порядку регулювання даного питання у спеціальному законодавстві окремих зарубіжних держав із наданням аргументованого висновку щодо можливості використання цього досвіду у вітчизняній нормотворчій та правозастосовній діяльності. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць сучасних українських правників (зокрема, І.В. Гловюк, О.І. Тищенко, В.І. Фаринника, С.Л. Шаренко, О.Г. Шило, О.Г. Яновської), присвячених вкрай актуальній і багатоаспектній проблематиці з питань застосування, зміни й скасування запобіжних заходів, поза межами наукових досліджень учених залишилися питання щодо певних особливостей процедури застосування та зміни запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, як достатньо перспективного напрямку вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в цій сфері.

Метою статті є проведення компаративного аналізу нормативно-правової регламентації окремих особливостей застосування та зміни запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

Матеріали та методи. Статтею 181 КПК України визначено основні правила застосування запобіжного заходу – домашнього арешту, сутність якого

полягає у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби.

У зв'язку з наведеним, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п. 15 інформаційного листа «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 4 квітня 2013 р. № 511-550/0/4-13 наголосив на тому, що під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту суд має з'ясувати місце проживання підозрюваного, обвинуваченого. При цьому слідчому судді, суду при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту слід звертати увагу на те, що вжите законодавцем у ч. 5 ст. 181 КПК словосполучення «житло цієї особи» охоплює випадки, коли підозрюваний, обвинувачений: 1) є власником (співвласником) такого житла; 2) зареєстрований у такому житлі; 3) постійно або тимчасово проживає у такому житлі без реєстрації тощо.

Разом із тим, правильною слід вважати практику тих слідчих суддів, які застосовують цей запобіжний захід у згаданих випадках, з'ясувавши при цьому думку власника житла (якщо він відомий) та оцінивши усі обставини в сукупності, у тому числі: міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання; наявність у нього родини й утриманців (місце їх фактичного проживання); достатність застосування такого запобіжного заходу для запобігання ризикам, визначеним у ст. 177 КПК, зокрема, спробам підозрюваного, обвинуваченого переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду тощо.

Крім того, домашній арешт може бути застосовано виключно до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. Отже, сфера застосування цього виду запобіжного заходу, безумовно, пояснюється його характерною суворістю, тому втручання саме у такий спосіб компетентних органів державної влади у гарантовані Конституцією та міжнародними договорами України права

і свободи особи повинно бути пропорційним тяжкості вчиненого нею кримінального правопорушення (злочину).

Відповідно до частин 3-5 статті 181 КПК України ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу Національної поліції за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. У свою чергу, уповноважений орган Національної поліції повинен негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, і повідомити про це слідчому або суду, якщо запобіжний захід застосовано під час судового провадження. Працівники органу Національної поліції з метою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, мають право з'являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених на неї зобов'язань, використовувати електронні засоби контролю.

При цьому слід зауважити, що порядок ведення обліку підозрюваних, обвинувачених, до яких застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту; організація здійснення контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, а також контроль за виконанням відповідних ухвал слідчого судді, суду детально регламентовані: - Інструкцією про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, що затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13 липня 2016 р. № 654; - Порядком застосування електронних засобів контролю, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 8 червня 2017 р. № 480.

Згідно з ч. 6 ст. 181 КПК України строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. Однак у разі необхідності цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому

статтею 199 КПК України. Разом із тим, сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. Отже, по закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Крім того, ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні, а також про продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні, під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (п. п. 4, 5 ч. 1 ст. 309 КПК України).

Досліджуючи специфіку застосування названого запобіжного заходу під час здійснення кримінального провадження, вважаємо за необхідне звернутися до подібних нормативних приписів Кримінально-процесуального кодексу Республіки Казахстан від 4 липня 2014 р. № 231-V, зосередивши увагу на особливостях правового регулювання процедури застосування домашнього арешту, порівнявши його з українським аналогом.

Так, відповідно до ст. 146 КПК Республіки Казахстан домашній арешт полягає в ізоляції підозрюваного, обвинуваченого від суспільства без утримання їх під вартою, але із застосуванням обмежень, встановлених суддею в порядку, передбаченому статтею 147 цього КПК.

При застосуванні домашнього арешту стосовно підозрюваного, обвинуваченого можуть бути застосовані одне або декілька обмежень: 1) заборона виходу з житла повністю або в певний (визначений) час; 2) заборона на ведення телефонних переговорів, відправлення кореспонденції та використання засобів зв'язку, за винятком випадків, передбачених пунктом 5 цієї частини; 3) заборона на спілкування з певними (визначеними) особами та прийняття кого б то не було у себе; 4) застосування електронних засобів контролю та покладання обов'язку носити при собі ці засоби; 5) покладання обов'язків відповідати на контрольні телефонні дзвінки або інші сигнали контролю, дзвонити по телефону або особисто з'являтися у певний

(визначений) час до органу дізнання або іншого органу, який здійснює нагляд за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого; б) встановлення спостереження за підозрюваним, обвинуваченим або їх житлом, а також охорона їх житла чи відведеного їм приміщення як житла; 7) інші заходи, що забезпечують належну поведінку та ізоляцію підозрюваного, обвинуваченого від суспільства.

До того ж за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого у разі необхідності встановлюється нагляд.

При здійсненні нагляду за дотриманням заарештованим встановлених обмежень виходу з житла орган, котрий веде кримінальний процес, вправі у будь-який час доби перевіряти його знаходження (перебування) за місцем проживання. Перевірка проводиться не більше двох разів у денний час і не більше одного разу в нічний час. Знаходження (перебування) посадової особи в житлі заарештованого допускається за згодою цієї особи та осіб, які проживають спільно з ним, і не повинно перевищувати тридцять хвилин. Підкреслимо, що у постанові суду про домашній арешт встановлюються конкретні обмеження, що застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, а також вказується орган або посадова особа, який/яка здійснює нагляд.

За частиною 4 статті 146 КПК Республіки Казахстан строк домашнього арешту, порядок його продовження, на відміну від чинного КПК України, визначаються правилами, встановленими статтями 151 (передбачає строки тримання під вартою та порядок їх продовження) і 547-551 цього КПК.

Крім того, надзвичайно важливим аспектом є те, що порядок виконання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту визначається спільним наказом державних органів, уповноважених здійснювати досудове розслідування (ч. 5 ст. 146 КПК Республіки Казахстан).

Результати та обговорення. Продовжуючи послідовне здійснення компаративного аналізу тематично орієнтовного законодавства деяких іноземних держав, вбачається за доцільне акцентувати увагу і на відповідних положеннях Кримінально-процесуального кодексу Республіки Білорусь від 16 липня 1999 р. № 295-3. Так, згідно з ч. 2 ст. 125 названого нормативного акту

законодавець, як і за статтею 146 КПК Республіки Казахстан, також допускає можливість супроводження домашнього арешту аналогічними заходами, що застосовуються як окремо, так і в їх допустимій сукупності. Разом із тим, у ч. 4 ст. 125 КПК Республіки Білорусь закріплено норму про те, що запобіжний захід у вигляді домашнього арешту при порушенні покладених на підозрюваного або обвинуваченого обов'язків і встановлених для них правообмежень може бути змінений визначеними у цій статті суб'єктами лише на тримання під вартою.

До того ж, ч. 5 ст. 125 КПК Республіки Білорусь, на відміну від чинного КПК України, містить надзвичайно важливу процесуальну гарантію прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого, а саме, про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту стосовно іноземного громадянина або особи без громадянства орган, який веде кримінальний процес, повідомляє Міністерство закордонних справ Республіки Білорусь на вимогу іноземного громадянина чи особи без громадянства не пізніше однієї доби з моменту застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту для повідомлення дипломатичного представництва або консульської установи держави громадянської належності чи звичайного місця проживання взятих під домашній арешт іноземного громадянина або особи без громадянства.

Згідно з ч. 2 ст. 188 Кримінально-процесуального кодексу Республіки Молдова від 14 березня 2003 р. № 122-XV (із змінами та доповненнями станом на 6 лютого 2020 р.) домашній арешт застосовується до обвинуваченого, підсудного (за КПК України – до підозрюваного, обвинуваченого) за рішенням судді по кримінальному переслідуванню або судової інстанції в порядку, передбаченому статтями 185 і 186, при наявності умов, що дозволяють обрати запобіжний захід у вигляді арешту, але коли при цьому повна ізоляція особи недоцільна з огляду на вік, стан здоров'я, сімейний стан або інші обставини.

У разі недотримання обвинуваченим, підсудним обмежень та обов'язків, встановлених суддею по кримінальному переслідуванню або судовою інстанцією, домашній арешт може бути замінений на попередній арешт

судовою інстанцією за власною ініціативою або за клопотанням прокурора (ч. 7 ст. 188 КПК Республіки Молдова).

Висновки. Чинний КПК України передбачає доволі широкий спектр заходів процесуального примусу (в тому числі й домашній арешт), який може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого для забезпечення дієвості кримінального провадження. Разом із тим, враховуючи сучасний стан, загальні тенденції розвитку національного законодавства та позитивний зарубіжний досвід реалізації відповідних нормативних приписів, перспективною уявляється рецепція окремих положень діючих кодифікованих актів названих вище держав з метою вдосконалення кримінального процесуального права України у цій сфері. Органам досудового розслідування, прокуратурі та судам у кожному випадку слід більш ретельно підходити до обрання конкретного запобіжного заходу з метою неухильного дотримання прав, свобод і законних інтересів кожного з учасників кримінального провадження, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності застосування будь-якого із запобіжних заходів.

НОРМАТИВНЕ УРЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СВОБОДИ ОСОБИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ РОБІТ

Олійник Анатолій Юхимович,
к.ю.н., професор, кафедри приватного
та публічного права, професор.
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. Нормативно-правове урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність може здійснюватися під час виконання певних робіт нормами Конституції та законодавства України, взаємними договорами і іншими правовими актами.

Мета роботи. З'ясувати систему нормативно-правових актів, нормативних і індивідуально-правових договорів інших джерел нормативного і індивідуального характеру щодо урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність під час виконання певних робіт. Для досягнення мети слід вирішити такі завдання: а) з'ясувати зміст поняття нормативне урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність при виконанні робіт; б) проаналізувати нормативні і індивідуальні правові акти, що регулюють реалізацію конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність; в) запропонувати висновки і рекомендації.

Матеріали і методи. Дослідження реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність під час виконання робіт здійснюється в Україні у зв'язку з переходом до ринкової економіки і проголошенням свободи підприємництва, що базується на: а) наданні правових гарантій вільного підприємництва; б) створенні рівних можливостей для розвитку всіх видів підприємницької діяльності [1]. Над проблемою працювали автори: О. Віхров, Г. Ільющенко, С. Іщук, А.Ковач, А. Кучеренко, А. Олійник, К. Харківська та ін.

Залишаються недослідженими окремі проблеми нормативного урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність під час виконання робіт. Саме їх дослідженню присвячується доповідь. При проведенні дослідження були використані філософські, загально-наукові і спеціально-наукові методи.

Результати і обговоренні. Щоб з'ясувати зміст поняття конституційної свободи на підприємницьку діяльність при виконанні робіт, на наш погляд потрібно дослідити поняття: а) конституційна свобода на підприємницьку діяльність під час виконання робіт; б) нормативно-правове регулювання названої свободи; в) види нормативно-правових та індивідуально-правових актів, що регулюють названу свободу тощо.

Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність під час виконання робіт характекризується певними ознаками: об'єктивним і суб'єктивним складом свободи; змістом підприємницької діяльності осіб при виконання робіт; нормативним урегулюванням свободи; гарантіями забезпечення свободи тощо. Так, О. Віхров, досліджуючи організаційно-господарські зобов'язання з контролю (нагляду) за господарською діяльністю підкреслює, що держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання. Він підкреслює, що підставами виникнення організаційно господарських зобов'язань з контролю (нагляду) за господарською діяльністю є норми законів, що закріплюють контрольно-наглядові повноваження відповідних органів, а також акти цих органів, які запроваджують здійснення певних контрольних заходів щодо конкретних суб'єктів господарювання [2, с. 81]. Г. Ільющенко наголошує на тому, що свобода підприємництва передбачає можливість особи вирішувати чи займатися підприємницькою діяльністю та вільно її обирати, забезпечення кожному підприємцю можливості без дискримінації визначити вид діяльності, способи її здійснення, часові та територіальні межі втілення власних здібностей. На його думку, існують два види заборон за певними критеріями щодо здійснення підприємницької діяльності за : а) суб'єктним критерієм

обмежуються права фізичних осіб на підприємницьку діяльність; б) об'єктивним критерієм підприємництво обмежується залежно від виду господарської діяльності [3, с. 111]. С. Іщук вважає, що економічна основа громадянського суспільства як сфера реалізації економічних інтересів особи базується на поєднанні феномену економічної незалежності держави та свободи особистості як основи громадянського суспільства. В цьому випадку право повинно визначати та направляти розвиток цивілізованих економічних відносин, які сприяють свободі та незалежності особи. Межі індивідуальної свободи особи у економічних відносинах є значно ширшими за обсяг суб'єктивних прав, якими вона наділяється державою, оскільки в цьому випадку законодавець вважає недоцільним або неможливим регулювати у повній мірі сферу реалізації економічної свободи. Реалізація індивідуальної свободи через механізм ринкового устрою з точки зору потреб громадянського суспільства має на меті, перш за все, формування середнього класу як основи подальшого розвитку громадянського суспільства [4, с. 12,15]. А. Ковач підкреслює, що реалізація права на свободу підприємництва неможлива без активної участі держави. Вона відбувається відповідним способом, з використанням належних засобів та дотриманням умов. Порядок організації реалізації права представляє собою цілий юридичний механізм. Щодо конституційного права на підприємницьку діяльність – він встановлений на законодавчому рівні як процедурно-правовий. Через те, реалізація права на підприємницьку діяльність не зводиться лише до закріплення цього права за суб'єктом, а означає користування правом у регламентованому законодавством процедурно-правовому порядку [5, с. 212]. А. Кучеренко вважає, що конституційне право на підприємницьку діяльність не може бути реалізоване без всебічної участі в цьому держави, бо відбувається безповоротна інтеграція України у світове, зокрема європейське, співтовариство. Тому існує потреба вдосконалення чинного законодавства в цій сфері, приведення його у відповідність до принципів, проголошених чинною Конституцією України. Деталізація конституційних норм здійснюється в господарському та цивільному законодавстві України. Норми, які розвивають

конституційні положення про право на свободу підприємницької діяльності, містяться і в інших законах України. На думку А. Кучеренка, одним з основоположних прав і свобод людини є право на свободу підприємницької діяльності. Держава приділяє значну увагу регулюванню підприємницької діяльності та умовам її здійснення. Це цілком логічно, оскільки підприємництво є рушійною силою економіки, без розвитку якої неможливий розвиток держави і суспільства в цілому [6, с. 38, 40, 43]. А. Олійник розглядає реалізацію конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність як поетапне втілення у правомірній поведінці суб'єктами підприємницьких правовідносин законодавчо закріплених умов, що сприяють отриманню матеріальних і духовних благ у сфері виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і здійсненні торгівлі, як економічної свободи підприємця. Серед ознак реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність він виділяє: 1) нормативно-правове закріплення свободи особи на підприємницьку діяльність; 2) вільний доступ особи до відповідних блага та втілення їх в правомірній поведінці суб'єктів правовідносин; 3) формування зобов'язань особи, держави, суб'єктів громадянського суспільства у сфері економічних свобод, включаючи і свободу на підприємницьку діяльність особи; 4) відповідальність учасників правовідносин за неналежне здійснення конституційної свободи особи [7, с. 102-103]. К. Харківська вважає, що свобода підприємницької діяльності, не забороненої законом, означає закріплення у законодавчому порядку загального правила про право зайняття підприємницькою діяльністю, а також встановлення юридичних гарантій реалізації цього права. Вона зауважує, що законодавець за правовим режимом розмежовує підприємницьку діяльність, яка заборонена законодавством, здійснення якої підлягає обмеженню за різними критеріями та яка здійснюється без будь-яких обмежень. Як інструмент реалізації права на підприємницьку діяльність, що гарантована державою, використовуються фактично усі напрями економічної політики з притаманним їм арсеналом правових засобів. У цьому сенсі слід ставити питання про обов'язковість урахування і прямого

використання в процесі реалізації свободи підприємницької діяльності засобів інвестиційної, зовнішньоекономічної, антимонопольно-конкурентної, податкової, грошово-кредитної тощо політики держави. Таким чином, зміст правових гарантій держави щодо свободи підприємницької діяльності є інтегративним, синтетичним і цілеспрямованим на прямий економічний результат — важливий господарсько-правовий феномен у системі відносин між державою та економічною системою суспільства [8, с. 228, 233].

Отже, нормативно-правове урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність, що може здійснюватися під час виконання певних робіт включає в себе систему нормативних і індивідуально-правових актів, що урегулюють поетапне втілення суб'єктами підприємницьких правовідносин законодавчо закріплених результатів у сфері виконання робіт.

Слід розрізняти нормативні і індивідуальні акти реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність при виконанні робіт. До нормативно-правових актів, що регулюють реалізацію названої конституційної свободи особи, на нашу думку, слід віднести: 1) Конституцію України 1996 р. [9]; 2) закони України : а) Цивільний Кодекс України [10]; б) Господарський кодекс України [11]; в) Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [12]; г) Про колективне сільськогосподарське підприємство [13]; р) Про ліцензування видів господарської діяльності [14]; д) Про акціонерні товариства [15]; е) Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю [16] та ін.

Серед індивідуально-правових акти, що регулюють реалізацію названої конституційної свободи особи розрізняють договори та інші індивідуально-правові акти. До договорів, що регулюють конституційну свободу особи на підприємницьку діяльність при виконання робіт відносять: 1) договори цивільного підяду; 2) господарські договори: а) перевезення вантажів; б) транспортного експедирування; в) капітального будівництва; г) проведення проектних і досліджувальних робіт; р) зовнішньоекономічні договори тощо.

Висновки.

Підводячи підсумок, пропонуємо такі висновки і рекомендації.

1. Нормативно-правове урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність, що може здійснюватися під час виконання певних робіт – це система нормативних і індивідуально-правових актів, що закріплюють, регулюють та охороняють поетапне втілення у правомірній поведінці суб'єктами підприємницьких правовідносин законодавчо закріплених умов, що сприяють отриманню матеріальних і духовних благ у сфері виконання робіт з метою здійснення економічної свободи підприємця.

2. Нормативно-правовими актами, щодо урегулювання реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність при виконанні робіт є: 1) Конституцію України 1996 р.; 2) закони України : а) ЦК України; б) ГК України; в) Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; г) Про колективне сільськогосподарське підприємство; р) Про ліцензування видів господарської діяльності; д) Про акціонерні товариства; е) Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю та ін.

3. Зміст конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність при виконання робіт включає в себе такі договори: 1) цивільного підяду; 2) господарські договори: а) перевезення вантажів; б) транспортного експедирування; в) капітального будівництва; г) проведення проектних і досліджувальних робіт; р) зовнішньоекономічні договори тощо.

Список літератури:

1. Поняття і свобода підприємництва. Електронний ресурс : <http://meگو.info/%B0>.
2. Віхров О.П. Організаційно-господарські зобов'язання з контролю (нагляду) за господарською діяльністю / О.П. Віхров // Вісник ІЕПД НАН України. 2011. № 1. С. 77-82.

3. Ільющенко Г.В. Деякі аспекти обмеження права на підприємницьку діяльність / Г.В. Ільющенко // Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 4. С. 111-114.
4. Іщук С.І. Окремі конституційно-правові засади функціонування громадянського суспільства в Україні : свобода підприємницької діяльності / С.І. Іщук // Journal «ScienceRise: Juridical Science» 2018. №1(3). С. 11-17.
5. Ковач А.В. Право людини на підприємництво / А.В. Ковач // Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 212-214.
6. Кучеренко А.В. Конституційне право людини на підприємництво / А.В. Кучеренко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридична наука». 2013. № 2 (5). С. 38-44.
7. Олійник А.Ю. Поняття реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні / А.Ю. Олійник // Право і суспільство. 2020. № 2. С. 98-103.
8. Харківська К.В. Правові гарантії свободи підприємницької діяльності : актуалізація проблеми / К.В. Харківська // Економічна теорія та право. 2015. № 1 (20). С. 226-235.
9. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020 р.
10. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356. Поточна редакція від 04.07.2020 р.
11. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-22. Ст. 144. Поточна редакція від 04.07.2020 р.
12. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31-32. Ст. 263. Поточна редакція від 28.04.2020 р.

13. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 20. Ст. 272. Поточна редакція від 01.01.2019 р.
14. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158. Поточна редакція від 01.07.2020 р.
15. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. // Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. Ст. 384. Поточна редакція від 23.05.2020 р.
16. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 лютого 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 13. Ст. 69. Поточна редакція від 02.04.2020 р.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СУЧАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Свинаренко Юрій Павлович,
викладач кафедри професійних та спеціальних
дисциплін

Мідловець Ельвіра Айларівна,
курсант
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна

Наявність принципів організації і діяльності прокуратури, а також принципів організації роботи її органів зумовлюють її сутність, зміст, структуру організації діяльності тих чи інших органів прокуратури. Від того, як буде організована робота, залежить ефективність здійснення функцій, покладених на єдину систему прокуратури, а також виконання завдань прокурорського нагляду за додержанням законів.

На сьогодні організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру» та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Для того, аби розкрити тематику роботи, необхідно почати з визначення поняття «прокурор». Зважаючи на те, що Законом України «Про прокуратуру» не визначено поняття «прокурор», ми схилиємось до того, що прокурор – це службова особа органу прокуратури, що склала присягу та має посвідчення прокурора встановленого зразка, яка несе відповідальність за свої дії відповідно до чинного законодавства та виконує функції прокуратури, передбачені ст. 5 Закону України «Про прокуратуру», а саме:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

- нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

- нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1].

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво [1].

Одночасно інститут прокуратури є системою якісно однорідних норм конституційного, адміністративного та інших галузей права, які визначають і регулюють поняття прокуратури, основні засади й порядок її організації та діяльності, функції та повноваження, конституційно-правовий статус прокурорів, а також гарантії діяльності органів прокуратури в Україні.

Для виконання прокуратурою України своїх основних функцій чинне законодавство визначає повноваження прокуратури – права і обов'язки органів прокуратури, встановлені Конституцією та законами України.

За своїм змістом повноваження прокуратури України можуть бути розподілені на три основні групи: 1) повноваження у виявленні порушень законів, причин порушень та умов, що їм спричинюють; 2) повноваження, спрямовані на усунення порушень законів, причин та умов, що їм спричинюють; 3) повноваження щодо притягнення порушників закону до відповідальності.

Констатуємо увагу на визначенні поняття організації роботи прокуратури.

Загородний В. пропонує розглядати організацію роботи в прокуратурі як створення умов для ефективного здійснення прокуратурою та її органами і посадовими особами поставлених перед ними завдань і закріплених за ними функцій шляхом вдосконалення правил, що стосується розпорядку діяльності прокуратури і прийняття управлінських рішень по окремих напрямках управлінської діяльності [2].

Ми схилиємося до думки Кулакова В., який зазначає, що організація роботи прокуратури – комплекс заходів, спрямованих на впорядкування як прокурорської системи в цілому та її структурних підрозділів, так і діяльності посадових осіб прокуратури із впорядкування та оптимізації прокурорської праці [3, с.7].

Для того, щоб органи прокуратури належним чином здійснювали свої конституційні та інші функції, виконували покладені на них завдання й ефективно реалізовували свої повноваження, вони повинні бути організовані на певних принципах.

Недотримання встановлених принципів у будь-якій діяльності заважає досягненню бажаної мети. Отже, принципи організації та діяльності прокуратури визначають життєздатність, практичну організацію й реальне функціонування органів прокуратури.

Принципи органів прокуратури тісно взаємопов'язані, утворюють стійку цілісну систему, яка характеризується взаємодією та взаємозв'язком, єдністю мети і завдань прокурорської діяльності [4, с. 61].

Засади діяльності (принципи) прокуратури закріплені в ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., до них належать:

- 1) принцип верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;
- 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- 3) територіальності;
- 4) презумпції невинуватості;
- 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконання службових обов'язків;
- 6) політичної нейтральності прокуратури;
- 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади;

8) поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо прав осудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом;

9) прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо їх надання;

10) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [1].

Отже, принципи організації та діяльності прокуратури визначають механізм адміністративно – правового регулювання в системі органів прокуратури та регулювання суспільних відносин під час здійснення прокурорських функцій.

Особливу роль в організації роботи органів прокуратури відіграють нормативні акти Генерального прокурора України, серед яких наказ № 15 від 19.01.2017 «Про основні засади організаційної роботи в органах прокуратури України». В наказі відзначається необхідність забезпечення належної організації діяльності підпорядкованих органів прокуратури та працівників, спрямування її на ефективне виконання покладених на прокуратуру функцій.

Ми вважаємо, важливим є той факт, що згідно з наказом генерального прокурора України від 5 серпня 2016 року № 283 «Про створення робочої групи з питань реформування органів прокуратури» при Генеральній прокуратурі створена та діє така група у складі, як представників прокуратури, так і інших фахівців з цих питань. Група була створена з метою реформування органів прокуратури, впровадження в практику найкращого іноземного досвіду, налагодження ефективних взаємовідносин з інститутами громадянського суспільства та підвищення авторитету прокуратури в суспільстві [5].

На підставі визначеного ми можемо зробити висновок, що прокуратура є важливим інституційним елементом у механізмі Української держави, від ефективності функціонування якого залежить її майбутнє, а також політичний, економічний, соціальний та культурний розвиток. В сучасному

демократичному суспільстві прокуратура виконує надзвичайно важливу правоохоронну роль, зміст діяльності якої визначається її місцем у системі органів державної влади. Останнім часом система органів прокуратури зробила значні кроки на шляху подальшого вдосконалення організації і діяльності відповідно до сучасних викликів.

Література:

1. Про прокуратуру. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 28.07.2020).

2. Загородний В. є. Основні напрями організації роботи районних прокуратур: автореф. Дис.. канд.. юрид. наук. Одеса, 2009. 20 с.

3. Кулаков В. В. Проблеми організації роботи апарату обласної прокуратури по нагляду за додержанням законів органами, що здійснюють оперативно – розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство: автореф. Дис.. канд.. юрид. Наук: спец. 12.00.10., 1999. 20 с.

4. Дьомін Ю. М. Прокурорський нагляд в Україні на сучасному етапі: монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2013. 308 с.

5. Про створення робочої групи з питань реформування органів прокуратури (громадська рада з питань реформ): наказ Генерального прокурора України від 05.08.2016 № 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0283900-16> (дата звернення: 28.07.2020).